

de brabantse leeuw

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE SECTIE VOOR
GESLACHT-, NAAM- EN WAPENKUNDE VAN HET
NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP

JAARGANG 36, NO. 1

1987

HET NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP 's-HERTOGENBOSCH

Driemaandelijks tijdschrift van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabantse Genootschap. Redactie: dr.ir. C. H. J. van den Brekel, voorzitter, J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris, mr. G. Berkelmans, mevr. P.L. Leget-Kuijlen, A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijs. Redactie- en administratie-adres: Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch, tel 073-139484.

Abonnementen per jaargang: binnenland f 34,00; buitenland f 36,00 inclusief porti. Men wordt verzocht te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

JAARGANG 36

-- No. 1 --

1987

HET NAGESLACHT VAN JAN MOONEN te Bladel en Gestel

M. van Dooremolen
Zagwijnstraat 8, 5654 KJ Eindhoven

I. Jan Moonen, mogelijk de zoon van Peter, leefde vanaf ca. 1650 te Bladel en is vóór 1703 overleden. Hij was getrouwd met Joanna Mollen¹, dochter van Hendrick Mollen en van Geertruij Adriaen Cuijlen².

Jan Moonen was eigenaar en herbergier van herberg *Den Sleutel*³ te Bladel, bestaande uit een *huijs*, *stallinge*, *schueringe* en *brouwerije met de schop daaraan*.

Deze herberg met brouwerij, ter waarde van f4700, brandde op 3 oktober 1688 af, toen de Fransen *onverhoeds in de gemeente vielen en in weinige uren de verschrikkelijkste sporen van plundering en brandstichting achterlieten*⁴.

Al voordat de herberg afbrandde, was het er een drukte van belang. We lezen dat er in het jaar 1687/1688 aan Jan Moonen betaald is voor *tgeen ten sijne huijse is. verteert door verscheijde militeren personen soo door officieren Ruijters ende soldaten alhier gelogeert hebbende alsmede voor een eijssere Balans tot de Waegh, boodeloon en verschoote penningen*, aldus Jan Moonen zelf als 'Commer-borgemeester' van Bladel. (Kommer was een belasting, 'ofte geworven penningen', vooral van paarden en koeien, men kan dus zeggen: belasting is kommer en kwel!).

In 1688/1689 wordt er bij hem natuurlijk niet verteerd: er moet aan de heropbouw worden gewerkt.

Intussen is Jan Moonen voerman, zoals ook later zijn nazaten zullen zijn. Er wordt betaald *aan Jan Moonen voor karvracht*

hebbende de bagasij vervoert van de brandeboogher volckeren.

In 1689/1690 wordt er opnieuw door militairen gelogeerd: de herberg is weer in bedrijf. In 1693 houdt er de deurwaarder verkoop en in 1694 wordt er verteerd *als wanneer Schepenen met Bastiaen Weerts malcanderen te spreken hadden over de gemeente affers*⁵.

Jan Moonen overleed vóór 18 augustus 1703. In dat jaar werd gedeclareerd voor bier en brandewijn ten huize van de weduwe Jan Moonen. In dat hele jaar verkeerden er in de herberg van de wed. Moonen *groepen volckeren van den vijant* (o.a. Fransen, Franse partizanen en Spanjaarden), gemiddeld 3 à 6 maal per maand. Ook in 1704 was dit het geval⁶.

Jan Moonen en zijn vrouw bezaten grond en goederen, getuige de verdeling van hun bezittingen onder de kinderen in 1722. Er is dan o.a. sprake van *den pollen acker*³. In een akte uit 1712 is sprake van *het Gielens beemden*, dat waarschijnlijk al veel eerder eigendom was van de familie Moonen⁷.

Jan Moonen en Joanna Mollen kregen de volgende kinderen¹:

1. Hendrik, vermoedelijk gedoopt te Bladel vóór 1685, en de oudste zoon van Jan en Joanna. Op 24 maart 1708 wordt vermeld: Jenneke Mollen wed. Jan Moonen, *versterkt met haare outste zoon Hendrik Moonen*⁸, volgt onder II.
2. Reijnier, als student gestorven¹.
3. Maria, gedoopt te Bladel op 25 januari 1685. Haar doopheffers waren Bartholdus Wijnants en Catharina Mollen. De laatste was een zus van Joanna. Maria was getrouwd met Cornelis Weirts; in de boedelscheiding van 1722 is er sprake van de onmondige kinderen, door genoemde Cornelis verwekt bij wijlen Maria Moonen. Eén van deze kinderen heette Johanna Tresia.
4. Petrus, gedoopt te Bladel op 18 oktober 1687. Zijn doopheffers waren Joannes Cuijlen, een broer van Geertruy en dus een oom van Johannes, en Anna van Poppel. Petrus overlijdt jong.
5. Joanna Theresia, gedoopt te Bladel op 4 maart 1690. Haar doopheffers waren Arnoldus Moonen (de later meergenoemde Aert, en waarschijnlijk een broer van Jan) en Adriana Cuijlen (dochter van Adriaen Cuijlen en dus een nicht van Joanna), die in 1714 begijntje was in Turnhout, alwaar zij op 9 januari 1722 stierf als *grootte meesteres van de begijn-hove*⁹.
6. Joanna Theresia, te Bladel op 15 juli 1691 ten doop gehouden door Reijnerus Leppens en Elisabeth Colen. Reijnier Leppens was waarschijnlijk de buurman van de familie Moonen. Hij

verkoopt op 6 mei 1707 een *sekere huijsplaats* aan Jenneke Mollen wed. Jan Moonen¹⁰. Op 8 november 1707 verkoopt Jenneke *seekere timmerplaatse, gelegen naast de huijsinge genaamt de Sleutel*, die zij gekocht had van Reijnier Leppens, aan Aert Moonen en diens vrouw Catharina Spoormans¹¹. In 1722 wordt bij de boedelscheiding genoemd *Juffr. Tresia Moonen, begijntien te Tuerenhout* als een van de kinderen van Jan en Joanna. Theresia Moonen overlijdt als begijntje in Turnhout op 8 november 1738¹².

7. Anna Catharina, gedoopt te Bladel op 28 mei 1693 in aanwezigheid van de doopheffers Johannes Blocx en Helena Frans Aerts. Deze Helena wordt in 1700 genoemd als dochter van Franck Aerts en Catholijn Peeter Moonen¹³. Het is dus mogelijk dat Catholijn Peeter Moonen familie was van Jan, misschien een zuster. In dat geval is Peter de vader van Jan Moonen, wat ook ondersteund wordt door de naamgeving van twee zonen Peter. Anna Catharina wordt in 1722 Catharina genoemd en als zodanig komt zij ook in latere akten voor. Op 21 februari 1723 trouwt zij met Josephus Jacob Jansen uit Hulsel, weduwnaar van Maria van Ham. Uit dit huwelijk o.a. Maria Tresia en Reijnier. Joseph Jansen stond al in 1713 als waard in De Sleutel¹⁴, en als zijn vrouw (Anna) Catharina in 1722 mede in het bezit komt van De Sleutel, is Joseph daar hospes, zoals hij ook in 1739 wordt genoemd¹.
8. Peter, *overleden omtrent 20 jaren oud*, als vermeld¹ in 1739. Peter leeft nog in 1711, zoals verderop zal blijken. Hij moet dus na 1690 geboren zijn, mogelijk tussen 1693 en 1696 zijnde de geboortejaren van twee van zijn zusters.
9. Gertrudis, gedoopt te Bladel op 29 november 1696. Haar doopheffers waren Bartholomeus Colen en Gertrudis Mollen. Deze laatste is waarschijnlijk de moeder van Joanna, n.l. Geertruij Cuijlen, en de naamgeefster van het kind. Gertrudis overlijdt jong.
10. Joannes, gedoopt te Bladel in januari 1699 in aanwezigheid van de doopheffers Joannes Colen en Josina Mollen. De laatste was een zus van Johanna. Ook Joannes is jong gestorven.

De herbergier Jan Moonen is zeker invloedrijk en niet onbemiddeld geweest. Als hij overleden is, handelt zijn weduwe Jenneke gedurende vele jaren alsof zij nooit anders gedaan heeft.

In 1707 regelt zij de reeds genoemde koop en verkoop met Reijnier Leppens.

Op 20 oktober 1707 verkopen de volgende personen te Bladel een groes: Aart Moonen, Elisabeth van Mierlo met haar man Jan Ni-

colaas Coolen, Jenneke Mollen wed. Jan Moonen, allen voor de kinderen Adriaen Leppens, allen erfgenamen van Reijnier Leppens, aan Jan Cuijlen en diens vrouw Maria Spoormans. De kooppenningen worden op 17 maart 1708 betaald aan Hendrik Moonen, de zoon van Jan en Jenneke¹⁵. De hier genoemde Adriaen Leppens was gehuwd met Josina, dochter van Jan Hendrick Cuijlen en van Elisabeth Jan Meuren. Jan Cuijlen was een broer van Josina.

Genoemde Aert Moonen, naar alle waarschijnlijkheid een broer van Jan, en Catrien Spoormans zijn huisvrouw *verklaren (in 1709) ingenoomen en geligd te hebben in den leven van Jan Moone Zal^{er} f400* en zijn die schuldig aan de wed. Jan Moonen of haar kinderen, onder hypotheek van diverse stukken grond, o.a. 't Lanckvelt, aangekomen¹⁶ van zijn vader zaliger.

Aert Moonen is in 1711 schepen te Bladel¹⁷ en in 1726 woont hij in Reusel. Een van zijn kinderen is Catharina, die trouwt met Jan Verbeek uit Aalst¹⁸.

Zijn zoon Jan Moonen ondertrouwt te Reusel op 9 februari 1737 en trouwt op 24 februari 1737 met Jenna Jan Jenten. Uit dit huwelijk te Reusel stammen o.a. Jan (gedoopt op 27 augustus 1737) en Arnoldus (gedoopt op 3 oktober 1739).

Op 1 april 1711 transporteert Peeter Moonen te Bladel aan Jenneke Mollen wed. Jan Moonen deszelfs moeder, alle erfgoederen *sulx voor een vijfde part hem transportant uijt hoofde van zijn Vader salg^{er} (als) legitieme portie toebehoorende*¹⁷. Het is deze Peeter die niet lang daarna overlijdt, nadat hij dus zijn erfdeel aan zijn moeder heeft verkocht.

Deze aantekening wijst erop, dat er bij de verdeling van de goederen van Jan Moonen (dus vóór 1711) nog vijf kinderen in leven waren. Dit moeten dan (mede volgens latere gegevens) zijn Peeter, Hendrik, Maria, Catharina en Tresia.

In de Verpondingsregisters vinden we vanaf 1713 een opsomming van de bezittingen van de wed. Jan Moonen¹⁹. Het aandeel van Joanna in *de Stede van de kinderen van Geertruij Mollen*, dat zij bij deling en erfenis krijgt, bestaat uit bijna zeven lopense akker- en weiland, het huis en hof en aangelag met grond van Mijs Aerts en een huis, hof en aangelag met toebehoren.

Ook koopt de wed. Moonen uit de goederen van Aert Moonen diverse stukken land, en eveneens bezit ze land, afkomstig van Adriaentje Cuijlen.

Op 16 mei 1713 treedt Jenneke wed. Jan Moonen samen met haar zusters en broer op bij een transport²⁰.

Op 13 mei 1714 verkoopt Jenneke Mollen grond namens Juffr. Adriana Cuijlen, begintje te Turnhout²¹.

Op 2 mei 1717 krijgt de wed. Jan Moonen *de 2de Cavel* bij een

deling van Maria Mollen, wed. Peter Danckers, bijgestaan door Hendrick Danckers haar zoon. De goederen zijn gekomen van Geertruij Cuijlen, die getrouwd geweest was met Hendrick Mollen²².

Eveneens op 2 mei 1717 verkoopt Jenneke Mollen een half huis, gekomen van haar ouders²³.

De reeds genoemde Aert Moonen en Catharina Spoormans, nu wonende te Reusel, verkopen op 15 mei 1720 aan Jenneke Mollen een groes 't Lanckvelt (etc.) te Bladel, de vercooper aangekomen van sijne ouders zal^r en afgedeeld met de verdere convidenten²⁴.

De aantekening sijne ouders zal^r en die over de f400 versterken de gedachte dat Aert een broer was van Jan Moonen.

Op 27 juli 1722 wordt de wed. Jan Moonen *herbergieresse in den Sleutel* genoemd²⁵. Hoewel Joseph Jansen dan de waard wordt genoemd, is Jenneken nog steeds de eigenaresse. Dan, op 27 november 1722, begint Jenneke er genoeg van te krijgen (zij moet dan al ca. 70 jaar oud zijn) en er volgt *met bewilling, consent etc. van Jenneke Mollen wed. Jan Moonen de Scheijdinge en Deijlinge door de gesamentlijke kinderen en kintskinderen van voors. Jan Moonen sal^{er} en Joanna Mollen³, te Weeten Juffr. Tresia Moonen begijntien te Tuerenhout, Catharina Moonen j.d. beide meerderjarig, Aert Moonen als momboir, Gijbel Weirts als toesiender, Cornelis Weirts als vader van de onmondige kinderen verwekt bij wijlen Maria Moonen en voors. Aert Moonen ook momber, Jochem van Rishooven, toesiender, en Peter Louwens aangetrouden vader van het onmondig kind of pupilkint van wijlen Hendrick Moonen verwekt bij Catharina van Risthoven allen hier present.* Verdeeld werden de volgende kavels:

- het Lankvelt 4 lopen aan de onmond. kinderen van Maria Moonen

- de Pollenacker 5 lopen aan het onmond. kind van Hendrick Moonen

- de acker genaemt De traen 3 lopen aan Juffr. Tresia Moonen

- het huis de Sleutel etc. gedeeltelijk aan Catharina en aan de overigen, waarbij zij ook de onderhoudsplicht (kost en drank etc.) hebben aan moeder Joanna Moonen.

Tevens krijgt ieder een aandeel in f5000.

Vele jaren later, op 9 augustus 1735, transporteert de eerbare Joanna Mollen, weduwe Johan Moonen, aan Tresia Moonen, *begijntien ten begijnhove der stad Tuerenhout de tocht der jaarlijkse intresten van een obligatie van f866-13-0 keijzers brabantse corant gelt (op seeckere huijsinge te tuerenhout) de transportante op 2 juli 1708 aangekomen van Juffr. Adriana Cuijlen, begijntien en meesteres te Tuerenhout*²⁶.

In 1742 verkoopt Jan Moonen, de zoon van Hendrik, zijn aandeel in deze obligatie aan Joseph Jansen c.s.²⁷. Dit aandeel bedraagt een derde; een ander derde deel was reeds door Tresia aan haar zus Catharina nagelaten¹².

Op 11 februari 1723 doet Jenna wed. Jan Moonen *afstand van tochte of Meesterschap gelijk haar vergunt is bij testament tussen haar en haar Man saliger, en laat sulx* (de heerschappij en andere voorrechten) over aan haar kinderen²⁸.

Nog is het niet over: op naam van Adriaen Hendrick Mollen liep t.l.v. het Corpus van Bladel een intrest over f200. Deze ging in 1726 over op Joanna Mollen, zuster van Adriaen zaliger, nu weduwe Jan Moonen²⁹.

In 1736 bezat de weduwe van Jan Moonen twee huizen in Bladel in het gehucht *de Straet*. Beide werden door huurders bewoond³⁰.

In 1741 waren de huizen eigendom van Joseph Jansen en Jan Moonen³¹.

Grootmoeder Joanna Mollen overleed te Bladel op 19 juli 1738. Zij overleefde haar man Johan Moonen dus meer dan 33 jaar en haar herberg is ongetwijfeld de plek geweest waar onder het genot van een kan bier vele kleine en grote zaken werden bedisseld.

II. Hendrik Moonen, de oudste zoon van Jan Moonen en van Joanna Mollen, ondertrouwde te Bladel op 29 januari 1712 en trouwde op 14 februari 1712 met Catharina Risthoven (ook: Ishoven, Isthoven, Rishooven, Lishooven etc.), geboren te Boort achter Turnhout³².

Het huwelijk duurde maar kort, want vóór 24 december 1713 was Hendrik overleden. Op die datum werd vermeld: *Aert Moonen, momber van 't kind* (van) *Hendrik Moonen, daar moeder van is nog in leven Catharina van Lishooven*³³.

Op 28 december van datzelfde jaar volgt weer een vermelding, waarbij als momber genoemd wordt Jochem Lishoven³⁴. Op 4 juli 1717 lezen we: *Aert Moonen als toezienner van 't kind Hendrick Moonen daar moeder van is Catarina van Risthoven, mede, gesien de acte van autorisatie gegeven bij Jochem Risthoven* (de vader van Catharina), *den momber ten desen aangaende, verclaert de administratie omrent het onmondigh kind uijt begin van hunne aanvanck gelaten te hebben aan Jenneken weduwe Jan Moonen, grootmoeder van dito kint ... (etc.), versoeckt Aert Moonen van sijne Bewint ontslagen te worden*³⁵.

Men kan hierbij wat fantaseren: Opoe Moonen heeft van begin af voor het vaderloze kind gezorgd; aangezien ze ook nog voor de herberg en de zaken moest zorgen zullen moeder Catharina en

haar kind wel bij Jenneke ingewoond hebben ... en zoonlief moet dus de herberg en zijn bezoekers met alle vertier goed gekend hebben. Ook heeft hij ongetwijfeld al vroeg zijn toekomstige oom Joseph Jansen leren kennen die er achter de tap stond. Zeker is dat de jonge Moonen ook de zakelijke handel en wandel van zijn grootmoeder geleerd heeft, getuige zijn latere leven.

Op 22 april 1718 wordt in een akte vermeld, dat in 1708 Hendrick Moonen ordinaris borgemeester te Bladel was³⁶. Dit moet dan de jong gestorven Hendrick zijn geweest. Als Hendrick overleden is, verkoopt zijn weduwe Catharina alle meubelen, mogelijk gaat ze bij haar schoonmoeder inwonen³⁷:

Catharina van Lishoven wed. Hendrick Moonen, geassist. met Jochem Lishoven hare vader, Aert Moonen als momber ende voorsz. Jochem Lishoven toesiender van het kind Hendrick Moonen voornt. daer moeder van is Catharina Lishoven verkopen publiek alle meubelen etc.

Haar schoonmoeder, de wed. Moonen, koopt o.a. een swart kalf, de eegt, een botertob, een boterteil, eerde schotels, een eijcken tafel, 600 pont hooij, de boonstaecken en de clodt. Grootmoeder Jenneke weet wat ze koopt; de rest gaat naar de Bladelse bevolking.

Hendrick Moonen had dus slechts één kind:

1. Johannes genaamd, te Bladel gedoopt op 3 oktober 1713, volgt onder III.

III. Johannes Moonen (zv.II), werd te Bladel gedoopt op 3 oktober 1713. Zijn doopheffers waren Joachim van Risthoven, de vader van Catharina, en Joanna Moonen, de moeder van Hendrik. Mogelijk was toen de vader van Jan al overleden.

Jan Moonen krijgt een stiefvader, nl. Peter Louwens, zoals blijkt uit de reeds genoemde boedelscheiding in 1722.

Op 6 november 1738 gaat Jan Moonen in ondertrouw en op 23 november 1738 trouwt hij te Bladel met Joanna Reijnier Aerts³². Deze Joanna was te Bladel op 9 juni 1710 gedoopt als dochter van Reijnier Aerts en van Anna Jan Cuijlen. Doopheffer hierbij was o.a. Maria Moonen. Reijnier Aerts was geboren te Hapert en woonde later in Bladel in de herberg *Den Rooden Leeuw*³⁸.

Jan Moonen was op dat tijdstip niet onbemiddeld. Uit de nalatenschap van zijn grootmoeder, van zijn vader en van Maria Cuijlen bezat hij een huis en diverse stukken grond³⁹. Soms kocht hij er wat bij; zo ook in 1742 bij de verkoop van de meubilaire goederen van zijn overleden schoonvader, die door de wed. Anna Cuijlen werden verkocht. Jan Moonen ging naar huis met de volgende aanwinsten: bouwgereedschap, een bijl en een gaffel, drie brand-

ijzers, een sigt, een neerslaande tafel, roomtobben, zeven stoelen, een grijze (!) koe en nog wat *rommelmert*.

Jan was evenals zijn grootvader Commer-borgemeester, en wel in 1743/1744.

In 1745 pachtte⁴⁰ hij de dorpswaag voor een bedrag van f34.

Uit het huwelijk van Jan Moonen en Joanna Aerts werden de volgende kinderen geboren:

1. Henrica, gedoopt te Bladel op 16 februari 1740. Haar doopheffers waren Anna Aerts (de moeder van Joanna) en Joannes Baptist Balemans.
2. Anna Catharina, gedoopt te Bladel op 10 maart 1742. Haar doopheffers waren Reverendus Dominus Petrus Aerts en Catharina van Ishoven. Petrus Aerts was een broer van Joanna. We zien hem in 1779 terug als pastoor in Asten⁴¹.
3. Reijnerus, gedoopt te Bladel op 28 april 1744 in aanwezigheid van de doopheffers Josephus Jansen, de man van Catharina Moonen, en Catharina Helsemans. Dit was Catharina Aerts, de zus van Joanna, en getrouwd met Joannes Helsemans. Ook dit echtpaar had een zoon Reijnerus en de naam stamt ongetwijfeld van grootvader Reijnerus Franck Aerts. Reijnier Moonen volgt onder IV.
4. Joannes Henricus, gedoopt te Bladel op 22 september 1746. Doopheffers: Gerardus van den Broeck en Maria Aerts, een zus van Joanna, die getrouwd was met Theodorus Looijens. Joannes is vermoedelijk jong gestorven.

Dan verdwijnt het echtpaar Moonen-Aerts uit Bladel. Zij hebben dan al het zekere voor het onzekere genomen en op 7 oktober 1741 hun testament gemaakt.

Hierbij laten ze al hun bezittingen aan de langstlevende na, maar deze moet wel aan het kind of de kinderen na hen opgevoed te hebben tot de mondige staat uitkeren *eene somme van een honderd gulden tot een uijtsetsel*⁴².

Zoals reeds vermeld waren Joseph Jansen en Jan Moonen in 1741 eigenaar van de huizen op no. 15 en 16 te Bladel. In 1746 woont Jan zelf op no. 16 (te Bladel *in de Straet*⁴³). In 1748 verhuren⁴⁴ Joseph Jansen en Jan Moonen een huis *staande alhier te Bladel ter plaatse de Straet ofte de Varckensmert bij hem medeverhuurder thans bewoont wordende* (te aanvaarden maart 1748). Op dat moment gaat Jan dus weg en eind 1748 blijkt hij met zijn familie te Gestel bij Eindhoven te wonen, want dan wordt geboren⁴⁵:

5. Petrus Franciscus, gedoopt te Gestel op 24 december 1748. Zijn doopheffers waren Amplissimus Dominus Petrus van Helmont en Allegonda van de Couwenberg namens Elisabeth Prinssen. Dit kind overlijdt jong, evenals een broertje (?) en

zusje, want in de begraafregisters Gestel vinden we: begraven op 8 september 1751 een kind van Joh. Moonen; idem op 28 september 1751 een kind van Joh. Moonen; idem op 23 november een kind van Joh. Moonen.

Over Van Belmont het volgende: Op 4 oktober 1745 doet te Bladel Juffr. Catharina Cuijlen, dochter van Joannes Jan Cuijlen en Maria Spoormans, en wed. Sr. Nicolaas van Helmond, afstand van tocht van de goederen te Gestel en elders t.b.v. haar zoon rooms priester Petrus van Belmont, pastoor te Oirschot⁴⁶. Ook in 1757 wordt hij als zodanig vermeld⁴⁷. In Gestel blijkt hij doopheffer te zijn in de familie Moonen, evenals Rev. Dom. Petrus Aerts, terwijl de namen Aerts en Mollen (o.a. Rev. Dom. Wilhelmus Mollen) als doopheffers voorkomen in de familie van Belmont (Gestel). Elisabeth Prinssen, die meermalen doopheffer is in de families Moonen en van Belmont, is de zuster van Maria Prinssen, de echtgenote van Henricus van Belmont te Gestel⁴⁸. De moeder van Elisabeth en Maria Prinssen was Elisabeth Cuijlen, zuster van Juffr. Catharina Cuijlen. De families Moonen, Cuijlen, Aerts en Van Belmont waren door huwelijk met elkaar verbonden. Ook uit een ander gegeven blijkt de goede relatie tussen de families Moonen en Van Belmont. In 1741 woont de weduwe van Nicolaas van Belmont in een huis in de Hoogstraat te Gestel. Dit huis wordt in 1751 door haar reeds genoemde zoon Petrus (die het in 1745 van zijn moeder kreeg⁴⁹) verhuurd aan Jan Moonen, die er in 1766 nog woont. In dat jaar koopt hij het huis ernaast en blijft zijn zoon Reijnier in het huurhuis wonen, dat dan eigendom is van Hendrikus van Belmont⁵⁰.

6. Maria Henrica Petronella, gedoopt te Gestel op 11 oktober 1753. Haar doopheffers waren de Ampl. Dom. Petrus van Belmont en Elisabeth Prinssen, die optrad namens Maria van Belmont, dit is Maria Prinssen. Maria Henrica overlijdt nog geen jaar later en wordt te Gestel op 6 augustus 1754 begraven.
7. Petrus Franciscus, gedoopt te Gestel op 5 juli 1756. Als doopheffers traden op Rev. Dom. Petrus Aerts en Catharina van Ishoven, de grootmoeder van het kind. Petrus vertrekt op 14 april 1789 naar Schijndel⁵¹. Hij ondertrouwt daar op 3 februari 1798 en trouwt op 18 februari 1798 als jongman met Hendrien Jan van den Akker, weduwe van Joseph Hulleman⁵². Uit dit huwelijk zijn te Schijndel geboren:
 - a. Joanna Maria, gedoopt op 3 december 1798.
 - b. Joannes, gedoopt op 15 januari 1800 (doopheffer Reijne-

rus Moonen).

c. Petrus, gedoopt op 2 november 1801.

d. Joannes, gedoopt op 20 november 1804 (doopheffer Cristina de Beer, op dat tijdstip een schoondochter van Reijnier).

e. Joannes, gedoopt op 22 juli 1806.

Petrus ('Pieter') Moonen overleed toen hij 50 jaar oud was; hij werd in Schijndel begraven op 11 augustus 1806. Op dat tijdstip leefden er nog drie kinderen⁵³.

Jan Moonen is te Gestel en Eindhoven niet onbekend gebleven. Reeds vóór 1756 wordt hij vermeld als tapper, dus herbergier in Gestel, waar hij later uit ruim 100 (!) tappers en slijters vrijwel het hoogste bedrag aan belasting op drank betaalt, nl. f36-0-0. Hij moet dus 'n flinke tapper zijn geweest⁵⁴!

Jan Moonen wordt in 1752 genoemd als schepen van Gestel⁵⁵ en in datzelfde jaar was hij armmeester. In die functie kocht hij in Strijp t.b.v. de armenkas een huisje⁵⁶. Ook in 1754 was hij dat nog⁵⁷ en al met al was ook Jan Moonen een belangrijk man in Gestel.

In 1754 koopt hij van Thomas Jansen van Mierlo een heuveltje genaamd *de Mortel*, groot 1½ lopen gelegen te Gestel⁵⁸.

In de verpondingen van Gestel wordt Jan Moonen genoemd⁵⁹ in verband met bezittingen verkregen door deling in 1764.

In 1764/1765 is Johan Moonen borgemeester van Gestel en in dezelfde jaren wordt in een rekening vermeld: *Betaald aan herbergier Jan Moonen voor gebruik van deszelfs kamer tot de Regt-kamer alsmede voor vuur en ligt in deselve, mitsgaders eenige gedane verteeringen* voor zaken van de Dingbank van Strijp, Gestel en Stratum⁶⁰. Deze vermeldingen vinden we ook al in eerdere jaren (o.a. over 1761), waaruit blijkt dat de herberg van Jan Moonen belangrijk genoeg was om er de vergadering van de Dingbank te houden⁶¹.

Het beroep van Jan Moonen was voerman; als in 1779 zijn zoon Reijnier het ambt van zijn vader overneemt, wordt Jan Moonen genoemd: beëdigd voerman van Eindhoven op 's-Hertogenbosch⁶². In 1762 lezen we over hem, dat hij als voerman o.a. uit Den Bosch heeft meegebracht 86 pond garen, die door Jan Dielen uit Zierikzee waren meegebracht voor Goort van de Graaf⁶³.

In 1771 wordt door de borgemeester van Gestel op een rekening vermeld: *Betaald aan Jan Moonen voor het leveren van 84 karren sant tot reparatie van de weg aan de Schenkeschans*⁶⁴. Jan droeg dus als voerman ook nog bij tot verbetering van het Gestelse wegennet!

Intussen is Jan Moonen ook lid geworden van het Eindhovense

*Gilde van den Edelen Ridder Sinte Sebastiaan*⁶⁵.

Hij wordt op 8 juni 1752 als gildebroeder naar gebruik in de Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan 'gedoopt' door kapitein Martinus van Hooff.

Jan Moonen stond in het gilde in goed aanzien, want al in 1755 behoorde hij tot de drie kandidaten voor de functie van Deken. Hij kreeg toen nog niet het gewenste aantal stemmen.

Bij de Deken-verkiezing in 1759 was 'de heer Johan Moonen' er weer bij, maar moest de eer laten aan Joannes Raessens, die twee stemmen meer kreeg.

Op 14 januari 1761 betaalt *d'heer Jan Moenen f1-0-0 voor het afsterven van zijn kindt* aan de Deken van het gilde. Het hier vermelde kind werd op 10 april 1760 begraven. In datzelfde jaar wordt Jan Moonen dan toch Deken. Hij behaalt 7 van de 14 stemmen; 6 gingen er naar Anton de Vries en een naar Jan Verberne. *So blijkt bij de bovenstaende teekening bij meerderheijt van stemmen verkooren is d'heer Jan Moonen.*

De laatste notitie over Jan Moonen in de Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan treffen we aan op een rekening uit 1779. Dan wordt, ongetwijfeld door Reijnier zijn oudste zoon, vijf gulden betaald voor *Jan Mone afsterffve*. Op de uiteindelijke afrekening over 1780 heet het: *voor afsterve van den ouden Moonen*.

Hij woonde tot zijn dood in Gestel en had er zeer zeker een goed lopende herberg. Hoewel de Ridderlijke Gilde in zijn reglementen vermeldde, dat gildebroeders in Eindhoven woonachtig moesten zijn, was Jan Moonen, wonende te Gestel, toch als lid en zelfs als Deken geaccepteerd: een bewijs voor zijn belangrijkheid. Ook op de lijst van Gestelse tappers heeft Jan Moonen het lang volgehouden; hij wordt elk jaar vermeld, alleen gaat hij het wat kalmer aan doen³⁴. Vanaf 1770 wordt zijn zoon Reinier voor een groot bedrag vermeld en Jan slechts voor *f2-0-0*. Zo blijft het tot zijn dood; gewoontegetrouw wordt hij in 1780 opnieuw vermeld, maar daarbij is zijn naam doorgehaald.

Jan Moonen overleed te Gestel en werd te Blaarthem op 15 februari 1779 begraven.

Jan Moonen, herbergier, voerman, oud-gildebroeder, oud-borge-meester, oud-schepen, oud-armmeester en enige zoon van Hendrik Moonen was dus overleden. Hij liet zijn zoon Reijnier na in de herberg, in de zaken en in het gilde.

Eerst moest er nog wat geregeld worden: in 1779, als Jan overleden is, worden Petrus Aerts, rooms priester en pastoor te Astten, oom maternel en Reijnier Moonen, wonende te Gestel en meerderjarig, voogden over Peter Moonen, minderjarige broer van Reijnier, zonen van de overleden Jan Moonen⁶⁶.

Zoals we zagen ging deze Peter zijn eigen weg naar Schijndel.

IV. **Reijnier Moonen** (zv.III), werd te Bladel gedoopt op 28 april 1744 en overleed⁴⁵ te Gestel op 13 november 1806.

Hij trouwde te Leende op 7 februari 1768 met Catharina Hoeben (ook: Houben), dochter van Arnoldus Hoeben en Johanna Pompen, geboren te Leende⁶⁷. Uit dit huwelijk, dat maar kort duurde, werden drie kinderen geboren. Catharina Hoeben stierf in het kraambed, samen met het vierde kind, op 22 mei 1775 en werd met het kind begraven in de St. Lambertuskerk te Blaarthem bij Eindhoven⁴⁵.

De kinderen zijn achtereenvolgens:

1. Joanna, gedoopt te Gestel op 17 juli 1770. Haar doopheffers waren Joannes Moonen, de vader van Reijnier, en Joanna Pompen, de moeder van Catharina. Joanna trouwde op 6 mei 1798 te Gestel met Johannes Franciscus de Wit. Deze was later notaris te Veldhoven⁶⁸.
2. Maria Henrica, gedoopt te Gestel op 9 januari 1772 in aanwezigheid van de doopheffers: Arnoldus Hoeben, de vader van Catharina, en Joanna Moonen, de moeder van Reijnier. Maria wordt op 15 november 1772 begraven als Maria Catharina, kind van Reinier Moonen.
3. Henricus Franciscus, te Gestel op 21 augustus 1773 ten doop gehouden door Arnoldus Hoeben en Joanna Aerts. Henricus Moonen volgt onder V-a.

Dan overlijdt Catharina Hoeben en Reijnier besluit een jaar later opnieuw te trouwen.

Op 5 mei 1776 trouwt Reijnier Moonen te Eindhoven met Joanna van Stratum⁶⁹. Deze werd op 6 februari 1744 te Eindhoven geboren als dochter van Arnoldus van Stratum en Maria Mechtildis Bruijnaers.

Vóór hun huwelijk gaan Reijnier en Johanna op 19 april 1776 voor notaris J. de With te Eindhoven huwelijkse voorwaarden aan. Reijnier wordt dan genoemd: wdnr. van Catharina Hoebe⁷⁰.

Johanna van Stratum overleed⁷¹ te Gestel op 3 februari 1815.

Uit dit tweede huwelijk van Reijnier Moonen werden geboren:

4. Catharina Elisabeth, gedoopt te Gestel op 17 februari 1777. Haar peter en meter waren Rev. Dom. Petrus Aerts en Mechtildis Bruijnaerts. Catharina Elisabeth trouwde met Johannes Cornelis Elen, med. doctor te Gorinchem⁶⁸.
5. Arnoldus, gedoopt te Gestel op 31 augustus 1778. Zijn doopheffers waren Arnoldus van Stratum en Joanna Hoeben. Arnoldus werd te Gestel begraven op 15 oktober 1778.
6. Anna Elisabeth, gedoopt te Gestel op 30 september 1779. Haar

doopheffers waren Arnoldus Hoeben en Anna Elisabeth van Stratum. Anna werd te Gestel begraven op 30 november 1779 (als 'Elisabeth').

7. Maria Mechtildis, gedoopt te Gestel op 27 juli 1781. Haar peter en meter waren Petrus Moonen en Petronella van Stratum. Mechtildis trouwde op 4 mei 1806 met Norbertus Bakers, die vóór 1815 overleed. Zij woonde te Eindhoven⁶⁸.
8. Joannes, gedoopt te Gestel op 17 augustus 1783 in aanwezigheid van de doopheffers Joannes Jacobus Pijpers en Helena Houben Arnoldus. Jan Moonen werd begraven te Gestel op 31 oktober 1784.
9. Arnoldus, gedoopt te Gestel op 17 augustus 1783, een tweelingbroer van Joannes. De Rev. Dom. Henricus van Helmont en Maria Catharina van de Vliet traden op als doopheffers. Arnoldus Moonen werd te Gestel begraven op 4 september 1783.
10. Joannes, gedoopt te Gestel op 23 mei 1785. Zijn doopheffers waren Reijnerus Helsemans (die we al eerder noemden als neef van Reijnier uit Bladel) en Anna Catharina van Stratum. Joannes Moonen volgt onder V-b.

Reijnier Moonen was een belangrijk en druk bezet man. Hij evenaarde zijn vader in de functies en had hetzelfde beroep. Ook hij was voerman, herbergier, borgemeester, schepen en Deken in het gilde.

Het eerst komen we Reijnier tegen in de Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan te Eindhoven⁶⁵: *te kermis anno 1776* wordt Dhr. Reijnier Moonen 'gedoopt' als gildebroeder. Hij is dan 22 jaar oud.

Kort daarna, in 1767, en zeker mede dank zij het aanzien van zijn vader, wordt Reijnier kandidaat voor de functie van Deken. Hij verliest maar net: *en voor den tweeden heer deken te kiezen werden de drie onderstaende heeren geproponeert, welken de meeste stemmen of schrapkens zal hebben, sal deken sijn*

D'heer Hendricus Dirx ///

D'heer Gerardus Thomasse ///

D'heer Reijnier Moonen ///

Met meerderheijt van stemmen is verkooren tot deken d'heer Gerardus Thomasse.

Dan, in 1768, betaalt *confrere Moonen* aan de Deken van het gilde *f5-0-0 voor het trouwen*. Deze confrère is dus Reijnier: hij trouwde in dat jaar met Catharina Hoeben.

In 1770 is Reijnier opnieuw kandidaat voor de functie van Deken, maar ook nu haalt hij het niet.

In 1772 betaalt Reijnier aan de Deken *f1-0-0 voor het afsterven*

van het kind van dhr. Reijnerus Moonen. Het betreft hier zijn dochter Maria Henrica.

Als herbergier, wat Reijnier volgens de lijst der belasting op drank al was vanaf 1769, toen hij de herberg van zijn vader overnam, werd hij in 1775 door Deken J. van Mierlo betaald: *Aan Monsieur Renier Moonen betaelt voor een kan bier gedronken door Hendrik op den dag wanneer de russen gexamineert zijn of dezelve bequam waaren tot 't formeeren van de nuwe doelen* f0-2-0.

Dus: knecht Hendrik kreeg een kan bier (à 2 stuivers) voor het controleren van de russen (plaggen) die voor de nieuwe doelen geleverd waren. Het bier werd gedronken ten herberge van Renier Moonen. Aangezien de 480 russen volgens een andere aantekening franco op den Berg waren geleverd (de doelen lagen op de Grote Berg), moet de herberg van Renier vlak bij den Berg gelegen hebben.

In datzelfde jaar wordt weer f5-0-0 ontvangen van monsieur Renier Moonen voor het afsterven van zijn vrouw zaliger, zoals bekend, Catharina Hoeben. Het jaar daarop betaalt Renier voor zijn tweede huwelijk.

Dan betaalt Reenier Moonne ook boete: in 1777 ontbreekt hij op de begraffenis van komfreer Adriaen de Baer en ook op de begraeffenis van 't kind van komfreer Johan van Boeckel. In beide gevallen kost hem dat 3 stuivers.

Het overlijden van Reijniers vader had een belangrijke verandering tot gevolg: Reijnier verlaat de Ridderlijke Gilde en de gilderekening vermeldt: (in het jaar 1780) *Voor uijtgaan der gilde van R. Moonen (en boetens)* f1-10-0.

Zijn herberg blijkt echter bij dat gilde nog in de belangstelling te blijven; op 22 september 1780 schrijft de vrouw van R. Moonen de volgende rekening: *De heere guldebroeders van S. Sebastiaen met het inhaelen van den heer caputeijn Raasens alhier vertert in wijn, limonade en bier en kockiens in alles samen* 17-14-0. 'n Mooie omzet dus; Reinier zelf was kennelijk elders.

Dit was zeker niet het einde van Reijnier Moonen als guldebroeder: hij blijkt, eveneens in 1780, lid te zijn (en zelfs deken) van het St. Catharinagilde te Gestel (nu: St. Catharinagilde tot Blortem en Gestel). Hierover verderop meer.

Als herbergier was Reijnier ook bij de Dingbank bekend, evenals zijn vader, want uit een rekening uit 1771 blijkt dat de Dingbank hem betaalt *wegens gebruik van deszelfs kamer tot Regtkamer*⁶⁴.

In datzelfde jaar zien we in Gestel twee nieuwe borgemeesters: Reijnier Moonen en Willem van Duijnhoven⁶⁴.

Op 15 februari 1779 verzoekt Reijnier Moonen aan de Heeren

Borgemeesters, Schepenen en Raden der Stad Eijndhoven, dat hij *sigh gaarne tot Beëdigd voerman op den voorsz. Steden* (d.i. Eindhoven-'s-Bosch v.v.) *sag aangesteld*⁶² (in plaats van zijn vader, die enige dagen daarvoor was komen te overlijden).

Reijnier *versoekt ootmoedelijk, dat haer Ed.Agtb. den Suppliant* (dus hem) *tot Voerman van desen Stad op s'Bosch en andere Steden van de Generaliteijt en vice versa geliefden aan te stellen en aggreëren, ten effecte om, ingevolge de voorsz. Concessie, de Linnens, Garens en Lakenen te mogen transporteren etc.*

Reinier's verzoek wordt ingewilligd en op dezelfde dag wordt hij aangesteld en beëdigd als voerman.

Inmiddels had Reijnier al geruime tijd ervaring met vrachten, al waren dat geen lakens of garens; in 1771 wordt hij betaald voor 1400 klod voor de schoolkinderen (te Gestel) in de Peel gehaald, en ook nog voor karvracht van sieke armpassant na de naast aan-gelegene plaats en (ook nog) voor geleverde jenever aan de wagt⁶⁴.

Reijnier was dus ijverig (en was dus wel eens weg als het gilde vergaderde) en intussen liep de herberg goed, want (1780) betaalt aan Reijnier Moonen wegens te sijnen huise gedaane verteringe van 14 soldaten van 't Regiment Britsers van den Heere Hurler (en inkwartiering)⁷².

Eveneens in 1780 doet Reijnier Moonen zaken: hij koopt te Gestel het huis (met hof en bakhuis) waarin hij sinds 1766 woont voor f1500. De verkoper is de Eerw. Heer Hendrikus van Helmont, *althans wonende tot Hamond*⁷³.

Dit huis werd begrensd door een perceel van Godefridus Hurks, een stuk van de Overhof, het land achter de hof en de Regte-straat.

In een volgende akte ('Custingbrief') van dezelfde datum belooft Reijnier de 1500 gulden te betalen. In margine wordt dan vermeld dat op 24 juli 1796 Hendrikus van Helmont, r.k. pastor van Borkel en Schaft, een kwitantie heeft getekend waarin hij verklaart van de betaling van f1500 voldaan te zijn.

Tot zover lijkt alles normaal te zijn verlopen, maar op 28 april 1781 ziet Reijnier af van de koop (*af te gaan en te resilieeren van de coop*) en hij retrocedeert⁷⁴ de f1500.

Dan wordt in margine van dezelfde akte⁷⁵ op 15 april 1788 deze resiliatie weer teniet gedaan: *geconsenteerd in de roijsing en cassatie van nevenstaande acte van resiliatie*). Reijnier had dus kennelijk in 1780/1781 problemen. Had hij geen geld of waren er familiebeslommeringen? In ieder geval heeft hij het huis dan toch gekocht en er tot zijn dood gewoond.

Als later (in 1815) de bezittingen van Reijnier door zijn kinderen

worden verkocht, wordt vermeld dat dit huis, groot één Lopense en dertig Roeden, gelegen is *te Gestel aan de Hoog- of Regte Straat*⁶⁸.

In 1792 wordt in Gestel het land opgemeten en worden de grondbezitters genoteerd. Dan blijkt dat Reijnier en Peter Moonen samen ruim 58 Lopense (ca.10 ha.) grond bezitten, waarvan het merendeel aan Reijnier toebehoort. De grondstukken variëren van groesveldjes (o.a. aan de Gender en aan *de bleijck*) tot *land waarin klaver en land, tans hof*⁷⁶.

In 1795 blijken Reijnier Moonen en C. van Mierlo schepenen te zijn in Gestel⁷⁷.

Ook Reijnier was dus een gewichtig man en hij wist zijn ambten en zijn belangen goed te vermengen.

In 1798 wordt aan hem als herbergier *betaalt voor verteeringen* (bieren) *verstrekt aan de inwoners van Gestel bij gelegenheid van het Nationaal Vreugden Feest op 19 mei 1798*⁷⁸.

Reijnier zat dus midden in de naweeën van de oorlog van 1794, maar hij zal het, gezien het bovenstaande, niet erg gevonden hebben⁷⁹.

Op 3 maart 1798 krijgt Reijnier Moonen volmacht van zijn kinderen Hendrik en Johanna uit zijn eerste huwelijk om de erfgoederen van die kinderen uit Leende, afkomstig van hun grootouders Arnoldus Hoeben en Johanna Pompen, te verkopen⁸⁰.

Als Reijnier Moonen op 27 april 1798 tot borgemeester wordt verkozen legt hij de eed af en tevens de volgende verklaring: *Ik verklaar te hebben eenen onveranderlijken afkeer tegen het Stadhouderschap, de Aristocratie, de Regeeringloosheid en het Federalisme*⁸¹. Deze verklaring moest onder de Franse heerschappij worden afgelegd.

Als op 10 april 1802 zoon Hendrik geld leent (*een duizend vijff honderd Carolij Guldens van twintig Stuivers het stuk goed hard, Hollands zilver Geld*), zijn Reijnier Moonen en Nicolaas van Mierlo borg⁸². Zo ook op 19 april 1802: dan leent Hendrik nog eens zeshonderdvijfenzeventig gulden, waarbij wederom Reijnier en Nicolaas borg zijn⁸³.

Inmiddels is Reijnier Moonen als sinds 1780 lid van het St. Catharinagilde te Gestel. Met dit gilde zijn hij en zijn nazaten tot op de dag van vandaag zeer verbonden⁸⁴.

Het staat wel vast dat Reijnier bij dit gilde met genoegen werd ontvangen: het St. Catharinagilde, dat vele Gestelse notabelen en zakenlieden tot zijn leden telde, kon een welgesteld herbergier goed gebruiken, zeker ook omdat die lid was geweest van de Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan, en verhoogde daarmee zijn aanzien. Het bewijs hiervoor was wel, dat Reijnier meteen tot Deken

in het St. Catharinagilde werd benoemd en onmiddellijk belangrijke handelingen namens het gilde verrichtte.

Hij was een van de Dekens die op 5 december 1780 een nieuwe Gildebrief (een Reglement of 'Caerte') aanvroegen aan Willem, Prins van Oranje en Nassau etc.

In 1781 is er in Gestel ruzie tussen Gerrit Valkenburgh en David van Houtert. Deze laatste was speelman, violist en had gespeeld op de teeravond van het St. Catharinagilde in het huis en de herberg van Reijnier Moonen⁸⁵.

Reijnier was dus, wat men noemt, een gildehuisheer voor het gilde, waarvan hij inmiddels lid was. Zeker hebben er in 1780 bij Reijnier zakelijke motieven een rol gespeeld: een herbergier die lid is van een gilde, gaat het niet slecht!

Op 6 juni 1797 verliet Reijnier het St. Catharinagilde; mogelijk had hij het te druk. In ieder geval was hij in 1796 geen Deken meer⁸⁴.

Op 13 november 1806 overleed Reijnier Moonen⁴⁵. Hij was toen 62 jaar oud en had een druk leven achter de rug. Hij liet 5 kinderen na.

Zijn echtgenote Johanna van Stratum overleefde hem 9 jaar. Zij had nog lange tijd de touwtjes in handen. In 1808 wordt de wed. R. Moonen *biertapperse* genoemd en op 14 oktober 1813 betaalt de gemeente Gestel aan de wed. R. Moonen 15 Frs. en 68 centimes voor geleverde bieren en kaarsen op *den Feestdag van den Keijser*. De kwitantie wordt dan voor ontvangst ondertekend: *voor moeders, Johannes Moonen*⁸⁶. (N.B. 2,10 Frs. = f 1).

Zoon Hendrik uit het eerste huwelijk volgde de voetsporen van zijn vader en grootvader: ook hij werd voerman en herbergier, en in het gilde werd hij zelfs koning. Johannes, de jongste zoon uit het tweede huwelijk werd linnenfabrikant, en ging later het groeiende dorp Gestel besturen als secretaris en burgemeester. In het St. Catharinagilde werd Johannes Deken.

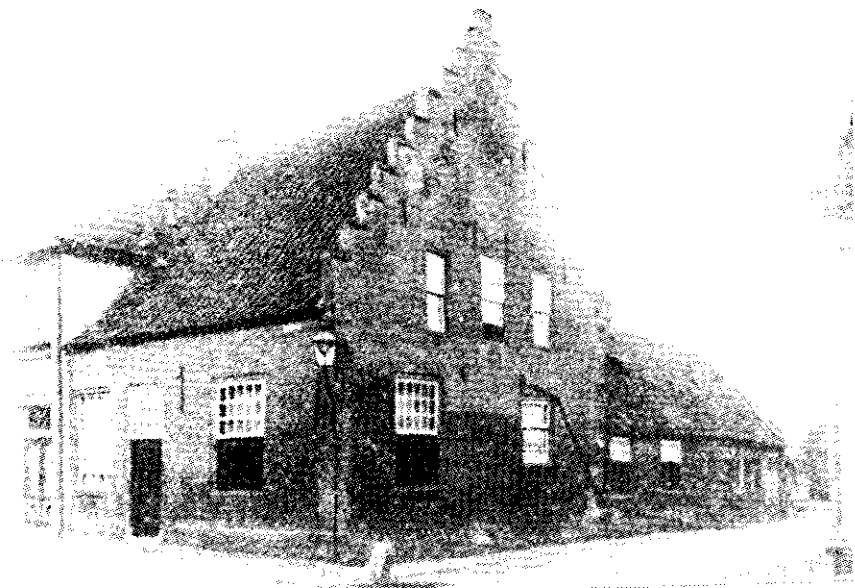
V-a. Hendricus Franciscus Moonen (zv.IV), werd te Gestel gedoopt op 21 augustus 1773. Hij trouwde op 2 mei 1802 te Gestel met Adriana Christiana de Beer, dochter van Gerardus de Beer en van Catharina Swagemakers.

Het huwelijk vond plaats kort nadat Hendrik f2175 had geleend⁸⁷; het moet dus een feestelijke trouwpartij zijn geweest en ongetwijfeld heeft het jonge paar zich nog wat aangeschaft.

In ieder geval vond de grootste koop plaats op 10 juni 1802, dus een maand na de huwelijksdag. Hendrik Moonen kocht toen van Jan de Groot voor f3440 *het Pannenhuijs, een extra schoon en wel ter neering staande logement van ouds genaamd het Pannen-*

huijs voorzien van verscheide kamers, kelders, kelderkamers, stookkeukens met fornuijsen, schoone put, stallinge tot berging van vee, en twee tuinen in hunne bueke heggen leggende agter gemelde stallinge, groot 2 lopense vijf en twintig roeden, gelegen te Gestel, van voor de Gemeene Straat, van agteren de Laagstraat, aan de Eene zijde de heer H.v.Rijsingen, aan de andere zijde de Laagstraat en Piet van der Kuijten⁸⁸.

Dit logement stond op de hoek van de huidige Catharinastraat en het begin van de Hoogstraat in Eindhoven.

Het Pannenhuis te Gestel

Het is wel duidelijk, dat Hendrik Moonen daarvoor het vele geld had geleend; overigens voor een goede koop, want meer dan een eeuw later stond het Pannenhuijs er nog en het is een drukbevoond en drukbezocht logement geweest. Ook werd er veel verhandeld; zo werden er diverse malen varkens of paarden verkocht. Op 24 maart 1797 besluit de gecombineerde Dingbank van Gestel, Strijp en Stratum voortaan te vergaderen in het Pannenhuijs te Gestel, *sijnde het centrum voor de vergaderingh ter raadkamer*. Als Hendrik de herbergier wordt, heeft hij er dus evenals zijn vader de Dingbank bij, een belangrijke klant⁸⁹!

Dat er veel te doen was zien we ook in 1814: dan verteren bij Hendrik Moonen *de Cosakken*⁹⁰.

Ook Hendrik Moonen was lid van het St. Catharinagilde te Gestel⁸⁴. Hij werd er in 1790 gildebroeder en bleef dit tot 25 november 1843. Hij betaalt dan f1,50 zoals dat in het gilde gebruikelijk was, waarbij werd opgeschreven: *uijtgegaan en voldaan*.

Hoewel Hendrik in het gilde geen bestuursfuncties heeft gehad, speelde hij er toch een belangrijke rol; niet alleen zal hij gildehuisheer zijn geweest, maar ook werd hij in 1805 koning, iets dat zijn vader en grootvader nog niet hadden bereikt. Hij liet 'zijn' gilde een fraai zilveren schild na met het opschrift: HENDRICKUS MOONEN, KONING VAN ST. CATERINA GILD TOT GESTEL ANNO 1805.

In 1807/1808 is Hendrik borgemeester te Gestel en in 1809 wordt hij benoemd tot lid van het Gestelse gemeentebestuur⁹¹. In die functie zet hij zijn handtekening onder een rekening van de gemeente van Gestel betreffende werkzaamheden en leveranties *op den geboortedag van den nûve Koning van Roeme*⁹².

Op 31 augustus 1814 wordt ten woonhuize van Hendricus Moonen, voerman en herbergier, verkocht een Hoeve of Erve, genaamd het Severeijn, gelegen te Zeelst, te zamen met een aantal percelen grond. De verkoop geschiedt namens de zwagers en gildebroeders Hendricus van der Waerden en Hendricus Moonen. Hendricus van der Waerden was getrouwd met Digna de Beer, een zus van Adriana Christiana, welke laatste in de wandeling Christina werd genoemd.

De bovengenoemde Hoeve was in hetzelfde jaar door de beide zusters geërfd.

Op genoemde datum werd f3300 voor de hoeve geboden; op 14 september daaropvolgend vinden de beide zwagers dat bedrag *na hunne berekening* niet genoeg, zodat zij besluiten *de verkooping op te houden*⁹³.

Een jaar later, op 6 september 1815, worden de bezittingen van wijlen Reijnier Moonen en Joanna van Stratum door de kinderen Moonen verkocht⁶⁸.

Dit zijn dan: Henricus Moonen, logementhouder te Gestel, Jan Moonen, linnenfabrikant te Gestel, Johanna Moonen, gehuwd met Johannes Franciscus de Wit, notaris, wonende te Veldhoven, Elisabeth Moonen, gehuwd met Johannes Cornelis Elen, medicinae doctor, wonende te Gorinchem en Mechtildis Moonen, weduwe van Norbertus Bakers, koopvrouw te Eindhoven.

De kinderen verkopen: *een huijs, schuur, stallingen, bakhuijs, hoven en daar bij hoorende groes en teullanden, gelegen te Gestel aan de Hoog of Regte straat, groot een lopense, dertig roeden, en een Perceel groes, genaamd het stuk van den overhof, gelegen ter zijde van gemelde Huijzinge oostwaarts, groot sestien*

roeden, belend aan erve met d'eene zijde Peter en Jacobus van Vechel, d'andere zijde Godefridus Hurkx, d'een einde de goederen in deze, en van voren de Hoogstraat.

Verder worden nog verkocht diverse stukken grond te Gestel en Stratum.

Op het hele bezit wordt f4655 geboden; dit vinden de kinderen Moonen te weinig en daarom worden de goederen separaat verkocht.

Het is niet weinig, wat de kinderen Moonen erven. De separate verkoop betreft het volgend onroerend goed: het huis, den overhof, een perceel teulland den Donk, een perceel groes de beemd achter Lucas Janssen in de Leegstraat, een perceel groes het klein Mortelke, een perceel land de Sterrebeemd van Jan Wouters, een perceel groes en teulland aan de Bleik, twee beemden aan de Gender, een akker aan de Schenkeschans, een perceel groes het veld van Raassens Bleik in de Sandstraat, de twee beemden achter de Mortel, alle gelegen te Gestel. Dan nog grond te Stratum. Dit alles wordt verkocht op 20 september 1815. Drie maanden later verkopen ze de rest van de grond (nog eens zeven percelen)⁹⁴.

Tellen we de verkopen op, dan blijkt, dat de kinderen Moonen in totaal f4870 hebben ontvangen; alle extra moeite heeft hun ruim tweehonderd gulden meer opgeleverd!

In diezelfde maand, op 18 december 1815, worden ook de meubilaire goederen van wijlen Reijnier Moonen en Joanna van Stratum verkocht⁹⁵. Overigens ontbreken de persoonlijke bezittingen; die zullen door moeder Johanna wel van tevoren verdeeld zijn.

De kinderen Moonen kopen zelf ook nog iets uit de boedel; zo schafte b.v. Hendrik twee koeien, een theeservies en een pop aan; Jan 'n *Coffijcan*, 'n *spoelcom*, twee tafels, borden, een hoogkar en een aardkar; Mechtildis (de wed. Bakers) een schilderij; Elisabeth (via haar man) diverse borden etc.

In 1820 behoorde Hendrik Moonen tot de twintig *Notabelste Ingezeten* van Gestel en Blaarthem; hij wordt dan in de grondbelasting aangeslagen voor f14,25 en stond daarmee in de lijst van grondbezitters op de 10de plaats⁹⁶.

Op 5 september 1825 wordt aan Hendrik Moonen te Gestel toestemming verleend tot het rijden van vrachtkarren tussen Eindhoven en Den Bosch v.v. Dit wordt bekrachtigd bij Koninklijk Besluit⁹⁷ dd. 13 september 1825.

Dat hij al wat langer voerman was blijkt uit een notitie uit 1814: in dat jaar brengt hij in opdracht van de gemeente Gestel een aantal Franse deserteurs naar Veldhoven⁹⁸.

In 1836 wordt door Maria Roos, Gerardus van Rijsingen, Ambro-

Het gildeschild van Hendrickus Moonen (1805)

sus van Rijsingen en Wilhelmina van Rijsingen toestemming gegeven tot ophef en vernietiging van twee inschrijvingen ten kantore van de hypotheek te Eindhoven tegen *Hendrikus Moonen, wijlen Renier Moonen en wijlen Nicolaas van Mierlo*⁹⁸.

Het betreft hier o.a. de hypotheek van f675, die Hendrik in 1802 opnam van Hendrina van Duijnhooven, wed. van Gerrit van Rijsingen, namens haar kinderen Jan, Ambrosius, Gerardus en Wilhelmina. Uit de inhoud van de akte blijkt dat de schuld was afgelost. Kennelijk wilden de kinderen van Rijsingen de zaak goed afwerken⁸³.

Op 7 mei 1841 tekent Hendrik Moonen mede namens zijn vrouw een schuldbekentenis van f1000; het onderpand vormde zijn huis, erf en bouwland, te zamen groot 3 bunder 40 roeden te Gestel. Zo blijft Hendrik in de geldzaken; mogelijk heeft hem zijn grote gezin erg veel gekost: hij had elf kinderen van wie er in 1841 nog negen in leven waren.

Het gezin van Hendrik Moonen en Adriana Christiana de Beer te Gestel zag er als volgt uit⁹⁹:

1. Catharina Anna, gedoopt te Gestel op 19 april 1803, overleden te Gestel op 28 september 1857, ongehuwd.
2. Gerardus Arnoldus, gedoopt te Gestel op 28 oktober 1804. Gerardus Moonen volgt onder VI-a.
3. Reijnerus, gedoopt te Gestel op 22 oktober 1806, overleden te Gestel op 27 juni 1886, leerlooier, ongehuwd.
4. Theodorus Josephus, gedoopt te Gestel op 16 januari 1809, overleden te Gestel op 3 mei 1846, leerlooier, ongehuwd.
5. Johanna Maria, geboren te Gestel op 23 februari 1811.
6. Arnoldus Cornelis, geboren te Gestel op 20 oktober 1812, overleden te Gestel op 27 april 1851, bakker, ongehuwd.
7. Maria Elisabeth, geboren te Gestel op 16 juli 1815, overleden te Gestel op 17 maart 1886, ongehuwd.
8. Johannes Antonius, geboren te Gestel op 16 juli 1815, overleden te Gestel op 20 februari 1889, tingieter, ongehuwd.
9. Henricus Franciscus, geboren te Gestel op 14 februari 1818, overleden te Gestel op 5 mei 1821.
10. Dimphena Theresia, geboren te Gestel op 3 augustus 1819, overleden te Gestel op 30 november 1820.
11. Henricus Franciscus, geboren te Gestel op 5 maart 1822, ongehuwd overleden te Gestel op 14 augustus 1889, leerlooier.

Hendrik Moonen woonde tot op het eind van zijn leven in het Pannenhuijs. Hij overleed te Gestel op 20 september 1845. Zijn vrouw Christina, die te Gestel geboren was op 1 juli 1780, overleed op 4 augustus 1856, eveneens te Gestel.

V-b. **Joannes Moonen** (zv.IV), werd te Gestel gedoopt op 23 mei 1785. Hij had duidelijk andere aspiraties dan zijn halfbroer Hendrik. Herbergier was hij in ieder geval niet; terwijl Hendrik zich met het logement, de karvrachten en de geldzaken bezig hield, ging Jan in de linnenindustrie en in de gemeentepolitiek.

In 1812 (Jan Moonen was toen 27 jaar) was hij linnenfabrikant. Sinds 27 juli 1811 was hij getrouwd met Joanna Hompelmans, dochter van Theodorus Hompelmans en van Henriëtte Dibbers. Joanna overleed te Gestel op 22 juli 1849.

In 1813 werd Jan Moonen in de gemeenteraadsverslagen van Gestel adjorist genoemd, dus hulp of klerk. Dit was het begin van zijn politieke carrière: in 1820 behoorde ook hij tot de twintig *Notabelste Ingezeten* van Gestel, en was hij Vice-burgemeester¹⁰⁰.

In de gemeenteraad vraagt in 1821 iemand waarom het raadslid Jan Moonen slechts twee gulden betaalt aan personele omslag (van een totaal van f850), of, eigenlijk: hoe kan iemand die zo weinig betaalt raadslid worden¹⁰¹?

In 1828 was Jan tijdelijk waarnemer van de functie van gemeentesecretaris te Gestel, en in 1829 volgde hij G.C. van der Waerden op als secretaris¹⁰² voor een wedde van f130. In 1834 werd hij burgemeester en secretaris, en in 1851 werd in de Gestelse gemeenteraad een request aangenomen om Jan Moonen na een zeventien-jarig burgemeesterschap en eenentwintig-jarig secretarisschap opnieuw tot secretaris te benoemen. Die herbenoeming volgde in 1852.

Jan kocht in 1839 een huis op de Kaestbaan te Gestel, dat toebehoorde aan Jacobus Hompelmans, die het had geërfd van Willem Hompelmans.

In 1842 kocht hij aan diezelfde Kaestbaan (*nu genaamd de Willige Blijk*) een huis van Willem Parant¹⁰³.

Op 2 november 1860 vond de laatste raadsvergadering van Jan Moonen plaats. Vier weken daarna, op 28 november 1860, overleed hij.

Jan Moonen was al op 16-jarige leeftijd (n.l. vanaf 10 mei 1801) lid van het St.Catharinagilde Gestel⁸⁴.

In 1814 verkoopt Jan Moonen in de functie van Deken namens het gilde schaarhout¹⁰⁴.

Het gilde-archief vermeldt Jan Moonen niet meer, maar hij is tot zijn dood gildebroeder gebleven en zeker met gilde-eer begraven. Zijn zonen Renier en Theodorus, beiden eveneens lid van het gilde, waren daarbij al niet meer aanwezig: zij stierven resp. in 1854 en 1856.

Ook Jan Moonen en Joanna Hompelmans hadden een groot gezin.

Te Gestel werden de volgende kinderen geboren:

1. Hendrina, geboren 6 oktober 1812, overleden te Gestel 8 mei 1887. Zij trouwde met de hoofdonderwijzer Petrus Gerrits.
 2. Renier, geboren op 18 juni 1814, overleden te Gestel op 23 april 1854, kantoorbediende, ongehuwd.
 3. Johanna, geboren op 17 april 1816, overleden te Gestel op 31 juli 1882, ongehuwd.
 4. Theodorus, geboren op 2 mei 1818, overleden te Gestel op 21 september 1856, leerlooier, ongehuwd.
 5. Catharina Elisabeth, geboren op 10 juli 1820, overleden te Gestel op 22 oktober 1848, ongehuwd.
 6. Maria Mechtilda, geboren op 6 september 1822, overleden te Gestel op 25 juni 1848, ongehuwd.
 7. Maria Anna, geboren op 7 oktober 1824.
 8. Johannes Jacobus, geboren op 28 januari 1827, overleden te Gestel op 1 augustus 1909, leerlooier, ongehuwd.
 9. Jacobus, geboren op 27 februari 1829, volgt onder VI-b.
 10. Guillielmus Hendricus, geboren op 7 mei 1830, overleden te Gestel op 1 mei 1852, ongehuwd.
 11. Petrus Johannes, geboren op 7 juli 1833, overleden te Gestel op 19 februari 1834.
 12. Petrus Johannes, geboren op 17 oktober 1836, overleden te Eindhoven op 28 december 1928, leerlooier, ongehuwd.
- Evenals Renier en Theodorus was ook Johannes Jacobus lid van het St. Catharinagilde sinds 1858. In 1868 was hij kapitein van dat gilde.

VI-a. Gerardus Arnoldus Moonen (zv.V-a), gedoopt te Gestel op 4 oktober 1804, overleden¹⁰⁵ te Stratum op 16 januari 1892. Hij trouwt met Ida Mombers, geboren te Oisterwijk op 8 mei 1815, dochter van Christiaan Mombers en Maria Anna Bertens, overleden te Stratum op 16 februari 1882.

Gerardus was van beroep voerman en ook zoutzieder¹⁰⁶. Hij woonde rond 1842 met zijn gezin te Stratum, Brugeind 9.

In 1853 was hij wethouder te Stratum. Van 1819 tot 1842 was Gerard Moonen gildebroeder in het St.Catharinagilde te Gestel⁸⁴.

Uit het huwelijk van Gerardus en Ida werden de volgende kinderen geboren:

1. Christianus Hendricus, geboren te Gestel op 27 augustus 1840, volgt onder VII-a.
2. Adriana Christina, geboren te Gestel op 2 mei 1842, overleden te Stratum op 28 december 1920, trouwt met Adriaan Borenbergen uit Riethoven.
3. Maria Anna, geboren te Stratum op 13 juli 1844, overleden te

Stratum op 31 maart 1915, trouwt met Johannes Josephus Schröder, fabrikant uit Oisterwijk.

4. Hendricus Franciscus, geboren te Stratum op 15 december 1846, volgt onder VII-b.
5. Maria Elisabeth, geboren te Stratum op 13 maart 1849.
6. Theresia Arnolda, geboren te Stratum op 10 oktober 1851, overleden te Stratum op 12 oktober 1851.
7. Theodorus Josephus, geboren te Stratum op 10 augustus 1853, vertrekt naar Geldrop, wethouder aldaar.

VI-b. **Jacobus Moonen** (zv.V-b), geboren te Gestel op 27 februari 1829, overleden te Gestel op 14 september 1885, trouwt in juni 1863 met Jacoba Maria van Luijtelaer, geboren te Nuenen op 7 februari 1839 en overleden¹⁰⁷ te Gestel op 5 december 1899.

In 1858 was Jacobus Moonen klerk ter secretarie¹⁰⁸ in Gestel tegen een wedde van f3. Wat later woonde hij in het huis aan de Willige Blijk, dat zijn vader in 1842 had gekocht.

In 1860 werd Jacobus benoemd tot burgemeester en gemeentesecretaris van Gestel. In 1861 leidde hij zijn eerste raadsvergadering. Zijn wedde als burgemeester bedroeg toen f150 en als secretaris nog eens f225. Deze bedragen waren in 1868 (en ook nog in 1871) gestegen tot f250 resp. f375. In deze jaren wordt hij tevens fabrikant genoemd¹⁰⁹.

Op eigen verzoek nam Jacobus Moonen in 1874 ontslag als burgemeester en werd opgevolgd door E.G. van Gennip. Wel bleef hij gemeentesecretaris en raadslid tot zijn dood.

Jacobus was evenals zijn voorvaderen lid van het St. Catharina-gilde.

Uit het huwelijk van Jacobus en Jacoba werden te Gestel geboren:

1. Johanna Henrica, geboren op 1 juni 1864, vertrekt op 9 juli 1888 naar Oirschot.
2. *Wilhelmina Johanna*, geboren op 29 augustus 1866, vertrekt op 16 september 1879 naar Tilburg.
3. Johannes Mattheus Hubertus, geboren op 17 februari 1868, volgt onder VII-c.
4. Henricus Johannes, geboren op 9 juli 1869, volgt onder VII-d.
5. Catharina Maria Anna, geboren op 22 juni 1870, overleden te Gestel op 10 oktober 1870.
6. Catharina Maria, geboren op 28 oktober 1871, vertrekt op 27 maart 1883 naar Budel, dan in mei 1884 naar Tilburg en op 6 februari 1901 naar Nuenen.
7. Arnoldina Anna, geboren op 16 december 1872, vertrekt op 23 mei 1884 naar Budel.

8. Theodorus Josephus, geboren op 19 maart 1874.
9. Maria Mathilda, geboren op 20 juni 1875.

VII-a. **Christianus Henricus Moonen** (zv.VI-a), geboren te Gestel op 27 augustus 1840, overleden te Stratum op 6 februari 1884, trouwt te Eindhoven op 28 mei 1863 met Romualda Johanna Keunen, geboren te Eindhoven op 28 maart 1837, dochter van Hendrik Keunen en Johanna Petronella Schutjes, overleden te Stratum op 23 augustus 1906. Christiaan was leerlooier en zoutzieder. Hij vertrok in 1876 naar Stratum en handelde daar later in naaimachines en andere machinerieën¹¹⁰.

Uit dit huwelijk:

1. Gerardus Arnoldus Antonius, geboren te Gestel op 23 maart 1865, overleden te Gestel op 28 maart 1865.
2. Johanna Petronella Gerarda, geboren te Gestel op 18 maart 1866, overleden te Gestel op 24 maart 1866.
3. Henricus Gerardus Arnoldus, geboren te Gestel op 5 juni 1870, overleden te Eindhoven op 15 februari 1933, trouwt op 25 juni 1907 met Antonia Bastiaanse uit Nuenen. Het huwelijk bleef kinderloos.

VII-b. **Hendricus Franciscus Moonen** (zv.VI-a), geboren te Stratum op 15 december 1846, overleden te Eindhoven op 26 februari 1892, trouwt te Eindhoven op 15 mei 1872 met Maria Cecilia Aldegonda Tiesselinck, geboren te Utrecht op 29 november 1843 als dochter van Lambertus Ernestus Tiesselinck, ridder in de orde van de Eiken Kroon, en van Aldegonda Elisabeth Maria Sormani. Maria overlijdt te Eindhoven op 7 februari 1928.

Hendricus Franciscus was koffiehuisshouder (sociëteithouder) te Eindhoven op de Markt in 't Nieuw Haagsch Koffiehuis. Hij woonde met zijn gezin ook nog in Uden, Strijp, Nistelrode en in Eindhoven op vijf verschillende adressen.

Uit dit huwelijk:

1. Ernestus Ludovicus Wilhelmus, geboren te Strijp op 4 september 1873, overleden te Strijp op 27 februari 1874.
2. Lubertus Ernestus Gerardus Arnoldus, geboren te Strijp op 2 september 1874, ging op 29 mei 1879 mee naar Uden.
3. Everardus Constantinus Josephus, geboren te Strijp op 24 juni 1876, ging eveneens naar Uden.
4. Romualda Christina Maria, geboren te Strijp op 1 juli 1878, overleden te Strijp op 16 januari 1879.
5. Alousius Gerardus Josephus, geboren te Uden op 15 februari 1880, boekhouder, trouwt te Eindhoven op 24 juli 1922 met Johanna Maria Bogaars uit Duizel.

6. Adrianus Christianus Josephus, geboren te Uden op 21 april 1881, inspecteur Noord-Brabantse Zuivelbond, trouwt op 26 juli 1915 met Elisabeth Henriette Emilie Brackel. Het echtpaar vertrekt in 1919 naar Heerlen.
7. Josephina Hermina Stephania Maria, geboren te Uden op 19 maart 1882, overleden te Eindhoven op 21 februari 1883.
8. Romualda Christina Maria, geboren te Eindhoven op 17 oktober 1883.

VII-c. Johannes Mattheus Hubertus Moonen (zv.VI-b), geboren te Gestel op 17 februari 1868, overleden te Eindhoven op 11 februari 1930, trouwt te Gestel op 27 april 1896 met Maria Beerens, geboren te Veldhoven op 27 juni 1870, overleden te Eindhoven op 20 november 1924, dochter van Henricus Beerens en van Helena van Loenhout.

Johannes ging in 1897 met zijn broer Henricus een vennootschap aan tot het drijven van een leerlooierij en het fabriceren van schoenen en laarzen¹¹¹.

Uit dit huwelijk:

1. Jacoba Helena Christina, geboren te Gestel op 20 februari 1897, trouwt te Eindhoven op 23 augustus 1923 met J.C. Prinssen uit Strijp.
2. Henricus Jacobus Martinus Maria, geboren te Gestel op 6 juli 1898, trouwt te Waalwijk op 25 mei 1928 met Adriana Johanna van Schijndel, geboren te Waalwijk op 6 april 1902, dochter van Hubertus Wilhelmus van Schijndel en van Anna Isabella Govaerts (van Middegael)¹¹². Uit dit huwelijk kinderen te Eindhoven.
3. Helena Aldegonda Maria, geboren te Gestel op 20 april 1900, trouwt te Eindhoven op 24 mei 1928 met L.G.A. Persoon uit Gestel.
4. Johanna Antonetta Maria, geboren te Gestel op 30 mei 1901, overleden te Gestel op 19 april 1902.
5. Jacobus Cornelius Christianus, geboren te Gestel op 8 februari 1903, trouwt te Eindhoven op 4 juli 1935 met Johanna Petronella Cremers, geboren te Riethoven op 9 mei 1901. Uit dit huwelijk kinderen te Eindhoven.
6. Christina Cornelia Antonetta, geboren te Gestel op 7 november 1904, vertrekt in 1933 naar Zegwaart.
7. Cornelis Johannes Maria, geboren te Gestel op 10 februari 1906, trouwt te Eindhoven op 4 juli 1933 met Wilhelmina Cremers, geboren te Riethoven op 6 november 1904. Uit dit huwelijk kinderen te Eindhoven en te Riethoven.
8. Christianus Cornelis Maria, geboren te Gestel op 30 december

1907, vertrekt in 1926 naar Lieshout.

9. Maria Lamberta Martina Cornelia, geboren te Gestel op 11 februari 1911, overleden te Gestel op 3 november 1911.

VII-d. **Henricus Johannes Moonen** (zv.VI-b), geboren te Gestel op 9 juli 1869, overleden te Eindhoven op 9 april 1929, trouwt te Tongelre op 1 mei 1902 met Hendrina Sanders. Henricus was eerst leerlooier en later samen met zijn broer schoenfabrikant. Daarna was hij reiziger. Zijn gezin vertrok op 13 juli 1914 naar Veldhoven en keerde op 30 maart 1926 terug naar Eindhoven.

Uit dit huwelijk:

1. Jacobus Johannes Maria, geboren te Gestel op 17 april 1904, trouwt te Eindhoven op 27 oktober 1933 met Petronella Dekkers, geboren te Besoijen op 21 augustus 1903. Uit dit huwelijk kinderen te Eindhoven.
2. Johannes Josephus Maria, geboren te Gestel op 9 maart 1905.
3. Petrus Cornelis Maria, geboren te Gestel op 20 september 1906, overleden te Gestel op 13 december 1906.
4. Allegonda Jacoba Maria, geboren te Gestel op 14 augustus 1907.
5. Jacoba Cornelia Maria, geboren te Gestel op 11 juni 1909.
6. Thomas Johannes Antonius, geboren te Gestel op 5 september 1911, overleden te Gestel op 23 januari 1912.
7. Thomasina Maria, geboren te Gestel op 2 januari 1913, overleden te Gestel op 16 december 1913.
8. Thomasina Maria, geboren te Gestel op 28 maart 1914.
9. Franciscus Antonius, geboren te Veldhoven in 1915, overleden te Eindhoven op 1 juni 1917.
10. Theodora Maria, geboren te Veldhoven op 27 april 1917.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

AAB - Administratief archief Bladel

AAG - Administratief archief Gestel

Not - Notarieel archief

R - Rechterlijk archief

RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant 's-Hertogenbosch

SAZOB - Streekarchief Zuid Oost Brabant Eindhoven

1. SAZOB, Bladel R 42, f 227 dd. 26.12.1739; RANB, DTB Bladel.
2. Te Bladel het echtpaar Hendrick Mollen en Geertruij Adriaen Cuijlen. Uit dit huwelijk: Nicolaas, Josijna, Catharina, Elisa-

- beth, Maria (gehuwd met Peter Danckers), Adriaen, Michel, Petrus, Anna en Joanna (gehuwd met Jan Moonen). SAZOB, Bladel R 41, f 123v t/m 130 (Geslachtsboom Cuijlen) dd. 17.6.1728; SAZOB, Bladel R 20, f 104 dd. 16.5.1713
3. SAZOB, Bladel R, 40 f 232 dd. 7.11.1722
 4. Th.Ign. Welvaerts, *Geschiedenis van Bladel en Netersel naar archieven van Postel's Abdij* (Eindhoven 1890).
 5. SAZOB, AAB, inv. nr. 30 (1687 t/m 1694).
 6. RANB, Archief Kwartier van Kempenland, inv. nr. 41 dd. 18.8.1703.
 7. SAZOB, Bladel R 39, f 23vs dd. 4.7.1712.
 8. SAZOB, Bladel R 19, f 57 dd. 24.3.1708.
 9. SAZOB, Bladel R 20, f 134 dd. 13.5.1714; SAZOB, Bladel R 99, dd. 30.1.1722.
 10. SAZOB, Bladel R 19, f 40 dd. 6.5.1707.
 11. SAZOB, Bladel R 19, f 48v dd. 8.10.1707.
 12. SAZOB, Bladel R 100, f 41 dd. 16.12.1738.
 13. SAZOB, Eindhoven Not 1255 dd. 14.6.1700.
 14. SAZOB, AAB, inv. nr. 276, f 100v dd. 14.2.1713.
 15. SAZOB, Bladel R 19, f 49 dd. 20.10.1707 en f 50v en 51.
 16. SAZOB, Bladel R 19, f 72 dd. 16.3.1709.
 17. SAZOB, Bladel R 20, f 15 dd. 1.4.1711.
 18. SAZOB, Bladel R 41, f 157 dd. 1.6.1729 Reusel.
 19. SAZOB, AAB, inv. nr. 276 dd. 14.2.1713, f 91, 91v, 93, 97, 100, 100v, 101, 106.
 20. SABOZ, Bladel R 20, f 104 dd. 16.5.1713.
 21. SABOZ, Bladel R 20, f 134 dd. 13.5.1714.
 22. SAZOB, Bladel R 39, f 145 dd. 2.5.1717.
 23. SAZOB, Bladel R 20, f 241 dd. 2.5.1717.
 24. SAZOB, Bladel R 20, f 321 dd. 15.5.1720.
 25. SAZOB, Bladel R 40, f 219v dd. 27.7.1722.
 26. SAZOB, Bladel R 42, f 119v dd. 9.8.1735.
 27. SAZOB, Bladel R 139, dd. 17.10.1742.
 28. SAZOB, Bladel R 40, f 249v dd. 11.2.1723.
 29. SAZOB, Bladel R 41, f 65 dd. 11.10.1726.
 30. SAZOB, AAB, inv. nr. 244, dd. 1736 (no. 15 en no. 16).
 31. SAZOB, AAB, inv. nr. 245, dd. 1741.
 32. RANB, DTB Bladel (Schepenhuwelijken).
 33. SAZOB, Bladel R 39, f 48v dd. 24.12.1713.
 34. SAZOB, Bladel R 39, f 48v dd. 28.12.1713.
 35. SAZOB, Bladel R 39, f 153 dd. 4.7.1717.
 36. SAZOB, Bladel R 40, f 17 dd. 22.4.1718.
 37. SAZOB, Bladel R 64, f 27 t/m 35 dd. 28.12.1713.
 38. SAZOB, AAB, inv. nr. 276, f 104; Bladel R 41, f 123v t/m 130

- (17.6.1728).
39. SAZOB, AAB, inv. nr. 278 f 134 dd. 20.9.1736.
 40. SAZOB, Bladel R 67, dd. 1.10.1745.
 41. SAZOB, Eindhoven R 157, f 36 dd. 1779/1780.
 42. Bladel Not 346, dd. 7.10.1741, nr. 7.
 43. SAZOB, AAB, inv. nr. 246 dd. 1746.
 44. SAZOB, Bladel R 43, f 265 dd. 1.3. 1748.
 45. SAZOB, DTB Gestel.
 46. SAZOB, Eindhoven R 346, f 53v dd. 4.10.1745.
 47. Aalst R 16, f 156v dd. 2.11.1757.
 48. SAZOB, DTB Gestel: Te Gestel trouwen Henricus van Helmont, gedoopt te Gestel op 28 januari 1691 als zoon van Gosewinus Claessen van Helmont en Margareta Henrici Ooms, en Maria Prinsen. Uit dit huwelijk: 1. Urbanus (peter Rev. Dom. Wilhelmus Mollen); 2. Henricus Josephus (peter idem, meter Elisabeth Prinsen); 3. Henricus Gosuinus (peter Rev. Dom Petrus Aerts, meter Elisabeth Prinsen). Deze laatste Henricus is waarschijnlijk de latere Rev. Dom. Henricus van Helmont. SAZOB, Bladel R 42, f 143v dd. 25.8.1736.
 49. SAZOB, Eindhoven R 355, f 53v dd. 4.10.1745.
 50. SAZOB, AAG, inv. nrs. 226 t/m 232.
 51. SAZOB, Eindhoven R 349, f 1 dd. 14.4.1789: Ontlastbrief Peeter Moonen, geboren te Gestel, naar Schijndel.
 52. RANB, DTB Schijndel nr. 26, f 246v.
 53. RANB, DTB Schijndel nr. 37 (Aangegeven lijken).
 54. SAZOB, AAG, inv. nrs. 260 (1756/1757) t/m 281 (1780/1781).
 55. SAZOB, Eindhoven R 346, f 186 dd. 28.1.1752.
 56. SAZOB, Eindhoven R 355, f 183 dd. 14.1.1752.
 57. SAZOB, Eindhoven R 98, f 25 dd. 7.6.1769.
 58. SAZOB, Cijnsboek Strijp/Stratum/Gestel, 1691-1779 f 51v.
 59. SAZOB, AAG, inv. nr. 323 f 77.
 60. SAZOB, AAG, inv. nr. 73 (burg. rek. 1764/1765) dd. 3.7.1767.
 61. SAZOB, Adm. Arch. Strijp, inv. nr. 129 (bijl. burg. rek. 17.12. 1762).
 62. SAZOB, Adm. Arch. Eindhoven, inv. nr. 56/14 (doos 57) dd. 15.2.1779. Eindhoven R 157, f 33v en 34v dd. 15.2.1779.
 63. SAZOB, Aalst R 16, dd. 25.2.1762.
 64. SAZOB, AAG, inv. nr. 80 (burg. rek.) dd. 1771.
 65. J.Th.M. Melssen, *De Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan te Eindhoven* (Eindhoven 1982).
 66. SAZOB, Eindhoven R 157, f 36 dd. 1779.
 67. RANB, DTB Heeze, Leende en Zesgehuchten; SAZOB, Heeze R 174, dd. 29.1.1768: Akte van cautie betr. Catharina Hoeben geboren te Leende, is in ondertrouw met Reijnier Moonen.

68. SAZOB, Eindhoven Not 1349, dd. 6.9.1815 nr. 233.
69. SAZOB, DTB Eindhoven.
70. SAZOB, Eindhoven Not 1286, dd. 19.4.1776 nr. 70.
71. SAZOB, Reg. Burgerlijke Stand Gestel.
72. SAZOB, AAG, inv. nr. 89 dd. 1780/1781.
73. SAZOB, Eindhoven R 338, f 80 t/m 84 dd. 18.9.1780.
74. SAZOB, Eindhoven R 630/3, dd. 27.4.1781; SAZOB, Eindhoven R 338, f 120 dd. 28.4.1781.
75. SAZOB, Eindhoven R 338, f 120 dd. 28.4.1781.
76. SAZOB, AAG, inv. nr. 324 dd. 26.10.1792/15.11.1792.
77. SAZOB, AAG, inv. nr. 103 dd. 1795.
78. SAZOB, AAG, inv. nr. 107 dd. 1798.
79. SAZOB, AAG, inv. nrs. 101, 102, 103 (o.a. 1794).
80. SAZOB, Eindhoven Not 1290, dd. 3.3.1798 nr. 61.
81. SAZOB, AAG, inv. nr. 2 f 16 dd. 27.4.1798.
82. SAZOB, Eindhoven Not 1292, dd. 10.4.1802.
83. SAZOB, Eindhoven Not 1292, dd. 19.4.1802.
84. M. van Dooremolen, *Archief van het St. Catharinagilde tot Blortem en Gestel*.
85. Criminele Procedure dd. 6 en 8 juli 1781 (SAZOB, Interrogatoriën Gestel, inv. nr. onbekend).
86. SAZOB, AAG, inv. nr. 868 dd. 14.10.1813.
88. SAZOB, Eindhoven R 365, f 52v dd. 10.6.1802.
89. SAZOB, AAG, inv. nr. 2 f 3 dd. 24.3.1797.
90. SAZOB, AAG, inv. nr. 869 dd. 1814.
91. SAZOB, AAG, inv. nr. 333 dd. 27.12.1809.
92. SAZOB, AAG, inv. nr. 866 dd. 1811 (rek. nr. 11).
93. SAZOB, Eindhoven Not 1348, dd. 31.8.1814/14.9.1814 nrs. 138 en 145.
94. SAZOB, Eindhoven Not 1349, dd. 20.9.1815 (nrs. 237 t/m 248) idem dd. 18.12.1815 (nrs. 309 t/m 311).
95. SAZOB, Eindhoven Not 1349, dd. 18.12.1815 nr. 308.
96. SAZOB, AAG, inv. nr. 1065 dd. 12.6.1820.
97. SAZOB, Eindhoven, Archivalia elders nr. 73 dd. 5.9.1825.
98. Waalre Not 8380, nr. 4 dd. 15.12.1836.
99. Als noot 54 en 85.
100. Als noot 85 en 83.
101. SAZOB, AAG, inv. nr. 876 dd. 1821.
102. SAZOB, AAG, inv. nr. 776 dd. 1829.
103. SAZOB, AAG, inv. nr. 456 f 2 en 5.
104. Eindhoven Not 1348, dd. 5.12.1814 nr. 192.
105. SAZOB, Reg. Burgerlijke Stand Stratum.
106. SAZOB, Adm. Arch. Stratum, inv. nr. 1387, f 9.
107. J.J.M. Heeren en J.A.W. Swane, 'Van (de) Luytelaer', *De*

- Brabantse Leeuw*, V (1956) 182 e.v.: Van Luijtelaer (Woen-sel): Jacoba Maria, d.v. Henricus van Luijtelaer en Wilhelmina de Wit; Henricus, z.v. Thomas van Luijtelaer en Johanna de Jager; Thomas, z.v. Goort van (de) Luijtelaer en Joanna van der Sommen; Goort, z.v. Joannes van de Luijtelaer en Anneke Bogers; Joannes, z.v. Goijaert van de Luijtelaer en Maria NN; Goijaert, z.v. Evert van de Luijtelaer.
108. SAZOB, AAG, inv. nr. 912, bijl. nr. 35.
109. SAZOB, AAG, inv. nrs. 915 (bijl. nr. 8), 921 (bijl. nr. 52) en 925 (bijl. nr. 1).
110. *Meijerijsche Courant* dd. 22.7.1872 en 6.3.1875.
111. *Meijerijsche Courant* dd. 8.1.1898.
112. B. van S(chijndel), 'Aantekeningen betreffende de familie Kievits', *Taxandria* XLVII (1940) 144-147.

Oost- en West-Indië in het Oud-Notarieel Archief van 's-Hertogenbosch

P.L. Leget-Kuijlen & J.N. Leget
Dr. Hermanslaan 36, 5348 JK Oss

Een afspiegeling van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden als zeevarende en handeldrijvende natie vindt men in het oud-notarieel archief van 's-Hertogenbosch. Dit fenomeen beperkt zich niet uitsluitend tot dit fonds, maar manifesteert zich ook in het schepenprotocol van bv. Moergestel en Tilburg¹. De instellingen waarmede men relaties onderhield zijn de V.O.C. voor Oost-Indië en de W.I.C. voor West-Indië, Zuid-Amerika en West-Afrika². Deze relaties waren niet alleen van militaire of maritieme aard, maar lagen ook in de commerciële sector.

Een actieve rol speelden diegenen die als koopman of in een administratieve functie in de overzeese gebieden in dienst waren; passief diegenen die belangen hadden in de V.O.C. als aandeelhouder³. Degenen, die in actieve dienst van de V.O.C. waren, hadden een contract aangegaan met één van de kamers van deze instelling. Door dit dienstverband werden voor de naaste familieleden van de geëmployeerden belangen gecreëerd. Om hun vorderingen op de V.O.C. of hun toegevallen nalatenschappen af te wikkelen of om uitkering van een deel van de gage van een familielid te kunnen innen, verleende men veelal een machtiging. De gemachtigde was een employé van een van de kamers van de V.O.C. of iemand die in plaats van de vestiging van de kamer

woonde. In een aantal gevallen werd ook wel iemand gemachtigd die ambtshalve regelmatig de plaats van vestiging van een der kamers van de V.O.C. bezocht, bv. een marktschipper op zo'n plaats.

In een aantal gevallen gaat het over een nalatenschap die zich in Indië bevindt of om verdeling van goederen uit een nalatenschap die zich reeds in Nederland bevinden, zoals uit de hieronder weergegeven beschrijvingen blijkt.

Jan de Hartogh, grootbaljuw van Batavia, is overleden tijdens de reis van Batavia naar de Nederlanden.

Hij heeft zijn moeder, Johanna de Bruijn, weduwe van Christoffel de Hartogh, verschillende malen kisten met porcelein en andere Oostindische goederen en waren gezonden. Voorts heeft hij zijn moeder - via de heer Pieraert en andere personen - meermalen geld overgemaakt om daaruit de kosten van levensonderhoud van zijn beide zonen Christoffel Laurens en Jan Leonard te bestrijden.

Op 22 juli 1735 gaan deze twee kleinzonen met hun grootmoeder een compromis aan over de verdeling van deze goederen en gelden⁴.

Jean Croesen, controleur van de Convoijen en Licenten te 's-Hertogenbosch, is met Joost Hartigh door Hendrik van Bel bij testament benoemd tot executeur van diens nalatenschap. Hendrik van Bel is opperhoofd van de Compagnieshandel op Japan geweest. Jean Croesen verklaart op 18 november 1743, dat hij - krachtens een afspraak die op 2 december ten huize van juffrouw Verburg, in presentie van de heer Morlion, is gemaakt - in maart 1736 aan Hermina Verburgh en Catharina Mugh elk een kwart van het porcelein dat beiden bij testament was besproken, heeft overhandigd⁵. Pieter Jongbloed, in huwelijk hebbende Sophia Cleijnis, te Antwerpen, en Jan Greve, echtgenoot van Geertui Cleijnis, te 's-Hertogenbosch, verklaren een kwart gedeelte van de nalatenschap van Martinus Cleijnis aan Adriaan Bebbers te 's-Hertogenbosch te zullen uitkeren.

De nalatenschap van Martinus, luitenant bij de artillerie ten dienste van de V.O.C. te Batavia en overleden aldaar op 26 december 1766, is bij testament, dat hij voor Notaris Wiggert Wargaren te Batavia gepasseerd heeft, toebedeeld aan zijn zusters Sophia, Geertuida en Hendrina Cleijnis. Hiervan hebben de executeurs van de boedel op 2 januari 1767 bericht gezonden. Van Bebber krijgt zijn deel in deze nalatenschap voor zijn arbeid en verscot bij het opzoeken van de trouw-, doop- en begraafbrief van Hendrina Cleijnis. Mocht Van Bebber overlijden, dan wordt uitkering gedaan aan zijn vrouw Dorothea van der Camp en zijn kinderen.

Uit de recherches van Adriaan Bebbers in Amsterdam is gebleken, dat Hendrina drie jaar vóór Martinus is overleden en één kind heeft nagelaten. Echter, men weet niet of het kind erfgenaam is, daar Hendrina geen testament heeft gepasseerd.

Op 5 augustus 1767 bepalen Pieter Jongbloed en Jan Greve, dat de portie van Hendrina op haar kind was overgegaan. De resterende twee derde parten van de erfenis worden in drie egale porties verdeeld, waarvan één portie ten deel valt aan hun neef en nicht Van Bebber, in plaats van een kwart van de gehele erfenis⁶. De afwikkeling van deze erfenis heeft veel tijd gevraagd.

De nalatenschap van Martinus Cleijnis is door de executeurs van de boedel op 30 juni 1768 overgebracht naar de Weeskamer te Batavia. Deze nalatenschap bestond uit tweederde van de bezittingen van Jan Frederiks (Waarhaos), toebedeeld bij testament, op 29 januari 1765 gepasseerd voor notaris Wargaren te Batavia; het resterende derde gedeelte was toebedeeld aan Johannes Timmermans, boekhouder ten dienste van de V.O.C. te Batavia. Zij konden de erfenis in ontvangst nemen, indien zij aan Christoffel Marten Waarhaos, geboren te Straalsund, broeder van de erflater, en zijn vrouw en/of kinderen 3000 rijksdaalders van 48 zware stuivers het stuk uitkeerden.

De erfgenamen van Martinus Cleijnis hebben na laten vorsen of Christoffel vóór of na zijn broeder overleden is. De inmiddels overleden Adriaan Bebbers heeft, krachtens beschrijfbrieven van schepenen van 's-Hertogenbosch, recherches uitgevoerd te Straalsund, Kopenhagen en elders, echter zonder resultaat. Op 5 november 1783 machtigt Geertuida Kleijnis, weduwe van Jan Greeve, te 's-Hertogenbosch, Johan, zoon van wijlen Adriaan Bebbers, haar deel ter Weeskamer van Batavia in ontvangst te nemen⁷.

De kamer Amsterdam van de V.O.C. heeft zeer velen in dienst genomen en deze kamer ontvangt dus vele verzoeken over de afwikkeling op de gages ten behoeve van diegenen die in het moederland bleven.

Op 11 april 1697 is Paulus de Vries als soldaat voor de kamer Amsterdam naar Indië vertrokken en aldaar overleden. Zijn enige zoon Paulus machtigt op 24 november 1722 Isaacq Nuijen, boekhouder bij de kamer Amsterdam, om de nalatenschap van zijn vader te innen. Paulus machtigt Johan van Riedt, bode van Amsterdam op 's-Hertogenbosch, om deze erfenis mee te brengen⁸.

Jacoba Schenkels, huisvrouw van Pieter van Esch, vertrokken naar Indië als sergeant met het schip *Leijden* voor de kamer Amsterdam, machtigt 23 november 1729 Anthonij van Siepensteijn de maandgelden die haar man ter beschikking heeft gesteld, te innen.

Op 9 november 1730 resp. 29 november 1731 is Nicolaas van Cleef haar gemachtigde⁹.

Cornelis de Kegelaar, getrouwd met Maria de Vree, vertrekt in 1717 met het schip *Sander Hoeff* als soldaat voor de kamer Amsterdam naar Indië. Zijn vrouw machtigt op 22 november 1729 resp. 23 november 1730 Jacob Calff marktschipper op Amsterdam, om de haar toekomende maandgelden in ontvangst te nemen¹⁰.

Sara Oucoop, weduwe van Johan van Proijen 's-Hertogenbosch, machtigt op 13 mei 1735 Thomas Pincxternakel, koopman in wijnen te Amsterdam, om bij de kamer Amsterdam uit de nagelaten gage van J. Comans, overleden te Batavia, een door haar verstrekte lening terug te ontvangen¹¹.

Anna Gorden, weduwe van Jan Diederik Wertman, machtigt haar enige zoon Jacobus Wertman, woonachtig te 's-Hertogenbosch, op 25 januari 1743 om voor de kamer Amsterdam de penningen, nagelaten door haar man, die in 1722 met het schip *Ouwerkerk* als soldaat voor de kamer Amsterdam van de V.O.C. naar Indië vertrokken is en op 22 juli 1733 te Amboina is overleden, te innen¹².

Catharina van der Meulen, weduwe van Jan de Kler, machtigt Th. Hofman te Amsterdam om aldaar bij de V.O.C. f 43/2/14 te innen, die zij te vorderen heeft uit de nalatenschap van haar man, die 17 jaar geleden met het schip *St. Elisabeth* voor de kamer Amsterdam naar Indië is vertrokken en met het schip *Groet* in 1734 verongelukt is¹³.

Herman de Kler machtigt op 26 november 1746 Salomon Dorper, notaris te Amsterdam, om de nalatenschap van zijn vader Jan de Kler bij de kamer Amsterdam in ontvangst te nemen¹⁴.

Johannes van Nuland en Johannes van der Putten, burgers van 's-Hertogenbosch, verklaren op 30 januari 1745, dat Catharina van der Hansse weduwe is van Pieter van Greuningen. Hij is het schip *Kerckwijck* voor de kamer Amsterdam naar Indië vertrokken. Catharina en Pieter hadden uit hun huwelijk één zoon, die te 's-Hertogenbosch overleden is op 3 oktober 1743. Moeder en kind zijn in het testament van Pieter van Greuningen, gepasseerd voor de notaris Abraham van Dinther te Surabaja op 10 december 1742 aangewezen als zijn universele erfgenamen. Catharina van der Hansse machtigt Arent Hartjens, koopman te Amsterdam, te innen¹⁵.

Leendert Hullekes is voor een zesde part gerechtigd in de nalatenschap van zijn broeder Hendrick Hullekes, overleden te Batavia op 9 november 1760. Op 25 oktober 1762 machtigt hij Hendrick Nourneij, opper-chirurgijn van het Vierkant, en Frans Meusma, opperchirurgijn van het Ambachtsquartier, beide te Batavia, om

zijn deel in de erfenis van zijn broeder bij Anna Maria Sengers, weduwe van zijn broeder, in te vorderen en tevens een behoorlijke staat en inventaris van de boedel te eisen¹⁶. Deze erfenis is kennelijk snel afgewikkeld, want op 28 maart 1763 machtigt Leendert Hullekes de te Amsterdam verblijvende Jan Diderik Hulscher om bij de kamer Amsterdam van de V.O.C. zijn deel in de nalatenschap van zijn broeder Hendrick, overleden als derde meester van de V.O.C. te Batavia, te innen¹⁷.

Rudolph Florentius van der Nieport is de administrateur en onderkoopman van de V.O.C. te Surabaja. Hij maakt regelmatig geld over aan zijn moeder, Catharina van Woerkom, weduwe van Alexander Lion van der Niepoort. Alexander Lion van der Niepoort, jongste zoon van Catharina van Woerkom, wordt op 4 september 1767 resp. 1 juli 1769 door haar gemachtigd om de tot haar behoef overgemaakte bedragen ad f720 resp. f300 bij de kamer Amsterdam te innen¹⁸.

Ook op 13 juli 1776 machtigt Catharina van Woerkom haar zoon Alexander om gelden die Rudolph aan zijn moeder overgemaakt heeft, te innen¹⁹.

Op 20 augustus 1770 passeert Rudolph Florentius van der Nieport voor Johan Adriaan Dreier, gesubstitueerde scriba op het Nederlands comptoir te Surabaja, een machtiging voor zijn jongste broeder, Alexander Lion van der Nieport. Alexander op zijn beurt machtigt op 25 maart 1772 Marinus Lodewijk van Ossenbergh, majoor in het leger, te Utrecht, om namens Rudolph diens deel uit de nalatenschap van Abraham Lodewijk van Ossenbergh, *Luitenant Collonel*, overleden te Groningen, in ontvangst te nemen²⁰.

Voorts machtigt Alexander op 17 september 1775 Johannes Florentinus Martinet, beroepen predikant te Zutphen, om f1452/5/9 in enkele obligaties ten laste van het gemeene land die Rudolph Florentius van der Nieport door koop verworven had, te deponeren bij Weesmeesteren van Amsterdam tot behoef van Jacob en Johannes Wilhelmus, twee zonen van wijlen Nicolaas Marchant bij Johanna Debora Gobius, thans huisvrouw van Rudolph²¹.

Catharina van Woerkom machtigt op 14 augustus 1778 Johannes Florentinus Martinet om, op order van Rudolph en Johanna Debora Gobius, zijn huisvrouw, f7.000 in Hollandse obligaties op de Weeskamer van Amsterdam te laten deponeren. Deze order is vermeld in hun brief van 26 september 1777. Het vermogen is tot behoef van Johanna Catharina van der Nieport, minderjarige dochter van Rudolph en Johanna Debora²².

Cornelis Willem van der Heijden te 's-Hertogenbosch machtigt - mede uit naam van Johan Mauritius Mohr, Johan Hendrik Molrecht en Pieter de Mager, executeurs van het testament van

wijlen zijn vader Jacob van der Heijden, gepasseerd voor notaris Steven Lieven Harrison op 29 augustus 1761 te Batavia - Arij van Maalen, bootsman op het schip *Vreeburgh*, dat voor de kamer Delft van de V.O.C. naar Indië vertrekt. Arij van Maalen moet een aantal bezittingen van wijlen Jacob van der Heijden mee terug brengen naar Nederland, waarom een zilveren schenkbord met het wapen van wijlen Arnolda Christina Konijn, moeder van Cornelis Willem van der Heijden²³.

Jan Kerkeling is in 1761 met het schip *de Silvere Leeuw* voor de kamer Delft als soldaat naar Indië vertrokken en heeft per maandbrief een deel van zijn gage betaalbaar gesteld aan Catharina Hoffmans, zijn huisvrouw. Catharina Hoffmans, te 's-Hertogenbosch, machtigt Wouter Cortleben, beurtschipper op Delft, op 3 januari 1766 om deze gelden voor haar te ontvangen²⁴.

Theodora van Lendt, huisvrouw van Cornelis van Grinsven, die in 1718 met het schip *Rijssel* als soldaat voor de kamer Enkhuizen naar Indië is vertrokken, en Feijke van Ham, huisvrouw van David de Laer, die in 1720 met het schip *Edam* voor dezelfde kamer als soldaat naar Indië is uitgezeild, machtigen Catharina des Menschen, koopvrouw te 's-Hertogenbosch, om het hun toekomende deel van de maandgage van hun echtgenoten, te innen²⁵.

Cornelia van Gogh, die weduwe was van Jan Pieter Pandé, die zeventien jaar geleden overleden is, en daarna hertrouwd is met Andries Rou, burger van 's-Hertogenbosch, machtigt Jan Wesselman, Stadsomroeper te Enkhuizen, om haar zoon Johannes Lucas Pandé, die reeds in dienst genomen is door de kamer van die stad, van een uitrusting te voorzien²⁶.

Ook de kamer Middelburg van de V.O.C. was een van de afdelingen waar inwoners van Brabant dienst namen bij de V.O.C. Ernst Meijers, in het huwelijk hebbende Anna Catharina Robberts, is in 1720 als soldaat met het schip *Hamson* voor de kamer Middelburg naar Indië uitgezeild. Zijn vrouw, machtigt Johan Craijvelt, marktschipper van Middelburg op 's-Hertogenbosch, op 20 november 1722 om het haar toekomende deel van de maandgage van haar man van deze kamer te ontvangen²⁷.

Johan van Diessen en Roeloff Sturms, geboren Borgers van 's-Hertogenbosch, verklaren op 1 april 1723, ter requisitie van Anna Catharina Robberts, dat haar man Ernst Meijers als soldaat naar Indië is vertrokken. Anna Catharina Robberts heeft altijd buiten alle opspraak geleefd en heeft voor haar en voor haar kind de kost verdiend door een schooltje te houden²⁸.

Peeter Oijen, borger te 's-Hertogenbosch, machtigt op 2 september 1729 Johannes Craeijvelt, marktschipper van Middelburg op

's-Hertogenbosch, om - mede uit naam van Christoffel Mom te Middelburg - voor de kamer van de V.O.C. aldaar twee *casjens* in ontvangst te nemen die zijn broeder Willem van Oijen, kapitein te Batavia, opgezonden heeft²⁹.

Jan van Heeswijck is in 1728 met het schip *Hoff niet altijd Soomer* als adelborst naar Indië vertrokken voor de kamer Middelburg. Zijn vrouw Emerdina Kerckhoff machtigt Willem de Rover, marktschipper op Middelburg, om van de kamer Middelburg de penningen die haar volgens maandcedulle van 17 maart 1730 toekomen, te innen³⁰.

Willem Snoep is met het schip *Berbesteijn*, schipper Vernouw, als adelborst naar Indië vertrokken en op 29 november 1728 te Harocha op Amboina overleden. Zijn zuster Suzanne Snoep te 's-Hertogenbosch machtigt op 13 maart 1735 Jan Craeijvelt, marktschipper van Middelburg op 's-Hertogenbosch, om voor de kamer Middelburg f82/3/6 achterstallige gage van Willem Snoep te innen³¹. Het innen van de achterstallige gage is kennelijk niet zo eenvoudig geweest, want Susanna Snoep machtigt op 5 september 1736 haar broeder Isaacq Snoep te Bergen op Zoom om de helft van de achterstallige gage van Willem, in totaal f82/3/6 te innen³².

Herman Gideon Clemens, predikant te 's-Hertogenbosch, in huwelijk hebbende Aletta Lamsius, machtigt Jan Craijvelt, marktschipper van Middelburg op 's-Hertogenbosch, om de revenuen van zijn portie in een actie op de kamer van Middelburg van de V.O.C. te innen³³.

Anna Maria en Catharina, kinderen van wijlen Peter van Gastel en Jacomijna de Bever, machtigen hun zuster Johanna om voor de kamer Middelburg twee-derde van de achterstallige gage ad f64 van hun vader in ontvangst te nemen. Peter van Gastel is op 19 april 1715 per *Alegonda* naar Batavia vertrokken en aldaar overleden op 9 december 1718³⁴.

Gerrit Siermans is in 1743 met het schip *Dieshoeck* naar Indië vertrokken voor de kamer Zeeland van de V.O.C. en te Batavia overleden in 1750. Johannes Siermans, Mr. glazenmaker te 's-Hertogenbosch, vaderlijke oom van de minderjarigen Augustinus en Johanna Siermans, broeder en zuster van Gerrit Siermans, machtigt Jan de Rover, beurtschipper op Middelburg, op 1 december 1753 om voor de kamer Middelburg f66/10 te innen, die de minderjarigen te goed zouden hebben van wijlen hun broeder Gerrit³⁵. Ook hier waren mogelijkerwijze andere faciliteiten te vervullen, daar Jan Siermans op 6 april 1754 Johannes Roedolph Teutsch, bestelmeester, machtigt om te Middelburg alle gagiën, maandgelden etc. van wijlen Gerrit Siermans te ontvangen³⁶.

Jan de Rover, marktschipper op Middelburg, wordt op 3 november

1754 door Catharina Brandstein, huisvrouw van Matthijs Dirksen van Cleef, gemachtigd om bij de kamer Middelburg de gagiën in te vorderen die Matthijs - in april 1752 als soldaat voor de kamer Middelburg per *Thoornvliet* vertrokken - aan haar zou overmaken³⁷.

Johannes Daniel Demenij is omstreeks 1750 als soldaat voor de kamer Middelburg naar Indië vertrokken met het schip *'t Hof van Dunen*. Hij is op de terugreis overleden en was toen geelgietersknecht. Elisabeth Essers, weduwe van Johannes Daniel Demenij, moeder en voogdes over haar twee minderjarige kinderen Maggiel en Anna Catharina Demenij, met Jacobus de Vroe in huwelijk hebbende Johanna Margaretha Demenij; Sybilla Demenij, zich fort en sterk makende voor haar absente man Johannes Grouweligh, soldaat onder Oranje, thans in garnizoen te Zuthpen; Susanna Demenij, weduwe van Johannes Klingere, zusters van wijlen Johannes Daniël Demenij, allen te 's-Hertogenbosch en zich fort en sterk makende voor haar zuster Anna Maria Deminij, huisvrouw van Arnold Kijs te Kleve; machtigen op 17 augustus 1759 Willem Stephanus Demenij, hun broeder, om alle gelden die hun broeder mocht nagelaten hebben, bij de kamer Middelburg te innen³⁸.

Op 16 juli 1773 worden Mr. Pieter Backer, advocaat en Jacob van der Kreeke, notaris te Middelburg, gemachtigd door Geertruijd van Breughel, weduwe van Johannes Offers, koopvrouw te 's-Hertogenbosch, en Willem Offers, koopman en Mr. kleermaker te 's-Hertogenbosch, om de penningen in te vorderen die hun mandanten te vorderen hebben van Johan Nicolaas le Fievre. Op zijn beurt had Johan Nicolaas le Fievre deze gelden te vorderen van Theophile le Fievre, geboortig van Doornik, die in 1754 als onderstuurman voor de kamer Middelburg naar Indië vertrokken was met het schip *Herstelde*. Theophile is op 2 augustus 1750 overleden aan boord van het schip *Sijbecarspel*³⁹.

Jan van den Wildenbergh, sergeant voor de kamer van Zeeland van de V.O.C. te Cheribon, passeert op 16 september 1772 aldaar een machtiging voor zijn moeder voor de boekhouder en gezworen scriba Jan van Hek. Zijn moeder Margaretha La Keur, weduwe van Lambert van den Wildenbergh, machtigt op haar beurt op 15 oktober 1774 Jacobus van der Kreeke, notaris te Middelburg, om het bedrag van f240 te innen, dat Johannes nog te vorderen heeft van de V.O.C.⁴⁰.

Martinus de Heer is op 15 december 1727 per *Nieuwliet* als adelborst voor de kamer Rotterdam van de V.O.C. naar Indië vertrokken. Zijn vrouw Catharina Crijgers machtigt Pieter Meesman te Rotterdam om voor die kamer de maandgelden van haar man te innen. Zij krijgt o.m. drie maanden gage per jaar⁴¹.

Maria Lotte, in huwelijk hebbende Pieter Schouw, die in Indië is, machtigt Dirk Lotte om voor de kamer Rotterdam haar deel in ontvangst te nemen in een som van f486/16/00, haar aanbestorven via Jan van Persijn, die in 1737 te Batavia overleden is⁴².

Op 3 maart 1759 machtigen Antonetta de Loo, geassisteerd met Willem Hendrik de Gier te Oisterwijk, present te 's-Hertogenbosch, en Johanna de Cock, weduwe van Joost de Cock te 's-Hertogenbosch, Johan de Loo en Johan de Gier - beiden te 's-Hertogenbosch - om voor de kamer Rotterdam de tegoeden te innen, die Wilhelmus van de Loo nagelaten heeft. Wilhelmus is voor de kamer Rotterdam met de *Staakenborch* in maart 1751 naar Indië vertrokken en overleden te Malacca op 7 juli 1756. Voorts machtigen zij Johan de Loo en Johan de Gier om te Leiden van Gerrit Toussaint en Dirk van den Brande een obligatie groot f1.000 plus interest te innen die voornoemden als voogden over Wilhelmus bovengenoemd krachtens testament van Catharina Knotters, weduwe van Jan de Loo, belegd hadden. Deze akte, zij het in iets uitgebreider vorm, is opnieuw gepasseerd op 19 maart 1759⁴³.

Jan de Loo; Johanna de Loo, weduwe van Joost de Cock; Willem Hendrik de Gier, in huwelijk hebbende Antonetta de Loo; en Gijsberdina de Loo, weduwe van David Leerbergen broeders en zusters van Willem de Loo machtigen Jan Roos, schoenmakersbaas te Rotterdam, om aldaar bij de V.O.C. de gagiën die Willem de Loo mocht hebben nagelaten, te innen. Op dezelfde dag verklaren Francis van Gemert en Hendrik Leusen - beiden te 's-Hertogenbosch - dat Willem ongehuwd was⁴⁴.

Roelof Verka is in 1753/1754 met het schip *Wilrijk* als soldaat voor de kamer Rotterdam naar Indië vertrokken. Zijn vrouw, Petronella Kinnemont te 's-Hertogenbosch, machtigt Francis Lotte, beurtschipper op Rotterdam, om aldaar de gelden die Roelof te goed heeft van de V.O.C., te innen⁴⁵.

Johanna Borghout, eerder weduwe van Jan van Veghel en nu hertrouwd met Coenradus Bando, machtigt Jan Schoppens te Rotterdam om bij de V.O.C. aldaar de penningen die Jan Borghout - in 1756 vertrokken als lademaker op het schip *Rotterdam* - toekomen, te innen. Dit tot behoef van de twee minderjarige dochters van Jan Borghouts heeft achtergelaten⁴⁶.

Anna Maria Innens, huisvrouw van Jacob Ennes, machtigt op 18 november 1762 Sander Ros om voor de kamer Rotterdam van de V.O.C. de gelden en gagiën die haar man nog te goed mocht hebben, te innen. Jacob Ennes is in 1746 met het schip *Dieshoeck* naar Indië vertrokken⁴⁷.

Hendrik Knol is in 1747 voor de kamer Rotterdam met het schip

de Voorsichtigheijt als soldaat naar Indië vertrokken. Hij is op 30 juli 1751 aan boord van het schip *Vrijburgh* overleden.

Maria Coenen, zijn moeder, eerder weduwe van Jan Knol, hertrouwd met Anthonij van Velp, machtigt Van Utrecht, marktschipper op Rotterdam, om de nagelaten gage van haar overleden zoon te innen⁴⁸.

Hillegont Engelsdorp, weduwe van Johannes Bojeva, geassisteerd met haar enige zoon Abraham Bojeva, machtigt Jan Kerkhof, beurtschipper op Rotterdam, om de nagelaten goederen van haar overleden broeder Sent Engelsdorp te ontvangen. Sent Engelsdorp, geboren te Rotterdam, is voor de kamer Rotterdam in 1734 op het schip *Rodenrijs* naar Indië vertrokken; hij is overleden in Indië en op Hansjol begraven⁴⁹.

Behalve met de V.O.C. werden ook - zij het in mindere mate-relaties onderhouden met de W.I.C. Echter, de W.I.C. heeft nooit zo'n bloeiend bestaan geleid als de V.O.C. Opzet en organisatie van beide ondernemingen vertonen een aantal verschillen. Zo kende de V.O.C. bv. niet de exploitatie van plantages e.d. anders dan door de organisatie zelve.

Isaak Roels, in huwelijk hebbende Anna Maria Schermers, en Anthonij Willem van Megen, echtgenoot van Justina Christina Schermers, koopman te 's-Hertogenbosch, machtigen Johan Bowier, in huwelijk hebbende Barbara Maria Schermers, drossaard van Boxtel en Liempde, op 23 april 1743 om van Isaak Parker, boekhouder van de W.I.C. te Middelburg, de nalatenschap van hun te Delmina overleden zwager respectievelijk broeder Johan Schermers in ontvangst te nemen⁵⁰.

Abraham Schermers te Boxtel, machtigt op 1 mei 1743 eveneens zijn zwager Johan Bowier om zijn deel in de erfenis van zijn overleden broeder Johan Schermers in ontvangst te nemen⁵¹.

Bartholomeus Dorle, chirurgijn, vertrekt naar Demerary om op de plantage Reinestein van Cornelis van der Helm Boddaert zijn beroep uit te oefenen. Op 2 oktober 1769 machtigt hij zijn huisvrouw, Magdalena Baset om tijdens zijn afwezigheid zijn zaken volledig te behartigen en bij mogelijk overlijden zijn na te laten gage e.d. in te vorderen⁵².

Johannes van den Oever, notaris te 's-Hertogenbosch, machtigt op 13 juni 1777 Georgius Reijzinger, Frans Saffin en Jacobus Arnoldus de Vries te Paramaribo, handelende onder de naam Firma Reijziger & Comp. om de nalatenschap van zijn overleden broeder Cornelis Martinus van den Oever en diens vrouw Johanna Maria Dorothea des Mazures, raad van den Hove van Civiele Justitie etc. te Paramaribo, te regelen ten behoeve van hun minderjarige

zoon Jan van den Oever⁵³.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAHt Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

Not - Notarieel archief

1. *Mensen van Vroeger*, 5 (1977) 141 en 6/7 (1978/1979) 137.
2. J.N. Leget, 'Brabanders naar Berbice', *De Brabantse Leeuw*, XXX (1981) 88.
3. De V.O.C. is in 1602 opgericht. De V.O.C. had geen aandelen in vaste coupures, maar voor allerlei bedragen. De aandeelhouders hadden geen enkele invloed op het gevoerde beleid. Dat werd bepaald door de Bewindhebbers. Zie H. Klompemaker, *Handel in de Gouden Eeuw*, Fibula reeks 13, (Bussum, 1966).
W.I.C. - de Westindische Compagnie - is in 1621 opgericht en in 1674 ontbonden. Daarna is in 1675 een nieuwe W.I.C. opgericht. In tegenstelling tot de V.O.C. heeft de W.I.C. slechts een bescheiden rol gespeeld.
4. GAHt, Not 3065, f 180.
5. GAHt, Not 3112, akte 366.
6. GAHt, Not 3230, f 92.
7. GAHt, Not 3238, f 109.
8. GAHt, Not 2985, f 173 en f 202.
9. GAHt, Not 2996, f 87 en f 179.
10. GAHt, Not 2996, f 85 en f 185. Indien de naam van het schip en het jaar van vertrek bekend is, kan men nasporingen verrichten naar dienaren van de V.O.C. Deze gegevens berusten in het A.R.A. te 's-Gravenhage. Ten behoeve van de onderzoekers is een beknopte handleiding gemaakt, om snel het gewenste op te kunnen zoeken. *Onderzoek naar een dienaar van de Verenigde Oostindische Compagnie*.
11. GAHt, Not 3065, f 200.
12. GAHt, Not 3193, f 7.
13. GAHt, Not 3119, f 243.
14. GAHt, Not 3119, f 269.
15. GAHt, Not 3113, f 195.
16. GAHt, Not 3132, f 343.
17. GAHt, Not 3132, f 445.
18. GAHt, Not 3134, f 91 en f 365.
19. GAHt, Not 3136, f 113.

20. GAHt, Not 3135, f 11.
21. GAHt, Not 3135, f 415.
22. GAHt, Not 3136, f 386. Alexander Lion van der Nieport Sr. was luitenant bij de cavalerie te 's-Hertogenbosch.
23. GAHt, Not 3136, f 19. Jacob van der Heijden was opperkoopman en oud-secretaris van de Raad van Justitie te Batavia.
24. GAHt, Not 3133, f 670.
25. GAHt, Not 2985, f 175.
26. GAHt, Not 3127, f 86.
27. GAHt, Not 2985, f 164.
28. GAHt, Not 2985, f 429.
29. GAHt, Not 2996, f 59.
30. GAHt, Not 2996, f 191.
31. GAHt, Not 3065, f 147. Met Harocha wordt bedoeld Haruka, hoofdplaats van het eiland Buwang Besi. In de omgeving waren de 'perken', de kruidnageltuinen. Ter bescherming lag daar een fort, Zeelandia.
32. GAHt, Not 3066, f 129.
33. GAHt, Not 3110, f 61.
34. GAHt, Not 3067, f 148.
35. GAHt, Not 3124, f 165.
36. GAHt, Not 3124, f 268.
37. GAHt, Not 3124, f 463.
38. GAHt, Not 3129, f 68. Johannes Daniel Demeni, geboren te Kleve, gaat te 's-Hertogenbosch op 9 juli 1740 in ondertrouw met Lijsbeth Essers, jongedochter van Eerkelens. Zij trouwen op 26 juli 1740 (DTB 's-Hertogenbosch, inv. nr. 186).
38. GAHt, Not 3135, f 192.
40. GAHt, Not 3135, f 315.
41. GAHt, Not 2996, f 91.
42. GAHt, Not 3115, f 154.
43. GAHt, Not 3128, f 97 en f 144.
44. GAHt, Not 3129, f 70.
45. GAHt, Not 3129, f 324.
46. GAHt, Not 3129, f 432.
47. GAHt, Not 3132, f 357.
48. GAHt, Not 3133, f 17.
49. GAHt, Not 3133, f 561. Hansjol - tegenwoordig Ancol - ligt in de moerassige vlakte ten Noordoosten van Batavia vlak bij de zee. Deze plek wordt al verschillende eeuwen als begraafplaats gebruikt. Thans geniet het een grotere bekendheid. Ereveld Ancol is het grootste van de kerkhoven op

- Java, waar de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog hun laatste rustplaats gevonden hebben.
50. GAHt, Not 3141, f 43. Isaack Roels en Anna Maria Schermers passeren te 's-Hertogenbosch hun mutueel testament op 1 mei 1743 (GAHt, Not 3141, f 53).
51. GAHt, Not 3141, f 49.
52. GAHt, Not 3134, f 397.
53. GAHt, Not 3136, f 185.

BAKX EN HANSEN, afkomstig uit Heeze

drs. E.C.J.M. Bakx †

C.S. Smit

Gemini 21, 5591 PR Heeze

I. Hans Aert Bax.

Men heeft in het begin van de zeventiende eeuw in Heeze heel wat mogelijkheden gevonden om Hans aan te duiden. Het is bekend, dat persoonsnamen in vroeger tijd aan minder strenge regels waren onderworpen dan nu. Men bediende zich van toenames die mogelijke verwarring met andere namen uitsloot of om aan te geven in welke clan hij of zij thuishoorde. Zo werd Hans (ook een enkele keer zelfs Jan genoemd) door het tweede huwelijk van zijn moeder met Adam Daem Keymps en omdat hij later in het huis van Adam woonde, Hans Daems genoemd¹. Zelf gebruikt hij in 1635, toen hij voor Heeze schepen was in de Schepenbank van Heeze, Leende en Zesgehuchten, de namen Hans Aerts en Hans Bax².

hans ardt bacxs alias Hensken daems gemeijndelijk genampt³.

Hans was waarschijnlijk het enig kind van Aert Bax en Metken Francissen. Metken was een dochter van Gerard Francissen en Lijntken N.N⁴.

In 1605 doet Metken ten behoeve van haar zoon afstand van al haar goederen⁵. Uit de bewuste schepenakte blijkt, dat de goederen afkomstig waren uit het tweede huwelijk van Metken, gesloten in 1586, met Adam Keijmps⁶. Niet vermeld wordt wat de

overgedragen goederen inhielden.

Uit de huizentelling te Heeze in het jaar 1600 blijkt dat Daem Kijmps een huis bezat aan de Molenstraat in de herdgang Heezenbosch⁷.

Aangezien er een cijnsplicht op het huis rustte, vinden we het ook terug in de Heezer cijnsboeken⁸. In het maatboek van het jaar 1622 staat genoteerd, dat Hansken Daems meer dan tien percelen grond bezat aan de Heezerenbosch⁹.

Hans was gehuwd met een dochter van Adriaen Geraert Bitters. Haar naam is niet bekend¹⁰. Het kwam wel meer voor dat men in de akten het noemen van de vader belangrijker vond dan de naam van de dochter(s).

We vermeldde al, dat Hans het ambt van Schepen heeft uitgeoefend². Daarnaast kwam hij er ook niet onderuit het minder aangename baantje van Borgemeester te moeten vervullen¹¹.

Hans en zijn vrouw hadden de volgende kinderen, juiste volgorde onbekend. In de akten worden zij meestal met de toenaam Hansen genoemd. Verder wordt gebruikt: Bacx, Aerts en Daems.

1. Aert, overleden vóór 12 februari 1657, na 17 februari 1653, volgt onder II-a.
2. Jan, volgt onder II-b.
3. Joost, volgt onder II-c.
4. Anneken, overleden vóór 18 februari 1679¹². Zij was getrouwd met Gerrit Jan Dommels, overleden te Heeze op 19 augustus 1661, zoon van Jan Adam Dries Dommels en van Marie Willem Claus Hermans van Someren.
5. Lijsken, overleden vóór 15 januari 1648¹³, na 11 mei 1647¹⁴. Ze was getrouwd met Peter Goort Dirck Bitters, geboren omstreeks 1594¹⁵, overleden vóór 28 november 1669¹⁶.
6. Mechtildis (Metken), overleden te Heeze op 28 september 1681.
7. Magdalena, overleden vóór 15 september 1708¹⁷. Ze was eerst getrouwd met Goort Peter Vesters en hertrouwde te Heeze op 15 juli 1663 met Jan Jansen Joosten uit Sterksel.

II-a. **Aert Hanssen**, (Aert Hans Bacx) (z.v. I), overleden vóór 12 februari 1657¹⁸. Op 17 februari 1653 was hij nog aanwezig bij het huwelijk van zijn dochter Henricxken. Aert was gehuwd met Lijsken Meus Jacobs. Zij woonden in een eigen huis aan de Oude Molenstraat in Heeze, waarin zij beiden ook overleden¹⁹. De woning, die later meer dan 150 jaar bezit van de familie Ceelen was²⁰, werd in 1691 onder drie van de kinderen verdeeld²¹. Het huis was onverdeeld gebleven bij de boedeldeling in 1688²². Deze verdeling vond plaats kort na het overlijden van Lijsken. Zij

werd op 26 mei van genoemd jaar begraven.

De kinderen van Aert en Lijsken volgens de boedeldeling in 1688:

1. Hans, overleden te Heeze op 2 december 1714, volgt onder III-a.
2. Maria, overleden te Heeze in 1709, begraven op 24 mei 1709. Maria bleef ongehuwd. Het gedeelte van haar huis dat zij van haar ouders erfde, vermaakte zij aan haar zuster Leijntje. Maria mag het haar leven lang *gebruycken en bewoonen*²³.
3. Cathalijn, overleden te Heeze in 1726, begraven op 22 januari 1726. Zij huwde te Heeze op 29 augustus 1691 met Joost Willem van Mierlo. Ruim 2 jaar na dit huwelijk komt Joost te overlijden, zonder wettelijke nakomelingen na te laten²⁴. In 1706 verkoopt Cathalijn haar derde part in het huis van haar ouders aan Willem Willem Ceelen²⁵.
4. Henricxken, zij trouwde te Heeze op 17 februari 1653 met Cornelis Peter Goossens, de zoon van Peter Delis Goossens en van Maria Aert Coppen.
5. Goort, geboren te Heeze ca. 1640, overleden vóór 4 oktober 1688, na 12 augustus 1686, volgt onder III-b.
6. Magdalena, overleden vóór 14 oktober 1688. Zij huwde te Heeze op 6 februari 1688 met Jan Goorts van Velthoven.

III-a. **Hans Aert Hansen** (z.v. II-a), overleden te Heeze op 2 december 1714. Hij trouwde te Heeze op 7 mei 1692 met Amerens Jan Dommels, dochter van Jan Willem Dommels en van Maria Peter Vesters. Amerens overleed te Heeze op 28 juli 1725.

Uit de verdeling van zijn goederen blijkt dat Hans een huis bezat te Heeze²⁶.

Hans en Amerens hadden de volgende kinderen:

1. Arnoldus (Aert), gedoopt te Heeze op 27 juni 1693, volgt onder IV-a.
2. Joannes (Jan), gedoopt te Heeze op 18 juli 1696, overleden te Someren op 8 juni 1743, volgt onder IV-b.

IV-a. **Arnoldus (Aert) Hans Bacx** (z.v. III-a) gedoopt te Heeze op 27 juni 1693, trouwde te Delft op 22 december 1720 met Maria Leendert van Velthoven.

Direct na de verdeling van de ouderlijke boedel, in 1725, draagt Aert zijn aandeel in de vaste goederen, waaronder de helft van een huis, over aan zijn broer Jan²⁶.

Aert en Maria hadden de volgende kinderen:

1. Joannes, gedoopt te Delft op 7 oktober 1721.
2. Leonardus, gedoopt te Delft op 19 juni 1724.
3. Emerentia, gedoopt te Delft op 14 maart 1727.

4. Adolphus, gedoopt te Delft op 22 februari 1730.
5. Paulus, gedoopt te Delft op 23 november 1732.
6. Henricus, gedoopt te Delft op 26 april 1735.

IV-b. **Joannes (Jan) Hans Bacx** (z.v. III-a), geboren te Heeze op 18 juli 1696, overleden te Someren op 8 juni 1743²⁷, trouwde te Someren op 12 september 1717 met Willemijn Jansen van der Voort, gedoopt te Someren op 29 november 1693. Willemijn is overleden te Heeze op 15 september 1735. Zij is de dochter van Jan Thonis van der Voort en van Margriet Peter Vermeulen.

Op 11 juli 1743 wordt voor de Schepenen van Heeze de inventaris van de nagelaten goederen van Jan Bacx opgemaakt. Er worden 22 percelen land inclusief een huis genoemd, alles gelegen te Heeze. Het *somma totalis* komt op slechts f 48,-, omdat het een *onbe-deeld bezit* was²⁷.

Jan en Willemijn hadden de volgende kinderen:

1. Johannes, gedoopt te Heeze op 14 maart 1718, volgt onder V-a.
2. Petrus, gedoopt te Heeze op 1 maart 1721, volgt onder V-b.
3. Anthonius, gedoopt te Heeze op 2 november 1723, jong overleden.
4. Maria, gedoopt te Heeze op 1 februari 1726, overleden te Weert op 17 december 1758. Zij trouwde met Paulus Pelsers, gedoopt te Weert op 16 december 1728. Paulus is overleden te Weert 26 februari 1799. Hij is de zoon van Johannes Pelsers en van Petronella Clevers.
5. Hendrina, gedoopt te Heeze op 21 februari 1729. Zij trouwde met Lucas Johannes van Vorstenbosch, gedoopt te Heeze op 1 maart 1730. Hij is de zoon van Johannes Willems Vorstenbosch en van Helena Jansen Verbraken.
6. Wilhelmus, gedoopt te Heeze op 10 maart 1732, overleden te Heeze in 1784, volgt onder V-c.

V-a. **Johannes Hansen** (alias Jan Bax van Heeze) (z.v. IV-b), gedoopt te Heeze op 14 maart 1718 en overleden vóór 27 januari 1784²⁸.

Johannes, die kuiper te Leenderstrijp was, had een buitenechtelijke erkende zoon bij Allegonda Joseph Petit te Someren. Zij is de dochter van Joseph Petit en Joanna Maria Guns, geboren te Someren op 8 mei 1722, begraven te Someren op 2 april 1781.

Johannes trouwde te Leende op 24 januari 1762 met Elisabeth Peels, gedoopt te Leende op 14 september 1737. Zij is de dochter van Johannes Peels en van Elisabeth Muninx.

De zoon van Johannes en Allegonda Petit:

1. Bernardus, gedoopt te Someren op 16 februari 1756, volgt onder VI-a.

De kinderen van Johannes en Elisabeth:

2. Wilhelma, gedoopt te Leende op 23 april 1762, overleden te Leende op 10 maart 1832. Zij trouwde met Johannes van der Kruys.
3. Maria, gedoopt te Leende op 12 december 1763.
4. Joanna, gedoopt te Leende op 25 december 1765.
5. Joanna, gedoopt te Leende op 21 mei 1767.
6. Joannes, gedoopt te Leende op 4 maart 1770, overleden te Leende op 26 augustus 1829, volgt onder VI-b.
7. Elisabeth, gedoopt te Leende op 15 februari 1773.
8. Maria Elisabeth, gedoopt te Leende op 21 juli 1775, overleden te Leende op 22 december 1839.

VI-a. Bernardus Hansen (buitenechtelijke zoon van V-a), gedoopt te Someren op 16 februari 1756, overleden vóór 1791. Hij trouwde voor de eerste keer te Someren op 6 januari 1778 met Hendrien Duppers, gedoopt te Uden op 18 juni 1758, begraven te Someren op 6 november 1779. Zij is de dochter van Johannes Franciscus Duppers en van Maria Jan van der Linden.

Bernardus hertrouwde te Someren op 6 februari 1780 met Willemin Tielemans, gedoopt te Wanroy op 19 september 1753, overleden te Someren op 7 april 1804. Zij is de dochter van Willem Tielemans en Antonetta Jan Peters.

Willemin Tielemans hertrouwde te Someren op 20 januari 1791 met Joost Jan Wijnen, gedoopt te Someren op 2 april 1759 als zoon van Jan Joost Wijnen en van Henrica Arnoldus Snelders.

De kinderen van Bernardus en Hendrien:

1. Johanna Maria, gedoopt te Someren op 2 november 1778, overleden te Someren op 11 april 1860.
2. Johanna, gedoopt te Someren op 31 september 1779.

De kinderen van Bernardus en Willemin:

3. Henrica, gedoopt te Someren op 25 januari 1781, overleden te Someren op 30 januari 1817. Zij trouwde te Someren op 27 januari 1806 met Pieter van Otterdijk, gedoopt te Someren op 8 mei 1780, overleden te Someren op 1 november 1813. Hij is de zoon van Willem Pieter van Otterdijk en van Cornelia Judocus van Weert.
4. Johannes, gedoopt te Someren op 23 december 1782, volgt onder VII-a.

VII-a. Johannes Bax (z.v. VI-a), gedoopt te Someren op 23 december 1782. Hij trouwde te Heeze op 16 februari 1806 met Maria

Hendrik van Grotel, gedoopt te Geldrop op 2 februari 1776 als dochter van Hendrik van Grotel en van Petronella van Weert.

Het kind van Johannes en Maria:

1. Petronella, gedoopt te Heeze op 14 maart 1806.

VI-b. Johannes (Jan) Bax (van Heeze) (z.v. V-a), kuiper-landbouwer, gedoopt te Leende op 4 maart 1770. Overleden te Leende op 26 augustus 1829. Hij trouwde te Leende op 16 mei 1802 met Arnoldina van Mierlo, gedoopt te Leende op 26 november 1778, overleden te Leende op 6 maart 1854. Zij is de dochter van Arnoldus van Mierlo en van Wilhelma Bitters.

De kinderen van Jan en Arnoldina:

1. Joannes, gedoopt te Leende op 15 februari 1803, overleden te Leende op 9 juni 1848.
2. Arnoldus, gedoopt te Leende op 3 maart 1805.
3. Wilhelmina, gedoopt te Leende op 8 september 1806, overleden te Leende op 8 juni 1839. Zij trouwde met Peter Henselmans.
4. Arnoldus, gedoopt te Leende op 4 december 1809, overleden te Leende op 1 november 1811.
5. Arnoldus, gedoopt te Leende op 25 september 1812, overleden te Leende op 5 februari 1819.
6. Jacobus, geboren te Leende op 8 augustus 1815, overleden te Leende op 9 februari 1817.
7. Lambertus, geboren te Leende op 15 maart 1818, overleden te Leende op 31 januari 1819.
8. Arnoldus, geboren te Leende op 10 juni 1820, overleden te Leende op 12 november 1870.

V-b. Peter (Peter Hansen) Bax (z.v. IV-b), gedoopt te Heeze op 1 mei 1721, overleden te Someren op 13 juli 1801, begraven op 16 juli 1801 *stokoud en afgeleefd*. De deling van zijn goederen²⁹ vond plaats op 19 februari 1802. Hij trouwde te Someren op 22 november 1744 met Maria Lambert van Doren, gedoopt te Someren op 1 juli 1725, overleden te Someren op 2 februari 1790, begraven op 4 februari 1790. Zij is de dochter van Lambert Adriaan van Doren en Catalijn Cranenbroeck, alias Cuypers.

De kinderen van Peter en Maria:

1. Wilhelmina, gedoopt te Someren op 5 juli 1745, begraven te Someren op 9 mei 1791. Zij trouwde te Someren op 12 februari 1769 met Hendrick Antony Michiels, gedoopt te Someren op 9 december 1740. Hij is de zoon van Antonius Michiels en van Agneta Verspeek.
2. Jan, gedoopt te Someren op 17 juni 1747, overleden te So-

- meren op 25 juli 1814, volgt onder VI-c.
3. Willem, gedoopt te Someren op 17 december 1749, overleden te Someren op 5 december 1824, volgt onder VI-d.
 4. Maria, gedoopt te Someren op 15 januari 1753. Zij trouwde te Gestel op 2 november 1783 met Dielis van Rijsingen, gedoopt te Gestel op 4 februari 1750, overleden te Gestel op 19 maart 1796. Hij is de zoon van Hendrik van Rijsingen en van Wilhelmina van Gennip.
 5. Anna Maria, gedoopt te Someren op 21 januari 1756, overleden te Zesgehuchten op 9 januari 1837. Zij trouwde met Hendrik van Hugten.
 6. Petrus, gedoopt te Someren op 1 juli 1759, overleden te Gestel op 20 oktober 1817.
 7. Hendrik, gedoopt te Someren op 4 december 1762, overleden te Gestel op 6 februari 1817, volgt onder VI-e.
 8. Lambertus, gedoopt te Someren op 3 april 1766, overleden te Heeze op 29 oktober 1833, volgt onder VI-f.

VI-c. Jan Hansen, alias Bax (z.v. V-b), gedoopt te Someren op 17 juni 1747, overleden te Someren op 25 juli 1814. Hij trouwde te Someren op 17 januari 1773 met Maria Cloon, gedoopt te Budel op 31 januari 1746, overleden te Someren op 18 december 1827. Zij is de dochter van Martinus Cloon en van Maria Claessen.

De kinderen van Jan en Maria:

1. Joanna Maria, gedoopt te Someren op 9 januari 1774.
2. Catharina, gedoopt te Someren op 26 maart 1776.
3. Martina, gedoopt te Someren op 15 maart 1778, overleden te Someren op 3 juni 1852. Zij trouwde te Someren op 15 april 1815 met Mathijs van Bree, landbouwer, weduwnaar van Johanna van Deursen. Hij is een zoon van Peter Mathijs Wilms van Bree en Maria Lammers, gedoopt te Someren op 13 december 1758.
4. Anna Maria, gedoopt te Someren op 21 januari 1780.
5. Joannis, gedoopt te Someren op 13 augustus 1781, overleden te Someren op 17 juni 1839, volgt VII-b.
6. Anna Maria, gedoopt te Someren op 12 november 1783, overleden te Someren op 28 september 1861. Zij trouwde te Someren op 8 mei 1813 met Petrus van Houts, landbouwer, gedoopt te Someren op 6 oktober 1783, overleden te Someren op 8 maart 1858. Hij is de zoon van Henricus Franciscus van Houts en Catharina Joannis Damen.
7. Nicolaas, landbouwer, gedoopt te Someren op 26 februari 1786, overleden te Someren op 18 april 1817.
8. Petrus, gedoopt te Someren op 6 juli 1788, overleden te So-

meren op 9 april 1849, volgt onder VII-c.

VII-b. **Jan Bax** (z.v. VI-c), landbouwer, gedoopt te Someren op 13 augustus 1781, overleden te Someren op 17 juni 1839. Hij trouwde te Someren op 28 januari 1825 met Christina de Leeuw, gedoopt te Someren op 29 mei 1793, overleden te Someren op 23 juli 1867. Zij is de dochter van Theodorus Johannes de Leeuw en van Petronella van Veldhoven. Christina hertrouwde te Someren op 29 juli 1841 met Petrus Verhees, gedoopt te Someren op 8 december 1806.

De kinderen van Jan en Christina:

1. Johannes, geboren te Someren op 17 december 1825.
2. Johanna Maria, geboren te Someren op 4 maart 1828.
3. Theodorus, geboren te Someren op 28 september 1831.

VII-c. **Peter Bax** (z.v. VI-c), landbouwer, gedoopt te Someren op 9 juli 1788 en aldaar overleden op 9 april 1849. Hij trouwde te Someren op 11 september 1819 met Johanna Maria Verberne, weduwe van Willem Verheijen, gedoopt te Someren 27 oktober 1788, overleden te Someren op 23 juli 1868. Zij is de dochter van Wilhelmus Johannes Verberne en van Maria Johanna van Moorsel.

De kinderen van Peter en Johanna Maria:

1. Johanna, geboren te Someren op 2 juli 1820.
2. Johanna Maria, geboren te Someren op 6 februari 1824.
3. Wilhelmus, geboren te Someren op 6 februari 1824.
4. Nicolaas, geboren te Someren op 16 maart 1826.

VI-d. **Willem Bax** (z.v. V-b), landbouwer, gedoopt te Someren op 17 december 1749, overleden te Someren op 6 december 1824. Hij trouwde te Leende op 6 mei 1787 met Catharina Maas, gedoopt te Leende op 28 januari 1751, overleden te Someren op 10 maart 1819. Zij is de dochter van Gerrit Maas en van Wilhelmina Tielens.

De kinderen van Willem en Catharina:

1. Gerardus, gedoopt te Someren op 7 mei 1788.
2. Maria, gedoopt te Someren op 10 februari 1790, overleden te Someren op 2 november 1853. Zij trouwde te Someren op 26 februari 1829 met Antonie Verdijseldonk, landbouwer, gedoopt te Someren op 16 april 1798, overleden te Someren op 16 juni 1877. Hij is de zoon van Johannes Antonie Verdijseldonk en van Elisabeth Verberne. Antonie hertrouwde te Someren op 11 september 1858 met Catharina Verspeek.

VI-e. **Henricus Bax** (z.v. V-b), gedoopt te Someren op 4 december

1762, overleden te Gestel op 6 februari 1817. Hij trouwde te Gestel op 31 juli 1791 met Barbara Hoogers, gedoopt te Tongelre op 14 oktober 1764, overleden te Gestel op 21 november 1830. Zij is de dochter van Jacobus Hoogers en Petronella Mikkers. Henricus Bax vestigde zich in juli 1791 te Gestel³⁰.

De kinderen van Henricus en Barbara:

1. Jacobus, gedoopt te Gestel op 27 mei 1792, overleden te Gestel op 2 juli 1864, volgt onder VII-d.
2. Petronella, gedoopt te Gestel op 23 juli 1795, overleden te Gestel op 2 mei 1861. Zij trouwde te Gestel op 19 mei 1825 met Adrianus Tegenbosch, hoedenmakersgast, gedoopt te Strijp op 22 december 1792, overleden te Gestel op 26 maart 1859. Hij is de zoon van Bartholomeus Tegenbosch en Johanna Adriaans³¹.
3. Maria, gedoopt te Gestel op 3 augustus 1798.
4. Lambertus, gedoopt te Gestel op 28 april 1800, overleden te Gestel op 8 juli 1879, volgt onder VII-e.
5. Joanna Maria, gedoopt te Gestel op 7 januari 1806. Zij trouwde te Gestel op 9 mei 1835 met Wilhelmus van Lieshout, wever, gedoopt te Gestel op 23 december 1805, overleden te Gestel op 6 januari 1887. Hij is de zoon van Jan van Lieshout en Huberdina van Bree. Wilhelmus van Lieshout hertrouwde met Helena Jansen.
6. Wilhelmina, gedoopt te Gestel op 21 juli 1808.

VII-d. **Jacobus Bakx** (z.v. VI-e), fabriekswerker, gedoopt te Gestel op 27 mei 1792, overleden te Gestel op 2 juli 1864. Hij trouwde te Gestel op 6 april 1820 met Johanna Maria van der Vleut, gedoopt te Tongelre op 29 januari 1791, overleden te Tilburg op 5 oktober 1840. Zij is de dochter van Josephus van der Vleut en Petronella Donkers.

De kinderen van Jacobus en Maria:

1. Hendrikus, geboren te Tongelre op 11 mei 1820.
2. Jodocus, geboren te Tongelre op 10 januari 1822.
3. Petronella, geboren te Tongelre op 11 november 1823.
4. Barbara, geboren te Tongelre op 3 februari 1826.
5. Catharina, geboren te Stratum op 26 november 1828.
6. Johannes Jacobus, geboren te Tilburg op 15 september 1831.
7. Barbara, geboren te Tilburg op 7 maart 1833.
8. Johannes Jacobus, geboren te Tilburg op 19 juni 1837.

(wordt vervolgd)

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

AAH - Administratief archief Heeze

R - Rechterlijk archief

RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant 's-Hertogenbosch

SAZOB - Streekarchief Zuid Oost Brabant Eindhoven

1. SAZOB, Heeze R 81H, f 5.
2. SAZOB, Heeze R 77, omslag 9.
3. RANB, Coll. Schaduwarearchiefen, (Kasteelarchief Heeze) cijnsboek oud nr. A8, f 82.
4. SAZOB, Heeze R 92, f 74. Zie ook: J.Th.M. Melssen en A.F.N. van Asten, 'De fundatie van mr. Peter Everarts van Heeze', *De Brabantse Leeuw*, XXXI (1981) p. 169 ev. In dit artikel staat Metken evenwel niet genoemd als kind van Geraert Francissen en van Lijn N.N.
5. SAZOB, Heeze R 81G, f 26.
6. Meestal wordt hij Daem Keymps genoemd. De familie Keymps is afkomstig uit Deurne.
7. SAZOB, AAH inv. nr. 915.
8. Als noot 3. In de cijnsboeken kunnen we de eigenaars van dit huis vanaf ca. 1580 tot in het midden van de 19de eeuw vervolgen. Uit deze boeken wordt ook duidelijk dat Jan Aert Bacx identiek is aan Hans Aert Bacx.
9. SAZOB, Heeze AAH inv. nr. 630.
10. SAZOB, Heeze R 93, f 60.
11. O.a. SAZOB, Heeze R 81G, f 131 en 151.
12. SAZOB, Heeze R 97, f 283.
13. SAZOB, Heeze R 95, f 57.
14. SAZOB, Heeze R 95, f 66.
15. SAZOB, Heeze R 79, dd. 16.10.1659.
16. SAZOB, Heeze R 98, f 390.
17. SAZOB, Heeze R 104, f 82v.
18. SAZOB, Heeze R 97, f 11.
19. SAZOB, Heeze R 102, f 20
20. RANB, Coll. Schaduwarearchiefen, (Kasteelarchief Heeze) cijnsboeken oud nrs. A8, A9, A11 en C61, f 47.
21. SAZOB, Heeze R 102, f 20.
22. SAZOB, Heeze R 100, f 278.
23. SAZOB, Heeze R 153, f 98.
24. SAZOB, Heeze R 232, f 183.
25. SAZOB, Heeze R 104, f 20.
26. SAZOB, Heeze R 106, f 197v.

27. SAZOB, Heeze R 237, f 103.
28. SAZOB, Heeze R 122, f 94v.
29. RANB, Someren R 153, f 4.
30. RANB, Someren R 149, f 41v.
31. C., 'Familie Tegenbosch', *De Brabantse Leeuw*, XV (1966) 136.

Met één stem tegen: het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek

R.A.L. Severijns

Dekanijsstraat 4, 5081 BZ Hilvarenbeek

Onlangs verscheen in dit tijdschrift een bijdrage van de hand van de heer J.A.J.Becx over het nieuwe wapen van Hilvarenbeek¹.

Dat wapen werd aan de gemeente Hilvarenbeek verleend bij koninklijk besluit van 6 maart 1986, nr.11; Becx toont zich een duidelijke tegenstander van het nieuwe wapen.

In zijn naschrift van dat artikel merkt Becx op: 'Welnu, de raad heeft overeenkomstig het voorstel van B. en W. van Hilvarenbeek besloten (met één stem tegen!)... Aldus werd door de raad overhaast tot een nieuw gemeentewapen besloten zonder nadere bezinning op de inhoud van het wapenschild'².

Het artikel van Becx noopt tot een reactie en wel om een tweetal redenen.

Uit het naschrift van Becx blijkt reeds, dat de raad na een uitvoerige discussie - eerst al in de raadsvergadering van 28 april 1983 en later bij de vaststelling op 19 december 1985 - zich met het gemeentewapen heeft beziggehouden³. Daarbij zijn de opvattingen van Becx mede betrokken geweest bij de oordeelsvorming van de raad. Van een overhaaste beslissing onder druk is dan ook zeker geen sprake.

Wel komt hierbij naar voren, dat het vaststellen van een gemeentewapen niet louter fenomeen is van en voor heraldici maar onderdeel vormt van het politiek-bestuurlijke zorggebied van de gemeenteraad⁴.

Dat betekent dat het bestuur - wiens primaire taak ligt in het nemen van beslissingen in het algemeen belang - een keuze zal moeten maken uit de aangedragen alternatieven.

Zoals dat ook met andere zorggebieden gebruikelijk is, wordt een dergelijke keuze voorbereid door het college van Burgemeester en Wethouders aan de hand van een advies afkomstig van deskundi-

gen.

Het wapen, zoals dat door de raad is vastgesteld, is ontworpen door de welbekende - op 1 januari 1984 helaas te vroeg overleden - heraldicus F.J. van Ettro.

Dit ontwerp werd vervolgens voorgelegd aan de Hoge Raad van Adel die in het advies stelt, dat men zich 'gaarne verenigt met het voorstel'⁵.

Inmiddels hadden ook de plaatselijke heemkundige kring en de streekarchivaris verklaard achter het ontwerp te staan.

Op grond daarvan heeft de gemeenteraad van Hilvarenbeek ingestemd met het voorgestelde wapen.

De opmerking van Becx dat hij 'vrijwillig en buiten alle dorps-politiek - voor Hilvarenbeek een wapenschild heeft ontworpen' kenmerkt zich enigszins door een zekere naïviteit waar het gaat om het functioneren van het openbaar bestuur. Op het moment immers dat een dergelijk alternatief wordt ingebracht is het een feit dat mede in de politieke afweging *wordt* betrokken; of men dat als heraldisch ontwerper nu wil of niet⁶.

De raad heeft mijns inziens dan ook een verantwoorde keuze gemaakt door acht te slaan op het ontwerp van een van de meest prominente kenners van de Brabantse heraldiek en het advies te volgen van de Hoge Raad van Adel.

In dat kader moge ik nog eens een stelling van prof. mr. J.P.A. Coopmans in herinnering brengen, uitgesproken tijdens een in Hilvarenbeek gehouden studiedag over gemeentewapens in Brabant, waar hij opmerkt, dat lokale gemeenschappen een zekere vrijheid toekomt om een eigen keuze te maken uit de in aanmerking komende historische gevoerde en actueel als zinvol te beschouwen wapensymbolen⁷.

In zijn artikel stelt Becx voorts, dat hij betwijfelt of zowel de heer Van Ettro als de Hoge Raad zelf wel zo tevreden is geweest over de heraldische kwaliteit van het ingediende ontwerp⁸.

Met betrekking tot de opvatting van de Hoge Raad wil ik kortheidshalve verwijzen naar het advies van deze instelling zelve. Van een discrepantie tussen de innerlijke gevoelens van de Raad en het schriftelijk uitgebrachte advies is mij niet gebleken. Becx geeft ook geen nadere argumentatie daarvoor.

Het lijkt me daarnaast ook niet goed werkbaar indien gemeenten moeten twifelen aan schriftelijk ingenomen standpunten van een dergelijk hoog College van Staat.

De vraag of Van Ettro twijfelde aan zijn ontwerp kan ik echter nog concreter beantwoorden.

Vanuit mijn functie ben ik nauw betrokken geweest bij de voor-

bereiding van het wapen. Daardoor was ik in de gelegenheid om van hem persoonlijk zijn visie over het ontwerp te vernemen alsmede zijn reactie op de reeds toen al bekende kritiek van Becx op dat ontwerp.

Juist vanwege zijn expliciete mening over dat ontwerp - dat met alle reden *zijn ontwerp* genoemd mag worden - acht ik het van historisch en heraldisch belang om in ieder geval die mening in de openbaarheid te brengen. Zowel in gesprekken als in brieven heeft Van Ettro zijn visie kenbaar gemaakt. Voor deze bijdrage zal ik slechts putten uit de brieven van Van Ettro omtrent dit onderwerp, teneinde zo objectief en authentiek mogelijk diens opvatting alsnog in de discussie te betrekken.

Een belangrijke brief in dat verband is die van 12 april 1983. Daarin geeft Van Ettro naast een weerwoord op de kritiek van Becx tevens een inzicht in de achtergronden van het ontwerp en de wijze waarop het wapen tot stand is gekomen.

De integrale tekst van deze brief volgt hieronder:

De heer J.A.J. Becx, oud-archivaris te Tilburg, zond mij een afschrift van zijn brief d.d. 12 april 1983, gericht aan de gemeenteraad. Met mijn huidige brief bevestig ik gaarne, dat mijn ontwerp voor een gemeentewapen van Hilvarenbeek uiteraard beïnvloed is door de wensen, die daarop betrekking hadden, als uitgangspunt dus voor de samenstelling, maar dat het ontwerp beantwoordt aan de regels en aan de traditie van de heraldiek en dat ik me door de besprekingen, die er over werden gevoerd niet heb laten dwingen tot concessies.

De leeuwen van Brabant en van Limburg worden in vele gemeenten nog steeds geëerd, zie de recente wapens van Veldhoven en Oirschot en uiteraard het vrijkwartier in het wapen van 's-Hertogenbosch. Om het ontwerp te vereenvoudigen volstond ik met twee leeuwen in plaats van vier, als u wilt, het 'halve' wapen. Vanwege de courtoisie was het echter nodig de gouden leeuw van Brabant om te wenden, zoals ook met de leeuwen van Gelre in het provinciewapen van Gelderland is geschied. Oorspronkelijk zou een horizontale lijn het wapen doorsneden hebben met in de bovenhelft bedoeld halve wapen Brabant/Limburg en in de onderhelft het wapen Leefdael, allemaal elementen uit het prachtige schependomszegel uit 1336 van Hilvarenbeek, dat in het abdijarchief van Tongerlo wordt bewaard.

Ik had de voldoening, dat ik mijn gesprekspartners er van kon overtuigen dat de golvende beek in het zegel van 1336, resp. de twee beekjes, die op het nooit door de Hoge Raad van Adel aanvaarde wapen uit 1839 (afb. 5 bij het opstel uit 1962 van dr.

G.P.J. Bannenberg) zich tot één beek verenigen, van zeer ondergeschikt belang zijn. In de wapenbeschrijving (blazoenering) zou die paal of beek het eerst genoemd moeten worden, alsof het wel de voornaamste wapenfiguur moest voorstellen. De overige wapenfiguren zouden volgen na de woorden: vergezeld van.

Toen vrij laat in het gesprek het woord gaffel nog eens viel, met het wapen in gedachten op de achtergevel van het raadhuis, bleek de verdeling van het schild in drie delen door een omgekeerde gaffelsnede even goed aanvaardbaar. Dit gaf me de mogelijkheid om het vrijkwartier (met de adelaar uit het wapen Leefdael) TE HANDHAVEN. Het schild, dat door een horizontale lijn doorsneden werd, dwong de keuze af tussen de plaatsing van het vrijkwartier direct onder het zwarte (dus zware) veld van Brabant, waar het echt in de verdrukking zou komen, resp. het geheel weglaten van het vrijkwartier, toch wel een prachtig kenmerk van het wapen van juist R O G I E R van Leefdael. De gaffelsnede gaf me de mogelijkheid dat vrijkwartier te plaatsen, waar feitelijk het hartschild zich pleegt te bevinden. Zo ontstond het ontwerp, dat ik reeds als "elegant" heb mogen horen betitelen.

Dat een wapen eenvoudig moet zijn, onderschrijf ik nog eens. Als een schild verdeeld is in b.v. vier kwartieren, dient elk kwartier die eenvoud te vertonen. Hetzelfde geldt voor een wapenschild, dat in drie delen is verdeeld.

De leeuw van Brabant en de leeuw van Limburg voldoen vanzelfsprekend aan de eis van eenvoud, het zijn wapens uit de oertijd van de heraldiek. Ook het wapen van Leefdael onder in het ontworpen wapen heeft eveneens een eerbiedwaardige ouderdom en over eenvoud daarvan is geen discussie nodig. Ik heb groot respect voor de kennis en de ervaring van de heer J.A.J. Becx, met wie ik altijd de prettigst mogelijke contacten heb onderhouden. Dit neemt niet weg, dat ik mijn ontwerp niet wens te veranderen, mede gelet op de instemming, die de Hoge Raad van Adel liet blijken⁹.

Deze brief geeft voldoende aan dat Van Ettro zich geheel achter het huidige gemeentewapen heeft gesteld.

Wie nagaat hoe de gang van zaken rond het nieuwe wapen is geweest - alleen al daarover is een historische studie te maken - zal zich over die stellige opvatting van Van Ettro niet verbazen.

Het ontwerp werd al in 1978 door Van Ettro gepresenteerd als één van de in aanmerking komende mogelijkheden.

In die tijd is ook zijn suggestie naar voren gekomen om een omgekeerde gaffellijn in het ontwerp te betrekken. Van Ettro kwam

op dat idee aan de hand van het wapen dat de koningen van Groot-Brittannië uit het huis van Hannover gevoerd hebben. Van Ettro schrijft:

Met dit voorbeeld voor ogen liet ik een wapenschild tekenen, door een omgekeerde gaffellijn in drieën verdeeld: 1 Brabant, 2 Limburg, 3 Leefdael, met als (verantwoorde) variatie, dat het vrijkwartier van Leefdael met de adelaar een plaats heeft gekregen in het midden van het wapenschild¹⁰.

Tot slot

Het absolute onbegrip over het besluit van de Hilvarenbeekse raad wordt treffend samengevat in de reactie van Becx¹¹: *Met één stem tegen!* Voor degenen die zich duidelijk een voorstander tonen van het nieuwe wapen, is een dergelijke beslissing met de grootst mogelijke meerderheid evenwel juist een teken dat hier zeker van een representatief wapen gesproken mag worden.

Deze bijdrage had een tweeledig doel.

Op de eerste plaats om aandacht te vragen voor het feit dat historisch en heraldisch onderzoek onderdeel kunnen worden van een politiek-bestuurlijk besluitvormingsproces. Zie bijvoorbeeld ook de vele discussies in gemeenteraden over straatnaamgeving met veelal adviezen van heemkundige kringen. Belangrijkste argument voor deze bijdrage is echter om de visie van de ontwerper van het Hilvarenbeekse wapen alsnog in de discussie te betrekken.

Keuzenkamp schrijft als slotzin in zijn studie over het gemeentewapen: "Het betreft een symbool van de gemeente, maar in feite is het wapen toch openbaar bezit. Als het goed is: openbaar kunstbezit¹²".

Of hier sprake is van een 'openbaar kunstbezit' zal uiteindelijk ieder voor zich dienen te bepalen. Het moge duidelijk zijn dat ik het met een volmondig ja beamen zal¹³.

NASCHRIFT

J.A.J. Becx

Herlaerstraat 41, 5081 BJ Hilvarenbeek

De eerste aflevering van de Brabantse Leeuw jaargang 35 (1986) verscheen met veel vertraging pas in mei van dat jaar, zodat

mijn daarin opgenomen artikel geen rol heeft *kunnen* spelen tijdens de beslissende raadsvergadering van 19 december 1985. Voorts werd de uitslag van het betreffende raadsbesluit door mij correct weergegeven in een 'naschrift' aan het einde van het notenapparaat. De heer Severijns dient echter wel goed te lezen wat daar staat!

Verder laat ik het bij de kritische beschouwing in mijn artikel ten aanzien van het 'eindproduct', zijnde het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek, dat verleend werd bij K.B. van 6 maart 1986. Sapieni sat!

NOTEN

1. J.A.J. Becx, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek met vier leeuwen en drie vijfbladen', *De Brabantse Leeuw*, XXXV (1986) 2 ev.
2. Becx, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 13.
3. Gemeentearchief Hilvarenbeek (G.A. Hilvarenbeek), Raadsvergadering 1983 en 1985 (dossier gemeentewapen).
4. Zie o.a. J.C. Schroot, Van Vliet en Wijma, *Begrip van de Nederlandse Gemeente*, Algemene Inleiding, (Alpen aan den Rijn, 1977) 34, en J.H. Keuzenkamp, *De gemeente en haar wapen*, (1983). Daarin wordt de wapenverlening van de gemeente Dronten vermeld, het eerste geval dat terechtkwam in de sfeer van het administratief recht.
5. G.A. Hilvarenbeek, brief Hoge Raad van Adel d.d. 2 februari 1983 aan het college van Burgemeester en Wethouders (dossier gemeentewapen).
6. Zie noot 4.
7. G.A. Hilvarenbeek, verslag beraad heraldische deskundigen, april 1978 (dossier gemeentewapen).
8. Becx, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 11.
9. G.A. Hilvarenbeek, brief F.J. van Ettro d.d. 12 april 1983 (dossier gemeentewapen).
10. G.A. Hilvarenbeek, brief F.J. van Ettro d.d. 29 juni 1978 (dossier gemeentewapen). Ter toelichting op het Engelse wapen deelt Van Ettro nog mee: Van 1714-1801 was het vierde kwartier voor het familiewapen gereserveerd, van 1801-1837 wordt 'Hannover' als middenschild gevoerd. Het wapen Hannover is door een omgekeerde gaffellijn in drieën verdeeld: 1. Braunschweig, 2. Lünenburg, 3. Westphalen; Hartschild: Kroon (Aartsschatbewaarder voor het Duitse Rijk).
11. Becx, 'Een wapenschild voor Hilvarenbeek', 12.

12. Keuzenkamp, *De gemeente en haar wapen*, 38.
13. Het nieuwe wapen van Hilvarenbeek is verder besproken in:
W.A. van Ham, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant*, (Zutphen 1986).
O. Schutte, 'Het wapen van de gemeente Hilvarenbeek', *De Nederlandsche Leeuw*, C111 (1986) kol. 438.

Aanvullingen op de genealogie Van der Kreek

Hans Pruckmüller
de Hazelaar 13, 6921 XA Duiven

In de Brabantse Leeuw XX, p 94 en 97 (1971) publiceerde C.C.J. van de Watering de genealogie Van der Kreek. De auteur vermeldt op bladzijde 100:

Nicolaas van der Kreek, geboren te Haarlem op 23 december 1798. Dit was het jongste kind uit het huwelijk van Jacob Johan van der Kreek, die op 28 januari 1767 te Bergen op Zoom is gedoopt als zoon van Cornelis van de Kreek bij Maria Francina de Waal, en Albertha Margaretha Danckhorst, een meisje uit Delfzijl. Nicolaas overschrijdt de drempel van de negentiende eeuw en treedt op 1 maart 1827 te Breda in het huwelijk met Hendrina Berta Vos. Uit dit huwelijk stamt niet één kind - Johannes Jacobus, geboren op 9 mei 1828 - zoals Van de Watering opgeeft, maar vijf kinderen. Bovendien heet dit kind Johannes Lambertus van de Kreek. Zijn broers en zuster waren:

1. Wilhelmina Hendrina van de Kreek, geboren te Breda op 17 september 1826 en bij het huwelijk van haar ouders geëcht.
2. Johannes Lambertus van de Kreek, te Breda geboren op 9 mei 1828.
3. Wilhelmus van de Kreek, geboren te Breda op 24 oktober 1831.
4. Eijbertus van de Kreek, te Breda geboren op 17 februari 1834.
5. Nicolaas van de Kreek, te Breda geboren op 18 augustus 1836. Hij verliet het weeshuis op 1 oktober 1854 en werd apothekers-bediende. Hij trouwde met Antonia Maria van der Hout, die in 1835 te Etten-Leur is geboren.
6. Johan François van de Kreek, geboren te Breda op 7 juni

1939. Hij verliet het weeshuis op 24 juni 1859 en trouwde met Cornelia ten Hoeve.
7. Ludivicus van de Kreek, geboren op 25 februari 1842 te Breda en overleden te Arnhem op 21 mei 1920. Hij werd verhuizer. Hij trouwde met Maria Anna Lovendaal, waaruit tot heden nageslacht.

Aanvullingen op 'Mulders in Brabant'

T.F.Hurks

Piuslaan 75, 5643 PS Eindhoven

In de Brabantse Leeuw, jaargang 1969 werd door J.A.W.Swane een artikel gepubliceerd over de Mulders in Brabant. Op pagina 21 wordt Hendrick Claes Teulinck (VII-b), die gehuwd was met Cathelijn dochter van Mr. Egon de Gier, opgevoerd. De opsomming van het nageslacht van hun kleinzoon Petrus Teulings als opgegeven in deze publicatie bevat vele onjuistheden. Hieronder volgt een verbeterde weergave van de samenstelling van dit gezin, waarbij de gegevens van de kinderen uit het derde huwelijk gecorrigeerd zijn.

Voor de duidelijkheid is de oorspronkelijke notatie van Swane aangehouden.

a. **Petrus Teulings**, gedoopt te Helvoirt op 11 februari 1669 en begraven te Sint-Oedenrode tussen 1736 en 1740, huwt voor het eerst te Oirschot op 5 juni 1691 Annetje, dochter van Wouter van Heeswijk¹⁷, mulder op Kerckhoven onder Oirschot, en Wilhelmina Jansen van Oirschot, gedoopt te Vught in de parochie St.Lambert op 18 februari 1668, begraven te Sint-Oedenrode ca. 1696.

Hij hertrouwt te Veghel op 26 augustus 1696 Elisabeth, dochter Peter Daniel Jansz. van Bergeyck en Geertruyt Martens. Peter trouwt ten derde male nu te Sint-Oedenrode op 10 december 1702 Wilhelma, dochter van Hendrik van Hooren en Anneken van der Crabben, gedoopt te Lieshout op 5 januari 1681 en begraven te Sint-Oedenrode op 10 april 1750.

Petrus was mulder op de Borgmolen te Sint-Oedenrode, alwaar hij voor het eerst wordt vermeld in 1693¹⁸. In Sint-Oedenrode is Petrus schepen geweest.

Kinderen uit het eerste huwelijk, gedoopt te Sint-Oedenrode:

aa. Wouter Teulings, gedoopt op 8 juli 1692, huwt aldaar op 11

- februari 1714 Elisabeth dochter van Jan Aerts van Herenthum, geboren aldaar rond 1693. Zij hebben een dochter Anneke Teulings¹⁹.
- bb. Geertrui Teulings.
 - cc. Joannes Teulings, gedoopt op 22 april 1695. Zijn meter is Honorin Catharina de Jeger.
- Kinderen uit het tweede huwelijk, te Sint-Oedenrode gedoopt:
- dd. Maria Teulings, gedoopt op 24 maart 1699.
 - ee. Gerardus Teulings, gedoopt op 14 december 1700.
- Kinderen uit het derde huwelijk, gedoopt te Sint-Oedenrode:
- ff. Constantinus Teulings, gedoopt op 29 oktober 1703.
 - gg. Elisabeth Teulings, gedoopt op 22 november 1704, huwt voor de eerste keer te St-Oedenrode op 24 oktober 1723 mr. Lambert, zoon van Joannes Lambertus Kemps en Elisabeth Joannes van Heessel, gedoopt te St-Oedenrode op 26 mei 1696, en hertrouwt in 1732 Antonius Cluytmans, waarschijnlijk een zoon van Rutgerus Adrianus Cluytmans en Catharina Adrianus Kerckhof, gedoopt te St-Oedenrode op 3 januari 1712.
 - hh. Henricus Teulings, gedoopt op 22 november 1706, begraven te St-Oedenrode op 16 juli 1796, huwt aldaar op 5 februari 1747 met Adriana van Roy, dochter van Antonius Adrianus van Roy en Theodora Joannes van Rumondt, gedoopt te St-Oedenrode op 22 juni 1719.
- Kinderen uit dit huwelijk te St-Oedenrode gedoopt:
- aaa. Petrus Teulings, gedoopt op 5 december 1747.
 - bbb. Wilhelma Teulings, gedoopt op 15 december 1748 en aldaar begraven op 10 april 1750.
 - ccc. Wilhelma Teulings, gedoopt op 8 november 1750 en begraven op 30 mei 1753.
 - ddd. Theodorus Teulings, gedoopt op 8 april 1752 en begraven op 9 november 1757.
 - eee. Guilielmus Teulings, gedoopt op 19 april 1754.
 - fff. Nicolaus Teulings, gedoopt op 14 september 1755.
 - ggg. Theodorus Teulings, gedoopt op 23 april 1759, aldaar ongehuwd overleden op 1 mei 1801.
 - hhh. Hongerina Catharina Hendrina Teulings, gedoopt op 12 maart 1761.
 - ii. Anna Maria Teulings, gedoopt op 4 januari 1709.
 - jj. Adriana Teulings, gedoopt op 3 december 1710, huwt te St-Oedenrode op 30 november 1738 Petrus Moonen, geboortig uit Hilvarenbeek, wonend te St-Oedenrode. Hij was in 1742 mulder te Son.
 - kk. Nicolaus Teulings, gedoopt op 10 augustus 1712, werd mulder te St-Oedenrode alwaar hij vóór 22 december 1740 ongehuwd

is overleden. Als wapen voerde hij in een veld van sinopel drie meerlen van zilver.

- ll. Catharina Hendrina Teulings, gedoopt op 7 juli 1714, roepnaam Honorina, huwt te St-Oedenrode met Jan, zoon van Arnoldus Eycken en Theresia van den Boer, gedoopt te Eindhoven op 20 januari 1716, wonende te Woensel en in 1745 mulder te Beek en Donk.
- mm. Helena Teulings, gedoopt op 8 juli 1717.
- nn. Anna Maria Teulings, gedoopt op 29 mei 1720, begraven te Vught op 30 september 1794, huwt te St-Oedenrode op 19 april 1750 met Willem, zoon van Willem van Heeswijk en Anna Maria Brocken, mulder te St-Oedenrode.
- oo. Joanna Elisabeth Teulings, gedoopt op 10 mei 1722.
- pp. Joannes Teulings, gedoopt op 24 november 1724, huwt aldaar op 17 februari 1760 Maria Jan Tomassen, geboortig van Son. Hun kinderen te Sint-Oedenrode zijn:
 - aaa. Petrus Teulings, gedoopt op 1 januari 1761.
 - bbb. Wilhelmina Maria Teulings, gedoopt op 24 maart 1765.
 - ccc. Petrus Teulings, gedoopt op 21 januari 1767.
 - ddd. Aldegondis Teulings, gedoopt op 14 juli 1773.

NOTEN.

- 17. Deze Wouter van Heeswijk was een zoon van Peter: Not. 421, d.d. 1, 4, 16-6-1675 en 17-7-1675.
- 18. Streekarchief voor Oostbrabant, 's-Oedenrode R 163, f 178v, (16-4-1693), R 175, f 83v (28-12-1726). Zie ook Son en Breugel R 53, f 188 (17-11-1745), R 173, f 145 (30-12-1722), R 179, f 121v en Schijndel R 101, f 66 (24-12-1729).
- 19. Not. 7159, d.d. 11-8-1723.

TE KOOP GEVRAAGD

- E. Gevaert, *L'Héraldique, son esprit, son langage, ses applications.*
- E. Gevaert, *Wapens van Belgische provincies en gemeenten.*
- Galbreath/Jéquier, *Manual du blason* (1977).
- M. Pastoureau, *Traité d'héraldique.*

Aanbiedingen richten aan:

A.H. Hoebe,

Liatrijslaan 12, 5582 GJ Aalst-Waalre.

MEDEDELINGEN

Genealogie Luytelaar

De heer Luytelaar uit Venlo maakt ons er op attent dat de genealogie Luytelaar als door J. Swane gepubliceerd in De Brabantse Leeuw, jaargang V, aflevering 12 (1956) belangrijk kan worden aangevuld en verbeterd. In het Gemeente-archief Eindhoven berust de collectie Swane, welke o.a. met betrekking tot deze genealogie vele notities bevat.

J. van Luytelaar,
Bisschop Schrijnenstraat 14, 5914 QZ Venlo.

Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde

Op 6 maart 1987 vond te Eindhoven de oprichtingsvergadering plaats van de Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde. Deze commissie heeft zich ten doel gesteld het verbeteren van gemeentewapens in Noord-Brabant, die wapenkundig onjuist zijn in vorm en/of kleuren, in strijd zijn met historische gegevens of te weinig karakteristiek zijn door te grote gelijkenis met bestaande wapens. Het zelfde geldt voor de gemeentevlaggen. Voorts wil zij trachten te voorkomen dat bij herzieningen van gemeentelijke indelingen aan de nieuw te vormen gemeenten onjuiste wapens worden verleend of dat onjuiste vlaggen door nieuwe gemeentebesturen worden ingesteld.

Teneinde bovenstaande doelstellingen te bereiken zullen rapporten en adviezen worden uitgebracht aan gemeenten of aan andere instellingen, die betrokken zijn bij het vaststellen, instellen en gebruiken van wapens en vlaggen in deze provincie. Zij zal adviseren nadat advies is ingewonnen bij gemeente- en/of streekarchieven en de Hoge Raad van Adel. Daarnaast wordt het indienen van ideeën en verlangens met betrekking tot Brabantse wapens en vlaggen vanuit o.a. heemkunde kringen ten zeerste op prijs gesteld.

De commissie bestaat uit: drs. G.J.A. Schampers, voorzitter, J.Th.M. Melssen, secretaris, A.W.H. Holla, tekenaar, dr.ir. C.H.J. van den Brekel, W.A. van Ham, en dr. L.P.L. Pirenne.

J.Th.M. Melssen,
Purmerstraat 14, 5628 HE Eindhoven.

Retroakten van St-Oedenrode

De heer Hurks te Eindhoven heeft de doop-, trouw- en begraafboeken van Sint-Oedenrode geficheerd en is er ingeslaagd vrijwel alle akten, waar de comparanten uitsluitend met patroniemen worden genoemd, aan te vullen met de geslachtsnaam. Belangstellenden kunnen dit systeem raadplegen.

T.F. Hurks,
Piuslaan 75, 5643 PS Eindhoven.

DE BRABANTSE LEEUW

een uitgave van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabants Genootschap verschijnt vier maal per jaar.

Redactie: dr.ir.C.H.J. van den Brekel, voorzitter; mr.G. Berkelmans; J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris; mevr.P.L. Leget-Kuijlen; A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijts.

Correspondentie-adres voor het toezenden van manuscripten, recensie-exemplaren, ruilabonnementen en mededelingen/vragen en antwoorden alsmede het opgeven van abonnementen, en het bestellen van losse nummers, oude jaargangen en inbindbanden: Het Noordbrabants Genootschap, Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch.

Abonnementsprijzen per jaargang voor Nederland en België f 34,- elders f 36,-. Men wordt verzocht het abonnementsgeld te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen uitsluitend schriftelijk voor 1 december 1987.

INHOUD AFLEVERING 1987/1

Het nageslacht van Jan Moonen te Bladel en Gestel, *M. van Dooremolen*, blz. 1.

Oost- en West-Indië in het Oud-Notarieel Archief van 's-Hertogenbosch, *P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget*, blz. 32.

Bakx en Hansen, afkomstig uit Heeze, *drs. E.C.J.M. Bakx + en C.S. Smit*, blz. 44.

Met één stem tegen: het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek, *R.A.L. Severijns*, blz. 54.

Aanvullingen op de genealogie Van der Kreek, *Hans Pruckmüller*, blz. 60.

Aanvullingen op 'Mulders in Brabant', *T.F. Hurks*, blz. 61.

Te koop gevraagd, *A.H. Hoebe*, blz. 63.

Mededelingen, blz. 64

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen alleen met schriftelijke toestemming van de redactie

de brabantse leeuw

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE SECTIE VOOR
GESLACHT-, NAAM- EN WAPENKUNDE VAN HET
NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP

JAARGANG 36, NO. 2

1987

HET NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP 's-HERTOGENBOSCH

Driemaandelijks tijdschrift van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabants Genootschap. Redactie: dr.ir. C. H. J. van den Brekel, voorzitter, J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris, mr. G. Berkelmans, mevr. P.L. Leget-Kuijlen, A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijts. Redactie- en administratie-adres: Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch, tel 073-139484.

Abonnementen per jaargang: binnenland f 34,00; buitenland f 36,00 inclusief porti. Men wordt verzocht te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

JAARGANG 36

--

No. 2

--

1987

JUBILEUMPRIJSVRAAG

Het honderdvijftig-jarig bestaan van het Noordbrabants Genootschap heeft bij de redactie van de Brabantse Leeuw de vraag opgeroepen welke geboren Noordbrabanders van nu, niet eerder geboren dan 1940, ten eerste de meeste in de huidige provincie Noord-Brabant geboren/gedoopte bedovergrootouders (dat zijn er ten hoogste 32) hebben, en ten tweede de meeste voorouders (tot en met deze bedovergrootouders) met nauwe bloedverwantschap ten aanzien van personen die in de genoemde provincie in de afgelopen honderdvijftig jaar een belangrijke maatschappelijke functie, een hoog ambt in de steden of in de magistratuur, of in hoge kerkelijke bediening, hebben gehad. Men mag zelf uitmaken wat hij belangrijk en hoog acht. De redactie maakt er slechts de kanttekening bij ook leidende functies binnen het genootschap belangrijk te vinden.

Lezers van de Brabantse Leeuw worden uitgenodigd dienaangaande kwartierstaten in te sturen, waarbij de in 1940 of later geboren Noordbrabanders de kwartierdrager (probandus, nummer 1) is. De kwartierstaat moet met literatuurverwijzingen of bronvermeldingen worden gestaafd. Door indiening van een kwartierstaat verklaart de inzender zich accoord met publicatie door de redactie van de verstrekte gegevens, hetzij in een extra aflevering van de Brabantse Leeuw, hetzij in een gewone aflevering in 1987 of 1988. Voor de tien beste inzendingen wordt een boekenbon ter waarde van f100 in het vooruitzicht gesteld. Op 1 september 1987 sluit de termijn van inzending.

De redactie

BRABANTSE HAMELS **proeve van een genealogie**

C.A. Hamel

Hei-akker 57, 5171 WP Kaatsheuvel

In de loop van 1962 verscheen in dit tijdschrift een drietal artikelen onder deze naam van de hand van J.L. Hamel. Hij had zich bij zijn onderzoek vrijwel geheel beperkt tot Breda, zonder daarbij echter volledig te zijn. Overigens met alle respect voor zijn werk op dit gebied - het was zijn streven alle levende Hamels en derhalve ook hun voorgangers onder één noemer te brengen - en voor de wijze waarop hij dat deed, meen ik toch dat hij in Breda niet de retroakten, doch slechts de fiches heeft geraadpleegd. Immers, indien hij dat wel had gedaan, zou hij zeker dezelfde conclusies getrokken hebben als ik dat deed.

Waar hij zijn verhaal afbrak, gaf hij aan dit toch te willen voortzetten en wellicht beschikte hij ook over vele gegevens om verder te kunnen gaan, maar het is er helaas niet van gekomen; zijn vroegtijdig overlijden heeft dat verhinderd zoals mij later bleek.

In december 1965 verscheen mijn naam, gelukkig in gunstige zin, in een dagblad in zijn woonplaats, hetgeen ten gevolge had dat ik zeer kort daarna een brief van hem ontving; doch jammer genoeg is dit contact beperkt gebleven tot twee of drie brieven, wellicht door de aard van mijn werk en veelvuldige afwezigheid. Een zeker schuldgevoel bleef hangen naast de reeds gewekte belangstelling, vooral waar ik merkte dat ik met gegevens, die ik van mijn grootvader had, bij het gepubliceerde kon aansluiten. Omdat het contact destijds niet is voortgezet, ben ik later zelf op zoek gegaan, hetgeen toch wel een grote uitbreiding van wat hij zelf een fragment-genealogie noemde mogelijk maakte en op zich voldoende redenen opleverden om deze bevindingen als vervolg op de genoemde artikelen te publiceren.

De keuze was echter of een geheel nieuw verhaal schrijven, waarin de relevante gegevens van het werk van J.L. Hamel zouden zijn verwerkt, of een verhaal om het reeds gepubliceerde heen. Het zal duidelijk zijn dat de eerste mogelijkheid een veel betere opzet mogelijk maakt en bovendien leidt tot een veel beter leesbaar verhaal. In overleg met de redactie is dan ook hiervoor gekozen.

Voor de goede orde zou ik vooraf nog willen opmerken dat de heer J.L. Hamel niet tot deze familie behoort.

Als oudst bekende stamvader van deze familie zou ik willen aannemen:

VI. **Frederik Hamel**, die zoals blijkt uit een testament van 29 oktober 1698¹, de tweede echtgenoot was van Sijmke Borgonjon. Zij geeft in haar testament op achtereenvolgens weduwe te zijn van Jan Damen en Frederik Hamel, zij noemt bovendien Jenneke Hamel als nagelaten dochter van Frederik, en haar zoon Ambrosius Hamel. Hieruit kan men de conclusie trekken dat ook Frederik tweemaal gehuwd is geweest.

Hoewel de juiste afstamming van Frederik Hamel nog niet met zekerheid is opgelost, was hij mogelijk een zoon van de WOC handelaar Hendrik Hamel en Aaltje Drijver². Indien deze veronderstelling correct is³, is hij een lid van de zesde generatie. Van deze Frederik wordt gezegd dat hij koopman was te Amsterdam en is overleden vóór 3 februari 1698, de datum waarop zijn schoonzuster Christina van der Straten haar testament liet passeren⁴.

We zien dan als kinderen van Frederik, mogelijk uit twee huwelijken:

1. Jenneke, trad in de loop van 1681 herhaaldelijk op als doopheffer bij dopen in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat te Breda. Ze is overleden na 29 oktober 1698.
2. Lucia, genoemd in 1681.
3. Ambrosius, volgt onder VII.
4. Semmeke, vroedvrouw, overleden tussen 25 januari 1697, de datum waarop ze meter werd van haar nicht Antonia Hamel, en 29 oktober 1698, toen haar moeder testeerde. Op 18 juni 1866 legde zij een verklaring af over het vermeende vaderschap van het kind van een in barensnood verkerende ongehuwde vrouw⁵. Haar naam geeft alle aanleiding te veronderstellen dat zij een dochter is van Frederik en Sijmke.

VII. **Ambrosius Hamel** (z.v.VI), was soldaat toen hij trouwde. Op 26 oktober 1681 worden in de St.Martinus kerk te Maastricht met Joannes Trippels als getuige in het huwelijksregister ingeschreven: *Ambrosius Hamel, miles de consensu Capitanei et Elisabetha Trippels*. Zijn vrouw werd op 1 mei 1658 te Maastricht gedoopt als dochter van Hendrik Trippels en Margaretha.

Bij het dopen van de kinderen van Ambrosius zijn als meter opgetreden oma Sijmke Bourgojon en Simona Hamel. In Simona herken ik de vroedvrouw en beschouw haar als een dochter van Frederik Hamel en derhalve een zus van Ambrosius.

Dat er een zoon met de naam Simon komt, past gezien het bovenstaande heel goed in het gezin van Ambrosius en Elisabeth Trippels.

Eén van de kinderen, wiens doop ik nog niet vond, noem ik toch als eerste. Ik kom bij het bespreken van de volgende generatie uiteraard op hem terug en kan zijn plaats hopelijk duidelijk maken.

Uit het huwelijk van Ambrosius en Elisabeth stammen:

1. Simon, volgt onder VIII-a.
2. Henricus Ambrosen, te Geertruidenberg op 27 februari 1686 gedoopt. Zijn doopheffers waren Joannes Trippels en Simon Hamel.
3. Joanna Margaretha, gedoopt te 's-Gravenhage in de Nobelstraat op 14 januari 1690. Haar peter en meter waren Jacobus van Hasselt en Elisabeth van der Marck.
4. Antonius, te Breda in de Brugstraat op 23 augustus 1691 gedoopt met Hendrik van Vessem en Sijmken Bourgion als doopheffers, volgt onder VIII-b.
5. Maria, in de oud-katholieke kerk te 's-Gravenhage op 5 december 1694 gedoopt. Hendrikus Sonnekens was haar peter.
6. Antonia, te Breda in de kerk aan de Brugstraat op 25 januari 1697 gedoopt. Peter van Vessem en Simona waren de doopheffers.
7. Petrus, te Bergen op Zoom op 27 december 1700 gedoopt. Joanna Heeren was de meter. Hij is overleden te Breda op 30 november 1754 en op 3 december in de Grote Kerk begraven. De kosten voor het luiden en baarkleed bedroegen f4.10.0. Hij trouwde tweemaal in de Grote Kerk te Breda. Op 4 mei 1723 trouwde hij met Cecilia ten Voorn, jongedochter op de Havermarkt. Zij werd te Breda gedoopt in de kerk in de Brugstraat op 28 november 1695 als dochter van Otto ten Voren en Elisabeth van den Berg.

Op 28 februari 1740 hertrouwde hij met Margaretha Mulders, die te Breda overleed op 6 april 1777 en op 9 april in de Grote Kerk begraven. Margaretha was reeds tweemaal weduwe. Haar eerste echtgenoot waarmee ze op 12 januari 1710 trouwde was Joannes Schenk, soldaat onder de generaal-majoor Vicause, van wie zij een dochter had. Haar tweede man, waarmee ze op 19 augustus 1723 huwde, was Jan Mus, eveneens soldaat. Hij verwekte vier kinderen bij haar.

Op 30 juni wordt Petrus poorter van Breda⁶, op 14 september 1744 pompmeester in de Nieuwstraat tesamen met Gijsbert Gijben⁷, en op 19 mei 1748 zout- en coornmeester als waarnemer voor Cornelia Maria van Walcheren, huisvrouw van

Cornelis Kooij, die zelf de pacht had⁸.

Margaretha maakte op 27 juli 1751 een testament⁹, waarbij zij Petrus geheel uitsloot en alles naliet aan de twee nog in leven zijnde dochters uit haar eerdere huwelijken. Op 19 september 1754 maken zij tesamen opnieuw een testament¹⁰, waarbij Petrus het geval dienende f50 krijgt, en voor de rest de dochters de universele erven zijn.

In juli 1757 verkoopt zij twee huizen aan de Nieuwstraat, het ene aan de zuidzijde, het andere aan de oostzijde van de straat. Bij de verkoop van het eerstgenoemde huis bedong zij dat zij daarin onbezwaard zou mogen blijven wonen tot aan haar dood¹¹. Men zal wel niet hebben voorzien dat zij eerst twintig jaar later zou overleden, ze was immers tenminste 67 jaar bij de verkoop.

Uit geen van beide huwelijken van Petrus zijn met zekerheid kinderen bekend, uit het tweede zullen er gezien de leeftijd van Margaretha zeker geen zijn geboren. Mogelijk stamt uit het eerste huwelijk Catharina, dochter van Pieter Haamel, die op 7 april 1779 te Heusden overleed.

VIII-a. **Simon Hamel** (z.v.VII), geboorteplaats en -datum onbekend, doch gezien de datum van zijn huwelijk zal hij vóór 1690 zijn geboren. Het is meer dan waarschijnlijk dat Simon evenals zijn wel opgespoorde broers en zusters is geboren in een garnizoensplaats in het zuiden des lands, waarbij België niet geheel mag worden uitgesloten.

Op 29 juli 1714 wordt in de Grote Kerk te Breda zijn huwelijk met Maria Philips ingeschreven. Bij de ondertrouw op 14 juli is Simon een jongman en Maria een jongedochter; zij woont bij de Tolbrugge. Een kerkelijke huwelijksinschrijving is niet gevonden. Maria zal een dochter zijn geweest van Hendrik Philips en Catharina van Es. Haar doopakte is niet gevonden. Voor een beschrijving van haar naaste verwanten wordt verwezen naar bijlage I.

Simon oefende als inwoner van Breda het beroep van tavenier¹² uit, zoals blijkt uit een akte van 18 maart 1719, waarin hij samen compareerde met zijn vrouw en Catharina van Es, die dan weduwe is van Hendrik Philips. Zij transportereren een som van f290 aan Johan van Temsveld, borger en tavenier te Breda. Deze som is een deel van de f500, die Arnoldus van Beek, eveneens borger en tavenier te Breda, nog schuldig is aan de drie genoemde comparanten. Maria ondertekent de akte als Marie Flisp.

Arnoldus van Beek trad reeds eerder samen met Simon en Maria op¹³. De eerste beschuldigt op 6 januari 1715 Simon van het om-

kopen van een op wacht staande adelborst, Arnoldus Drielingh, om bij Arnoldus van Beek ruiten in te gooien. De adelborst bevestigt het: hij zou er een schelling voor ontvangen. Hij kent Simon blijkbaar alleen als echtgenoot van Maria. Omdat er al twee ruiten stuk waren, gooide de adelborst geen ruiten in, doch incasseerde wel zijn schelling, zeggende dat hij had gedaan wat van hem werd verwacht. Bovendien zouden Simon en Maria hem nog een schelling hebben beloofd opdat hij *het vroetwijff Jenneken moeder genaamt, overhoop soude slaan*, omdat zij de oorzaak was van de kwestie tussen Arnoldus enerzijds en Maria en Simon anderzijds. De afloop van deze zaak is ons niet bekend.

Het blijkt dat Simon en zijn vrouw woonden in 't *Wapen van Schotland* in de Molenstraat te Breda. De adelborst was bij hen ingekwartierd.

Simon maakt op 27 oktober 1726 met Maria een mutueel testament¹⁴; hij is *sieckelijck na den lichame ende te bedde leggende*, zij is gezond naar lichaam en geest. Een opmerkelijke bepaling in dit testament is dat de langstlevende ervoor dient te zorgen dat de kinderen naar school zullen gaan *omme te laten leeren lesen ende schrijven, mitsgaders te doen instrueren ende onderwijzen in soodanige ambagten, hantwercken of andere eerlijcke exercitien, waartoe een ijder best, nutst en bequaamst mogt geoordeeld werden*. Het betreft hier de *bij den anderen verweckte ses kinderen*, derhalve ook het kind waarvan Maria zwanger was, en niet Maria's voorzoon, over wie later. Het testament passeert binnen de stad Breda *ten huijse en voor den sieckbedde*. Eén van de getuigen is Arnoldus Medegaels, die tekent Middegaels; Maria tekent Marie Hamel.

Simon overleed drie dagen later op 30 oktober 1726 en werd op 2 november in de Grote Kerk te Breda begraven.

Uit dit huwelijk werden de volgende kinderen geboren, die alle te Breda in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat zijn gedoopt:

1. Elisabeth, gedoopt op 28 mei 1715 en genoemd naar Simons moeder. Haar doopheffers waren Petrus Hamel en Petronella van Son. Ze overleed te Breda op 20 juni 1744.

Ze huwde te Breda in de Waalse Kerk op 4 mei 1738 met Johannes Beenhackers, die te Breda op 1 januari 1713 rooms-katholiek werd gedoopt als zoon van Paulus Beenhackers en Antonetta van Immerseele; hij overleed aldaar op 8 november 1754.

We kennen uit dit huwelijk een zoon, Petrus Joannes, gedoopt te Breda in de Waterstraat op 10 juni 1744.

Ten tijde van zijn huwelijk woonde Joannes te Teteringen en

was daar wellicht brouwersgast, want op 7 augustus 1737 treedt een man met dezelfde naam en beroep op als getuige bij de akte van huwelijksvoorwaarden tussen Joannes van Loon en Maria Philips, zijn toekomstige schoonmoeder.

Na het overlijden van Elisabeth hertrouwt Joannes op 14 november te Breda met Hermine Leduck uit Zutphen, die op haar beurt vóór 21 oktober 1763 met Antony Obels hertrouwd¹⁵.

2. Cornelia, gedoopt op 7 november 1716. Haar doopheffers waren Henricus Philips en Cornelia Verstaeck. Zij overleed te Breda op 28 januari 1767.

Cornelia huwde te Breda in de Grote Kerk in juni 1746 met Stephanus Vertholen, die te Breda in de Grote Kerk werd gedoopt op 13 juni 1721 als zoon van Hendrick Vertholen, een koopman in leder, en Catrina van de Laar. Steven overleed te Breda op 4 augustus 1776.

Deze Steven komt reeds in 1740 voor als getuige bij het testament van Joannes van Loon¹⁶, de derde echtgenoot van zijn latere schoonmoeder. Daarna pas weer in akten van 1745 en 1746 als zijn schoonmoeder of haar (voor)zoon Cornelis Puijsenaars borg voor hem zijn bij het pachten van de impost op wijnen en brandewijnen¹⁷.

In 1762 staat hij borg voor zijn zwager Ambrosius Hamel¹⁸, toen deze het huis Emaus vernaderde. In 1768 geraakt die zwager in staat van insolventie¹⁹ vanwege een borgstelling voor Steven, die in gebreke gebleven was bij het betalen van pachtpenningen.

Hun kinderen werden te Breda geboren en gedoopt, de zoons in de Grote Kerk en de dochters in de rooms-katholieke kerk aan de Waterstraat:

- a. Hendrik Vertholen, gedoopt op 15 januari 1747, doopheffer Elisabeth Vertholen.
 - b. Cornelis Vertholen, gedoopt op 27 juli 1750 in aanwezigheid van de doopheffers Hendrik Vertholen en Catrina van de Laar.
 - c. Adriana Vertholen, gedoopt op 11 mei 1752. Haar doopheffers waren Henricus Ansoms en Petronella Ansoms, kinderen uit het tweede huwelijk van Maria Philips.
 - d. Jacoba Vertholen, gedoopt op 17 augustus 1753, doopheffers Ambrosius Hamel en Jacoba Beenhever.
 - e. Hendrik Vertholen, gedoopt op 8 december 1754, doopheffers waren Catharina van de Laar, weduwe Hendrik Vertholen en Catharina Vertholen.
3. Catharina, gedoopt op 29 september 1718, doopheffers Anto-

nus Hamel en Catharina Albrechts. Zij is overleden te Breda op 20 december 1796. Ze huwde te Breda voor schepenen op 6 juni 1746 met de minderjarige jongman van Maastricht Frans Willem Desmaretz (Desmôres, De Maretsz). Hij werd te Stevensweert op 18 mei 1722 gedoopt als zoon van Pierre Dominique Desmaretz, Collonel Directeur van het Corps Ingenieurs van het Staatse Leger, en van Elisabeth Grouwels.

Mede wegens een borgstelling voor Frans Willem, die voortvloeide uit een overeenkomst van 13 juli 1757²⁰, biedt Maria Philips op 22 november 1759 een accoord aan²¹ aan een grote groep schuldeisers.

Frans Willem was bij zijn overlijden te Breda op 27 oktober 1764 luitenant in het Staatse Leger; hij werd op 31 oktober in de Grote Kerk begraven; de kosten bedroegen f30.

De uit hun huwelijk geboren kinderen werden alle te Breda rooms-katholiek gedoopt:

- a. Joannes Ernst Desmaretz, gedoopt op 15 februari 1747, doopheffers waren Petronella de Wit in naam van Joannes Ernst le Fevre en Carolina Desmaretz.
- b. Maria Desmaretz, gedoopt op 28 mei 1748. Haar doopheffers waren Petrus Adriaense en Cornelia Hamels. Ze overleed te Breda op 27 augustus 1748.
- c. Cornelia Desmaretz, gedoopt op 25 mei 1750, peter was Henricus Ansems, een zoon van Maria Philips, meter was Cornelia Hamels.
- d. Ludovica Elisabeth Desmaretz, gedoopt op 18 september 1751, doopheffers waren Ambrosius Hamels en Ludovica Elisabeth Desmaretz.
- e. Maria Joanna Desmaretz, gedoopt op 27 februari 1753, doopheffers waren Johannes Hamels, vermoedelijk bedoeld Joannes Ansems een zoon van Maria Philips, en Maria Geens, een dochter van Hieronymus en Lucia Bonnè.
- f. Joanna Maria Desmaretz, gedoopt op 4 december 1754. Haar doopheffers waren Willem C. Wiercx, een schoonzoon van Maria Philips, en Joanna Maria van Sprangh.
- g. Petrus Dominicus Desmaretz, gedoopt op 20 mei 1761 in aanwezigheid van de doopheffers Pierre Dominique Desmaretz en Maria Agnes Carolina Desmaretz.
4. Ambrosius, gedoopt op 9 april 1721. Zijn doopheffers waren Martinus van Olphen, een zwager van Maria Philips, en Anna Oudendoel, een schoonzus van Simon. Hij werd genoemd naar de vader van Simon, volgt onder IX-a.
5. Barbara, gedoopt op 3 oktober 1722, haar doopheffers waren Joannes Hermans en Barbara Meijer (toen zij enige jaren

later overleed, verbleef zij ten huize van Marja van Beek, weduwe van Arnoldus van Beek).

6. Anna, gedoopt op 4 augustus 1723, doopheffers waren Arnold Medegaels, die ook getuige was bij het testament van Simon en Maria, en Anna van Miert. Ze wordt te Breda begraven op 27 december 1723.
7. Helena, gedoopt op 17 maart 1725, doopheffers waren Antonius Hamel in plaats van Joannes Themsvelt en Helena van Brecht. Ze overleed te Breda op 18 april 1727.
8. Simon, op 9 mei 1727 ten doop gehouden door Catharina Philips, volgt onder IX-b.

Dat hier als doopgetuigen voorkomen Antonius en Petrus Hamel zie ik eveneens als een aanwijzing voor het vaderschap van Ambrosius Hamel en Elisabeth Trippels van Simon.

'Opgeteld' laten deze aanwijzingen niet veel ruimte over om voor Simon andere ouders te vinden, ik houd dan ook de hier vermelde filiatie voor juist.

Het overlijden van Maria Philips heb ik nog niet vermeld, maar zij overleefde Simon erg lang en beleefde nog veel.

'Maria Philips moet een aantrekkelijke vrouw zijn geweest'. Dit zijn woorden waarmee J.L.Hamel zijn artikelen begon. En dat zou best wel eens kunnen en zelfs in meer dan één opzicht. Zo werd op 17 februari 1713 in de Grote Kerk te Breda gedoopt Cornelis Ruisenaars, onechte zoon van Cornelis Ruisenaars en Maria Philips. Cornelis werd op 20 april 1744 gelegitimeerd door de Raad en Leenhof van Brabant en Lande van Overmaze tot pachter van verscheidene Lands- en Stadsimposten te Breda.

Cornelis was inmiddels te Princenhage op 7 oktober 1742, na op 22 september te Breda te zijn ondertrouwd, gehuwd met Jacomijna Cornelis Leijten, weduwe van Abram Voermans. Uit een vestbrief van 1 december 1759²¹ blijkt dat Cornelis buiten de Waterpoort woont in de Bijvang van de stad Breda. Tot zijn bezit behoort:

- beemden in Halderdonk te Princenhage van 2 gemeten, gevest op 17 juli 1748.
- 2 gemeten zaailand op de Heuvel aldaar, gevest op 8 januari 1749.
- 2 gemeten hooiland in de polder van Hoogastert aldaar, gevest op 3 februari 1749.

Cornelis Ruisenaars overleed op 6 mei 1776 te Breda en werd op 8 mei in de Grote Kerk begraven.

Reeds kort na de geboorte van haar zoon Simon Hamel hertrouwt Maria op 15 juli 1727 te Breda in de Grote Kerk met Paulus An-

sems, bij wie zij de volgende kinderen kreeg:

- a. Petronella Ansems, te Breda gedoopt op 20 april 1729 in de kerk aan de Brugstraat. Doopheffers waren Adriana Ansems en Maria van Welt. Ze huwde te Breda op 9 maart 1749 in de Waalse kerk met Willem Cornelis Wiercx, koopman in wijnen.
- b. Henricus Ansems, gedoopt op 2 juni 1731 te Breda in de kerk aan de Waterstraat. Doopheffers waren Cornelis Ruisenaars en Maria van Brecht. Hij huwde met Maria Geens, een dochter van Hieronymus Geens en Lucia Bonnè.
Ze hadden o.a. een zoon Hieronymus Ansems die te Breda in de kerk aan de Nieuwstraat werd gedoopt op 6 juli 1753. Als doopheffers traden op Hieronymus Geens en Maria Philips cujus nomine suscepit Anna Catharina Bonnè. Zowel Lucia Bonnè als haar dochter Maria Geens waren meter bij de doop van 'Hamel'-kinderen.
- c. Joannes Ansems, gedoopt op 20 oktober 1732, peter was Jan van den Bogaert en meter was Maria Verkerk quorum vices supplevit Maria van Welt. Joannes huwde met Anna van Miert.
- d. Paulus Ansems, op 4 maart 1736 ten doop gehouden door Mathias Gallemans en Maria Philips.

Na het overlijden van Paulus Ansems sr. huwde zij te Breda op 29 augustus 1737 met Joannes van Loon, bij wie zij geen kinderen had. Nadat ook hij te Breda op 28 december 1740 was overleden huwde zij op 20 augustus 1742 te Breda met Peter Jan Adriaense, bij wie ze evenmin kinderen zal hebben gehad, gezien haar inmiddels gevorderde leeftijd. Zij overleefde ook haar laatste echtgenoot, die op 17 november 1748 te Breda overleed.

Ter gelegenheid van haar laatste huwelijk laat Maria haar goederen inventariseren²². Haar bezit bestond toen uit:

- een huis aan de oostzijde van de Haven op de hoek van de Potkantstraat,
- een huis bestaande uit twee woningen op de Kerkakker te Princenhage ter grootte van 50 roeden,
- een huisje op het Overveld,
- een deel van een perceel hooiland ter grootte van een bunder in de Angel te Princenhage.
- een perceel schaarbos van ongeveer 8 gemeten en 50 roeden te Overveld onder Princenhage, genaamd het Hooglaarsbos,
- een perceel schaarbos ter grootte van drie gemeten in de Schotschestraat te Princenhage, en
- een zeer uitgebreide lijst van meubilaire goederen.

Maria's naam komt vaak voor in Bredase akten; dikwijls compa-

reert zij alleen of met haar laatste echtgenoot als borg voor haar zoons Cornelis Ruisenaars en Simon en Ambrosius Hamel, haar schoonzons Steven Vertholen en Johan Beenhackers, en Adriaan Peebergh, allen pachters van 's Lands impost en stedelijke belastingen, maar ook in huur- en koopakten.

Dat zij in de loop der jaren een bemiddelde vrouw is geworden moge blijken uit een vestbrief van 1 december 1759²¹, waarin naast een opsomming van haar schulden en vele borgstellingen, die niet mis waren, een overzicht wordt gegeven van haar bezittingen:

- een huis met twee achterhuizen, stal, bakhuis en erf, genoemd *Emaus* en gelegen aan de zuidzijde van de Tolbrugstraat, gevest op 15 augustus 1750. Dit huis wordt gehuurd door haar zoon Ambrosius, die koopman was te Breda. De waarde van het pand is f5000, doch er rust een schuld van f2000 op.
- een huis met grond en erf *de Rooden Aecker*, nu *de Prins van Vrieslandt*, aan de oostzijde van de Haven, op 20 januari 1731 met Paulus Ansems, haar tweede echtgenoot, gevest. De waarde bedroeg f2500.
- een huis met grond en erf, *de Koningk van Engelandt*, nu 's *Lands Welvaren* aan de oostzijde van de Havenkant en zuidzijde van de Wijsteegh, gevest op 20 mei 1748 met haar vierde echtgenoot Peter Adriaense, waarde f1200,
- een huis met erf aan de westzijde van de Molenstraat, gevest op 16 oktober 1749, waarde f350,
- een perceel hofland, groot een halve bunder, buiten de Gasthuiseindse Poort in de bijvang van de stad, gevest op 12 juli 1747, waarde f750,
- de helft van twee percelen land in de polder van Leegastert onder de heerlijkheid Princenhage, gevest op 30 juli 1753, waarde f192,
- een huis met erf en adpendentiën met een klein huis aan de zuidzijde aangebouwd, in de Hage nabij de kerk en bewoond door de secretaris Nummer, gevest op 1 juli 1749, waarde f2300 (memorie),
- een huis met schuur en stal, hof en erf, *het Hooghuis*, staande achter de kerk in de Hage, gevest op 4 april 1748, waarde f3000 (memorie),
- een perceel zaailand en houtgewassen, circa twee gemeten, in de Weerlanen bij Bagven onder de Hage, waarde f300 (memorie),
- een perceel zaailand en houtgewassen, genaamd Heesterbosch, eveneens bij Bagven, deze twee laatste posten gevest op 10 december 1749, waarde f1340 (memorie).

De memorieposten zijn verbonden bij een schuldbrief gepasseerd voor schepenen voor de weduwe van de oud-burgemeester Mr. J.G. Michorius voor f2000, zodat een waarde resteert van f4940, hetgeen het totaal van haar onroerende goederen brengt op f12932. Hierbij moet voor haar roerende goederen nog worden bijgeteld f1977. Tenslotte kan zij ook nog beschikken over een jaarlijkse lijfrente van f250.

De reeds gememoreerde schulden en borgstellingen beliepen echter f11998.15.8.

Maria overleed te Breda op 6 juli 1763 en werd op 9 juli buiten de stad begraven. Voor het luiden, kerkrecht, baarkleed en een eiken kist betaalden de erven f47 aan de Grote Kerk aldaar. Op 7 juli passeert het lijk van Juffr Adriaense te Ginneken; hier werd f4.18.0 betaald.

IX-a. Ambrosius Hamel (z.v.VIII-a), te Breda op 9 april 1721 gedoopt en huwde er in de Grote Kerk op 27 november 1748 met Jacomina Behmhever, jonge dochter geboortig van Namen en woonachtig te Breda²³. Op 15 oktober 1749 gingen zij in ondertrouw, die extraordinair was en aan huis werd opgenomen wegens *noodsakelijkheid*. Zowel bij de ondertrouw als bij het huwelijk werd aan de diaconie een gift ter hand gesteld van f31.10.-.

Ambrosius overlijdt te Breda op 26 februari 1777 of op 30 mei 1782. Het is niet mogelijk vast te stellen op welke van beide data deze Ambrosius danwel zijn gelijknamige neef (IX-d), die op 16 juli 1736 werd geboren, is gestorven.

Jacomijna overleed te Ginneken op 1 januari 1825. Volgens de aangifte was ze 100 jaar oud en woonde op B 62, dat was naast notaris Johannes Leonard Wiercx. Haar naam werd geschreven als Bhenhevel.

Ambrosius was koopman in wijnen te Breda, waar hij op 29 april 1750 het poorterschap verkreeg onder borgstelling door zijn moeder²⁴. Hij woonde²¹ in 1759 in het pand Emaus, dat zijn moeder toebehoorde. Dit bleef nog lang een rol in de familie spelen. Op 19 april 1762 vernadert²⁵ Ambrosius het pand, doch op 11 juni 1762 transporteert²⁶ zijn moeder het aan Adriaen Jamez. Op 16 juli 1791 verkoopt²⁷ de advocaat Mr. Caspar Jamez dit pand aan de borger en koopman Willem Hamel.

In het accoord dat zijn moeder aan haar schuldeisers in 1759 aanbiedt²¹, wordt ook een vordering van de burger en koopman Marijnis Oonix op Ambrosius de dato 4 oktober 1752 genoemd.

Op 28 juli 1768 heeft notaris Stephanus Waalwijk een staat en inventaris¹⁹ gemaakt van de insolvente boedel van het echtpaar

Hamel-Behmhever. Zij geraakten in staat van insolventie door de echtgenoot van zijn zuster Cornelia, voor wie hij borg was gebleven. Die trieste inventaris vermeldt o.a. een kinderbeddeken en een kinderpaviljoentje. Het echtpaar woont dan in een winkel aan de Lange Brugstraat te Breda. Zij verklaren dezelfde dag niets te hebben achtergehouden.

Uit hun huwelijk werden te Breda de volgende kinderen geboren en rooms-katholiek gedoopt, de eerste twee in de kerk aan de Brugstraat, de overigen in die aan de Waterstraat:

1. Maria, gedoopt op 26 december 1749 en te Breda overleden op 2 mei 1758. Haar doopheffers waren Simon Hamel en Maria Philips.
2. Michael Henricus, gedoopt op 17 april 1752 en te Breda overleden op 26 april 1758. Doopheffers waren Henricus Ansoms en Joanna van Tinevelt.
3. Wilhelmus, gedoopt op 11 juni 1754 in bijzijn van de doopheffers Wilhelmus Wirix en Petronella Ansems, volgt onder X-a.
4. Joannes Jacobus, gedoopt op 1 december 1756, te Breda overleden op 17 maart 1757 en aldaar in de Grote Kerk op 19 maart begraven. Peter en meter waren Simon Hamel en Joanna van Tinevelt.
5. Joannes, gedoopt op 19 maart 1761 in bijzijn van Wilhelmus Hamels en Catharina Hamels suo et patrini loco. Hij werd in de Grote Kerk te Breda begraven op 27 april 1765.
6. Franciscus Wilhelmus, gedoopt op 30 maart 1765. Haar peter en meter waren Wilhelmus Hamel en Maria Geens, een dochter van Hieronymus Geens en Lucia Bonnè, de laatste trad op bij de doop van Maria Hamel (VIII-b,8), volgt onder X-b.

X-a. Wilhelmus Hamel (z.v.IX-a), gedoopt op 11 juni 1754 en huwde aldaar in de Grote Kerk op 1 februari 1787 met Maria Catharina Hofman, jonge dochter. Ze woonden beiden in Breda, de ondertrouw is extraordinair en vindt plaats op 15 januari 1789 ten overstaan van de ouderlingen Kamerling en Van Walcheren. Zij schonken de armen bij die gelegenheid f8.2.0.

Maria Catharina werd op 16 april 1767 te Breda in de kerk aan de Nieuwstraat gedoopt als dochter van Petrus Hofman, die uit Leeuwarden afkomstig was, en van Cornelia van Opstal uit Breda. Zij overleed aldaar op 8 juni 1801 en werd op 11 juni in de Grote Kerk begraven.

Petrus Selles Hofman heeft zich op 4 juli 1774 als hovenier uit Leeuwarden laten inschrijven²⁸ in het Poortersboek van Breda.

Willem, die eveneens burger van Breda was, dreef er een taveerne en was koopman in brandewijnen. Hij koopt²⁷ op 16 juli 1791 van de advocaat Mr. Caspar Jamez het huis Emaus, waardoor dit weer in de familie komt. Niet voor lange tijd echter, want in 1803 wordt het weer doorverkocht²⁹ door de voogden van zijn minderjarige kinderen.

Op 10 november 1802 stelt Willem tot voogden³⁰ over zijn na te laten minderjarige kinderen, Jacomina Juliana, Johanna en Pieter-nella, verwekt bij wijlen Marie Hofman zijn broer Frans Willem Hamel uit Breda en zijn zwager Adrianus Hofman te Oosterhout. De eerstgenoemde werd administrerend en de laatstgenoemde toezien-voogd.

Blijkbaar na een langdurige ziekte, gezien de lange lijst van onbetaalde - geneesmiddelen, overleed hij te Breda op 25 december 1802 en werd op 28 december in de Grote Kerk begraven.

De kinderen uit dit huwelijk werden te Breda in de kerk aan de Nieuwstraat gedoopt, op de laatste twee na die naar de kerk in de Brugstraat werden gebracht:

1. Jacoba (vulgo Jacomina) Juliana, gedoopt op 24 juni 1789, doopheffers waren Petrus Hofman en Jacomina Behmhever quae etiam suscepit nomine patrini.
 2. Petrus Joannes, door Julianus Hofman en Joanna Cornelia Hofman tam proprio quam patrini nomine op 3 december 1790 ten doop gehouden. Hij overleed te Breda vóór 1802.
 3. Franciscus, gedoopt op 9 december 1791 en te Breda overleden op 15 december 1791. Franciscus Wilhelmus Hamel en Gertrudis Schouten waren peter en meter.
 4. Joanna Francisca, op 16 maart 1793 gedoopt. haar doopheffers waren Franciscus Wilhelmus Hamel en Joanna Cornelia Hofman.
 5. Franciscus Gerardus, op 8 maart 1795 door Franciscus Wilhelmus Hamel en Geertrudis Schouten ten doop gehouden en op 27 juli 1795 te Breda overleden.
 6. Petronella Geertruida, gedoopt op 18 juni 1796 en te Princenhage, dorp Beek, op 15 april 1848 overleden. Petrus Julianus Hofman en Gertrudis Schouten waren de doopheffers.
- Petronella huwde te Breda op 13 mei 1818 met Jacobus Coenradus Fisher, die op 18 december 1792 te Geertruidenberg werd gedoopt als zoon van Joannes Melchior Fisher, sergeant-majoor bij het derde Bataljon van de vijfde Halve Brigade Hollandsche Infanterie en sneuvelde op het *slagveld* op 27 augustus 1799 tijdens de aanlanding der Engelsen in Noord-Holland, en Adriana Mouwen³¹.

Jacobus is te Breda achtereenvolgens winkelier (1824) en tim-

merman (1829), in 1839 is hij opzichter bij 's Rijks Waterstaat en woont in de Ginnekenstraat A 104.

Op 1 januari 1843 wordt hij met zijn gezin uitgeschreven naar Princenhage, dorp Beek.

Uit het huwelijk van Jacobus en Petronella werden te Breda de volgende kinderen geboren:

- a. Adriana Maria Francina Fisher, geboren in 1821.
- b. Petrus Egidius Fisher, geboren op 1 januari 1822.
- c. Adrianus Henricus Fisher, geboren op 25 augustus 1825.
- d. Johannes Martinus Fisher, geboren op 23 november 1828.
- e. Maria Johanna Fisher, geboren op 16 juli 1831.
- f. Wilhelmus Jacobus Fisher, geboren op 4 september 1833.
- g. Jacobus Gerardus Fisher, geboren op 24 maart 1839 en overleden te Princenhage op 10 april 1853.

X-b. Franciscus Wilhelmus Hamel (z.v.IX-a), te Breda gedoopt op 30 maart 1765 en huwde er in de Grote Kerk op 19 februari 1789 met Johanna Cornelia Hofman. De ondertrouw was extraordinair en vond plaats ten overstaan van de ouderlingen Oukoop en De Witte. Het bruidspaar schonk de armen f8.2.0.

Johanna Cornelia, die werd gedoopt te Breda in de kerk aan de Nieuwstraat op 23 september 1768, was een dochter van Petrus Hofman en Cornelia van Opstal en bijgevolg een zus van Maria Catharina Hofman, die met Frans' broer Willem Hamel (X-a) zou huwen. Johanna overleed te Princenhage op 15 oktober 1856.

Frans was brandewijnverkoper en dreef voordat hij op 4 september 1823 met zijn gezin naar Ginneken verhuisde, het koffiehuis annex logement de Zwaan op de Grote Markt D 118 te Breda. Het pand grensde met de zuidzijde aan het huidige stadhuis. De Zwaan werd op 15 augustus 1827 aan een Belgische firma verkocht en in 1836 werd de zaak opgeheven.

In 1802 werd Frans voogd over de minderjarige kinderen van zijn overleden broer Willem.

Hij overleed op 12 mei 1828 te Ginneken, waar hij woonde op B 119; zijn overleden werd aangegeven door zijn schoonzoon Adam Pijtak, die zijn zaak aan de Grote Markt in 1823 voortzette, en de geboor Louis Jamez.

De kinderen uit dit huwelijk werden alle te Breda gedoopt, de eerste vier in de kerk aan de Nieuwstraat, de andere vier in de kerk aan de Brugstraat:

1. Petronella Jacomina, gedoopt op 6 augustus 1787, doopheffers waren Petrus Hofman en Jacomina Behmhever tam proprio quam patrini nomine en overleden te Utrecht op 2 december 1851. Zij huwde te Breda op 26 oktober 1815 met Adam Pij-

tak, die op 17 juni 1785 te Amsterdam was gedoopt als zoon van Joannes Pijtak en Catharina de Raat.

Bij zijn huwelijk gaf Adam op als beroep geëmployeerde op het Bureau van den heer onder-inspecteur der Administratie van Oorlog te Breda. Later wordt hij winkelier, wellicht ook in brandewijn, en woont dan op D 106, maar na het overlijden van zijn schoonvader neemt hij diens koffiehuis met tapperij aan de Grote Markt over. In de patentboeken van Breda komt hij ook voor als winkelier en slijter in sterke drank, en tapper en biljarthouder.

Op 9 april 1837, het koffiehuis is dan gesloten, vertrekt hij met zijn gezin naar Utrecht, waar zijn tweede zoon in 1849 tabaksverkoper is.

Uit dit huwelijk werden te Breda de volgende kinderen geboren:

- a. Franciscus Johannes Pijtak, geboren op 9 juni 1817.
 - b. Franciscus Johannes Pijtak, geboren op 15 april 1819 en te Utrecht overleden op 7 mei 1850.
 - c. Johanna Petronella Geertruida Pijtak, geboren op 24 juli 1820.
 - d. Gualtherus Wilhelmus Pijtak, geboren op 11 januari 1822.
 - e. Johanna Christina Pijtak.
 - f. Petrus Wilhelmus Pijtak, geboren op 6 februari 1826 en op 13 maart 1826 te Ginneken overleden.
 - g. Petronella Pijtak, geboren op 8 maart 1827.
 - h. Francisca Jacomina Pijtak, geboren op 9 juni 1828.
 - i. Maria Theresia Pijtak, geboren op 11 december 1829 en te Utrecht op 20 mei 1842 overleden.
2. Joanna Cornelia, gedoopt op 5 oktober 1788. Haar doopheffers waren Wilhelmus Hamel en Cornelia van Opstal. Ze overleed op 8 november 1862. Ze woonde toen aan de Vismarkt. Joanna huwde achtereenvolgens met Gulielmus Nicolas Caspar Jamez voor schepenen van Breda op 5 maart 1810 en met toestemming van de pastoor werd hun huwelijk ingezegend door pastoor Jamez te Rijen. Gulielmus werd te Breda in de kerk aan de Brugstraat gedoopt op 1 mei 1783 als zoon van Caspar Willibrord Jamez en Anna Francisca de Wilde. Hij werd koopman en woonde te Breda in de Kerkstraat C 342 en overleed aldaar op 14 juli 1813. Gulielmus behoort tot dezelfde familie als Clara Adriana Jamez, die op 26 december 1747 te Breda gedoopt werd als dochter van Guilielmus Jamez en Petronella van der Heijden. Genoemde Clara treffen we terug onder de voorouders van prinses Poala van België, kwartier 43.

Haar tweede echtgenoot, waarmee ze op 23 mei 1814 te Breda huwde, was Petrus Josephus Gommers. Hij was een zoon van Marijnus Gommers, een uit Zundert afkomstige broodbakker, en Antonia Boenders, en werd op 25 december 1778 te Breda gedoopt.

Petrus Gommers was te Breda chirurgijn en vroedmeester en overleed in het huis aan de Kerkstraat op 13 juni 1834. Joanna werd op 19 april 1838 als weduwe uitgeschreven wegens vertrek naar Leur; de volgende kinderen gaan met haar mee:

- a. Johanna F. J. Jamez, 27 jaar.
- b. Theresia W. Gommers, 29 jaar. Zij huwde met de koper-slager Frans Jan Claessen.
- c. Christina M. Gommers, 14 jaar.
- d. Louis M. Gommers, 14 jaar.

In 1860 woont Joanna Cornelia dan weer te Breda en dan weer bij haar dochter Joanna Jamez, die inmiddels weduwe Middelaer is. Zij wonen op de Vismarkt C 295.

3. Maria Juliana, gedoopt op 2 maart 1790, doopheffers waren Joannes Hofmans en Maria Catharina Hofman. Ze werd te Breda begraven op 14 september 1790. Julianus werd vroedmeester te Oosterhout en assisteerde bij de bevalling van Joannes Hamel, die op 3 april 1820 te Waspik werd geboren als zoon van Simon Hamel en Willemina van der Stelt. Deze Simon was een kleinzoon van Simon Hamel en Reinarda van Sellem (IX-b), de laatste Simon was dus een oom van Frans Willem Hamel.
4. Maria Petronella, gedoopt op 18 mei 1791 in aanwezigheid van de doopheffers Petrus Julianus Hofman en Maria Catharina Hofman. Zij overleed te Breda op 6 juli 1791 en werd op 8 juli begraven.
5. Wilhelmus, gedoopt op 18 mei 1794, doopheffers Wilhelmus Hamel en Gertrudis Schouten. Hij overleed te Breda op 18 juni 1794 en werd op 21 juni in de Grote Kerk begraven.
6. Maria Juliana, gedoopt op 9 juli 1795, peter en meter waren Julianus Joannes Hofman en Maria Catharina Hofman. Zij overleed te Breda op 28 augustus 1795 en werd op 31 augustus in de Grote Kerk begraven.
7. Jacoba Juliana, gedoopt op 13 september 1796, doopheffers waren Julianus Joannes Hofman en Jacoba Beenever loco Petronella van Laan.

Ik vond haar terug in het Register van inkomende Personen te Breda. Ze werd hier op 17 juni 1844 ingeschreven als *Vrouwe Jacoba Juliana Hamel, weduwe van den Generaal Major Gualtherus Cornelis de Groot, geboren te Breda, oud 48*

jaren en laatst gewoonnd hebbende te 's Bosch. Ze betrok woonruimte in de Ginnekenstraat. Een onderzoek in Den Bosch leverde evenwel niets naders op.

Gualtherus de Groot is op 4 juli 1814 majoor der Landmilitie³². Uit de naamgeving van de derde zoon van Jacoba's zuster Petronella Jacomina (X-b,1), die op 11 januari 1822 werd geboren, mogen we wellicht afleiden dat Jacoba toen al met Gualtherus gehuwd was. Op 27 september 1821 was haar man kolonel, in 1829/1830 is hij Commandant van de 1e Brigade van de 2e Divisie, die onder bevel stond van de hertog van Saksen-Weimar, en op 23 november volgde zijn bevordering tot Generaal-Majoor.

Uit dit huwelijk stamt één zoon die kapitein is geweest te 's-Gravenhage en gehuwd was met NN Boers.

8. Wilhelmus Gerardus, gedoopt op 25 juni 1798. Doopheffers waren Wilhelmus Hamel en Gertrudis Schouten. Hij huwde te Schijndel op 7 december 1826 met Joanna Jacoba Pistorius, die te Breda werd gedoopt in de kerk aan de Brugstraat op 2 oktober 1802 als dochter van Herman Pistorius en Anna van de Lijgaert. Zij is kinderloos te Schijndel op 27 maart 1878 overleden.

Bij de volkstellingen van 1817, 1818 en 1821 woont Willem bij zijn vader op de Grote Markt in Breda, in het laatste jaar wordt hij heelmeester genoemd. Dit is in overeenstemming met de *Lijst der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der geneeskunst in de Provincie Noord-Brabant voor het jaar 1824*, waarin staat dat hij op 10 mei 1821 in 's-Hertogenbosch als heelmeester werd geadmitteerd. Hij was ook verloskundige.

Te Schijndel woonde hij als ongehuwde in bij de bakker Anton Vugts in de Straat en na zijn huwelijk treffen wij hem aan in de Lagestraat. Hij was er van 1824 tot zijn dood op 27 februari 1861 geneesheer.

IX-b. **Simon Hamel** (z.v.VIII-a), te Breda gedoopt op 9 mei 1727. Hij huwde te Breda op 27 april 1749 in de Waalse Kerk met Elisabeth Reinarda van Sellem, *jeune fille de Waespijk*. Ze was een dochter Jasper van Sellem en Adriana Zeijlmans en werd te Waspijk op 15 augustus 1728 gereformeerd gedoopt. Elisabeth overleed te Ginneken op 9 juli 1761 in hun woning aan de Teteringsche Dijk.

Simon hertrouwde te Ginneken op 9 april 1763 met Helena Goris Donckers, die op 6 september 1738 te Teteringen rooms-katholiek was gedoopt als dochter van Gregorius Donckers en Joanna Luij-

ken, zij overleed op 25 december 1794, eveneens aan de Teteringse Dijk.

Simon was een aantal jaren pachter van 's lands impost op wijnen, bieren, gemaal en beestmaal te Breda, veelal onder borgstelling van zijn moeder en ook wel van haar voorzoon Cornelis. In 1742 is Simon als jongman getuige bij het testament van het beejntje Maria Kocx, hij was toen pas 15 jaar oud.

In 1744 is hij gemachtigde van Jacobus van Ginneken uit Teteringen bij een verkoop en op 23 juni 1746 compareert hij als toonder van een geldleenbrief³³. Hij is dan tenminste sedert 29 augustus 1741 als klerk werkzaam op het bureau van notaris Van der Laar.

Op 15 april 1747 werd Simon voor het gerecht gedaagd^{33a} wegens vermeende *insolentien en feitelijkheden* begaan in de nacht van 25 op 26 maart bij het huis van de weduwe Kip in de St.Jansstraat. Simon en twee vrienden hadden reeds wat te veel wijn gedronken en wilden hier nog meer, maar dat kregen ze niet. Toen zij daarop met stenen begonnen te gooien werd een schildwacht geroepen, die hen naliep tot op het Kasteelplein. De zaak liep met een sisser af.

Op 30 mei 1749 huurt³⁴ Simon van Laurens Ligois voor drie jaar tegen f130 per jaar in Breda een huis aan het einde van de Grote Markt op de Hoek.

Op 20 oktober 1749 wordt Simon borger van Breda³⁵. Zijn moeder staat garant voor de borgstelling van f300 voor het geval hij ten laste van de armen zou komen. Ook Jacob Kuijpers, burgerkapitein te Breda, was borg. Deze Jacob huwde te Breda in de Kleine Kerk op 7 februari 1740 met Catharina Maria Fijnenbuijck.

Uit een akte van 1759 blijkt dat hij op 1 februari 1755 geld heeft geleend van Pieter Dijklander en dat zijn moeder voor f500 borg is gebleven. Uit dezelfde akte blijkt dat hij op 4 juli 1754 van Elisabeth Meijnders en op 29 juni 1759 van B. Konings, Tienraad te Breda, geld heeft geleend²¹.

Simon wordt op 14 mei 1761 met zijn gezin te Breda uitgeschreven naar Ginneken, waar hij zich vestigde als broodbakker op de Teteringse Dijk³⁶.

Bij de akte van huwelijksvoorwaarden³⁷, die Simon en Helena op 23 april 1763 laten passeren, behoren twee staten van goederen ter scheiding van ieders bezittingen.

Op 30 maart 1771 koopt Simon Hamels, die dan tevens tavenier is en woont onder de jurisdictie van Ginneken, een perceel weiland ter grootte van een halve bunder in de Vugt(polder) onder Teteringen voor zes gulden³⁸.

Als Simon al ziekelijk is, maken hij en Helena op 24 april 1788

hun testament, waarbij Simon als zijn enige en universele erfgenamen aanwijst zijn vrouw alsmede zijn voor- en nakinderen; Helena verklaart haar man tot haar enige erfgenaam te benoemen³⁹.

Simon had uit zijn beide huwelijken kinderen, de dochters uit het eerste huwelijk werden gedoopt in de Grote Kerk te Breda, de zoons in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat; de kinderen uit het tweede huwelijk werden rooms-katholiek gedoopt te Ginneken.

1. Adriana, gedoopt op 18 juni 1750, meter was Adriana Seijlmans.
2. Maria, gedoopt op 27 februari 1752. Haar doopheffers waren Jacob Quirijns en Hermina van Zelle, beide woonden in Waspik. Maria huwde te Ginneken op 25 juni 1776 met Joannes Franciscus Wijsenburgh en Helena Magdalena Coffers, die op 18 augustus 1744 te Boxmeer waren gehuwd. Johannes Franciscus was officier in het Staatse Leger; in 1785 was hij kapitein en woonde aan de Wagenbergsche Dijk te Terheijden⁴⁰. Enige tijd later werd zijn compagnie gereduceerd.

In 1785 hadden zij de volgende kinderen:

- a. Johan Michiel Wijsenburgh, 9½ jaar,
- b. Hendrik Wijsenburgh, 5 jaar,
- c. Johanna Wijsenburgh, 3 jaar.

Zij maakten hun testament op 30 oktober 1784 te Breda, waarbij zij verklaarden buiten de Bredase Waterpoort van de stad te wonen. Maria tekent met een kruisje, omdat *hare indispositie* (haar) *niet toelaat anders te schrijven*. Op dezelfde dag passeert een transport akte van een perceel te Boxmeer⁴¹.

3. Cornelia, gedoopt op 28 februari 1754, volgt onder X-c.
4. Simon, gedoopt op 13 maart 1756 in aanwezigheid van de doopheffers Ambrosius en Cornelia Hamel. Hij overleed te Breda op 14 mei 1756.
5. Ambrosius, peter en meter waren Ambrosius Hamel en Cornelia Hamel, volgt onder X-d.
6. Joannes, gedoopt op 22 september 1759. Zijn doopheffers waren Joannes Ansoms en Catharina Hamel. Hij overleed te Breda op 8 december 1775.
7. Lucia, gedoopt op 16 juni 1763, doopheffers Gerard Donckers en Cornelia Hamel, mogelijk op 18 juli 1769 te Breda overleden.
8. Lucia Gerardina, gedoopt op 26 juli 1764. Haar doopheffers waren Goris Donckers en Joanna Steenhoven. Zij huwde te

Terheijden op 17 april 1786, na te zijn ondertrouwd op 1 april, Johan Hendrik van Wijssenburg, jongman van Boxmeer en luitenant in de compagnie van de kapitein Wijssenburg, mogelijk zijn broer. De proclamaties werden mede te Etten gedaan. Het huwelijk werd in de consistorie *met een kind aan de hand* ingeschreven. Ze woonden op Wagenberg.

Reeds in 1784 woonden zij volgens de gemaallijsten van Terheijden op de Wagenbergsche Dijk met hun dochter Helena, die dan negen maanden oud is⁴⁰. Zoals we bij Cornelia vermeldden, woonden zij naast Lucia's zuster Maria.

Volgens een te Breda ingekomen borgbrief van 17 juni 1799 komt Johan Hendrik uit Boxmeer, de borgbrief wordt op 7 januari 1803 ingelost⁴².

Op 10 mei 1787 geeft Johan Hendrik, gepensioneerd luitenant onder de gereduceerde compagnie Jagers *van den Heer Capiteijn J.F. van Weijsenburgh* en wonend in de Haage van de Baronie van Breda aan Mr. J.H. van Lier te Assen volmacht om pensioen of tractement voor hem te ontvangen⁴³.

Uit de memorie van aangifte van de nalatenschap van Maria Lucia Gerardina Hamel, weduwe van Johannes Henricus Ludovicus van Wijssenburg, blijkt dat de genoemde dochter Helena enig kind is gebleven en gehuwd was met Petrus Maesen, een schrijnwerker uit Boxmeer.

9. Wilhelmus, gedoopt op 30 juli 1765. Zijn doopheffers waren Cornelia Donkers en Catarina Hamel. Hij overleed, wellicht te Ginneken, op 22 februari 1770.
10. Georgius Wilhelmus, gedoopt op 18 mei 1767, peter Ambrosius Hamel en meter Maria Vertholen. In hem zet zich een rooms-katholieke tak voort, die nog steeds in Breda en omgeving leeft, volgt onder X-e.
11. Joanna Elisabeth, gedoopt op 22 februari 1771. Haar doopheffers waren Wilhelmus en Maria Hamel. Ze overleed na 2 december 1798.
12. Helena, door Petrus Hamel en Helena van Baal ten doop gehouden op 9 juli 1773 en na 27 maart 1829 overleden.

Op 6 december 1795 huwde ze te Ginneken met Johannes Wilhelmus. Deze werd op 7 maart 1771 in de kerk aan de Nieuwstraat te Breda gedoopt als onwettige zoon van Joanna Grasselje uit Breda, die als vader opgaf Joannes Wilhelmus, afkomstig uit Duitsland. De doopheffers waren Paulus en Margretha Bernardina Grasselje. Uit een inschrijving van 15 maart 1767 in het doopboek blijkt dat Joanna toen gehuwd was met Nicolaas Swarts uit Leiden. Joannes en ook zijn kinderen blijven Wilhelmus als geslachtsnaam voeren.

Joannes verkreeg op 21 juni 1797 het poorterschap van Breda⁴⁴ tegen betaling van f300 en vestigde zich aldaar als kleermaker en handelde evenals zijn vrouw in oude kleren. In 1817 woonden zij op het adres D 28 waar dan ook Elisabeth Wilhelmus woont met haar echtgenoot Cornelis Wijshakker, een gepensioneerd officier. Helena heeft zich een bepaalde naam als ruziemaakster verworven.

Joannes overleed op 27 maart 1829 te Breda. Uit zijn huwelijk met Helena werden te Breda de volgende kinderen geboren en in de kerk aan de Nieuwstraat gedoopt:

- a. Henricus Wilhelmus, gedoopt op 11 november 1796, op 15 februari 1802 te Breda overleden en aldaar op 18 februari begraven. Doopheffers waren Joannes Henricus Weijsenburg en Joanna Maria Grasselje.
- b. Joanna Elisabeth Wilhelmus, gedoopt op 2 december 1798, doopheffers waren Georgius Wilhelmus en Joanna Elisabeth Hamel. Zij huwde te Breda op 8 maart 1816 met Carel Mathias Fleischacker, woonde in 1839 op het adres A 102 en overleed aldaar op 23 februari 1856.
- c. Joanna Petronella Wilhelmus, gedoopt op 15 februari 1801, haar peter en meter waren Petrus Dominicus de Somer en Joanna Hamels. Ze overleed te Gastel op 8 mei 1888 als weduwe van Wijnandus van Lier, die op 10 februari 1820 te Ginneken was geboren en op 28 december 1854 overleden, eveneens te Gastel.
- d. Joannes Henricus Wilhelmus, gedoopt op 17 januari 1803, peter en meter waren Joannes Henricus Weijsenburg en Henrica van Alphen, voor hen stond aan de doopvont Joanna Grasselje.
- e. Anna Maria Wilhelmus, gedoopt op 26 juli 1805, haar doopheffers waren Joannes Henricus Hutten en Anna Maria des Merestz. Zij overleed te Breda op 3 januari 1878. In 1824 was zij dienstmeid bij Gerard Leonard Ridder, Eerste Officier van Gezondheid bij het Korps Rijdende Artillerie en Med. Doctor. Hij woonde te Breda op A 502.
- f. Helena Elisabeth Wilhelmus, gedoopt op 3 september 1807, de doopheffers waren Georgius Wilhelmus Hamel en Hendrina van Alphen, voor hen was bij de doop aanwezig Maria Desmares.

In 1824 was zij dienstmeid bij Frederik Volmulder, kleermaker te Breda, wonend op A 370.

Helena baarde op 6 december 1827 te Breda een onechte, niet erkende zoon. Hij werd door de 54 jarige Helena Hamel, huisvrouw van Joannes Wilhelmi, aangegeven als Jo-

hannes Petrus Wilhelmi. Hij overleed te Breda op 7 mei 1833.

13. Joanna, gedoopt op 8 december 1775. Haar doopheffers waren Joannes Hamel en Maria Desmaretz. Ze overleed te Rijswijk (ZH) op 10 november 1860.

Joanna huwde te Teteringen, na proclamatiën te Oosterhout, op 13 februari 1803 met Jacobus van Hooijdonk, die te Breda op 31 december 1770 was gedoopt als zoon van Caspar van Hooijdonk en Margaritha Smits, beide uit Teteringen afkomstig.

Jacobus was timmerman en woonde met zijn gezin te Breda achtereenvolgens op D 409, D 200 en A 341 (Molenstraat). Op 2 april 1830 wordt hij met vrouw en kinderen uitgeschreven naar Rotterdam, waar hij zich eveneens als timmerman vestigde. Hij overleed op 25 juni 1849 in een huis aan de Kerklaan. Zij weduwe woont later, tussen 1850 en 1862, aan de Houttuin 225 met haar drie kinderen aan en een zekere Catharina Hamel die in 1802 te Breda zou zijn geboren.

Uit het huwelijk van Jacobus en Joanna werden te Breda de volgende kinderen geboren en gedoopt in de kerk aan de Nieuwstraat:

- a. Helena van Hooijdonk, gedoopt op 30 januari 1805, peter en meter waren Adrianus en Cornelia van Hooijdonk.
- b. Lucia Wilhelmina van Hooijdonk, gedoopt op 1 september 1807 en overleden vóór 1817. Cornelia van Hooijdonk was bij de doop aanwezig voor de peter Georgius Wilhelmus en de meter Lucia Goverdina (!) Hamel.
- c. Lucia Wilhelmina, door Helena Hamel, in naam van dezelfde doopheffers ten doop gehouden op 12 januari 1809. Zij overleed eveneens vóór 1817.
- d. Simon van Hooijdonk, op 4 september 1810 gedoopt. Joannes Henricus van Leijssenburg en Hendrina van Alphen waren de doopheffers.
- e. Adriana van Hooijdonk, geboren op 4 augustus 1815.
- f. Cornelia van Hooijdonk, geboren op 13 mei 1820.

X-c. **Cornelia Hamel** (d.v.IX-b), gedoopt op 28 februari 1754. Zij doet belijdenis des Geloofs in 1774 te Waspik in de Benedenkerk. Ze woonde dus waarschijnlijk niet meer thuis bij haar vader te Ginneken, die zoals gezegd inmiddels getrouwd was met een rooms-katholieke vrouw. Ze werd te Waspik op de lidmatenlijst van 1773 ingeschreven als nicht bij Pieter du Bois, die blijkens een onderzoek afkomstig was van Geertruidenberg en op 4 november 1770 te Waspik als tweede echtgenoot huwde met Adriana

van Sellem, een zuster van Cornelia's moeder Elisabetha Reinarde. Ook in 1780 komt zij voor op de lidmatenlijst van de Benedenkerk, wederom bij Pieter du Bois, die woont aan de Vrouwkensvaart en later diaken was.

In 1785 is Cornelia bevallen van een zoon Simon, die te Made is gedoopt. In het doopboek is aangetekend dat *dit kind van Wagenberg onder Terheijde, zijnde in onecht geteeld*.

Nu woonden in Terheijden in 1784 en 1785 op de Langenbergsche Dijk volgens de gemaallijsten naast elkaar:

- Johan Francis van Wijssenburg, kapitein, echtgenoot van Maria Hamel en drie kinderen, en
- Johan Hendrik van Wijssenburg, luitenant, gehuwd met Lucia Hamels en hun dochter.

De echtgenotes waren respectievelijk een zus en een halfzuster van Cornelia en het is dus wel erg waarschijnlijk dat zij ten huize van één van beiden van haar zoon is bevallen.

In die tijd was te Waspik gelegerd het eerste bataljon van Luitenant-Generaal van Randwijk, met compagnieën van de luitenant-kolonel Petitnaître, de majoor de Rooke en de kapitein Tos.

De voorganger van de gemeente in de Benedenkerk te Waspik was van 15 mei 1774 tot in 1809 dominee Matthijs Struijck. Hij huwde te Woudrichem op 22 oktober 1775 met Johanna Christina Carolina Hamel, een dochter van Jan Hamel, kapitein in het Staatse Leger, en Maria Sybilla Schmidtman, een predikantsdochter. Ik heb geen enkele verwantschap tussen deze twee Hamel-dochters kunnen vaststellen, maar wellicht is deze omstandigheid er de oorzaak van dat Cornelia's zoon niet te Waspik werd geboren en gedoopt?

Pieter du Bois wordt in 1796 vermeld⁴⁵, in zijn woning wonen dan vier zielen. Aangezien hij bij Adriana van Sellem, die toen nog leefde, geen kinderen had, ligt het voor de hand te veronderstellen dat tot deze vier ook Cornelia en haar zoon behoren, temeer daar zij in 1798 weer op de lidmatenlijst van Waspik prijkt. Waarschijnlijk is Cornelia na de bevalling weer naar Waspik teruggegaan en is Simon daar opgegroeid.

In 1819 wordt Cornelia met haar zoon en schoondochter op de lidmatenlijst vermeld. Zij overleed te Waspik op 9 januari 1822 als dagloonster. Ze liet één kind na:

1. Simon Hamel, te Made op 17 juli 1785 gedoopt. Hij is de stamvader van een gereformeerde tak, waarvan de afstammelingen voornamelijk in het zuiden van ons land wonen en enkele in de Verenigde Staten van Amerika, volgt onder XI-a.

XI-a. Simon Hamel, op 17 juli 1785 te Made gedoopt als onechte zoon van Cornelia Hamel.

1823
 4 July Sprang 2000
 19. Simon Moeder vanella
 Adriaens van Hamel
 Huzegedij met
 bijhield 2. juli
 in onrechtig.

Hij trouwde tweemaal. Eerst te Werken op 7 maart 1808 met Willemmina van der Stelt, die op 12 december 1783 te Werkendam werd gedoopt als dochter van Jacob van der Stelt en Maria Vostermans. Zij overleed op 7 april 1820 te Waspik. Simon hertrouwde op 1 juni 1822 te Waspik met Dingena Klootwijk, die te Sprang op 23 april 1791 werd gedoopt als dochter van Anthonij Klootwijk en Antonetta Verschuren. Zij overleed te Rotterdam op 6 december 1877. Volgens de Etat de Population van 1811 in Raamsdonk was zij toen dienstmeid bij de familie Huijsman aldaar. In de huwelijksakte treffen we de volgende verklaring aan:

Den bruidegom in deze heeft aan ons Schout ambtenaar van den Burgerlijken Stand verklaard dat de plaats waar de grootouders van vaderszijde en grootmoeder van moederszijde overleden zijn en die waar zij het laatst gewoond hebben hem onbekend is, en dat zijn naam zoals hij dien altijd gevoerd heeft en met de acte zijner geboorte overeenstemd is HAMEL en niet HAMELS, al hetwelke hij met eede bevestigd heeft, zeggende de woorden Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig.

Het valt op dat Simon wel spreekt over de grootouders van vaderszijde, doch niet over zijn vader zelf, terwijl hij verder in de akte ook zijn moeder en haar ouders vernoemd. Wellicht heeft hij zijn vaders familie toch gekend. Tot nu toe heb ik van Simons vader nog geen enkele aanwijzing kunnen vinden.

Van belang is ook de verklaring over zijn geslachtsnaam, waar in deze tijd duidelijk veel en herhaaldelijk verwarring heerste over de schrijfwijze. Zo heet hij bij zijn eerste huwelijk Hamels, evenals zijn moeder in haar overlijdensakte.

De proclamatiën voor het eerste huwelijk werden ook gedaan te Hardinxveld, waar Simon toen woonde. Hij was reeds vroeg schipper, maar het is niet bekend sinds wanneer; evenmin de datum van zijn vertrek naar Hardinxveld. Na zijn eerste huwelijk vestigde hij zich in Waspik waar hij bleef ingeschreven totdat hij zich in mei 1856 naar Rotterdam liet overschrijven. Het betreft hier

waarschijnlijk zijn waladres, omdat hij in feite met zijn gezin wel op zijn schip zal hebben gewoond.

Samen met zijn vrouw Willemina werd Simon op 24 januari 1818 te Waspik aangenomen als lidmaat van de gereformeerde Benedenkerk aldaar. In de lijst van lidmaten van 1819 staat hij met zijn moeder en zijn vrouw vermeld als Simon Hamer. Verder komt hij nog voor in de registers van 1834, nu met zijn tweede vrouw Dingena en hun *zielen* Simon, Maria, Cornelis, Jacob en Willem; en tenslotte in 1842, maar nu zonder zielen. In deze beide laatste registers is de geslachtsnaam eveneens als Hamer gespeld. In de registers van 1855 komen zij niet meer voor.

Simon overleed te Rotterdam op 7 maart 1858 in een huis gelegen aan de Zijl.

De kinderen uit zijn eerste huwelijk werden allen te Waspik geboren en gedoopt; die uit het tweede huwelijk te Raamsdonksveer, mogelijk ten huize van Dingena's zuster Adriana, die gehuwd was met Jacob Molenwijk. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn dat Simon met zijn gezin aan boord van zijn schip woonde.

Zijn kinderen zijn:

1. Simon, gedoopt op 1 april 1810. De meter was Cornelia Hamel, die dit ook was bij de dopen van de nog volgende kinderen Maria, Jacobus en Johannes. Simon huwde te Breskens op 26 januari 1839 met Catharina Calandt, die op 3 april 1809 werd geboren te Retranchement in Zeeuws-Vlaanderen als dochter van Pieter Calandt en Adriana Leenhouts. Zij overleed te Breskens op 30 augustus 1884.

Reeds bij zijn huwelijk is Simon schipper, doch in 1858 is hij koopman. Hij overleed op 3 maart 1860 te Breskens, waarna zijn weduwe de zaak voortzet.

Simon was het hoofd van staak D, die in 1986 in mannelijke lijn uitstierf. Tot deze tak behoren twee consuls-generaal.

2. Maria Hamels, geboren op 28 juli 1811. Zij werd in 1834 als lidmaat in de Benedenkerk te Waspik ingeschreven en werkte vervolgens in Geertruidenberg totdat zij in mei 1838 naa Zijderveld in de gemeente Everdingen vertrok, alwaar zij op 9 mei 1838 in het huwelijk trad met Arie Janse Verducht, die op 28 maart 1838 te Leerdam werd geboren als zoon van Walig Verdugt (let op de verschillende spelling in een akte!) en Neeltje Kortlever. Arie was schoenmaker en woonde aan de Poedersteeg 62 te Zijderveld.

Maria overleed aldaar op 16 mei 1880 als weduwe van Arie Verdugt.

3. Cornelis, geboren op 25 januari 1813. Hij huwde op 8 februari 1840 te Made met Anna van Diemen, die op 20 mei 1819 te

Drimmelen werd geboren als dochter van Frans van Diemen (hij verdrong in de Biesbosch) en Theodora Snapphaan. Zij overleed te Dordrecht op 11 september 1889.

Cornelis werd eveneens schipper en had nogal wat domicilie-plaatsen. In 1853 is hij schipper op de stoomboottjalk DE HOOP en woont aan boord; in 1870 gaat hij aan de wal in Dordrecht in de Gravenstraat 17 rood wonen - op een bovenwoning dus - alwaar hij op 30 september 1886 overleed.

Hij was het hoofd^a van staak E, waartoe onder andere de schrijver behoort^b.

4. Jacobus Hamels, geboren op 8 maart 1815. Hij huwde wellicht vóór 1842 en in Amsterdam met Anna Catharina Smit, die te Amersfoort op 6 maart 1826 werd geboren als dochter van Willem Smit en Anna Wilmars.

Jacobus werd in 1842 te Amsterdam als sjouwerman ingeschreven; in 1851 is hij zeker gehuwd en woont op de Leprozengracht 119. Blijkens de Memorie van Successie van zijn vader is hij in 1858 schipper te Amsterdam, hij zal dus schippersknecht zijn geweest. Hij overleed te Amsterdam op 1 mei 1871.

Zijn nakomelingen zijn zich voor zover kon worden nagegaan HAMELS blijven noemen en vormen^a de staak F.

5. Wilhelmus Hamels, geboren op 1 april 1817. Hij overleed ongehuwd op 17 januari 1839 te Groningen waar hij diende als fuselier bij de eerste Depot Kompagnie van de achtste Afdeling Infanterie.
6. Johannes Hamels, geboren op 3 april 1820 en reeds twee dagen later te Waspik overleden op 5 april 1820.
Zijn geboorte werd aangegeven door Julianus Hofman, 53 jaar, vroedmeester en chirurgijn te Oosterhout en te Breda geboren. Hij was ook doopheffer bij de doop van Maria Hamel (X-b,3). Getuige daarbij was Adriaan van der Stelt, die twee jaar later het overlijden van Cornelia Hamel aan zal geven, hij noemt zich hierbij gebuur, maar is duidelijk een broer van Cornelia's schoondochter.
7. Antonie, geboren op 1 oktober 1823. Ook hij werd schipper. Hij huwde te Rotterdam op 17 september 1856 met Jenneke Monfrooij, die op 24 maart 1830 te Woerkom (Woudrichem) werd geboren als dochter van Cornelis Monfrooij en Elsje van Daalen. Zij overleed te Waspik op 14 juli 1879.
Antonie was achtereenvolgens schipper op *de Jonge Cornelis*, *de Twee Gebroeders* en *de Antonetta*, totdat hij omstreeks 1885 aan de wal komt en zich als herbergier vestigt aan het Dijkje C 7 te Waspik; hij overleed daar op 20 juli 1902.

Zijn nakomelingen vormen^a staak G.

8. Adriaan, geboren op 23 januari 1825. Hij huwde op 11 november 1847 te Raamsdonk met Helena Ilmer, die op 15 oktober 1822 te Haaften was geboren als dochter van Hendrikus Markus Ilmer en Willemina de Kok. Zij overleed te Raamsdonksveer op 6 januari 1903.

Adriaan verkreeg voor zijn huwelijk toestemming van de Kolonel-Kommandant van het derde Regiment Artillerie, waarbij hij als milicien diende. Hoewel hij in de Memorie van Successie van zijn vader schipper wordt genoemd, komt hij in de registers van de Burgerlijke Stand voor als arbeider en schippersknecht.

Adriaan overleed op 6 juli 1866 te Raamsdonksveer.

Hij is de stamvader^a van staak H; deze stierf in 1965 in de directe mannelijke lijn uit.

9. Jacobus Hamels, geboren op 14 april 1826. Hij overleed te Utrecht op 16 mei 1835. In de betreffende akte wordt vermeld dat hij in Raamsdonk werd geboren, een zoon is van Salomon Hamels, schipper, en Digna Clootwijk, en oud 9 jaar, overleden ten huize van zijn ouders die woonden buiten de Tolsteegpoort Wijk K 32.

Toch lijkt het geen twijfel dat hier dezelfde Jacobus betreft, en Salomon Hamels is Simon Hamel, slechts het adres in Utrecht doet wat vreemd aan omdat Simon in 1832 en 1838 zijn domicilie had in Waspik. Het lijkt waarschijnlijk dat Simon met zijn schip in Utrecht lag ter plekke van genoemd adres toen zijn zoon overleed.

10. Cornelia, geboren op 12 juli 1828. Zij huwde te Rotterdam op 26 oktober 1859 met Jasper Johannes Blij, die op 18 januari 1819 te Venlo werd geboren als zoon van Hendrik Herman Blij en Catharina Jans van Dijk.

Jasper was weduwnaar van Helena Heshaus en bij zijn huwelijk met Cornelia schippersknecht. Het gezin vertrok op 27 maart 1861 naar Emmerich.

11. Antonetta, geboren op 4 februari 1830. Zij huwde te Rotterdam op 1 juni 1859 met Hendrik Schellaars, die ook het schippervak uitoefende. Hij werd op 22 september 1832 te Bergen op Zoom geboren als zoon van Willem Karel Schellaars en Helena van den Heuvel.

12. Simon Hamels, geboren op 5 september 1832. Hij werd eveneens schipper zoals we bij zijn huwelijk vermeld vinden. Hij huwde te Rotterdam op 5 juni 1867 met Charlotte Frederica Sellenraad, die te Arnhem op 24 juni 1844 werd geboren als dochter van Willem Sellenraad en Wilhelmina Lueb. Zij over-

leed te Heerlen op 29 april 1926.

Simon kon in de binnenvaart als zelfstandige het hoofd niet boven water houden, zodat hij later moet worden vermeld als werkmán en sjouwer. Hij overleed te Heerlen op 29 april 1926.

Simon werd de stamvader^a van staak I; zijn zoon Willem August is de oprichter van de Rotterdamse firma W.A. Hamel Dekkleden, een dekkledenfabriek en zeilmakerij (Rotterdams Jaarboek 1948, p.95).

13. Dingeman Hamels, geboren op 20 mei 1836 als hekkleslúiter van dit gezin. Hij huwde te Rotterdam op 22 augustus 1866 met Johanna Schellaars, die op 10 maart 1836 te Rotterdam was geboren; zij was een zuster van Willem Karel Schellaars, die op 1 juni 1859 met Dingemans zuster Antonetta was gehuwd. Ze overleed te Rotterdam op 4 oktober 1911.

Dingeman, die bij zijn huwelijk opgaf schipper te zijn, was wellicht schippersknecht en in 1874 in ieder geval kantoorbediende. Hij overleed te Rotterdam op 3 maart 1920.

Hij staat aan het hoofd^a van staak J, die de naam Hamels voert, ondanks het feit dat Dingeman bij zijn geboorte als Hamel werd ingeschreven.

X-d. Ambrosius Hamel (z.v.IX-b), gedoopt te Breda op 3 mei 1759 en aldaar overleden op 13 april 1816 in de Akkerstraat A 146. In de diverse beschikbare akten wordt als zijn beroep opgegeven tabaksnijder, looier en tapijtwever.

Hij huwde te Breda in de Grote Kerk op 11 oktober 1795 met Anna Wallenbroek, die op 20 december 1761 in de kerk aan de Brugstraat werd gedoopt als dochter van Gerard Wallenbroek en Dimphna Laets. Als weduwe is zij aanvankelijk naaister, later werkvrouw. Ze overleed te Breda op 9 februari 1834 in de Akkerstraat A 154.

Ze hadden twee dochters die werden gedoopt in de kerk aan de Brugstraat:

1. Maria Henrica, gedoopt op 24 september 1796, met de doopheffers Cornelis de Leeuw en Henrica Maria Wallenbroek. Zij overleed te Breda op 30 oktober 1865, hetgeen werd aangegeven door haar 48-jarige zoon Adriaan en de 43-jarige schoonzoon Gerard Maas, beide kleermaker.

Ze huwde te Breda op 28 augustus 1814 met Johannes Vermeulen, die op 2 maart 1795 te Princenhage werd gedoopt als zoon van Cornelis Vermeulen en Willemina Bosmans. Johannes was hoedenmaker en overleed te Breda op 3 juni 1845 aan de Haagdijk C 144.

In 1848 woonde Maria in de Akkerstraat A 154 en was naai-ster.

Uit hun huwelijk werden behalve een onbekende zoon, die in militaire dienst was, te Breda geboren:

- a. Adrianus Vermeulen, geboren op 1 december 1817.
 - b. Annie Vermeulen, geboren op 14 oktober 1824, vertrok op 3 maart 1851 naar Rotterdam.
 - c. Johanna Vermeulen, geboren op 10 januari 1827. Ze huwde op 6 mei 1850 te Breda met Johannes Wilhelmus Gits, olie-slagersknecht, geboren te Etten-Leur als zoon van de tim-merman Cornelis Gits en Elisabeth Stram.
 - d. Maria Pieterella Vermeulen, geboren op 6 maart 1829. Zij vertrok op 20 april 1855 naar Rotterdam.
 - e. Christina Vermeulen, geboren op 17 april 1836.
2. Adriana Maria, in aanwezigheid van Joannes Merki en Adriana Wallenbroek op 8 september 1801 gedoopt. Zij overleed te Breda op 18 september 1863.
- Ze huwde te Breda op 26 mei 1831 met Cornelis Wilhelmus Taks, die op 1 augustus 1801 werd gedoopt in de kerk aan de Brugstraat als zoon van Cornelis Taks en Henrica Antonia Heijmans. Hij was kleermaker en overleed te Breda op 7 au-gustus 1863 in de Brugstraat B 251.

Uit hun huwelijk werden te Breda geboren:

- a. Johannes Henricus Taks, geboren op 16 juli 1832, werd evenals zijn vader kleermaker.
- b. Anna Maria Taks, geboren op 13 december 1837.
- c. Hieronymus Cornelis Taks, geboren op 29 juli 1839.
- d. Antonius Wilhelmus Taks, geboren op 14 januari 1841.
- e. Maria Anna Taks, geboren op 21 november 1843.
- f. Adriana Maria Taks, geboren op 21 november 1843.
- g. Cornelis Adrianus Taks, geboren op 3 december 1848.

(wordt vervolgd)

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAB - Gemeente archief Breda

Not - Notarieel archief

R - Rechterlijk archief

RANB - Rijksarchief Noord-Brabant 's-Hertogenbosch

SAKO - Streekarchief Kring Oosterhout

- a. Het in deze genealogie niet meer behandelde nageslacht kan

- bij de auteur worden ingezien.
- b. Zijn lijn volgt: XII. Arie Hamel (1850-1910) X Teuntje Maria Visser (1853-1926), XIV. Cornelis Arie Hamel (1874-1966) X Maria Cornelia Buijs (1876-1951), XV. Adrianus Cornelis Hamel (1903-1977) X Henriëtte Catharina J. Reuling (1901-), XVI. Cornelis Arie Hamel (1927-) X Elisabeth Petronella M. van Oosterum (1929-), XVII. Johannes Wilhelmus A. Hamel (1954-) X Jeanette Louise van Gool (1952-), XVIII. Cornelis Arie Michiel Hamel (1987).
 1. GAB, Not 527, f 11 (29.10.1698).
 2. A.J.L. van Bokhoven, 'De Heusdense familie Hamel', *De Brabantse Leeuw*, VIII (1959) 5-8.
J.L. Hamel en G.A. Hamel 'Het geslacht Hamel te Utrecht', *De Nederlandsche Leeuw* (1960) kol. 130.
J.L. Hamel, 'De nazaten van Mr. Gerrit Hamel', *De Nederlandsche Leeuw* (1968) kol. 374.
 3. In de zeventiende eeuw leefden voorts naamgenoten, waarvan er één mogelijk met deze Frederik te vereenzelvigen is:
 - Frederik Hamel, te Gorcum gedoopt op 30 juli 1623 als zoon van Dirk Hamel en Johanna Maria.
 - Frederik Hamel, gedoopt te Gorcum op 1 december 1621 als zoon van Gerrit Hamel en Lijsbeth van Neercassel; Dirk en Gerrit zijn broers en zoons van Frederik Hamel en Adriaentgen Thonis.
 - Op 25 september 1671 wordt te Gorcum ingeschreven in het lidmatenboek een van Geertruidenberg komende Frederik Hamel, hij gaat op de Markt wonen en vertrekt in 1673 naar 's-Hertogenbosch. Wellicht is hij één van beide voorgaande Frederikken.
 - *Frédéric van Hamel (...) se maria à La Haye, où pensons nous, il s'était expatrié pour cause de religion. Il était chirurgien ainsi que l'avait été son père et que le fut son fils André. cf. L'Intermédiaire* (1950) 31.
 4. Gemeente archief Utrecht, notaris H. van Hees, f 165 (3.2.1698).
 5. GAB, Not 296, f 48 (18.6.1686).
 6. GAB, Inv. Hingman 706, f 60v (30.6.1740).
 7. GAB, Inv. Hingman 122, f 48 (14.9.1744).
 8. GAB, Inv. Hingman 126, f 28 (6.12.1725).
 9. GAB, Not 751, f 52 (27.7.1751).
 10. GAB, Not 754, f 52 (19.9.1754).
 11. GAB, Not 757, f 20 (juli 1757).
 12. GAB, Not 630, f 191 (18.3.1719).
 13. GAB, Not 576, f 3 (6.1.1715).

14. GAB, Not 724, f 168 (27.10.1726).
15. GAB, Inv. Weeskamer afd II-1, nr. 56, f 103v (21.10.1763).
16. GAB, Not 840, f 168 (1740).
17. GAB, Not 754, f 54 (1745) en Not 756, f 37 (1746).
18. GAB, Breda R 604, f 321v (1762).
19. GAB, Inv. Hingman 171, akte dd. 16 mei 1768.
20. GAB, Not 857, f 73 (13.7.1757).
21. GAB, Breda R 603, f 191 ev. (1.12.1759).
22. GAB, Not 482, f 98 (1748).
23. Te Breda huwde op 28 oktober 1699 in de Kleine Kerk Jacob Beenhever, sergeant onder de generaal Salisch met Maria Co-res, jonge dochter van Breda, woonachtig in de Halstraat. Dit zijn mogelijk voorouders van Jacomina Beenhever.
24. GAB, Inv. Hingman 706, f 119v (29.4.1750).
25. GAB, Breda R 604, f 321 (19.4.1762).
26. GAB, Breda R 604, f 335 (11.6.1762).
27. GAB, Breda R 620, f 4 (16.7.1791).
28. GAB, Inv. Hingman 707 dd. 4.7.1774.
29. GAB, Breda R 629, f 76 en 77 (1803).
30. GAB, Not 1346, dd. 10.11.1802.
31. Jacobus had een broer Joannes Gulielmus genaamd, op 6 februari 1795 te Amsterdam geboren, was kleermaker en huwde op 2 februari 1823 te Breda met Maria Anna Hamers, die op 21 november 1795 te Breda werd gedoopt als dochter van Ludovicus Hamers en Anna Maria Janssens. De bruid was mutsenmaakster. Dit echtpaar is bij de volkstelling van 1824 vermeld als Jan Ficher en Anna Maria Hamels en woont op B 271.
32. GAB, Not 284, dd. 4.7.1814.
33. GAB, Not 841, f 121 (23.7.1746).
- 33a. GAB, Breda R 225.
34. GAB, Not 849, f 104 (30.5.1749).
35. GAB, Inv. Hingman 706, f 113 (20.10.1749).
36. GAB, Inv. Hingman 403a, f 12 (14.5.1761).
37. GAB, Not 1026, f 34a (23.4.1763).
38. GAB, Not 871, f 20 (30.3.1771).
39. GAB, Not 888, f 23 (24.4.1788).
40. SAKO, Adm. archief Terheijden, Gemaallijsten 1784/1785. Het gezin van Johan Michiel Weijsenberg en Helena Magdalena Coffers bestond uit:
 - a. Johannes Francis, gehuwd met Maria Hamel.
 - b. Cornelia Johanna.
 - c. Anna Petronella.
 - d. Johanna Philippina Fulgentia.

- e. Johannes Henricus, gehuwd met Lucia Gerardina Hamel, hij was in 1782 minderjarig. cf. GAB, Not 1045, f 5 en 6.
41. GAB, Not 1047, f 88 (30.10.1784).
42. GAB, Inv. Hingman 403a, f 6 (7.1.1803).
43. SAKO, Terheijden Not 7792 (10.5.1787).
44. GAB, Inv. Hingman 707, dd. 21.6.1797.
45. Gemeentearchief Waspik, Archief NH kerk, Lijst van Zielen, (1796) 108.

BAKX EN HANSEN, afkomstig uit Heeze

(vervolg van pagina 52)

drs. E.C.J.M. Bakx +

C.S. Smit

Gemini 21, 5591 PR Heeze

VII-e. **Lambertus Bax** (z.v. VI-e), wever, gedoopt te Gestel op 28 april 1800, overleden te Gestel op 8 juli 1879. Hij trouwde te Gestel op 17 november 1837 met Maria Catharina van der Linden, gedoopt te Gestel op 3 maart 1811, overleden te Stratum op 19 december 1891. Zij is de dochter van Leonardus van der Linden en Maria Sanders.

De kinderen van Lambertus en Maria:

1. Johanna Maria, geboren te Gestel op 28 september 1839.
2. Barbara, geboren te Gestel op 4 september 1841.
3. Henricus, geboren te Gestel op 21 februari 1844.
4. Helena, geboren te Gestel op 15 mei 1846.

VI-f. **Lambertus Peeter Bax** (z.v. V-b), gedoopt te Someren op 3 april 1766, overleden te Heeze op 29 oktober 1833.

Hij trouwde te Heeze op 7 februari 1790 met Maria Bierens, weduwe Thomas van Stiphout, gedoopt te Heeze op 15 april 1745, overleden te Heeze op 21 juli 1810. Zij is de dochter van Johannes Bierens en van Maria Jacobs van Valkenburg. Uit dit huwelijk stammen geen kinderen.

Lambertus hertrouwde te Heeze op 24 februari 1811 met Johanna Maria Bennis, gedoopt te Heeze op 23 mei 1777, overleden te Heeze op 23 november 1856. Zij is de dochter van Adriaan Bennis en van Anna Aerts.

De kinderen van Lambertus en Johanna Maria:

1. Antonetta, gedoopt te Heeze op 22 januari 1801. Op 28 augustus van dat zelfde jaar verklaart Johanna Maria voor Schepenen van Heeze, dat zij op 29 januari verlost is van een dochter, van wie Lambert Peeter Bax de vader is³². Antonetta overleed te Gestel op 24 januari 1886. Zij trouwde te Heeze op 12 juni 1825 met de landbouwer Jan de Wit, weduwnaar van Elisabeth Rademakers, gedoopt te Helmond op 7 augustus 1769, overleden te Gestel op 17 oktober 1843. Hij is de zoon van Johannes de Wit en van Maria van der Heijden.
2. Adriaan, geboren te Heeze op 13 oktober 1812, overleden te Heeze op 11 december 1815.
3. Maria, geboren te Heeze op 13 oktober 1812, overleden te Heeze op 29 december 1877. Zij trouwde te Heeze op 19 november 1840 met Godefridus van Gerwen, geboren te Heeze op 30 juni 1816, overleden te Heeze op 29 oktober 1890. Hij is de zoon van Jan van Gerwen en van Francisca van Bree.
4. Petronella, geboren te Heeze op 10 maart 1815, overleden te Heeze op 28 oktober 1831.
5. Adrianus, geboren te Heeze op 16 juli 1817, overleden te Heeze op 1 december 1897, volgt onder VII-f.
6. Johanna, geboren te Heeze op 6 november 1819, overleden te Heeze op 6 juli 1835.

VII-f. **Adriaan Bax** (z.v. VI-f), landbouwer, geboren te Heeze op 16 juli 1817, overleden te Gestel op 1 december 1897. Hij trouwde te Woensel op 1 mei 1868 met Hendrina van der Heijden, geboren te Tongelre op 26 februari 1827, overleden te Gestel op 23 juni 1899. Zij is de dochter van Theodorus van der Heijden en Adriana Verhuysen.

De zoon van Adriaan en Hendrina:

1. Hubertus, geboren te Gestel op 14 april 1870.

III-b. **Goort Aert Hansen** (z.v. II-a), geboren³³ te Heeze ca. 1640, overleden te Heeze op 27 februari 1688. Hij trouwde te Nuenen op 2 december 1663 en te Heeze op 23 december 1663 met Jenneke Gerits de Jonge, overleden te Heeze op 23 april 1688. Zij is de dochter van Geerit Jan Geerits de Jonge en Lijsbeth NN. Goort bekleedde te Heeze o.a. de functie van kapelmeester³⁴. Hij kocht in 1682 van zijn zwager een huis hij de Heezer kapel³⁵. Viereneenhalf jaar later, op 18 juli 1686, slaat de bliksem in het huis en het brandt met nog 10 andere huizen tot de grond toe af³⁶.

De kinderen van Goort en Jenneke, in de volgorde van de boedel-

scheiding³⁷ in 1690. Het huis van Goort blijft onverdeeld. Deze zaak wordt pas in 1699 geregeld³⁸.

1. Joanna, gedoopt te Heeze op 9 november 1664.
2. Gerit, geboren ca. 1665, overleden ná 24 augustus 1724, volgt onder IV-c.
3. Maria. Zij trouwde met Jan Alers. In 1699 woont zij in Den Haag³⁹.
4. Jan, gedoopt te Heeze op 20 maart 1680.
5. Aert, overleden te Honselersdijk in 1695, zonder wettige nakomelingen⁴⁰.

IV-c. **Gerrit Goort Hansen** (z.v. III-b), geboren ca. 1665, overleden na 24 augustus 1724⁴¹. Hij trouwde te Heeze op 11 december 1689 met Jenneke Daems, gedoopt te Heeze op 18 januari 1660. Zij is de dochter van Jan Daems en van Hendricxke Vaesen.

De kinderen van Gerit en Jenneke:

1. Joanna, gedoopt te Heeze op 23 juli 1691.
2. Joanna, gedoopt te Heeze op 8 januari 1693.
3. Joannes, gedoopt te Heeze op 16 september 1694.
4. Maria, gedoopt te Heeze op 16 september 1694.
5. Godefridus, gedoopt te Heeze op 5 maart 1696, begraven te Heeze op 20 augustus 1753, volgt onder V-d.
6. Joanna, gedoopt te Heeze op 28 april 1700.

V-d. **Goort Hansen** (z.v. IV-c), gedoopt te Heeze op 5 maart 1696, begraven te Heeze op 20 augustus 1753. Hij trouwde te Heeze op 11 februari 1731 met Maria Jansen van den Loverenbosch, geboren te Asten, overleden te Heeze op 12 maart 1770. Zij is de dochter van Jan van den Loverenbosch en van N.N.

De kinderen van Goort en Maria:

1. Gerardus, gedoopt te Heeze op 19 februari 1731.
2. Gerardus, gedoopt te Heeze op 5 mei 1732, overleden te Heeze op 8 juli 1782, volgt onder VI-g.
3. Johannes, gedoopt te Heeze op 15 november 1733, overleden ná 14 juli 1805, volgt onder VI-h.
4. Lucia, gedoopt te Heeze op 4 april 1735, overleden te Heeze op 8 januari 1805. Zij trouwde met Sijmon van de Graaf, begraven te Heeze op 26 augustus 1785.
5. Johannes, gedoopt te Heeze op 16 september 1736, overleden te Heeze op 19 februari 1762.
6. Henrica, gedoopt te Heeze op 14 februari 1739. Zij trouwde (I) te Heeze op 25 januari 1767 met Adriaan Goort van

Lierop. Zij trouwde (II) te Heeze op 21 juli 1771 met Willem van Deursen, weduwnaar van Anthonet Jacobus Geenen.

VI-g. Geerit Hansen (z.v. V-d), gedoopt te Heeze op 5 mei 1732, overleden te Heeze op 8 juli 1782. Hij trouwde te Heeze op 16 februari 1772 met Jennemarie Goort Nooten, gedoopt te Heeze op 30 maart 1743. Zij is de dochter van Goort Willem Nooten en van Anneken Jan Snoex. Jennemarie hertrouwde te Heeze op 25 januari 1784 met Jan Willem Swinkels, geboren te Nederwetten en wonende te Heeze.

In januari 1771 koopt Geerit Hansen van zijn broer en zusters drie-vierde gedeelte in het huis van zijn ouder⁴².

De kinderen van Geerit en Jennemarie:

1. Godefridus, gedoopt te Heeze op 13 augustus 1775, overleden te Heeze op 26 december 1843, volgt onder VII-g.
2. Antonius, gedoopt te Heeze op 13 november 1776.

VII-g. Godefridus Hansen (z.v. VII-g), gedoopt te Heeze op 13 augustus 1775, overleden te Heeze op 26 december 1843. Hij trouwde te Heeze op 24 november 1799 met Maria Catharina de Laure.

De kinderen van Godefridus en Maria:

1. Gerardus, gedoopt te Heeze op 29 maart 1802.
2. Joannes, gedoopt te Heeze op 12 augustus 1803.
3. Anthonius, gedoopt te Heeze op 25 augustus 1806.
4. Godefridus, gedoopt te Heeze op 29 oktober 1808.
5. Cornelius, gedoopt te Heeze op 12 februari 1811.
6. Anna Maria, geboren te Heeze op 3 mei 1814.

VI-h. Johannes Hansen (z.v. V-d), gedoopt te Heeze op 15 november 1733, overleden ná 14 juli 1805. Hij trouwde (I) met Helena Verweerden (van der Weerden), overleden te Heeze op 15 september 1791. Hij trouwde (II) te Waalre op 29 juni 1805 en te Heeze op 14 juli 1805 met Hendrina Timmermans, weduwe van Jan Verberne.

De kinderen van Johannes (Jan) en Helena:

1. Godefridus, gedoopt te Heeze op 10 april 1759.
2. Joanna Maria, gedoopt te Heeze op 14 november 1760, overleden te Heeze op 5 april 1834. Zij trouwde te Heeze op 15 januari 1786 met Godefridus Adam van Asten, gedoopt te Heeze op 15 mei 1756. Hij is de zoon van Adam Pauwels van Asten en van Margarite Snoeyen.
3. Joanna, gedoopt te Heeze op 16 augustus 1762.
4. Adrianus, gedoopt te Heeze op 3 februari 1764, overleden te

Someren op 8 juni 1823, volgt onder VII-h.

5. Godefridus, gedoopt te Heeze op 10 februari 1766, overleden te Heeze op 28 augustus 1822, volgt onder VII-i.
6. Joanna, gedoopt te Heeze op 25 november 1768.
7. Martinus, gedoopt te Heeze op 20 november 1770.

VII-h. **Adriaan Hansen** (z.v. VI-h), gedoopt te Heeze op 3 februari 1762, overleden te Someren op 8 juni 1823. Hij trouwde met Maria Verscheuren, gedoopt te Someren op 11 februari 1766, overleden te Someren op 24 maart 1853. Zij is de dochter van Arnoldus Paulus Verscheuren en Helena Gijsbertus van den Alenburgh.

De kinderen van Adriaan en Maria:

1. Helena, gedoopt te Heeze op 28 oktober 1791, overleden te Someren op 16 september 1872.
2. Henrica, gedoopt te Heeze op 30 maart 1793. Zij trouwde te Aalst op 2 oktober 1814 met Martinus Roest, gedoopt te Aalst op 22 november 1785. Hij is de zoon van Jan Roest en Catharina Kersemakers.
3. Arnoldus, gedoopt te Heeze op 26 december 1795, overleden vóór maart 1805.
4. Wilhelmus, gedoopt te Heeze op 18 februari 1798, overleden vóór maart 1805.
5. Antonie, gedoopt te Heeze op 3 oktober 1800, overleden te Someren op 22 september 1882.
6. Joannes, gedoopt te Heeze op 24 mei 1803, overleden te Someren op 12 februari 1878.
7. Arnoldus, gedoopt te Someren op 25 oktober 1805, overleden te Lierop op 22 april 1888.
8. Joanna Maria, gedoopt te Someren op 5 juli 1808.

Het gezin van Adriaan Hansen en Maria Verscheuren verhuisde in februari 1805 van Heeze naar Someren⁴³.

VII-i. **Godefridus Joannis Hansen** (z.v. VI-h), bouwman, gedoopt te Heeze op 10 februari 1766, overleden te Heeze op 28 augustus 1822. Hij trouwde te Heeze op 13 september 1795 met Joanna Maria Peter Bakermans.

De kinderen van Godefridus en Joanna:

1. Helena, gedoopt te Heeze op 27 mei 1799, overleden te Heeze op 5 april 1822.
2. Joannes, gedoopt te Heeze op 9 augustus 1796.
3. Theodorus, gedoopt te Heeze op 20 maart 1802.
4. Petrus, geboren te Heeze ca. 1806, overleden te Heeze op 31 augustus 1849.

5. Joanna, geboren te Heeze ca. 1807, overleden te Heeze op 30 januari 1900.
6. Henricus, gedoopt te Heeze op 27 oktober 1808.

II-b. **Jan Hansen** (Jan Hans Bacx) (z.v. I), geboren ca. 1604 en overleden ná 1666⁴⁴. Hij trouwde met Aeltje Peter Vesters, de dochter van Peter Goort Vesters en van N.N. Jan was in 1655 pachter van de Voortbraecktiende te Heeze⁴⁵.

De kinderen van Jan en Aeltje, volgens de boedeldeling van 1667⁴⁶ waren:

1. Peter, woont in 1667 te Ooltgensplaat.
2. Margriet, trouwde te Heeze op 12 november 1665 met Wilhelmus Peter Princen.
3. Jan.
4. Arien.
5. Hendrik, in 1667 *buyten 's lands wesende*.
6. Elken, in 1667 onmondig, met haar mombers Joost Hans Bacx en Geerit Peeter Vesters.

II-c. **Joost Hansen** (Joost Hans Bacx) (z.v. I). Hij trouwde met Anneke Thijs Deelen, dochter van Mathijs Aert Deelen, hetzij uit diens eerste huwelijk met Anna Delis Zweers, hetzij uit diens tweede huwelijk met Jenneken Jan Peter Vesters, weduwe van Hendrick Barthels Leenen.

De kinderen van Joost en Anneke:

1. Jenneke, overleden te Heeze op 22 januari 1707.
2. Hendricxke, overleden te Heeze op 20 augustus 1680. Zij trouwde te Heeze op 13 december 1676 met Nijs Jeronimus, weduwnaar van Jenneke Hendricx Hensen, overleden te Heeze op 13 maart 1689.

NOTEN

32. SAZOB, Heeze R 196, f 40v, zie ook de verklaring in 1825 afgegeven bij het huwelijk van Antonetta.
33. SAZOB, Heeze R 80, map IV dd. 21.7.1681.
34. SAZOB, Heeze R 100, f 129.
35. SAZOB, Heeze R 100, f 7v.
36. SAZOB, Heeze R 149, f 58v.
37. SAZOB, Heeze R 100, f 346.
38. SAZOB, Heeze R 151, f 126.
39. SAZOB, Heeze R 103, f 86v.
40. SAZOB, Heeze R 232, f 135.
41. SAZOB, Heeze R 159, f 9v.

42. SAZOB, Heeze R 117, f 68v.
43. SAZOB, Heeze R 198, f 98v.
44. SAZOB, Heeze R 97, f 67.
45. RANB, Coll. Schaduwarearchieven (Kasteelarchief Heeze) inv. nr. A70.
46. SAZOB, Heeze R 98, f 202.

Begijnen te Turnhout, Herenthals en Diest

P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget
Dr. Hermanslaan 36, 5348 JK Oss

Als uitbreiding van de bijdrage van J. van Gils over de Noordbrabantse begijnen te Turnhout is de relatie tussen de vier begijnen Van Iersel nader onderzocht¹.

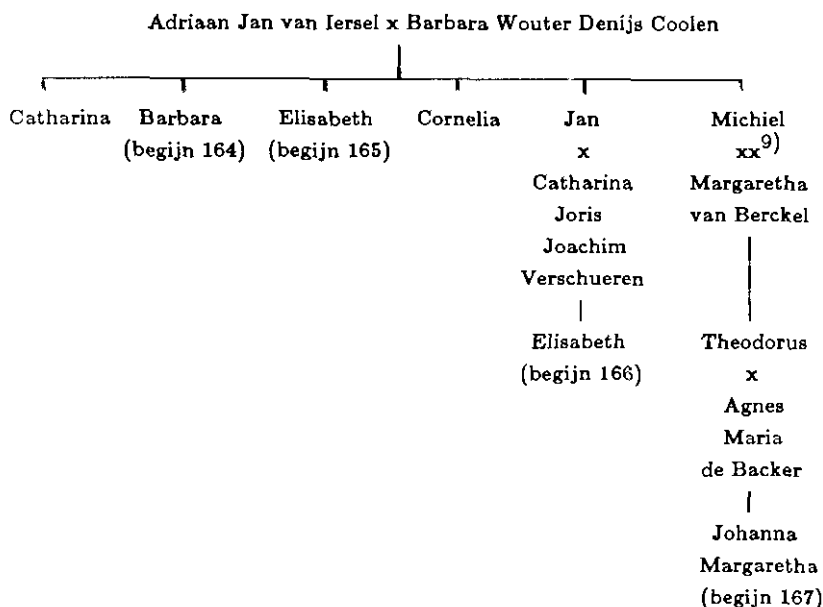
De jongste van de vier vermelde begijnen Van Iersel, is Johanna Margaretha, rooms-katholiek gedoopt te Oisterwijk op 11 oktober 1702, dochter van Theodorus Michiel van Iersel en Agnes Maria de Backer. Agnes Maria de Backer, die voor schepenen van Oisterwijk op 2 mei 1700 trouwt met Dirk Michiel van Iersel, is afkomstig van 's-Hertogenbosch².

Wanneer Johanna Margaretha op 2 april 1727 op het punt staat in te treden op in het begijnhof te Turnhout, blijkt dat de pastoor en de moeder-overste van de fundatie besloten hebben dat zij niemand accepteren *tensij datter eene rente of suffisante obligatie van duserent gulden wert geloofft*. Hiervoor stelt zich borg Johan van Kessel, inwonende burger en koopman te 's-Hertogenbosch³. Dat er een garantie van 1000 gulden werd geëist, vinden we ook reeds vermeld in 1692⁴.

Uit de tekst van de erfdeling van de nagelaten goederen van Adriaan Jan van Iersel en Barbara Wouter Denijs Coolen op 25 oktober 1675 te Tilburg valt het bijgaande schema van de verwantschap op te stellen⁵.

Ook in andere bequines moest men een waarborgsom beschikbaar hebben, wanneer men wilde intreden.

Op 18 maart 1728 verbindt⁶ zich Aleida van Hoorenbeek, weduwe van Adriaan Teulincx te 's-Hertogenbosch, met haar persoon en al haar goederen voor een bedrag van f600. Haar dochter Genoveva Catharina Teulincx neemt de geestelijke staat aan en treedt in het begijnhof van Herenthals⁷.

Familiërelatie tussen de begijnen 164-167.

Bartholomeus Teulincx te 's-Hertogenbosch verklaart aan het begijnhof te Herenthals af te staan ten faveure van zijn zuster Genoveva Catharina Teulincx, novice in het begijnhof aldaar, zijn deel in de nalatenschap van zijn vader, in een huis met zijn aangelag in het Nieuwland te Tilburg *tot securitijt ende versekeringe van den gewoonlijken titel die de Bagijnties volgens gewoonlijke manier aldaar verobligeert zijn te oppignoreren*, op 23 juli 1729⁸.

Vervolgens verbindt Aleijda van Hoorenbeeck zich op 25 juli 1727 nogmaals met haar kinderen: Johanna Margaretha Teulincx, die reeds begin is op het begijnhof van Herenthals, krachtens een acte gepasseerd voor notaris Michiel Jolij te Herenthals op 2 juli 1727, en Henricus Teulincx krachtens een acte gepasseerd voor notaris W. Kickers te Maastricht op 18 juni 1729, voor een bedrag van f600¹⁰.

Anthonij de Wilde, burger van 's-Hertogenbosch, heeft op 1 oktober 1697 voor schepenen van Tilburg uit *speciale liefde en affectie* voor zijn nicht Geertruijd van Geffen, begin op de bequingage te Herenthals een kapitaal van f500 vermaakt. Aan de schenking van dit kapitaal - rentende op 1 oktober ten laste van de erfgenamen van Goijaert de Veth tegen vier procent uit onderpanden te Tilburg - is de voorwaarde verbonden dat het na overlijden

van Geertruijd van Geffen wederom zou toevallen aan de erfgenamen van Anthonij de Wilde en zijn huisvrouw Catharina Coenen. Maar wanneer Geertruijd haar kost door *toedoen van God Almachtig of andersints* niet zou kunnen winnen, dan zou zij het voornoemde kapitaal mogen innen.

Op 5 september 1698 bepalen Anthonij en Catharina voorszegd dat Geertruijd van Geffen bij ziekte en dergelijke ook kan beschikken over een obligatie van f100 van en uit onderpanden te Oirschot, waarop door Nicolaas Hendrik Blanckaerts jaarlijks 5% rente betaald wordt. Deze obligatie is op 23 januari 1631 aangegaan en is door Anthonij de Wilde voor schepenen van 's-Hertogenbosch gekocht op 17 mei 1685¹¹.

Op 8 oktober 1722 gaan Pieter van den Heuvel en zijn voordochter Isabella van Dinther, begijntje te Turnhout, een compromis aan¹². Om een einde aan alle moeilijkheden, die er tussen vader en dochter bestaan, te maken zal Pieter aan Isabella zijn leven lang f50 per jaar betalen en bovendien nog een kapitaal, groot f1500, uit te keren binnen drie maanden na zijn overlijden. Komt Isabella eerder te overlijden, dan eindigen de verplichtingen van Pieter van den Heuvel.

Op 12 september 1733 besluiten Francis van den Bichelaar en Wouter van den Endenpoel, de executeurs van het testament van Pieter van den Heuvel, het kapitaal aan Isabella uit te keren¹³.

Op 28 mei 1734 heeft het begijntje nog steeds het haar toegezegde bedrag niet ontvangen, hoewel haar wel de rente van het kapitaal uitgekeerd is. Er is een vordering van de executeurs op de boedel, ten bedrage van f388/9/00.

Isabella gaat met de erfgenamen van Pieter van den Heuvel, Albertus Honcoop, vader en voogd van zijn zes kinderen bij Isabella van Wassenberg, een overeenkomst aan, waarbij Isabella het toegezegde kapitaal krijgt uitgereikt, waarop de executeurskosten in mindering zijn gebracht¹⁴.

Dominicus van Hove, koopman te 's-Hertogenbosch, in huwelijk hebbende Francisca van Drongelen, Elisabeth van Drongelen, begijn op het Hof te Turnhout, voor henzelf en fort en sterk makende voor hun broeder Cornelis van Drongelen, koopman te Amsterdam, machtigen op 16 januari 1698 Lambert van Hove te Loon op Zand om de penningen te arresteren, berustende onder Peeter Hooffmans te Waalwijk - of anderen die het mogen zijn - tot behoef van Goijaert van Heijst, advocaat te Brussel en hun gewezen momboir - om daaraan een som van f225 te verhalen, die Goijaert te vorderen heeft ter zake van verkocht goud- en zilverwerk¹⁵.

Jurina van der Hove¹⁶, begijntje op het Begijnhof te Turnhout,

verkoopt Johan van Ier te 's-Hertogenbosch, op 21 april 1701 een hoeve te Vught, die in gebruik is bij Hendrick Dierck Adriaen van de Venne. Deze hoeve is haar aanbestorven via haar ouders¹⁷.

Guiliam van Breugel, koopman en burger van 's-Hertogenbosch, vader en voogd van zijn vier onmondige kinderen bij wijlen Maria van Druenen; Catharina van Druenen, koopvrouw en burgeres van 's-Hertogenbosch, eerst weduwe van Jacobus van den Bichelaar en laatst van Gijsbert van Breugel, moeder en voogdes over haar drie kinderen uit beide huwelijken; Arnoldus van Meerwijck, ook koopman en burger van 's-Hertogenbosch, in huwelijk hebbende Anna van Druenen, zo ook voor hun vijf minderjarige kinderen, allen erfgenamen van wijlen Anna van den Bergh, begijn op het Hof te Diest krachtens testament gepasseerd op 11 juli 1698 voor notaris Georgio Wreven te Diest, machtigen Anthonij Scholaster, rentmeester van het Begijnhof te Diest om een obligatie van f100 met de achterstallige interest, staande ten Michiel Vuggelen te Neerlinter, te verzilveren¹⁸.

Voorts machtigt Guiliam van den Breugel, als vader en voogd van zijn minderjarige zoon Leonardus, daar moeder van was Maria van Druenen, Anthonij Scholaster om uit zijn naam ten kantore van de Heren van Brabant in het kwartier van Looven, om de helft van de interest van een kapitaal van f2000, zijnde 50 gulden Brabants, verschenen en verschijnende, te innen op 16 oktober 1698. Krachtens het testament van Anna van den Bergh van 11 juli 1698 zal Leonardus deze rente blijven trekken tot hij 28 jaar oud is¹⁹.

Op 23 februari 1699 verkoopt²⁰ Anna Maria Verhoeve, begijn op het Hof te Diest, haar fort en sterk makende voor haar zuster Adriana Verhoeve, eveneens begijn op het begijnhof te Diest en voor haar broeder Jan Verhoeve, een huis met hof en aangelag te Oisterwijk op de Steenstraat, bewoond door de schepen Vermeij, aan Maria Roetaerts te Boxtel voor f150 en 200 *slagen*²¹.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAHt - Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

GAT - Gemeentearchief Tilburg

Not - Notarieel archief

R - Rechterlijk archief

1. J. van Gils, 'De Noordbrabantse begijnen in het begijnhof van

- Turnhout', *De Brabantse Leeuw*, XXXV (1986) 180 en 181.
2. P.J.M. Wuisman, 'Dokter van Santen contra het Udenhoutse gemeentebestuur', *De Kleine Meijerij*, XXIII (1972) 22.
 3. GAHt, Not 3017, f 94.
 4. Van Gils, 'De Noordbrabantse begijnen', 117.
 5. GAT, R 374, f 60.
 6. H.J. Bernsen, 'Kwartierstaat van mr. F.G.C.J.M. Teulings', *Gens Nostra*, XXII (1967) 101; Adriaan Teulincx was meester-bontwerker te Tilburg.
 7. GAHt, Not 3018, f 321.
 8. GAHt, Not 3019, f 150.
 9. GAHt, Not 3019, f 152.
 10. Zoals uit de erfdeling blijkt is Michiel van Iersel eerst gehuwd met Walborch Jacob Jan Molengraaff.
 11. GAHt, Not 2765, f 59.
 12. Van Gils, 'De Noordbrabantse begijnen', 116.
 13. GAHt, Not 2993, f 87.
 14. GAHt, Not 3026, f 407 . Albertus Honcoop is ook nog gemachtigde van zijn schoonmoeder Maria van den Heuvel, weduwe van Willem van Wassenberg.
 15. GAHt, Not 2765, f 84.
 16. Jurina is Jorijntke.
 17. GAHt, Not 2765, f 225.
 18. GAHt, Not 2765, f 62.
 19. GAHt, Not 2765, f 64.
 20. GAHt, Not 2765, f 95.
 21. Een *slag* - een begrip uit de verkoping bij opbod - bedroeg meestal een verhoging van drie gulden.

De oudste generaties Peynenborch

dr.ir. C.H.J. van den Brekel
het Kempke 14, 5672 PL, Nuenen

W.P.M.J. de Bakker
Schepersdijk 15, 5062 EA Oisterwijk

STAND VAN HET ONDERZOEK

In het tot 1970 bijgewerkte Genealogisch Repertorium van de legendarische Van Beresteyn neemt de familie Pijnenburg een zeer bescheiden plaats in; temeer als men nagaat wat de daar aange-

haalde publicaties van deze wijdverbreide familie openbaren. In 1949 telde dit geslacht alleen in Noord-Brabant al zo'n kleine 2000 naamdragers, zij het dat de naam op verschillende wijzen geschreven werd¹.

Wel blijkt uit het Repertorium dat mr. H.J. Bernsen al in 1955 wat eerste resultaten ventileert van een onderzoek dat hij op instigatie van dr. P.D.M. Pijenburg begonnen was en waarmee hij zijn gehele verdere leven bezig bleef. In 1959 geeft Bernsen bij gelegenheid van de 75-ste verjaardag van kunstschilder Reinier Pijenburg diens stamreeks uit vanaf omstreeks 1400, tot nu toe de enige publicatie die voorzien is van weliswaar summiere bewijspplaatsen².

P.D.M. Pijenburg, de compaan van Bernsen ten provinciehuize uit 1947, die hem op het spoor van dit onderzoek plaatste, bleef Bernsen nadat die provinciaal inspecteur van de gemeente- en waterschapsarchieven was geworden en in één huis kwam verblijven met zijn bronnen in het rijksarchief Noord-Brabant, vanuit Vught, en later als gemeentesecretaris van Tilburg, aandachtig volgen bij dit onderzoek. Pijenburg bracht de resultaten naar buiten. Zo kon Bernsen op 21 januari 1961 te 's-Hertogenbosch op een eerste grote familie-reünie de stand van zijn onderzoek aan zo'n 200 naamdragers tonen. Naar aanleiding van de toen getoonde belangstelling deed Pijenburg kort daarna een eerste publicatie over de familie het licht zien: *De Oisterwijkse tak van de familie Pijenburg (Peynenborch) in de tachtigjarige oorlog*. Achter in dit werkje was een uitvoerig genealogisch overzicht opgenomen³. Verder onderzoek was echter vanuit deze publicatie niet gemakkelijk, omdat er amper bronvermeldingen in zijn opgenomen. Bernsen had een uitgebreide documentatie opgebouwd over de familie Pijenburg. In 1960 reeds stelde hij deze 'ten dienste van genealogische vorsers'⁴. Uit contacten met hem in die tijd bleek dat hij wel alles met degelijk bewijspplaatsen trachtte te onderbouwen. Zijn 'documentatie' bleef na zijn vroegtijdig overlijden gelukkig bewaard bij dr. Jan Peijnenburg, de archivaris van het Bossche bisdom, en stond ons door diens bereidwilligheid ten dienste bij ons onderzoek. We namen het als uitgangspunt om tot een geannoteerde uitgave van de genealogie Pijenburg te komen. Dr. P.D.M. Pijenburg had in zijn eerste familie-publicatie een formule gevonden, die hij toepaste op een zestal publicaties tussen 1975 en 1986. Zich verplaatsende in vroeger tijden vertelt hij erin, aanvankelijk in een triologie, de gang der familie door de geschiedenis in verhaalvorm. Na *De verre hoeve*, *Heer Gosewijn* en *Tranen van ijs*, kreeg het genealogisch overzicht een geweldige uitgebreidheid, waardoor tenslotte - met medewerking van

vele zijden - de serie tot heden toe is uitgegroeid tot zes delen⁵. Op zich een kostbaar overzichtswerk.

Maar een kritische en van bronnen voorziene bewerking werd steeds meer een gemis. Zo'n wijdvertakte familie, al bleef die eeuwenlang in een vrij kleine omgeving geconcentreerd, kan echter geen werkstuk zijn dat iemand alleen voor elkaar krijgt. Enkel het ineenslaan van alle handen die hiermee bezig zijn kan zo'n werk hopelijk wel tot een goed einde brengen.

De hierna volgende gegevens zullen weliswaar grotendeels parallel lopen met de stamlijnen die P.D.M. Pijnenburg publiceerde, hopelijk echter nu met voldoende bewijsvoering.

HET BRONNENMATERIAAL

Al snel na het overnemen van wat tegenwoordig de 'databank-Bernsen' genoemd wordt, bleek dat verificatie van een aantal van de daarin genoemde bronnen niet goed mogelijk was: de aanduidingen waren beperkt; meer dan de namen van de comparanten waren over het algemeen niet genoteerd.

De sedertdien beschikbaar gekomen fiches Smulders-Spierings⁶ geven ook in de regel eveneens niet meer dan de namen van de in het Bosch' Protocol optredende partijen. Verschillende fiches vermelden wel meerdere namen en soms wel meer dan de in één akte voorkomende personen. Opeenvolgende akten bleken soms op één fiche verzameld te zijn wanneer de eerste partij meerdere akten achtereen liet passeren. Koppeling van dit bestand aan dat van Bernsen werd hierdoor bemoeilijkt. Bovendien is bij het ficheren meestal volstaan met de jaaraanduidingen van het betreffende protocol, zodat een nauwkeurige tijdsbepaling vanuit het fiche niet mogelijk is.

Een groot probleem vormde het Oisterwijkse schepenprotocol. De bronnen tussen zo ongeveer 1422 en 1426 waren op de aangegeven folio's niet terug te vinden.

Wat bleek: een nijvere ziel blijkt zo omstreeks 1965 de katernen van aantoonbaar twee protocollen (Oisterwijk R 144 en 145) letterlijk recht te hebben gelegd. Alle aantekeningen daaruit, die tot dan toe gemaakt waren, en dat zijn er nogal wat - bijvoorbeeld de vele aantekeningen van Ferdinand Smulders en de neerslag ervan in vele artikelen, ook in dit tijdschrift, zullen bij het naslaan in de oorspronkelijke bronnen grote problemen geven. De folio-nummering die eertijds met potlood was aangebracht is bij de herschikking weggepoetst en vervangen door een nieuwe nummering. Een concordans tussen oude en nieuwe nummering is niet

achterhaald kunnen worden en zal waarschijnlijk nooit vervaardigd zijn. Bij de hierna volgende bewerking van deze bron is uitgegaan van de foliëring zoals die thans wordt aangetroffen.

Een aantal bronnen van destijds is niet teruggevonden en soms slechts gedeelten van de informatie. Hier wreekt zich het nadeel van her-gebruik van een persoonlijke cartotheek. De aanlegger van het bestand wist en onthield die wel, de nieuwe gebruiker kan daar slechts naar gissen.

Hopelijk hebben andere onderzoekers nadere gegevens, waardoor een meer correcte bronvermelding mogelijk wordt.

DE VROEGST VERMELDE NAAMDRAGERS

Daar de geweldige 'Fundgrube', het door dr. H. Camps bewerkte eerste deel van het Oorkondeboek⁷, voor het onderzoek naar de familie Peynenborch geen aanknopingspunten bood, diende in minder toegankelijke veertiende-eeuwse bronnen gezocht worden.

Het oudste cijnsregister van de Hertog van Brabant van 1340, dat te Brussel bewaard wordt, geeft de oudste naamsvermeldingen.

Gheno of Gerit

In de cijnskring Helvoirt betaalde *Gheno Pennenborch* 12 denieren nieuwe cijns uit de goederen (afkomstig?) van Barthold Stempel, die tevoren geweest zullen zijn van Joannes Rosekens. Bovendien betaalde hij uit het goed van Joannes Dicbier nog 12 denieren nieuwe cijns⁸.

Waarschijnlijk dezelfde *Gheno Poenuborch* betaalde onder de cijnskring Oisterwijk 12 denieren nieuwe cijns en 4 denieren oude cijns. Later bovendien 3 schellingen nieuwe cijns, nog een oude cijns van (een?) obool, nog 1 denier, en nog uit het erf (afkomstig) van Willem van Esche 15 denieren oude cijns alsook nog 7½ denier nieuwe cijns (uit land?) in Wippenhout, gelegen bij de Locht tussen Oisterwijk en Oirschot⁹.

Het goed van Willem van Esche kan nader bepaald worden. Op 4 oktober 1349 heeft Willem Godevaert Voss soen tesamen met zijn vader Godevaert die Voss een goed genaamd Havicsdonc verkocht aan Henricken genaamd Donc. Het goed was afkomstig van wijlen Willem van Esche¹⁰. Niet het gehele goed werd toen overgedragen. Heer Wouter die Pape kocht reeds eerder een stukje heide, maar ook *Gheen Peynenborgh* had reeds vóór 1349 een bunder broekveld daarvan gekocht.

De Havicsdonc, nu Avendonk, was gelegen te Haaren onder Belveren¹¹.

Geno of Geen is een koosnaam voor Gerit¹². Deze *Gerit Poynenborch* zal overleden zijn voor 1380. In de cijnskring Oisterwijk betaalden volgens het hertogelijke cijnsboek van 1380 'Henricus filius Trude de Nemore (van den Woude), Agnes et Gertrudis, nepti, pro relictā *Gerit Poynenborch*' 12 denieren nieuwe cijns, alsmede 18 denieren nieuwe cijns, 1 obool oude cijns en nog een denier. De gelders van deze cijns zijn in dit cijnsboek doorgehaald. Erboven staat als nieuwe betaler Bertoldus filius Nicolai de Aerle¹³. Zowel 12 denieren, 1 obool als 1 denier troffen we in het oude cijnsboek van 1340 bij de posten van *Ghenō Poenuborch*! Begin januari 1384 geeft *Henrick van den Woude zoon van wijlen Gerrit Ponnenborch* aan Bertout zoon van wijlen Claes van Aarle tegen 30 lopen rogge erfcijns een groot aantal stukken grond. Die zullen tesamen wellicht een gevormd hebben. Omdat er zoveel grondeigenaren in Haaren uit de veertiende eeuw ter sprake komen, geven we hier een opsomming van de vervreemde landerijen:

- een woonhuis van wijlen Gerrit Ponnenborch met een aangelegen gelooft, gelegen in de parochie Haaren tussen erven van Jan Nezenzoon en van Jacob Tor;
- een erf genoemd de Driese, gelegen tussen genoemd gelooft en een erf van Claas Jan Molner;
- een stukje land genoemd 'Engelberenstuxken', gelegen tussen erven van Jan van Haren Willemszoon en van Jan Nezen;
- een erf genoemd die Middelbeemd, deels akker- en deels weiland, gelegen tussen erven van Jan Nezen en Claas Jan Molner;
- een stuk land over de straat genaamd die Ganckpat, gelegen tussen erven van Roelof Rover van Vladeracken en van Jacob Tor en strekkend tot het hierna volgende erf;
- ook een stuk land genoemd Bollantsacker, gelegen tussen erven van Jan van Haren Willemszoon en van Jacob Tor;
- een stuk land des Costersacker, tussen erven van Roelof Rover van Vladeracken en van Jacob Tor, en strekkend ter Rijt;
- een stuk land die Waelsaet, tussen erven van Marten Monic en Roelof Rover;
- de helft aan de kant van Oisterwijk in een stuk land genaamd die Gijscot naast de gemeint;
- een stuk beemd de Brant ter plaatse genaamd tEyntovens Broec, gelegen tussen erven van het altaar van St. Agatha in de kerk van Oisterwijk en van Jan die Blare;
- en tenslotte te Haaren nog een beemd de Sneppescoet tussen den Kerckdijck en tussen een erf van het klooster van Tongeren (is Tongerlo?);

- in de parochie Vught een stuk beemd die Strijpt tussen erven van het convent van der Cameren (Ter Cameren bij Brussel met een uithof te Giersbergen) en van Gerit Britter;
- en ook aldaar het vierde deel van een dagmaat (beemd?) gelegen tussen Goossen Cnode en tussen Jan genoemd Gielis;
- in de parochie Helvoirt nog drie dagmaten beemd ter plaatse Moerdonk, gelegen tussen erven van Gobelijn van den Berge en van wijlen Aert Jan van Rode, gorter;
- en nog aldaar een beemd dat Blokken in het 'Noordbroek', tussen erven van Jacob Tor en Claas Jan Molder en tussen een erf van Jan van Ingen¹⁴.

Ook betreffende het vee op de hoeve worden regelingen getroffen. Zo belooft Bertout ten behoeve van Henrick een koe te zullen houden. Aan het eind van de akte treedt nog een Gobelijn van den Berge op die we ook aantreffen als belender van het erf Moerendonck te Helvoirt.

Deze Goebel van den Berge belooft op 21 februari 1394 aan Hilla dochter van wijlen Jan Coman een lijfrente van 1 mud rogge uit een huis te Berkel dat Goebel bezit en dat afkomstig is van wijlen *Gerit Poinenborch*¹⁵.

Jan, Peter, Gobel en Katerijn, kinderen van Gobel van den Berge, doen hierna afstand van 'alle gerief en kleinodiën' van wijlen Gerit zoon van Goebelijn ten behoeve van Hilla weduwe van deze overleden Gerit. Bovendien zal Henric zoon van Gobelijn afstand doen wanneer hij meerderjarig is geworden. Hilla Comans was blijkbaar de weduwe van deze Gerit.

Of Van den Berge tot de familie van Gerit Poynenborch gerekend kan worden is niet duidelijk, wel blijkt uit de combinatie van gegevens uit het cijsboek met die van de uitgifte van 1384 dat Hendrick van den Waude (de Nemore) zoon van Gerrit Ponnenborch als moeder zal hebben Trude de Nemore (van de Woude)¹⁶.

Deze Gerit of Gheno Poynenborch was tot nog toe niet bekend. Zijn naamgenoot, de zoon van Peter Poynenborch die hierna nog ter sprake komt, mag niet met hem verward worden. Die was nog in leven toen deze Gerit al (uiterlijk in 1384, maar vermoedelijk ook al in 1380) overleden was.

Godefridus

In de cijskring Tilburg treffen we een drietal posten aan die aanknopingspunten met de bewijsbare stamlijn geven.

Celo Hackart betaalde in 1340 3½ schelling en 3 obool nieuwe cijs uit een erf, (dat afkomstig was) van Joannes Hackarts. Deze post is doorgehaald en erboven is vermeld dat die cijs voortaan betaald is door de *liberi Godefridi Punnenborch*¹⁷.

Wat verderop in het register treffen we *Godefridus Punnenborch*, die deze cijns is gaan betalen¹⁸. Godefridus op zijn beurt is ook doorgehaald. In zijn plaats staan erboven vermeld *relecta et liberi*, de weduwe en de kinderen. Hieruit kan men aflezen dat Godefridus Punnenborch na 1340 een erf kocht, vermoedelijk van Celo Hackart, doch afkomstig van Joannes Hackarts. Daar men mag aannemen dat het cijnsregister zo'n 40 jaar in gebruik bleef (het volgende is van omstreeks 1380) is Godefridus voor 1380 overleden en liet vrouw en kinderen achter.

Petrus

Ook onder de cijnskring Tilburg vinden we in 1340 *Petrus Pennenborch*¹⁹. Hij betaalde de gehele periode vanaf 1340 (tot vermoedelijk 1380) 1 denier nieuwe cijns.

Mogelijk is deze Petrus een van de hiervoor aangeduide kinderen van Godefridus. Het lijkt ons erg speculatief in hem de vader van Godefridus te zien, zoals wel gesuggereerd is²⁰.

Jan

In 1380 verschijnt een *Jan Pennenborch* voor Bossche schepenen met zijn echtgenote Aleyt, dochter van wijlen Aart Hadewighen en haar broers Goyaart, Aart, Jan en Bertram, alsmede haar zusters Hadewich en Katelijn, welke laatste getrouwd is met Willem Stoep. Op donderdag na Kruisverheffing, 3 mei, doen deze kinderen van Aart Hadewighen ten behoeve van hun zuster Margriet afstand van het erf Voertmansvenne in de parochie Esch²¹.

Mogelijk trad Jan op de oktaafdag van Hemelvaart in 1369 ook reeds tesamen met zijn schoonfamilie op in een inmiddels door watervlekken nagenoeg onleesbaar geworden akte, die handelt over land te Helvoirt bij Giersbergen²².

In het voorjaar van 1389 treffen we *Jan Poynenborch* als man van Aleyt voor een laatste keer aan²³. Op zondag Oculi heeft dit paar een stuk land te Helvoirt in Gestel (Gijzel) verkocht aan Claes Cool Wouterszoon van Lyemde. Dit erf lag naast een ander erf van genoemde Cool Wouterszoon en naast een erf van wijlen Henrick Molen.

De naam van Jans vader is niet aangetroffen. In de genealogische opstelling fungeert Jan - zij het voorlopig - als broer van Peter, en zoon van Godefridus.

Op 15 februari 1394 treedt *Arnt zoon van wijlen Jan Puenenborch* op als 'zwager' van Goeswijn Kattelaer en diens zoon Jacob bij de verkoop van een akker te Onrode onder Boxtel²⁴. Arnt zal een zoon van hiergenoemde Jan zijn, temeer daar de vader van Jans

vrouw ook Aart heette en bovendien troffen we Jan te Esch nabij Boxtel.

DE OUDSTE GENERATIES PEYNENBORCH

De tot nu toe steeds als oudste bron van de genealogie Peynenborch opgevoerde akte uit het Bosch' Protocol²⁵ kan gevoeglijk worden geplaatst bij de hiervoor weergegeven vermeldingen uit het hertogelijk cijsregister van 1340.

Omstreeks 1367²⁶ wil *Petrus filius Godefridi dicti Poynenborchs* zoen (doorgehaald: *de Tylborch*), *commorans in parochia de Haren*, een erfpacht van 22 lopen rogge en een erfcijns van 16 denieren, te leveren en te betalen onder Westilborch, verkopen aan 'Hermanno filio quondam Joannis dicti de Boerde (ad opus sui et ad opus liberorum aliorum eiusdem Joannis!)'. Tot zekerheid stelt Petrus zijn akkerland die Hagheacker, gelegen in de parochie Tylborch tussen erven van Petri Quappe en van Joannes Wyschaert; een stuk heiveld genaamd Plac-heyde aan het eind van die akker gelegen; nog een stuk akkerland genaamd Stevensacker, gelegen in diezelfde parochie ter plaatse genaamd die Nuwehoeve, tussen een erf genaamd die Sevenburne en tussen een erf van Joannis van der Dyessen; alsook nog een ander stuk heiveld. De akte is niet afgemaakt, wel doorgehaald met drie strepen. Hierdoor kennen we de exacte datering van deze akte niet en mogen we betwijfelen of de overdracht ooit feitelijk tot stand is gekomen.

Met Godefridus, de vader van Petrus, kan de genealogie aanvangen. We mogen in hem dezelfde zien als degene die te Tilburg na 1340 een erf verkreeg van de familie Hackarts. Uit de hier vermelde akte van 1367 is niet op te maken of Godefridus toen reeds overleden was. Maar omdat dat meestal erbij vermeld wordt, zal hij dus vermoedelijk na 1367 gestorven zijn.

Godefridus' zoon Petrus kan de Tilburgse cijsbetaler van 1340 zijn.

In het hertogelijke cijsboek van 1380 treffen we onder Tilburg een mogelijk andere zoon van Godefridus aan: *Godefridus filio Godefridi Poynenborchs* betaalt 21 denieren nieuwe cijs uit het goed dat afkomstig is van zijn vader - de hereditate patris²⁷. Franco filius investiti de Dyessen betaalt (mogelijk later namelijk) *pro Godefrido filio Godefridi Poynenborch* 21 denieren nieuwe cijs. Deze post is doorgehaald. De nieuwe cijsbetaler erboven is nauwelijks leesbaar; mogelijk staat er *Gerit de Boerden*²⁸.

De stamlijn kan vervolgd worden via Peter zoon van Godefridus Poynenborch en zijn kinderen. Peter is overleden vóór 1376.

Op 23 maart 1376 krijgt *Godevaerd genoemd Poynenborch zoon van wijlen Peter* een huis, hof en toebehoren in de parochie Haaren ter plaatse genaamd Belver, in erfpacht van Henric, Jan en Willem Priem, gebroeders en zonen van wijlen Jan Priem, van Jan genoemd Stert man van Heylwich, en Jan van Nyn man van Aleyte, van Claus genoemd van den Dael en Wijtman diens zoon, alsmede van Godevaert zoon van wijlen Jan Zadelmaker²⁹. Het erf lag tussen erven van Henric Priems en van Aert Appels zoon van wijlen Aert Appels Jacobs. In 1380 betaalt *Godefridus Poynenborch* 6 denieren nieuwe cijns in de cijnskring Oisterwijk, zoals daar gebruikelijk op St.Thomas, uit een erf (afkomstig) van Johannes Puorum (Jan Priem?)³⁰.

Willem Priem verkoopt op 26 maart 1410 aan Godevaert Poynenborch een erfpacht van 1 lopen rogge op het huis en hof van Godevaert, waar die 'nu en dan woonachtig' is zoals Van Rooij in het regest van dit bewaard gebleven charter meedeelt³¹.

Dit huis is gelegen in de parochie Haaren in een stede Belver en was door Godevaert verkregen van Willems vader Jan. Mogelijk is dit de gedeeltelijke of gehele erfpacht waartegen Godevaert het huis in erfpacht kreeg, en die hij zo aflost.

Een andere zoon van Peter, *Wouter zoon van wijlen Peter Poynenborch*, heeft begin 1380 goederen verkregen tegen een pacht van 7 mud rogge van een Van den Nuwenhuse³². Voor zover deze akte in het Bosch Protocol nog leesbaar was, bleek dat niet mee uitgegeven werd het 'Lanchuys', dat tevoren geweest was van Ghijsbert Henric van den Nuwenhuse. Tot zekerheid stelt Wouter een tweetal stukken land in de parochie Haaren: het ene gelegen tussen erven van Jan van de Loo en van Aart van der Strijpen; het andere tussen erven van de kinderen van Jan van Laerhoven en van Aleyt van den Nuwenhuse. *Wouterus filius Petrus Poynenborch* staat, zoals te verwachten was, ook vermeld in het hertogelijk cijnsboek van 1380. Na Egidius de Spina (van Doorn) en Nicholaius Nerinc betaalt hij 3 denieren oude cijns³³. In februari 1382 verkoopt Art Coppen aan *Wouter Poynenborch zoon van wijlen Peter* een erfcijns van 1 oude schild op St.Thomas apostel uit zijn huis, erf en gelooft in de parochie Haaren bij Oisterwijk, gelegen aan beide zijden tussen erven van Gielis van Doorn³⁴.

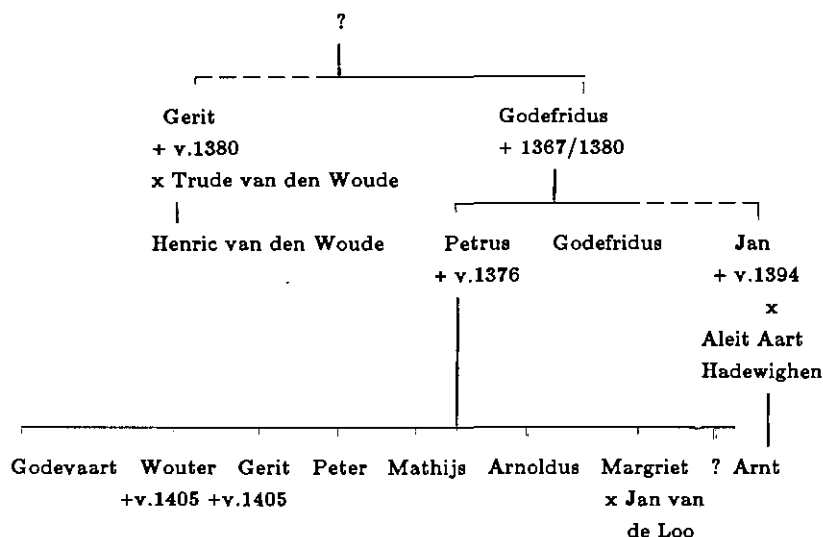
In mei 1389 treffen we een derde en vierde zoon van Peter Poynenborch. Claes Nerinc zoon van wijlen Jan Nerinc en zijn zoons Willem en Zebert hebben toen een erfpacht van een halve mud

rogge Oisterwijkse maat en te betalen op St.Andries, verkocht aan *Gerit zoon van wijlen Peter Poynenborch*, ook te behoeve van diens broer *Peter*, uit het zesde part van de verkopers in een beemd in de parochie Haaren aan de Gever, gelegen tussen een erf van het altaar van St.Catharina in de kerk van Oisterwijk en tussen de Ossenvoort, alsmede uit het zevende deel van de verkopers in een beemd in diezelfde parochie in Belver, gelegen tussen erven van Wouter van Beke en Peter Ravens³⁵.

Van de vijfde zoon van Peter Poynenborch vernemen we eerst na zijn overlijden dat hij een zoon van Peter is. In 1449 wordt verwezen naar een uitgifte door Kathelijn Jan van Tyghelt en Beris Luten van een hofstad te Oisterwijk aan *Mathijs Peter Poynenborch*³⁶. Deze hofstad was gelegen tussen een erf van Yda van Stoct aan de ene zijde en tussen de weg naar het erf van Jan van Engelen (Ter Borch) aan de andere zijde. Reeds op 2 november 1391 heeft *Mathijs Poynenborch* een hofstad te Oisterwijk ten erfcijns uitgegeven aan Luytgart van den Pol en haar zoon Gerit. Deze hofstad is gelegen tussen het erf van Godelt Maes en tussen erven van Yda van Stoct en Peter Jutkens, en strekte zich uit van de straat tot aan een erf van Lysbeth Godevarts³⁷. De erfcijns bedroeg 25 schellingen op St.Marten. Als voorwaarde aan de uitgifte was verbonden dat voordat het erf weer van de hand gedaan zou worden er eerst een huis gebouwd diende te worden dat 8 Gelderse guldens waard moest zijn. Het zal hier dezelfde hofstad betreffen die Mathijs eerder zelf ten erfcijns had gekregen. Ook *Mathias Poynenborch* treffen we aan in het hertogelijk cijnsboek van 1380 onder de cijnskring Oisterwijk. Na Margriet filia Wouterus de Leempoel betaalde hij 9 denieren oude cijns³⁸. Op donderdag na zondag Invocabit, de eerste zondag van de Vasten, 12 maart 1405, doen *Arnoldus Poynenborch*, *Petrus en Godefridus*, zijn broers, alsmede *Jan van der Loo*, *man van Margriet*, afstand van zeven-achtste in een erfcijns van 2 oude gouden schilden, welke cijns hun broer *Gerard zoon van wijlen Peter Poynenborch* verkregen had van Willem zoon van wijlen Henrick Vos van Belver uit al Willems goederen waar ook gelegen 'bij koop in brieven en rechten' ten behoeve van *Margriet weduwe van wijlen Wouter Poynenborch* en haar kinderen bij Wouter. Maar Godefridus Poynenborch behoudt een-achtste in deze erfcijns³⁹.

In deze akte, een schakelakte voor de oudste generaties, betreffen het achtste delen van een erfcijns. Misschien kan hieruit geconcludeerd worden dat Peter Godefriduszoon Poynenborch acht

kinderen gehad zal hebben. Van zeven kon hiervoor reeds hun spoor in de archieven gevolgd worden.

Overzicht van de oudst bekende Peynenborchen

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

ARAB - Algemeen Rijksarchief Brussel

GAHt - Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

R - Rechterlijk archief

RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant

1. W.J.J. Pijenburg, 'P(e)ijenburg, -borg(h)', *De Brabantse Leeuw*, XXXIV (1985) 22-29; cf. P.J. Meertens en H. Buitenhuis (red.), *Nederlands Repertorium van familienamen*, XI, Noordbrabant (Assen/Amsterdam 1977).
2. H.J. Bernsen, 'Reinier Pijenburg 75 jaar. Zijn stamreeks tot omstreeks 1400', *De Kleine Meijerij*, XII (1959) no.3.
3. P.D.M. Pijenburg, *De Oisterwijkse tak van de familie Pijenburg (Peijnenborch) in de tachtigjarige oorlog* (Vught 1962).
4. H.J. Bernsen, 'Peijnenburgh', *De Brabantse Leeuw*, IX (1960) 144, Een antwoord (en aanbod) n.a.v. een vraag van H. van der Vloodt, *De Brabantse Leeuw*, VIII (1959) 80.

5. P.D.M. Pijnenburg, *Triologie 'Peynenborch': I. De verre hoeve*, (Tilburg 1975); *II. Heer Gosewijn*, (Tilburg 1979); *III. Tranen van ijs*, (Tilburg 1983); *IV. Nieuwe vondsten*, (Tilburg 1983/84); *V. (Aanvullingen)*, (Tilburg 1985); *VI. (Aanvullingen)*, (Tilburg 1986).
6. In het rijksarchief Noord-Brabant, evenals films van het Bosch' Protocol; de protocollen zelf berusten sedert 1985 weer in het stadsarchief van 's-Hertogenbosch en zijn voor onderzoek goeddeels niet meer te raadplegen; zie M.H.M. Spierings, *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch 1367-1400*, (dissertatie) (Tilburg 1984) p. 260-263; ook in de serie *Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland*, LIX.
7. H.P.H. Camps (bew.), *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, I ('s-Gravenhage 1979).
8. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45038, f 104v (Helvoert). De vermelding oude of nieuwe cijns duidt vermoedelijk een verschil van waarde aan.
9. Idem, f 111^r (Oosterwijk).
10. M.A. Erens en H.M.Koyen, *De oorkonden der Abdij Tongerlo*, IV (Tongerlo 1958) regest 937, charter 642, voor schepenen van Oisterwijk.
11. F.W. Smulders, 'Toponymie van Haaren en Belveren', *Nomina Geographica Neerlandica*, XIV (1954), 157.
12. F.W. Smulders, 'Geen = Gerit', *De Brabantse Leeuw*, III (1954) 132, *ibid.*, IV (1955) 157, *ibid.*, VI (1957) 141-142, *ibid.*, VIII (1959) 188-189.
13. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45072, 59 (Oisterwijk).
14. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1177, f 93^v (1384) onder Haaren. Met bijzondere dank aan mevr.dr. M. Spierings te Vught, die ons behulpzaam was bij het decoderen van de akten uit de oudste Bossche Protocollen.
15. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1180, f 62 (1394) onder Berkel.
16. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1175, f 228 (1369) onder Helvoirt: Henrik Truden van den Woude c.s.
17. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45038, f 117^v (Tilborch).
18. Item, f 119 (Tilborch).
19. Item, f 121v (Tilborch).
20. Pijnenburg, IV, *Nieuwe Vondsten* (Tilburg 1984/85) p. 11.
21. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1175, f 125v (1380) onder Esch.
22. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1175, f 187 (1369) onder Helvoirt.
23. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1178, f 222v (1389) onder Helvoirt.
24. Pijnenburg, IV, *Nieuwe vondsten* (Tilburg 1984/85) p. 126:

vondst van de heer A.J. van Kempen te Bunnik, zie RANB, Boxtel R 53, f 3 (1394).

25. Pijnenburg, I, *De verre hoeve* (Tilburg 1975) p. 216-218.
26. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1175, f 19 (1367) onder Haaren en Tilburg; vgl. Spierings, *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch 1367 - 1400*, p. 286, A.6.
27. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45072, f 83 (Tilburg).
28. Item, f 82 (Tilburg).
29. H.J.M. van Rooy, *Het Oud-archief van het Groot Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1963) I, 2699 regest 123, voor schepenen van Oisterwijk.
30. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45072, f 57 (Oisterwijk).
31. Van Rooy, *Het Oud-archief van het Groot Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch*, I, 2725, regest 387, voor schepenen van Oisterwijk.
32. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1176, f 111^v (1380) onder Haaren.
33. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45072, f 77 (Oisterwijk).
34. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1176, f 241^v (1382) onder Haaren.
35. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1178, f 232 (1389) onder Haaren.
36. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1219, f 54 (1449) onder Oisterwijk; vgl R 1213, f 112 (1443).
37. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1179, f 111 (1391) onder Oisterwijk.
38. ARAB, Archief Rekenkamer, inv. nr. 45072, f 68 (Oisterwijk).
39. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1184, f 292 (1405) onder Haaren.

Een banneling op het Gulden Huis te Rixtel

Mr.J.Belonje

Postbus 107, 1800 AC Alkmaar

Er zijn bij verloop van tijd heel wat geschiedenissen over oude kastelen geschreven waarbij degenen, die het nodige onderzoek uitvoerden, als regel erop uit zijn geweest om een overzicht te brengen over de reeks van personen, die al dan niet met hun familie, het gebouw in kwestie in bezit of eigendom hadden. Soms valt er dan bij verschillende dergelijke verhalen behalve een sluitende serie van eigenaars, nog wel iets méér te berichten en dan speciaal over personen, die bij voorbeeld als huurders, of in algemene zin als gebruikers, zo'n huis konden bewonen. Immers, herhaaldelijk kwam het voor dat een al dan niet veraf wonende kas-teel-eigenaar zijn tweede bezitting elders liever door een ander bewoond zag. Dergelijke verhoudingen waren dan niet alleen ge-

wenst omdat deze geldelijk voordeel opleverden, maar ook omdat dagelijkse contrôle van hem, die hier verkeerde, gemakkelijk kon leiden tot conservering van de eigendommen.

Door toevallige omstandigheden kwam mij onder ogen dat een dergelijk gebruiksrecht overgelaten is geweest van het onder de gemeente Aarle-Rixtel gelegen Gulden Huis. Die bezitting is, om haar meer precies te situeren, te vinden geweest ten oosten van het Verlaat in de rivier de Aa en oost van de Zuid-Willemsvaart. Zij was bekend onder de kadastrale kenmerken volgens het oorspronkelijke kadastrale blad 3 der Sectie B., genaamd Broekkant nrs. 415 t/m 419 en 422, annex de watermolen, zoals deze in 1828 werden opgemeten door de landmeter der 1^e Klasse Peter Everhard Fritsen.

Het Gulden Huis genoot tot voorkort, toen het Brabants Kasteel er aandacht aan besteedde¹, weinig bekendheid meer, want bijvoorbeeld de officiële 'Voorlopige Lijst' der Rijksmonumenten-Commissie² noemt deze bezitting in het geheel niet meer en evenmin is zulks het geval in het in 1981 verschenen *Middel-eeuwse Kastelen in Noord-Brabant*³. De geograaf Van der Aa⁴ verzekert dat het huis *zeer aangenaam aan de Aa gelegen is, dat de rondom dit huis liggende en daaraan toebehorende landerijen geven het beste, en in evenredigheid van hare grootte, het meeste hooi van de geheele Meijerij*. Ook noemt hij de boven aangehaalde water en rosmolen, *die 's winters door het water en 's zomers door paarden gedreven wordt, en den roem heeft dat nergens in de Meijerij, uit dezelfde hoeveelheid zaad, meer en betere olie geslagen wordt dan hier*. Vermeld wordt daar ook dat het Gulden Huis in zijn tijd als eigendom van Albertus Botsz. te Helmond slechts nog 2.91.31 ha groot was in tegenstelling daarvoor van 13 bunders, 22 vaderlandse roeden en 9 vaderlandse ellen, en ook, dat het had onder anderen *eene bijzondere leenzaal en een leenhof, bestaande uit eenen Stadhouder, eenen Secretaris en twee Schepenen; terwijl vele goederen en landerijen daaraan cijnsbaar en leenroerig waren*. Die laatste vermelding dient men aldus te verstaan, dat er daar zowel een leenkamer als een cijnskamer bestond. Voor zover de leenkamer aangaat, kan daaraan toegevoegd, dat de betreffende leenacten-boeken over het tijdvak 1531 - 1798 bewaard gebleven zijn en zich nu bevinden in het Rijksarchief van Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch⁵. En een zeer welkom en uitvoerig overzicht van de leenheren in het onvolprezen *Taxandria*⁶.

Uit de laatste bron valt op te maken, dat de bezitting door de eigenaar-bewoner Cornelis Draak als *adelijk huys en casteel*,

april 1786 en 28 februari 1787, zijn twee broeders tot erfgenamen o.a. van het Gulden Huis gemaakt heeft⁷.

In die periode nu - met zekerheid blijkt niet of deze man als huurder optrad van het Gulden Huis dan wel of hij tevens daarvan eigenaar was - ging daar wonen Nicolaus Montauban van Swijndrecht, de oudste zoon van François van Swijndrecht en Elisabeth Montauban, wonende te Rotterdam even buiten de Schiedamse poort, een makelaar vooral in schepen. Hij overleed te Warmond op 13 juni 1831 en was in 1778 getrouwd met Elisabeth Catharina van der Linden, dochter van Hubertus en Johanna Maria van Rijn⁸.

Aanvankelijk Orangist, werd hij weldra een uitgesproken patriot, lid van de Rotterdamse stedelijke schutterij en van de grote krijgsraad, lid van de *Vaderlandsche Sociëteit* en lid van de Commissie van Defensie van Holland! Deze antecedenten hebben hem bij de omkering van zaken de nodige parten gespeeld: op 22 oktober 1787 werd zijn aanstelling als makelaar ingetrokken en de 28^e mei van het volgende jaar werd hij op een door de procureur-generaal verkregen mandement met conclusie crimineel voor het Hof gedagvaard, met als gevolg een sententie van 18 september 1789, waarbij hem verbanning werd opgelegd met veroordeling in de kosten van het geding. Een vertrek naar Frankrijk volgde waarna een verblijf in de Zuidelijke Nederlanden, terwijl, toen het hem daar slecht beviel, hij weldra verhuisd is met de zijnen naar het Gulden Huis te Aarle-Rixtel, al vóór 1792.

Onder de titel *Parallele levens in de Nieuwe Geschiedenis* heeft mr. W.F. Lichtenauer in het Rotterdams Jaarboekje⁹ op verdienstelijke wijze de biografie bewerkt van zijn voorzaat Nicolaus Montauban van Swijndrecht, met toevoeging van diens portret. De schrijver heeft daarin talrijke officiële stukken geraadpleegd, die afgedrukt waren in de *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken of Vervolg der Merkwaardigste Geschiedenissen die voor gevallen zijn in de Vereenigde Provinciën*¹⁰. Door hem zijn zij soms eens geheel, maar soms ook in excerpt in het verhaal verwerkt. Daargelaten de vraag, of deze wijze van geschiedschrijving wel gewenst geacht moet worden, heeft in één merkwaardig opzicht een niet toevallige omissie uit de voorgedragen documenten een belangrijk gegeven min of meer vertroebeld. Begrijpelijk is, dat kort na de revolutie van 1795 aan de ballingschap van Van Swijndrecht een einde kwam. Toch was men tevoren nog tijdens de regering van de Stadhouder zo clement geweest om door de uitgedeelde straffen een streep te halen. Zelfs had hij tevoren, merkwaardig genoeg, de kans schoon gezien om op 21 maart 1793 van mr. Hendrik Justus van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, de toen-

malige Advocaat-fiscaal en procureur-generaal van Staats Brabant en Overmaze een acte van *sauvegarde*¹¹ te verwerven wegens zijn persoon, familie en zijn (?) kasteel Het Gulden Huis. Deze beschikking luidde letterlijk, volgens copie, opgenomen in de Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken als volgt¹²:

De ondergeteekende Advocaat-Fiscaal van Brabant en Landen van Overmaze, rapport bekomen hebbende van de goede diensten door den Heer Nicolaas Montauban van Zwijndregt, wonende op het Kasteel te Rixtel, genaamd den Guldenhuis, gedurende het verblijf der Fransche Troupen in de Myery van 's Hertogenbosch, aan verscheiden Ingezeten en daaromtrent, en voornamentlijk aan den Heer Van Helmond bewezen, en wel zo veel in zijn vermogen is, deszelfs goedwilligheid willende erkennen, verzoekt hier mede aan alle Heeren commandeerende Officieren van Hunne Keizerlyke en Koninglyke Majesteiten, en alle brave en edelmoedige Militairen van hoogstgedagte derzelve Arméén, aan welke deze zal worden vertoond, het bovengemelde Kasteel en alle de verdere Goederen en Bezittingen aan den gemelden Heer Nicolaas Montauban van Zwijndregt toekomende, onder hunne byzondere bescherming te nemen, en voorts zyn Persoon en die van zyne Familie te willen bewaren tegen alle overlast, geweld en moeyenis. Gedaan en gezegeld met mijn gewoon Cachet, in 's Hage den 21 Maart 1793 (was getekend,) H.J. van Oldenbarneveld, genaamd Witte Tullingh Advocaat-Fiscaal van Brabant en Lande van Overmaze. (Onder stond) Na gedane collatie is deze Copie met het Origineele, zijnde geschreven met de eigene en aan my welbekende hand van den Heer Advocaat-Fiscaal Tullingh bevonden te accordeeren. In Rotterdam den 21 September 1793, by my resideerende (Was geteekend,) J. van der Mey, Notaris publiek.

In de considerans der *sauvegarde* valt hier te lezen, hetgeen in de boven aangehaalde biografie achterwege is gelaten, namelijk dat de Fiscaal na *op kondschap* uitgegaan te zijn, o.a. te Eindhoven, gebleken was, dat Van Zwijndregt toen het Franse gezag de Meyerij beheerste aan verscheidene Ingezeten en daaromtrent en voornamentlyk aan de Heer van Helmond goede diensten had bewezen. Hetgeen dus niet veel anders betekende dan dat de patriot danig 'van twee walletjes gegeten' had. En ook, dat hij zelfs voornamelijk diensten had bewezen aan genoemde Heer van Helmond. Het met name noemen van een invloedrijke figuur zal Van Zwijndregt's biograaf wat vreemd zijn voorgekomen, althans hij heeft deze in zijn artikel overgeslagen, misschien omdat hij deze bijzonderheid onbelangrijk heeft geoordeeld. De vermelding van deze naam was echter wel terdege belangrijk terwijl hier weer eens duidelijk bewezen wordt hoe gemakkelijk halve citaten

moeilijkheden kunnen opleveren. Immers deze *Heer van Helmond* was geen ander en niemand meer of minder dan Carel Frederik Wesselman, geboren te Beekbergen, Gelderland op 12 april 1746 en overleden op 25 januari 1825 op het kasteel Helmond, zoon van Peter, Ontvanger van het Ambt Apeldoorn en Hendrina Pluijm(s), getrouwd te Amsterdam op 18 februari 1770 met Anna Sibilla Wilhelmina Plencker, dochter van Hendrik Willem en Daniela Theodora Brandt, geboren te Essen-Ruhr op 29 augustus 1740 en overleden te Helmond als voren op 25 april 1817; hun oudste zoon viel de eer te beurt om voor een verheffing in de Nederlandse adelstand in aanmerking te komen met het predicaat van jonkheer. C.F. Wesselman, die van 1770 - 1784 Muntmeester geweest was van de Stad en de Provincie Utrecht, kocht op 19 oktober 1781 van Nicolas Antoine Rijksgraaf van Arberg voor f155.000 de heerlijkheid van Helmond met de Warande en het kasteel, dat hij voor een belangrijk deel herstelde en waarnaast hij in 1806 een uitgestrekte textielfabriek stichtte. In zijn nieuwe omgeving was hij een man van hoog aanzien¹³.

Wat hiervan verder zijn moge, zoals bij de vermelding der aangehaalde feiten al was opgemerkt, ging Het Gulden Huis na een aanzienlijke inkorting van de bijbehorende terreinen, zijn ondergang allengs meer en meer tegemoet. Die afbraak zette zich voort totdat eindelijk de klokkegieters Fritsen, die het kasteel in 1875 aankochten en wat er nog van over was hebben gesloopt....

NOTEN

1. J.P.C.A. Hendriks, 'Het Gulden Huis', *Het Brabants Kasteel*, II, nr. 1 (1979) 24-35; J.P.C.A. Hendriks, 'Het Gulden Huis 2', *Het Brabants Kasteel*, II, nr. 2 (1979) 27-28 en F.M. Eliëns, 'Het Gulden Huis 3', *Het Brabants Kasteel*, III, nr. 4 (1980) 28-33.
2. *Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst*, X, de Provincie Noord-Brabant ('s-Gravenhage 1931).
3. A. van Oirschot, *Middeleeuwse Kastelen in Noord-Brabant*, (Rijswijk 1981).
4. A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, IV (Gorinchem 1843) p. 1012/3.
5. *Rijksarchiefverslagen*, XLIII, 1 (1920) p. 43; de laatste leen-griffier was Benjamin de Jong van Beek en Donk, overleden in 1808.

6. *Rijksarchiefverslagen*, XIX, (1912) 266 ev.
7. F.H.L. Hommes, 'Waltheri of Gualtheri en aanverwante geslachten', *Taxandria*, XLVI (1939) 39, 40 en 41.
8. 'Van Zwijndregt', *Nederland's Patriciaat*, XIX (1930) 275 sub V.
9. *Rotterdams Jaarboekje*, VI, 4 (1956) 139 ev. Hierin een uitvoerige biografie van de man en diens portret tegenover pagina 164 sub 37 uit 1824.
10. *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken of Vervolg der Merkwaardigste Geschiedenissen die voorgevallen zijn in de Verenigde Provinciën*, N°. 27 - 9, Leiden en Amsterdam, September 1793, p. 1591 ev., 1611, 1746.
11. Ed. van Zurk, *Codex Batavus*, (Rotterdam 1738) 839 en 1017.
12. T.a.p. 1507 (September 1793).
13. Zie o.a. Aug. Sassen, *De Heeren van Helmond* (Helmond 1880) 34; J.B. Rietstap, *Wapenboek van den Nederlandschen Adel met genealogische en heraldische Aanteekeningen*, II, (Groningen 1887) 268 (en plaat 97); W.A. Beelaerts van Blokland e.a., *Nederlandsche Kasteelen en hun Historie*, II (Amsterdam 1914) 180/1, waar C.F. Wesselman's portret gereproduceerd is.

SCHOOLVERZUIM in de zeventiende eeuw

P.L. Leget-Kuijlen & J.N. Leget
dr. Hermanslaan 36, 5348 JK Oss

Hendrick van Osch, schoolmeester te 's-Hertogenbosch, machtigt Pieterella Janssen, huisvrouw van Peeter Casteleijns, uit Utrecht, om zich namens hem te vervoegen bij de eerwaarde Predikheren van de Cleijne Jesuiten te Antwerpen om zekere jongeling, Hubertus, een zoon van de baljuw van de stad Arnemuiden Hubertus Kempen, die bij Hendrik van Osch ter school besteld was en in de nacht van 16 op 17 maart jongstleden stilzwijgend uit zijn school is weggelopen en zo hem kennelijk bericht is bij de voornoemde Predikheren of bij een wolspinner in de Korte St.Jansstraat verblijft, op te sporen en hem te doen transporteren naar zijn vaderlijke stede. (Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Not. 2849, dd. 16-9-1682)

MEDEDELING aan auteurs

Recente ontwikkelingen op het gebied van tekstverwerking nopen de redactie potentiële auteurs van artikelen in de Brabantse Leeuw te wijzen op nieuwe mogelijkheden.

Deze en komende jaargangen van de Brabantse Leeuw worden op het bureau van het Noordbrabants Genootschap verwerkt op moderne apparatuur en camera-ready gemaakt, waarna de drukker het blad vermenigvuldigt. Deze apparatuur bestaat uit zg. IBM-compatibele personal computers en een hoogwaardige printer.

De gangbare verwerking van aangeboden manuscripten tot een aflevering van dit tijdschrift vereist het opnieuw typen van alle artikelen, een proces waarbij in principe alleen de layout wordt aangepast aan de stijl van het blad. Dit hertypen maakt ten minste één correctieslag en het herstellen van eventueel daarin gesloten fouten noodzakelijk. Nu is het opsporen van fouten in een tekst een uiterst moeilijke opgave. Veel auteurs lezen gewoon over foutjes heen omdat de tekst hen zo bekend voorkomt, en een (vreemde) corrector moet bij een lang artikel voortdurend geconcentreerd blijven werken, wil hij alle fouten opsporen. Toch is het corrigeren voor de Brabantse Leeuw hoogst noodzakelijk maar tegelijk zeer moeilijk, omdat genealogieën doorgaans vele oorspronkelijk gespelde citaten en een groot aantal jaartallen bevatten. Het is evident dat speciaal foutieve jaartallen gemakkelijk over het hoofd gezien worden.

Al met al een lastige zaak, want de fouten in een eenmaal in druk verschenen artikel blijken nauwelijks uitroeibaar. Omdat de Brabantse Leeuw niet meer beschikt over een professionele corrector, is goed corrigeren zeer wenselijk wil de kwaliteit van de Leeuw gehandhaafd blijven.

De introductie van tekstverwerkende apparatuur heeft het werk van de corrector deels verlicht waar het lopende tekst betreft. De computer kan de ingevoerde tekst namelijk woord voor woord op spelfouten controleren. Elk woord uit de tekst (géén jaartallen) wordt opgezocht in de woordenlijst van de computer. Wordt het woord op die lijst aangetroffen, dan neemt de computer aan dat het correct gespeld is. Ontbreekt dat woord, dan is het of foutief gespeld of een voor de computer nog onbekend woord. De computer maakt de gebruiker attent op het feit dat het betreffende woord mogelijk verkeerd gespeld is en biedt vervolgens de gelegenheid dat woord in de tekst te wijzigen, danwel als nieuw woord toe te voegen aan de bestaande lijst. De gebruiker bouwt

aldus geleidelijk aan zijn eigen specifieke woordenlijst op, die uiteindelijk veel jargon kan bevatten.

De kans op spelfouten is dus voortaan vrijwel nihil. Slechts typefouten die een woord gedeformeerd hebben tot een ander toeval-
lig ook in de computerlijst voorkomend woord zullen door de ma-
zen van het net glippen.

Er zit evenwel nog een ander aspect aan tekstcorrectie, waar de computer ons niet kan helpen. Wanneer de typist(e) een woord of zelfs een hele regel overslaat tijdens het intypen, zal de compu-
ter het ontbrekende niet missen; deze is nog niet in staat de
syntaxis van een zin controleren. Ook jaartallen worden door de
computer correct verondersteld, er bestaat immers geen denkbaar
criterium waarop hij mogelijke verdenking zou kunnen gronden.
Zulke fouten moeten de auteur of een geoefende corrector, die nu
eenmaal behept zijn met bovenbeschreven feilen, opvallen.

Personal computers komen meer en meer voor particulieren en
dus ook voor genealogen ter beschikking. Velen verkiezen daarop
tekstverwerking te bedrijven boven een typemachine, omdat het
conciipiëren van tekst dan minder moeizaam verloopt. Men kan
almaar aan een ruw concept blijven poetsen totdat een afgerond
artikel is ontstaan, zonder dat de tekst telkens geheel of gedeel-
telijk behoeft te worden overgetypt. Dit is mogelijk geworden
omdat de computer de tekst tijdelijk kan opslaan in zijn geheu-
gen of permanent bewaren op een diskette.

Deze vorm van werken met tekst behoort evenwel niet beperkt te
blijven tot het opstellen van het artikel. Het zou ideaal zijn wan-
neer de auteur de tekst opstelt, zijn floppy-disk aanlevert, waar-
na het bureau slechts de layout aanpast aan de huisstijl. Dit
heeft het voordeel dat de tekst niet opnieuw ingevoerd moet
worden, zodat het introduceren van fouten is uitgesloten. Beide
aspecten leveren niet alleen belangrijke tijdswinst op, zij zullen
ook de kwaliteit van het blad verbeteren.

Een en ander betekent dat auteurs, die een artikel gaan schrijven
voor dit blad en een personal computer tot hun beschikking heb-
ben, worden uitgenodigd vooraf contact kunnen opnemen met de
redactie ten einde advies in te winnen in welke vorm van elec-
tronische opslag de tekst het beste kan worden aangeleverd om
verwerking mogelijk te maken. Het bureau is bereid diskettes
beschikbaar te stellen.

Ter informatie zij hier nog aan toegevoegd dat het bureau werkt met het tekstverwerkingsprogramma WordPerfect. Bestanden gemaakt met dit pakket zijn derhalve ideale uitgangspunten, maar ook met een gewone 'editor' gemaakte (ASCII)tekst levert al belangrijke tijdwinst op.

de redactie

Inventaris Bossche gasthuizen

Onlangs verscheen bij het Archief van de Godshuizen deel I van de inventaris op de archieven van de Bossche gasthuisjes samengesteld door drs. H.R. Wolf. Dit deel bevat een uitvoerige inleiding met onder meer de geschiedenis van zesentwintig in Den Bosch gevestigde, in de periode 1345 - 1682 gestichte gasthuisjes die zich toelagden op het verschaffen van onderdak en vaak ook voedsel en brandstof aan 'arme' lieden. Op den duur waren het voornamelijk bejaarde of invalide mensen die van deze voorziening profiteerden.

De delen II tot en met V bevatten de eigenlijke inventaris, deel VI, dat overigens nog in 1987 zal verschijnen, indices op namen van personen, plaatsen en instellingen.

De delen kosten inclusief porti f12,50 (bij af (laten) halen f7,50 à contant) en zijn te bestellen bij: Archief Godshuizen, Postbus 90107, 5200 MA 's-Hertogenbosch, tel. 073-120844 tst. 155.

Dr. A. Kappelhof
archivaris Godshuizen, 's-Hertogenbosch

VRAAG

Gevraagd nadere bijzonderheden over Antonius van der Putten, die op 4 februari 1753 te Weert is gehuwd met Helena Knapen. Kan deze Van der Putten vereenzelvigd worden met Antonius Van der Putten, te Helmond op 17 januari 1727,, door J.A.W. Swane onder III-8 opgevoerd in De Brabantse Leeuw, jaargang VII (1958) p.143?

H.M.H. van der Putten
Bronkhorst 37, 2402 PC, Alphen aan den Rijn

ERRATA

In 'Het nageslacht van Jan Moonen te Bladel en Gestel' door M.J.H. van Dooremolen verschenen in de Brabantse Leeuw XXXVI (1987) 1-32 is op pagina 22 een zin weggevalen. Na 40 roeden te Gestel... moet volgen: Uit de beschrijving blijkt dat het hier het Pannenhuijs betreft (Not. 8384, nr. 53 dd. 7.5.1841).

Voorts dienen de volgende noten te luiden:

Noot 87 : als noot 82 en 83.

Noot 99 : als noot 45 en 71.

Noot 100: als noot 86 en 96.

DE BRABANTSE LEEUW

een uitgave van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabants Genootschap verschijnt vier maal per jaar.

Redactie: dr.ir.C.H.J. van den Brekel, voorzitter; mr.G. Berkelmans; J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris; mevr.P.L. Leget-Kuijlen; A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijs.

Correspondentie-adres voor het toezenden van manuscripten, recensie-exemplaren, ruilabonnementen en mededelingen/vragen en antwoorden alsmede het opgeven van abonnementen, en het bestellen van losse nummers, oude jaargangen en inbindbanden: Het Noordbrabants Genootschap, Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch.

Abonnementsprijzen per jaargang voor Nederland en België f 34,- elders f 36,-. Men wordt verzocht het abonnementsgeld te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen uitsluitend schriftelijk voor 1 december 1987.

INHOUD AFLEVERING 1987/2

Jubileumprijsvraag, blz. 65.

Brabantse Hamels, proeve van een genealogie, *C.A. Hamel*, blz. 66 - 94.

Bax en Hansen, afkomstig uit Heeze, *drs. E.C.J.M. Bakx + en C.S. Smit*, blz. 97 - 102.

Begijnen te Turnhout, Herenthals en Diest, *P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget*, blz. 103 - 106.

De oudste generaties Peynenborch, *dr.ir. C.H.J. van den Brekel en W.P.H.J. de Bakker*, blz. 107 - 117.

Een banneling op het Gulden Huis te Rixtel, *mr. J. Belonje*, blz. 119 - 124.

Schoolverzuim in de zeventiende eeuw, *P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget*, blz. 125.

Mededeling aan auteurs, *de redactie*, blz. 126 - 128.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen alleen met schriftelijke toestemming van de redactie

de brabantse leeuw

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE SECTIE VOOR
GESLACHT-, NAAM- EN WAPENKUNDE VAN HET
NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP

JAARGANG 36, NO. 3

1987

HET NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP 's-HERTOGENBOSCH

Driemaandelijks tijdschrift van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabantse Genootschap. Redactie: dr.ir. C. H. J. van den Brekel, voorzitter, J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris, mr. G. Berkelmans, mevr. P.L. Leget-Kuijlen, A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijts. Redactie- en administratie-adres: Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch, tel 073-139484.

Abonnementen per jaargang: binnenland f 34,00; buitenland f 36,00 inclusief porti. Men wordt verzocht te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

JAARGANG 36

--

No. 3

--

1987

NON OMNIA POSSUMUS OMNES

Jaren geleden heeft het bestuur van de sectie genealogie van het Noordbrabantse Genootschap in principe besloten een reeks van genealogische monografieën uit te geven om zo te voorzien in de behoefte tot het uitbrengen van publicaties welke te omvangrijk zijn voor opname in De Brabantse Leeuw. Het heeft evenwel nog lang geduurd voor met het eerste deel van deze serie kon worden begonnen. Als gevolg van het ontbreken van subsidietoezeggingen was het al die jaren niet mogelijk een gezonde financiële basis te leggen voor deze onderneming.

Thans, in het jaar waarin het Genootschap zijn honderdvijftigjarig bestaan viert, komt het eerste deel uit.

In NON OMNIA POSSUMUS OMNES geeft drs. L.F.W. Adriaenssen een uitgebreide genealogische beschrijving van het in oorsprong Kempense geslacht Van den Nieuwenhuysen en haar aanverwante families over de periode 1350-1800. De stamboom biedt, doordat de familie tot aan de uiterste grenzen van het oude hertogdom Brabant uitwaaiert, een gevarieerde aanblik. De bekende methodische aanpak van de auteur heeft geresulteerd in hoogst interessante en goed gedocumenteerde bespiegelingen over het wel en wee van leden uit dit geslacht, welke in een brede historische kontekst zijn geplaatst. Dit werk steekt daardoor ver uit boven de gebruikelijke genealogische standaard, zowel met betrekking tot de diepgang als tot de uitgebreidheid.

Na een genealogiografie van het geslacht behandelt Adriaenssen uitputtend de tak-Van den Nieuwenhuysen, de tak-Van Terre, de eerste en de tweede Diessense tak, de molenaarstak, de tak-

Van Goerle-Segers, de tak-De Jong van den Nieuwenhuysen, drie Dongense takken, de Roosendaalse tak, twee Loonse takken, de Oosterhoutse tak, de tak-Schalcken, de tak-Floren, de Haagse of oud-katholieke tak, de takken in de Capellen, de Besooise tak, de tak te Klundert, de takken in het land van Altena, de Mierdse tak, het Friese takje, de tak-Van den Nieuwenhuysen van Weelde, twee Hilvarenbeekse takken, de tak-Pluym-Panis, de takken-Smolders in de meierij en te Mechelen, de tak-Van den Hertganck, de tak-Otten, de tak-Vervlaest, de Cantfoortse takken, de kanongieters, de Antwerps-Mechelse tak, de Putterijtak, de tak-Brouwers, de tak-Van Goirle, de vleeshouwerstak, de leerlooiers-tak, de tak-Damen, de Bossche tak en de Neterselse tak.

Een eigenaardigheid van de familie is dat deze, zelfs in haar uitzonderlijke wijd-vertaktheid, door de eeuwen heen een onderlinge band heeft behouden ten gevolge van het functioneren van verschillende familiestichtingen, die in de familiegeschiedenis ruime aandacht krijgen: het Sint-Heylwichsgasthuis voor arme kinderen te Mechelen (gesticht door Heylwich van den Nieuwenhuysen); de huisarmen van Cathalijn van den Nieuwenhuysen; de studiebeurs van Willibrort van den Nieuwenhuysen; de stichtingen van Pedro van den Nieuwenhuysen geheten Michielssens. Legio zijn de processen geweest die familieleden en buitenstaanders hebben gevoerd over deze stichtingen en de ontrafeling daarvan door Adriaenssen mondde uit in additionele stambomen van de families Damen, Hoybergen, Van Trier, Van Heyst, Van Gorp, Van Scherpenberch, Janssens.

Deze veelomvattende verhandeling bestrijkt de periode van viereeneenhalve eeuw historie van zowel de Noordelijke als Zuidelijke Nederlanden.

De monografie van circa 600 bladzijden zal in december 1987 verschijnen. Belangstellenden kunnen tot 1 december 1987 voorintekenen op het bureau van het Noordbrabants Genootschap, postbus 1105, 5200 BD 's-Hertogenbosch, à f75,- exclusief verzendkosten; na deze datum bedraagt de prijs f85,-.

Degenen die destijds reeds op deze uitgave hebben ingetekend zijn in de gelegenheid gesteld de voorintekening alsnog te bevestigen.

BRABANTSE HAMELS proeve van een genealogie

(vervolg van pagina 94)

C.A. Hamel

Hei-akker 57, 5171 WP Kaatsheuvel

X-e. **Georgius Wilhelmus Hamel** (z.v.IX-b), op 18 mei 1767 te Ginneken geboren. Hij zette de bakkerij van zijn vader aan de Teteringsche Dijk voort. De bakkerij stond op het gedeelte van de Dijk dat tot de jurisdictie van Ginneken en Bavel behoorde en werd aan de westelijke zijde begrensd door de gemeentegrens met Teteringen. De buurtschap werd en wordt Heusdenhout genoemd en behoort nu tot de gemeente Breda.

Georgius huwde tweemaal. Te Ginneken huwde hij op 31 oktober 1796 met Hendrina van Alphen, die op 12 februari 1772 te Oosterhout in de St.Janskerk werd gedoopt als dochter van Nicolaas van Alphen, ex Alphen, en Catharina Olijslagers. Bij deze doop waren als doopheffers aanwezig de Rev. Dom. Adrianus de Vet en Anna Maria van Alphen. Beide echtelieden waren niet eerder gehuwd geweest. Hendrina overleed te Ginneken op 23 december 1814; bij de aangifte hiervan gaf Georgius als haar voornaam Engeline op.

Hij hertrouwde eveneens te Ginneken op 28 april 1817 met Anna van den Diepstraten, die te Ginneken rooms-katholiek werd gedoopt op 25 september 1796. Zij was een dochter van Pieter van den Diepstraten (in zijn overlijdensakte van 24 mei 1811 heet hij Pierre Paul) en Maria Schoenmakers, en een kleindochter van Paul Diepstraten, Anna van Arendonck, Adam Schoenmakers en Joanna van Gastel. Zij beheerde de bakkerij na het overlijden van haar man en zette die met behulp van enkele van diens zoons voort. Ze overleed te Ginneken op 2 mei 1854.

Georgius Hamel overleed op 27 maart 1844 eveneens te Ginneken in zijn woning aan de Teteringsche Dijk.

Tot de nagelaten goederen behoren volgens de memorie van successie:

- een huizinge met moestuin aan de Teteringsche Dijk te Heusdenhout onder Ginneken. De moestuin (sectie A, nr.383) was 12 roeden en 20 ellen groot en het huis met erf (sectie A, nr.384) 4 roeden en 84 ellen.
- de helft in een stuk heide te Teteringen op de Meerberg,

(sectie A, nr. 140) groot 23 roeden en 60 ellen.

Georgius verkreeg uit zijn beide huwelijken vele kinderen, gespreid over zoveel tijd, dat het aanvankelijk twee personen leek te betreffen.

Alle kinderen werden aan de Teteringsche Dijk te Ginneken geboren en aldaar in de rooms-katholieke kerk gedoopt:

1. Simon, gedoopt op 1 maart 1797. Zijn doopheffers waren Adrianus van Alphen en Joanna Elisabeth Hamel. Hij huwde op 9 oktober 1816 te Rotterdam met Geertruij van Kersbergen, die aldaar op 30 augustus 1791 is gedoopt als dochter van Cornelis van Kersbergen en Grietje Klaaze. Zij overleed op 1 oktober 1848 in hun woning aan de Schiedamsche Dijk nr. 3.

Simon was evenals zijn vader broodbakker en vestigde zich te Rotterdam. Hij overleed aldaar op 6 april 1864 op het adres Baan nr. 24. Hij liet dochters na:

- a. Henrica Margaretha Johanna, geboren in juni 1820 overleed op vijftien-jarige leeftijd *in Bedevaart zijnde naar Kavelaar* te Goch op 19 september 1835 aan de gevolgen van een ongelukkige val.
- b. Margaretha Johanna Maria, te Rotterdam geboren op 12 november 1829, aldaar op 6 juni 1860 gehuwd met Anthonius Johannes Spaapen en te Rotterdam op 31 december 1896 overleden.
- c. Cornelia Helena, te Rotterdam geboren op 28 februari 1835. Ze huwde aldaar op 29 november 1865 met Hendrik Johannes Hoebe en overleed te Teteringen op 9 januari 1909. Hun zoon Hendrik Simon Antonius was ten stadhuize als getuige tegenwoordig bij de aangifte van de geboorte van mijn schoonvader Johannes Antonius van Oosterum, geboren op 9 maart 1902 te Teteringen.

Aan de twee jongste dochters *als zodanig krachtens de wet de innige erfgenamen zijner nalatenschap en wel ieder hoofdelijk voor de helft* liet Simon na: *een huis, achterhuis en erve, staande en gelegen aan de Oostzijde van den Schiedamsche Dijk te Rotterdam, op den Noordhoek van de Jan Slijpmansteeg, Wijk 3, nrs 437 en 297, sectie H, nr 206 en 207.*

2. Nicolaas Hamels, gedoopt op 9 maart 1799. Zijn doopheffers waren Nicolaas van Alphen en Joanna van Alphen, de laatste in de plaats van Lucia Hamels. Hij overleed te Ginneken op 19 maart 1814.
3. Joannes Henricus, gedoopt op 30 november 1801 in het bijzijn

van de peter Henricus Wijssenburg en de meter Joanna Hamel. Hij overleed reeds op 20 mei 1802 te Ginneken.

4. Helena, door Jacobus van Hoijdonk en Barbara Prinsen op 30 november 1803 ten doop gehouden. Zij huwde te Ginneken op 10 mei 1830 met Cornelis Bierens, die op 3 september 1807 te Tilburg in de parochie 't Heike werd gedoopt als zoon van Daniel Bierens en Goverdina Ruiters. Cornelis was schoolmeester te Alphen (NB), alwaar Helena overleed op 15 november 1833. Haar weduwnaar hertrouwde met Johanna Swolfs. Zijn zoon Adriaan Daniel was enige tijd bakkersleerling bij zijn zwager Simon te Rotterdam.
5. Johannes Josephus, gedoopt op 17 juli 1806 in aanwezigheid van Joannes van Alphen en Adriana Martens.

2 B 11

**BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGEN,
JOANNES JOSEPHUS HAMEL,**

geboren te *Ginneken*,
en overleden te *Teteringen*, den 23 January 1885,
in den ouderdom van 79 jaren, 6 maanden en 6 dagen.

*Ik heb de wegen des Heere waargenomen, ik
ben van den Heer niet boosaardig afgeweken.*
Ps. XVII. 22.

*Wilt dus niet weenen, over die gestorven is,
noch beklaagt hem niet..... Want de Heer zegt,
er is loon voor uwen arbeid.*
Jerem. XXII. 5 10— XXXI. 13.

*Deze verandering komt van de registerhand des
Allerhoogsten, daarom vertrouwt elkander met
deze woorden.*

Ps. LXXVI. en 1. Thess. Cap. 4.

R. I. P.

Hij huwde te Princenhage op 3 december 1831 met Maria Catharina Oonincx, die aldaar op 17 januari 1807 werd gedoopt als dochter van Marinus Oonincx en Maria Antes. Ze overleed te Teteringen op 14 februari 1885.

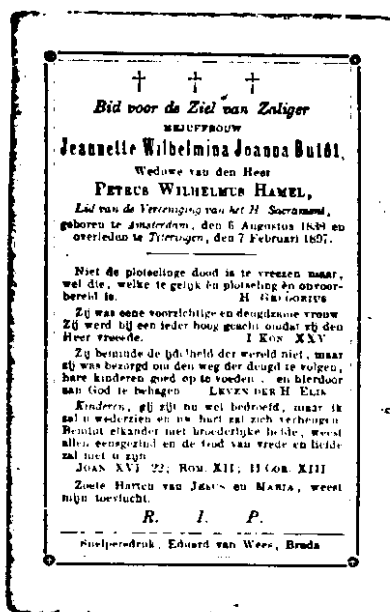
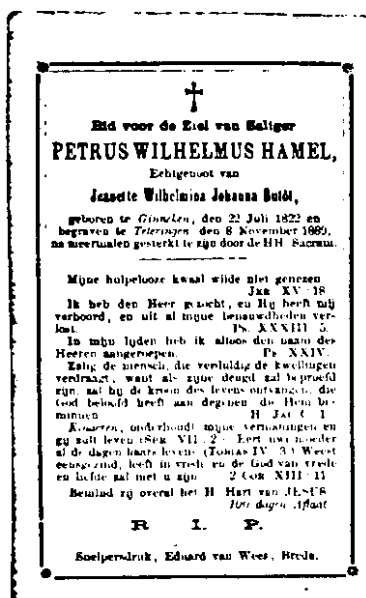
Joannes was evenals zijn vader broodbakker en vestigde zich te Teteringen aan het Hoeveneind nr 70, hij overleed er op 23 januari 1836 zonder enig onroerend goed achter te laten.

Zijn jonge weduwe, die van huis uit landbouwster was, zette niettemin de bakkerij voort en hertrouwde met Jo-

hannes Baptist van Gool, eveneens een bakker.

Joannes was stamvader^a van staak A.

6. Maria Catharina, gedoopt op 25 maart 1809. Zijn doopheffers waren Joanna Hamel en Nicolaas van Alphen, in de plaats van Catharina Brakman. Zij huwde te Rotterdam op 27 mei 1829 met Willem van Kersbergen, een broer van Geertruij van Kersbergen, die met Catharina's broer Simon was gehuwd. Willem werd te Rotterdam gedoopt op 8 maart 1803, werd koperslager en overleed te Rotterdam op 2 augustus 1848. Maria overleed op 5 december 1841 eveneens te Rotterdam. Hun zoon Georgius Wilhelmus leerde het bakkersvak bij zijn oom Simon Hamel en was "burgerlid" van een zouavenvereni-

- ging, zonder zouaaf te zijn geweest^{45a}.
7. Henricus, gedoopt op 9 juni 1811 en te Rotterdam op 5 mei 1828 bij zijn broer Simon, waar ook hij in de leer was voor broodbakker, overleden. Hij liet honderd gulden aan contant geld en klederen en lijfsieraden ter waarde van zestig gulden na. Omdat zijn begrafenis vijftentwintig kostte en de laatste doktersrekening honderdvijftentwintig gulden bedroeg, bleef er een batig saldo van tien gulden over, dat verdeeld is onder zijn broers en zusters. De burgemeester verklaarde dat de overledene geen onroerende goederen bezat.
 8. Een doodgeboren kind, ter wereld gekomen op 2 juli 1813. De akten werden in deze tijd in het Frans geschreven, zodat we hier kunnen lezen: *lequel enfant est sorti sans vie du sein de sa mère*, en zien dan dat het een kind van het mannelijk geslacht was.
 9. Maria Johanna, geboren op 23 februari 1818 en te Ginneken overleden op 22 november 1878. Zij kwam bij haar vader in de bakkerij en bleef daar ook nog na zijn dood te zamen met haar broers werken.
 10. Hendrina Maria, geboren op 1 mei 1820 en te Ginneken overleden op 13 december 1886. Ze was kapster.
 11. Petrus Wilhelmus, geboren op 22 juni 1822. Hij huwde op 13 december 1860 te Amsterdam met Jeanette Wilhelmina Johanna

Butot, die aldaar werd geboren op 6 augustus 1838 als dochter van Lucas Antonius Butot en Maria Elisabeth Tilman. Zij overleed te Ginneken op 7 februari 1897.

Petrus vertrok in april 1857 naar Rotterdam, waar we hem als broodbakker aantreffen op het Haringvliet nr. 127. Vandaar ging hij in juli 1858 naar Amsterdam, waar hij eveneens brood bakte, en wel in de Willemstraat, de 2e Goudsbloemdwarsstraat en op de Nes, hoek Grimborgwal. Voordat hij naar dit adres ging werd in 1875 een dreigend faillissement afgewend.

In november 1881 verhuisde hij naar Nieuwer-Amstel, waar hij ook wel bakker zal zijn geweest, want nadat hij in 1884 weer terug naar Ginneken was gegaan, vestigde hij zich op de Teteringsche Dijk - maar niet op het adres van zijn vaders bakkerij - in Heusdenhout wederom als broodbakker.

Na zijn dood zette eerst zijn weduwe de zaak voort, die zich nog uitbreidde met een slijterij, en later zijn dochter Anna Maria Adriana. Uit dit huwelijk stamt ^a staak B, die in 1986 in de mannelijke lijn is uitgestorven.

12. Adrianus Laurentius Hamel, geboren op 9 augustus 1824 en op 1 april 1876 te Ginneken overleden. Hij was, bijna uiteraard, ook broodbakker en zette de zaak van zijn vader voort. Later heeft hij aan de Teteringsche Dijk ook nog een herberg gehad. Hij deed dit alles samen met zijn ongehuwde zussen.
13. Elisabeth Helena, geboren op 8 maart 1827 en te Ginneken overleden op 22 december 1841.
14. Henricus Adrianus, geboren op 1 juli 1829. Hij huwde te Teteringen op 12 mei 1866 met Adriana Schraven (Schrauwen), die hovenierster was. Ze werd te Teteringen geboren op 17 februari 1837 als dochter van Hendrik Schraven en Anna Kules. Ze overleed te Ginneken op 29 augustus 1920. Henricus werd evenals zijn mannelijke familieleden broodbakker en hij vestigde zich te Ulvenhout in de Kerkstraat 41. Zijn weduwe en ongehuwde dochters zetten de bakkerij nog geruime tijd voort.
Henricus is de stamvader^a van staak C.
15. Johanna Cornelia, geboren op 27 februari 1831 en te Ginneken overleden op 23 februari 1918. Ze maakte zich verdienstelijk in de bakkerij van haar vader.
16. Georgius Wilhelmus Adrianus, geboren op 28 februari 1833. Hij verliet in november 1856 de ouderlijke woning en ging naar zijn broer Simon te Rotterdam, waar hij als smid stond ingeschreven. In maart 1858 had hij daar blijkbaar genoeg van, want hij monsterde aan boord van een schip, vertrok

✠

**HET GEBED WORDT VERZOCHT VOOR
DE ZIEL VAN ZALIGER
DEN HEER**

Henricus Adrianus Hamel,
Echtgenoot van Mevrouw
Adriana Schraven.

Weldoener der Kerk, lid van het Broederschap van het H. Hart, geboren te Ginneken 1 Juli 1829, en aldaar overleden 20 Maart 1915, gesterkt door de genademiddelen der H. Kerk.

De rechtvaardigen zullen eruijg leven, hunne vergelding is bij den Heer, en hun nadenken bij den Allerhoogste. Sap. V.

Werkzaam en zorgende heeft hij zijn leven doorgebracht . . . hij loofde uit geheel zijn hart den Heer en beminde God, die hem geschapen heeft. Mach. VI. Eccl XLVII.

De g'edevucht is voor alles goed, wij, zij de bijt'ie heeft voor dit leven en voor het toekomstige.

Mijn Jezus barmhartigheid!
(300 dagen añaat).

Hij ruste in vrede. Amen.

Th. Smolders, koster, Ginneken.

In het jaer onzes Heeren 1920, 24 Aug.
overleed te Gennep, de hant van de
B.H. Sacramenten der Sterfenden
Mevrouw

Adriana Schraven,
wed. van den Heer

Henricus Adrianus Hamel,
Weldoener der kerk, lid van het Hart
van Jezus en verschillende broedersclappan.
Zij was gelieven te Teteringen
17 Februar 1829.

ZIJ RUSTE IN VREDE. AMEN

Benuwdehen overleden haar, doch
zij heeft den Naam des Heeren aan-
geroepen. De Heer des hemels geve
haar vreugde voor het lyden dat zij
doorstoof. Ps. 114. 3. Ton T. 20

De soetste vertroosting, die men in
het graf medeneemt, is het getuigenis,
dat men een onbepaalde schied-
doet en een heil en lusten die minder
gewest is, en aan de kerkoren degelijke
beginnen en christelijke deden tot
erfenis achterlaat.

H. FRANKIUS VAN BALEN

Troost u, kinderen en verwanten,
dat ik deze aarde, de plaats van kwelling
verlaat, om de eeuwige vreugde in te
gaan.

GEHED.

Wij bidden U, Heer, ontfem U vol-
gens Uwe goedertierenheid over de ziel
van Uwe dienaar, reigij haar van de
vlekken der menscheijke zwakheid, en
laat haar deelen in de eeuwige zaligheid
Door Christus onzen Heer. Amen.

G. Smolders, Glinneken.

ermee naar Nederlandsch Oost-Indië en kwam in Soerabaja terecht. In juni 1880 vinden we een tweede vertrek vanuit Ginneken naar de Oost vermeld; er staat niet bij welk beroep hij dan heeft.

Van 1871 tot 1881 komt hij voor in het adressenboek voor Nederlandsch Oost-Indië, wonend te Soerabaja. Op 23 juni 1884 vestigde hij zich in Teteringen, alwaar hij op 9 juli 1887 overleed. Volgens de akte van overlijden was hij een gepensioneerd Oost-Indisch ambtenaar en echtgenoot van Charlotte Carolina van Sprew, die op dat tijdstip echter niet in Breda, Teteringen of Ginneken woonde. Zij bleek niet tegen het Europese klimaat te kunnen en bleef in Indië achter.

Ze werd op 4 november 1828 te Soerabaja geboren, overleed te Batavia op 4 november 1911 en werd begraven op de begraafplaats Tanahatong te Weltevreden.

17. Johannes Josephus, geboren op 19 oktober 1836 en te Ginneken overleden op 30 november 1909. Hij is de laatste in deze lange reeks van kinderen, en werd op een zodanig tijdstip geboren dat hij de namen kon dragen van zijn gelijknamige broer, die in januari van hetzelfde jaar was overleden. Volgens familieoverlevering is hij zouaaf geweest; hij zou van huis zijn weggelopen, zelfstandig naar Rome getrokken en te voet zijn teruggekeerd.

In het herdenkingsboekje 'Onze Pauselijke Zouaven', uitgege-

ven ter gelegenheid van een tentoonstelling in het gemeentehuis van Beek en Donk in 1985 wordt op pagina 17 (hoofdstuk V) een Jan Hamels, geboren te Teteringen, genoemd. Bij informatie in het Zouavenmuseum kende men aanvankelijk slechts een Jan Hamels uit België. Bij een bezoek aan genoemd museum (21.7.87) bleek mij dat de Jan Hamels uit het boekje en die uit België dezelfde persoon waren. Hij was een zoon van André Hamels, landbouwer. Maar ook was er een kaart, verbandakte en foto van Johannes Josephus Hamel, geboren te Ginneken en zoon van Georgius Wilhelmus Hamel en Anna van Diepstraten. De twijfel is dus verdwenen. Jan was zouaaf van 9 september 1868 tot 28 mei 1869, op welke datum hij bij Vaticaanse ministeriële beschikking -voortijdig- werd ontslagen; het ligt voor de hand te veronderstellen wegens wangedrag. Mogelijk is dit ook de reden dat op zijn bidprentje hieromtrent niets werd vermeld.

Johannes kwam in december 1872 vanuit Amsterdam, waar hij werkzaam was in de broodbakkerij van zijn broer George Willem, terug in Ginneken. Hier wordt hij weer als bakker vermeld en ook stond hij nog in de eerder vermelde herberg aan de Teteringsche Dijk in Heusdenhout.

We doen nu weer een stap terug in het verleden. Het is goed er hier aan te herinneren dat de nu volgende Antonius een broer is van Simon, van wie de doop nog niet werd gevonden en dus de namen van Antonius' kinderen en die van hun peters en meters van belang zijn voor het vaststellen van de veronderstelde verwantschap.

VIII-b. Antonius Hamel (z.v.VII), te Breda op 23 augustus 1691 gedoopt en aldaar op 22 januari 1747 overleden. Over zijn beroep noch anderszins is iets van hem bekend.

Hij huwde tweemaal, beide keren te Breda in de Grote Kerk. Op 4 november 1714 trouwde hij met Anna (van den) Oudendoel, een jongedochter van Breda, wonend achter de Zoutstraat. Ze werd op 30 maart 1733 in de Kleine Kerk begraven. Zij was een dochter van Rutger van Oudendoelen en diens eerste vrouw Tijtje Willems. Rutger was in 1717 pachter van de impost op brandewijn te Amersfoort⁴⁶, waar Anna wellicht is geboren. Hendrina, die meter was bij de doop van Anna's zoon Ambrosius, is een (half)zus van haar.

Antonius hertrouwde vervolgens op 5 juni 1735 met Catharina van Peer, een jongedochter, wonend aan de Haven in Breda. Zij is een dochter van Peter van Peer en Maria Paenacker en wellicht

te Besooijen geboren. Blijkens een interrogatie van 10 juli 1728^{46a} was Catharina toen naar eigen opgave ca. 20 jaar. Zij liet bij haar overlijden een gedeelte in een huis na, dat door zoon Ambrosius werd verkocht aan Laurens van den Hout, echtgenoot van Catharina's zus Joanna, die van het verkochte reeds een deel huurde. Zij hertrouwde later met Hendrick van Hooff, marktschipper te Breda, overleed te Breda op 19 april 1770 en werd op 21 april in de Kleine Kerk begraven tegen betaling van f9.4.0. Hendrik overleed te Breda op 30 maart 1784.

De kinderen uit het eerste huwelijk werden allen te Breda gedoopt in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat:

1. Joannes, gedoopt op 29 augustus 1715 en overleden te Breda op 13 april 1742. Zijn doopheffers waren Joannes Oudendoel en Elisabeth van der Ven.
2. Ambrosius, gedoopt op 19 mei 1717 en te Breda vóór 16 juli 1736 overleden. Simon Hamel en Hendrina Oudendoel waren zijn peter en meter.
3. Jacobus, gedoopt op 21 januari 1720 en vóór 26 augustus 1735 overleden. Jacobus van Olphen, mogelijk een broer van de later bij Antonius' broer Simon voorkomende Martinus van Olphen, was zijn peter en Elisabeth Hendrix, mogelijk een zus van Simons echtgenote Maria Hendrik Philips, trad op in plaats van de meter Margarita Bomberge, de tweede echtgenote van Anna's grootvader Jan Rutger van Oudendoel.
4. Petrus, gedoopt op 20 november 1722. Zijn doopheffers waren Simon Hamel, die optrad in plaats van Petrus Hamel, en Cecilia ten Voren (ten Voorden), de echtgenote van Petrus. De jonge Petrus overleed te Breda op 8 april 1757 nadat hij op 23 februari met zijn vrouw een testament had gemaakt⁴⁷. Hij werd aldaar in de Grote Kerk begraven op 12 april 1757. De kosten bedroegen f4.10.0.

Hij huwde te Breda in de Grote Kerk op 12 september 1756 met Antonia van Blerck, jongedochter, beiden woonden in Breda en de drie proclamatiën werden op één dag gedaan. Zij is op 12 januari 1728 in Oudenbosch gedoopt als dochter van Antonius van Blerck en Anna Gol, die op 12 maart 1710 te Rucphen op 12 maart 1710 waren getrouwd. Antonij is jongman van Oudenbosch en Anneke werd te Gastel geboren, zo staat erbij.

Petrus en Antonia hadden voor zover bekend één zoon:

- a. Petrus, te Breda in de rooms-katholieke kerk aan de Waterstraat op 14 april 1757 ten doop gehouden door Ambrosius Hamel en Barbara van Blerck.
5. Hendrina, op 8 juli 1725 gedoopt en te Breda op 19 mei 1729

overleden. Haar doopheffers waren Waltherus Weggen en Hendrina van Dongen.

6. Elisabeth, gedoopt op 10 mei 1728 en te Breda overleden op 13 november 1728. Haar peter en meter waren Nicolaas Neven en Elisabeth van der Ven.

Van de kinderen uit het tweede huwelijk werden de twee eersten in dezelfde kerk gedoopt, de anderen in de rooms-katholieke kerk aan de Waterstraat.

7. Ambrosius, gedoopt op 16 juli 1736 in aanwezigheid van Agnete Claes, in plaats van de peter Petrus Hamel, en van Anna van Helvert, volgt onder IX-c.
8. Maria, op 11 september 1737 door Gerardus van Peer en Lucia Bonnè ten doop gehouden. Zij overleed op 21 oktober 1808 te Zundert en huwde op 17 februari 1763 in de Grote Kerk met Christiaan Franken, een jongman van Elsloo, die te Zundert woonde. Hij werd op 5 september 1722 te Elsloo gedoopt als zoon van Laurentius Franken en Catharina Klinc-kers en overleed vóór zijn vrouw.

Uit dit huwelijk werden de volgende kinderen geboren:

- a. Catharina Elisabeth Franken, gedoopt te Breda op 16 april 1763. Haar doopheffers waren Henricus van Hoof en Catharina Perren (is van Peer), die optrad in de plaats van Maria Brouwers.
- b. Laurentius Franken, gedoopt te Zundert op 15 september 1765 in aanwezigheid van de doopheffers Petrus Hamel en Maria Bakkers, de echtgenote van Maria's broer Ambrosius.
- c. Apollonia Franken, te Zundert gedoopt op 25 januari 1770. Haar doopheffers waren Mathias Coenen en Apollonia Kivits.
- d. Joannes Franken, te Zundert gedoopt op 27 januari 1772. Zijn doopheffers waren Henricus van Vught en Joanna van Ginneken (echtgenote van Maria's jongere broer Petrus). De naam van de moeder is op de akte abusievelijk vermeld als Maria van Hasselt.
- e. Christianus Franken, gedoopt te Zundert op 11 februari 1778. Zijn peter en meter waren Andreas Schijf en Catharina van Aerdt.
- f. Antonius Franken, gedoopt op 4 oktober 1780 te Zundert in bijzijn van de peter en meter Laurentius Franken en Anna Catharina Buijs.
9. Catharina, gedoopt op 24 september 1741 en overleden te Breda op 20 maart 1752. Haar doopheffers waren Simon Hamel

en Catharina Hamel.

10. Petrus, op 4 april 1745 door Anna Maria Grimaldi ten doop gehouden, die optrad namens de peter Hubertus van Helvert en de meter Joanna van den Hout, volgt onder IX-d.

IX-c. **Ambrosius Hamel** (z.v.VIII-b), te Breda op 16 juli 1736 gedoopt en aldaar gehuwd in de Grote Kerk op 8 mei 1763 met Maria Cornelia Backers, die op 6 november 1732 in de rooms-katholieke kerk aan de Waterstraat is gedoopt als dochter van Joannes Backers en Maria Cornelia van der Straete. Zij maakten op 10 augustus 1770 hun testament⁴⁸. Voor zijn overlijden verwijs ik naar het gestelde bij zijn neef Ambrosius Hamel (IX-a); zij overleed te Breda op 24 mei 1784.

Hun twee eerste kinderen zijn in de rooms-katholieke kerk aan de Waterstraat en de anderen in die aan de Brugstraat gedoopt:

1. Antonia Maria, gedoopt op 1 september 1764 en overleden te Breda op 30 juni 1769. Haar doopheffers waren Joannes Backers en Catharina van Peer.
2. Petrus, gedoopt op 11 mei 1766 en te Breda overleden op 3 april 1766. Henricus van Hoef en Maria Hamel waren de doopheffers.
3. Elisabeth, gedoopt op 6 februari 1768 en aldaar op 3 april 1768 overleden. Henricus Backers en Elisabeth Backers waren peter en meter.
4. Henricus, gedoopt op 9 augustus 1769 in het bijzijn van de doopheffers Henricus Backers en Elisabeth Backers. Hij overleed te Breda op 28 november 1769.
5. Joannes Antonius, gedoopt op 30 december 1770, doopheffers waren Joannes Bakkers en Maria Hamel, de echtgenote van Christiaan Franken. Hij overleed te Breda op 6 januari 1771.
6. Antonia Maria, op 23 november 1772 gedoopt. Haar doopheffers waren Joannes Backers en Joanna van Ginneken.

Zij huwde voor schepenen van Breda op 29 april 1798 met Joannes Smits, die op 21 december 1761 te Breda in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat werd gedoopt als zoon van Herman Smits en Joanna van der Velden.

Hij was in oktober 1790 te Breda gehuwd met Maria Smolders, die op 18 februari 1795 te Breda overleed.

Jan overleed eveneens te Breda en werd begraven in de Kleine Kerk op 31 november 1805.

Uit het huwelijk van Jan en Antonia werd één dochter Margaretha geboren, zij werd gedoopt in de rooms-katholieke kerk aan de Brugstraat op 9 april 1799.

IX-d. Petrus Hamel (z.v.VIII-b), gedoopt op 4 april 1745 en overleden aldaar op 24 september 1827 in het Oudemannentehuis de Beijerd aan de Boschstraat A 573 te Breda. Hij huwde twee maal in de Grote Kerk te Breda, eerst op 10 mei 1772 met Johanna van Ginneken, die op 18 november 1746 te Breda werd gedoopt als dochter van Cornelis van Ginneken en Eva Schoenmakers, en die overleden is te Breda op 30 oktober 1773 en aldaar in de Kleine Kerk begraven. Op 10 juli 1774 hertrouwde hij Petronella van Rijthoven, die in Oosterhout op 12 oktober 1743 werd gedoopt als dochter van Joannes van Rijthoven en Joanna Coremans. Petronella is op 23 oktober 1804 in de Grote Kerk te Breda begraven. Op 7 oktober 1783 maakt Petrus Hamel met zijn tweede echtgenote te Breda een testament^{48b}, waaruit blijkt dat er op dat tijdstip geen kinderen uit dit huwelijk meer in leven zijn en er dus geen nakomelingen zijn.

De kinderen uit deze huwelijken zijn te Breda gedoopt:

1. Gertrudis, gedoopt in de kerk aan de Waterstraat op 27 februari 1773 en te Breda overleden op 23 mei 1773. Haar doopheffers waren Ambrosius Hamel en Gertrudis Linders.
2. Antonius, uit het tweede huwelijk, gedoopt in de kerk aan de Brugstraat op 5 mei 1775 en te Breda overleden op 12 september 1783. Ambrosius Hamel en Anna van Rijthoven uit Oosterhout waren de doopheffers.
3. Joannes, in de kerk aan de Brugstraat op 16 mei 1776 gedoopt in het bijzijn van de peter Joannes Voet en meter Maria Hamel.

NASCHRIFT.

Tot zo ver deze genealogie, die ik heb kunnen afronden met de stamvaders van de twee grote takken, hun gezinnen en de aanwijzingen voor de al of niet meer voortbloeiende staken.

Zoals uit de tekst eigenlijk al blijkt is de genealogie vanaf de eerste Frederik tot nu toe vrijwel geheel bekend; nog enkele kleinere onderzoeken resten.

De geïnteresseerde lezer is uiteraard vrij om over het niet gepubliceerde gedeelte contact met mij op te nemen; ik zal haar of hem gaarne te woord staan. Vanzelfsprekend zijn aanvullende gegevens van harte welkom.

Tot slot zou ik hier gaarne mijn dank betuigen aan allen, zowel in archieven als daar buiten, die mij hielpen; waarbij ik bij wijze van bijzondere dank het personeel van het gemeentearchief van Breda met name wil noemen.

BIJLAGE I.

Waar ik eerder veronderstelde dat Maria Philips een dochter was van Hendrik Philips en Catharina van Es aan de hand van de doopgetuigen van de kinderen uit haar huwelijk met Simon Hamel, heb ik getracht daar meer grond aan te geven. Dit leidde tot het volgende.

Hendrik Philips woonde⁴⁹ in 1701 te Teteringen en was aldaar gewezen dienaar van Gregorius Raedemaekers, pachter van de brandewijnen van 's Lands wegen. Hij diende drie en vijf jaar later⁵⁰ in het leger als wachtmeester onder de generaal Wagenmeester Pieter Zuerius⁵¹. Deze rang geeft aanleiding te veronderstellen dat hij al eerder in het leger gediend heeft, wellicht vóór 1698. In Teteringen wordt dan een dochter van hem gedoopt. Zijn echtgenote Catharina van Es huurde bij afwezigheid van haar man een huis van Casper Martens; Hendrik bevestigt het huurcontract drie jaar later⁵². In 1707 was hij eigenaar van een huis en herberg te Ginneken gelegen aan de Teteringsche Dijk, ter hoogte van het Heusdenhoutsche straatje⁵³. Daar huurt⁵⁴ hij voor 15 jaar een halve bunder zaailand, genaamd het Saetvelt, gelegen buiten de Bossche Poort onder Teteringen in het Hooghout aan de zuidzijde van de Teteringsche Dijk.

In 1708 huurde⁵⁵ Hendrik de Posthoorn, *een huizinge bestaande uit drie woninkjes, stallinge, logie hovinge en erf*, staande buiten de Gasthuseindsche Poort aan de noordzijde van de Steenwegh (thans Ceresstraat) en de westzijde van de Laserijesteeg (thans Vughtstraat). In 1709 huurde hij de Posthoorn voor nog eens zes jaar⁵⁶. Borg daarbij is Cornelis Marijnissen van Ham, landman te Teteringen.

Op 18 november 1711 wordt Hendrik Philips door Cornelis Marijnissen van Ham en Elisabeth Philips aangewezen als voogd over hun eventueel na te laten minderjarige kinderen; Hendrik is Elisabeths vader⁵⁷.

Hendrik en Catharina woonden in 1713 buiten de Bossche Poort onder de jurisdictie van Breda⁵⁸ en lieten in dat jaar een testament passeren⁵⁹ omdat Hendrik ziek is. Tijdens het dicteren *zit hij op een stoel bij het vuur*. Ze hebben dan vier kinderen, te weten twee nog jonge kinderen en twee oudste dochters. Als hij op 18 januari 1718 overlijdt, laat hij twee onmondige kinderen na⁶⁰.

Zijn weduwe Catharina, die *regt buiten de Bossche Poort* woont, transporteert⁶¹ in 1719 te samen met Simon Hamel, inwoonder en tavernier alhier, en Maria Philips, *eghte houwelijkke luijden*, on-

roerend goed en huurt in 1721 nog steeds de Posthoorn⁶². Als zij op 4 juli 1725 te Teteringen overlijdt laat zij één onmondig kind na⁶³.

Uit dit huwelijk stammen:

1. Elisabeth Philips. Zij wordt bij haar huwelijk jongedochter van Scherpenheuvel genoemd, mogelijk diende haar vader in die tijd aldaar in het leger. Dit huwelijk werd te Breda in de Grote Kerk op 14 februari 1706 gesloten. De bruidegom was de weduwnaar Cornelis Marijnissen van Ham, tavernier te Teteringen. Blijkens haar testament¹ van 14 juni 1739 is Elisabeth dan weduwe en leven van haar vijf kinderen:
 - a. Hendrik, gedoopt te Teteringen op 28 mei 1797, doopheffers Anna Jans in plaats van Joanna Goorden uit Heusdenhout.
 - b. Maria, gedoopt te Teteringen op 27 september 1711, zij trouwde met Hendrik Bongaert.
 - c. Lucia.
 - d. Elisabeth.
 - e. Cornelis.
 - f. Johanna, gedoopt te Teteringen op 22 oktober 1708. Meter is Maria Philips uit Heusdenhout.

In het testament benoemt de moeder haar aangetrouwde neef Hendrik Beenhakkers, die ik nog niet heb kunnen thuisbrengen, en Jan van den Bogaert die met haar zuster Catharina getrouwd was tot voogden over haar kinderen. Een gehuwde Hendrik Beenhakkers heb ik in Breda niet kunnen vinden, noch in Teteringen of Ginneken. Het is mogelijk een verschrijving voor Johan Beenhakkers, die gehuwd was met Elisabeth Hamel, een dochter uit het huwelijk van Simon Hamel en Maria Philips, en dus wel een aangetrouwde neef. Elisabeth hertrouwde met David Rijcken, die gedurende lange jaren bij haar in dienst was geweest en later als tavernier wordt vermeld. Uit deze echt stammen nog twee kinderen: Elisabeth en Cornelis.

In hun testament van 18 februari 1744 noemt Elisabeth als haar voorkinderen: Hendrik, Johanna en Lucia van Ham⁴.

Op 8 december 1746 huurt zij het huis de Lusthof gelegen nabij het Kasteelplein te Breda voor zes jaar⁵.

2. Maria Philips, wordt in de genealogie uitvoerig behandeld onder VIII-a. De volgende doopgetuigen van haar kinderen zijn in dit verband van belang: bij Cornelia: Henricus Philips, bij Ambrosius: Martinus van Olphen, bij Simon: Catharina Philips.

3. Anna Philips, huwde op 26 november 1719 te Breda in de Grote Kerk met Martinus van Olphen, jongman en soldaat in het regiment van de Collonel Borschnitz. Hij werd later tavernier te Breda, waar hij op 12 december 1745 overleed. Haar zoon Jacobus werd bij testament aangewezen als voogd over haar kinderen, evenals haar zuster Maria Philips, huisvrouw van Peter Adriaensen.

In de kerk aan de Brugstraat te Breda werden uit dit huwelijk de volgende kinderen gedoopt:

- a. Jacobus, gedoopt op 24 augustus 1720. Doopheffers waren Simon Hamel en Catharina Philips.
- b. Henricus, gedoopt op 19 juli 1726, meter Catharina van Es.
- c. Joannes, gedoopt op 18 oktober 1726, doopheffers Joannes van den Bogaert en Elisabeth Philips.
- d. Paulus, gedoopt op 16 oktober 1729, Paulus Ansems en Helena Raemaeckers waren de doopheffers.
- e. Adrianus, gedoopt op 25 mei 1732, peter Adrianus Tuers(?) en Maria Philips.

Paulus Ansems is de tweede echtgenoot van Maria Philips. Op 13 april 1745 maken zij hun testament⁶. Daarin wordt hun zoon Joannes niet meer vernoemd.

4. Anna Catharina Philips, gedoopt te Teteringen op 10 december 1698, is vermoedelijk jong gestorven. Doopheffers waren Joannes Cauwenbergh en Anna Waijers.
5. Catharina Philips, te Teteringen gedoopt op 19 december 1701. Ze huwde als jonge dochter op 9 september 1725 te Breda in de Grote Kerk met Jan van den Bogaert, jongman, wonende te Teteringen. Jan was tavernier⁷. In Teteringen zijn geen kinderen uit dit huwelijk gedoopt.

Op 28 juli 1727 verkopen Jan en Catharina een nieuw huis gelegen buiten de Gasthuiseindsche Poort⁸.

Hieraan vooraf ging de verkoop⁹ van een huis, staande in de Bijvang van Breda op 2 februari 1726 aan het klooster St. Cateleijn Daele, welk huis was getimmerd door zijn vader Mathijs van den Bogaert, en de aankoop¹⁰ enkele maanden later van het huis de Posthoorn, waarin zijn schoonouders hadden gewoond.

Catharina was meter bij de dopen van Simon Hamel en Jacobus van Olphen, Jan was peter bij de doop van Joannes van Olphen en toeziend voogd over de kinderen van Elisabeth Philips.

Op 6 augustus 1736 was Catharina aanwezig bij de doop van Catharina Weggen te Teteringen, te zamen met Walter Weggen.

ERRATA EN AANVULLINGEN

Deel 1 van 'Brabantse Hamels, proeve van een genealogie' door C.A.Hamel verschenen in de Brabantse Leeuw XXXVI (1987) 66-97 behoeft onderstaande correcties:

- p.69 De verklaring van referentie 5 is in 1689 afgelegd.
- p.71 Joannes Beenhackers hertrouwde op 14 november 1745.
- p.72 Barbara Hamel (VIII-a-5) is op 7 oktober 1722 te Breda overleden.
- p.73 Cornelis Ruisenaars werd in 1744 gelegitimeerd door de Raad van Brabant en was toen pachter van verscheidene imposten te Breda.
- p.79 Fisher moet Fischer zijn.
- p.81 Doopheffer van X-b-3 was Julianus Joannes Hofmans.
- p.84 Maria Hamel (IX-b-2) huwde met Joannes Franciscus Wijssenburgh, die op 16 februari 1746 te Boxmeer is geboren als zoon van Joannes Michiel Wissenburgh en Helena Magdalena Coffers).
- p.88 Johan Hendrik van Wijssenburg was in 1785 nog niet met Lucia Hamel gehuwd.
- p.93 Simon Hamel overleed te Rotterdam op 27 november 1903.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAB - Gemeente archief Breda

Not - Notarieel archief

R - Rechterlijk archief

RANB - Rijksarchief Noord-Brabant 's-Hertogenbosch

SAKO - Streekarchief Kring Oosterhout

- a. Het in deze genealogie niet meer behandelde nageslacht kan bij de auteur worden ingezien.
- 45a Mededing van het Zouavenmuseum.
- 46. A.A. Volkers-de Ruiter en P.A. Harthoorn, 'De eigenaars en molenaars van de Amersfoortse windkorenmolen "De Hartshoorn"', *Gens Nostra*, XL (1985) 181 en 182.
- 46a RANB, Besoijen R 58.
- 47. GAB, Not 857, f 24 (23.2.1757).
- 48a GAB, Not 1046, 98 (1783).
- 48b GAB, Not 1033, f 106 (10.8.1770).
- 49. GAB, Not 421, f 18 (29.1.1701).
- 50. GAB, Not 565, f 75 (29.9.1704).
- 51. GAB, Not 567, f 118 (13.5.1706).
- 52. GAB, Not 497, f 5 (29.1.1707).
- 53. GAB, Not 356, f 75 (10.8.1707).
- 54. GAB, Not 356, f 105 (15.12.1707).
- 55. GAB, Not 454, f 302 (8.12.1708).

56. GAB, Not 455, f 242 (24.9.1709).
57. GAB, Not 572, f 271 (28.11.1711).
58. GAB, Not 574, f I (2.1.1713).
59. GAB, Not 574, f 223 (19.6.1713).
60. RANB, DTB Teteringen (18.1.1718).
61. GAB, Not 630, f 191 (18.3.1719).
62. GAB, Not 601, f 116 (10.11.1721).
63. RANB, DTB Teteringen (4.7.1725).

KUIJLEN

P.L.Leget-Kuijlen en J.N.Leget
Dr.Hermanslaan 36, 5348 JK Oss

De familienaam Kuijlen (Cuylen) komt op verschillende plaatsen in Brabant voor. Veelvuldig treft men de naam aan te Arendonk, waar echter geen naamdragers meer wonen. Vanuit Arendonk is men weggetrokken, o.m. naar Turnhout en ook via Baarle-Nassau naar het midden van de provincie Noord-Brabant. Van hieruit zijn naamdragers naar Michigan (V.S.) geëmigreerd.

Verder treffen we de naam aan in de omgeving van Antwerpen, o.m. te Berendrecht, Oorderen, Wilmersdonk en Zandvliet en ook te Ossendrecht en Woensdrecht. Van hieruit is men ook weggetrokken naar het midden van Noord-Brabant.

Bladel is een andere plaats waar de familienaam Cuijlen wordt gevonden, welke familie zou afstammen van Nicolaas Cuijl, een edelman uit Utrecht, die zich in 1523 te Reuzel gevestigd heeft en o.m. schepen geweest is van Bladel¹.

Het is tot dusverre (nog) niet gelukt om een verband aan te tonen tussen de verschillende stammen. Zelfs binnen Arendonk is het nog niet gelukt alle naamdragers onder een noemer te brengen.

Zo werd in het register van erfscheidingen en erfdelingen uit de schepenbank van Arendonk een parenteel van naamdragers gevonden, dat vier generaties omvatte^{2,3}.

De familienaam was oorspronkelijk Cuijlits, en werd in het lokale dialect uitgesproken als Kuijlen en sedert de vestiging te Baarle-Nassau in 1749 als zodanig vermeld^{4,5}.

GENEALOGIE

De stamvader van de hieronder beschreven familie Cuijlits (Kuij-

len) is Arnoldus Cuijlits. Hij gaat voor de pastoor te Arendonk op 4 februari 1642 in ondertrouw met Helena Corstiaens, met wie hij op 18 februari in het huwelijk treedt^{6,7}. Helena is te Arendonk begraven op 26 mei 1669; Arnoldus is overleden vóór 29 oktober 1681, wanneer Christiaan, Maria, Anthoni, Daneel, Geertruij en Jacobus, een erfdeling van de goederen van wijlen hun ouders aangaan⁸.

Uit dit echtpaar zijn de volgende kinderen geboren, allen rooms-katholiek gedoopt te Arendonk⁹ :

1. Christianus, volgt onder II-a.
2. Maria, gedoopt op 15 juli 1645. Zij gaat te Arendonk op 11 april 1691 voor de pastoor in ondertrouw met Joannes Embrechts, met wie zij op 23 april 1645 aldaar trouwt.
3. Gertrudis, gedoopt op 8 januari 1648 en overleden te Arendonk op 20 maart 1711.
4. Daniel, gedoopt op 2 oktober 1650, op jeugdige leeftijd overleden.
5. Anna, gedoopt op 23 november 1653, op jeugdige leeftijd overleden.
6. Daniel, gedoopt op 21 juni 1657 en overleden te Arendonk op 4 mei 1726, trouwt te Arendonk op 27 januari 1687¹⁰ met Maria Raijen, overleden te Arendonk op 12 juni 1722.
7. Anthonius, gedoopt op 21 augustus 1660.
8. Jacobus, volgt onder II-b.

II-a. Christianus Cuijlits (zv.I), gedoopt op 15 april 1643, overleden te Arendonk op 15 september 1718, trouwt te Arendonk op 8 februari 1671¹⁰ met Maria Hendricx, dochter van Michaelis Hendricx en Hendrica Gijsbrechts, gedoopt op 1 augustus 1641 en overleden te Arendonk op 20 augustus 1684.

Na het overlijden van Maria Hendricx, hertrouwt Christianus te Arendonk op 12 mei 1686¹⁰ met Maria van Gorp.

Vóór zijn tweede huwelijk gaat Christianus op 6 februari 1686 met de voogden over zijn onmondige kinderen, Daneel Cuijlits en Hendrick Hendricks, een overeenkomst aan over de opvoeding van de kinderen uit zijn eerste huwelijk⁸.

Uit beide huwelijken zijn kinderen geboren:

1. Helena, gedoopt op 11 november 1673.
2. Heldewegis, gedoopt op 10 februari 1675 en overleden te Arendonk op 21 november 1675.
3. Arnoldus, volgt onder III-a.
4. Catharina, gedoopt op 25 april 1688, trouwt te Arendonk op 19 februari 1708 - ondertrouw aldaar op 5 februari - met Lucas Claessen.

Lucas is te Arendonk overleden op 30 april 1721.

5. Maria, gedoopt op 2 december 1691 en overleden te Arendonk op 14 december 1691.
6. Maria, gedoopt op 18 maart 1696.
7. Petrus, gedoopt op 21 juni 1697.
8. Petrus, gedoopt op 4 mei 1700, overleden te Arendonk op 28 juni 1700.

III-a. **Arnoldus Cuijlits** (zv.II-a), gedoopt op 13 oktober 1680, overleden te Arendonk 7 juli 1758, trouwt met Johanna Janssen. Johanna Janssen verwerft op 4 juli 1714 een borgbrief van schepenen van Lichtaart¹¹, waarin zij vermeld wordt als echtgenote van Aert Cuijlits te Arendonck. Johanna, dochter van Petrus Janssen en Maria Vervecken is te Lichtaart rooms-katholiek gedoopt op 27 mei 1683. Het huwelijk zal vermoedelijk wel te Lichtaart gesloten zijn¹². Johanna is te Arendonk overleden op 12 december 1758.

Op 12 januari 1723 gaan Arnoldus, zijn halve zuster Catharina, weduwe van Lucas Claessen en Maria van Gorp, hun stiefmoeder resp. moeder een akkoord aan over de nagelaten goederen van Christianus.

Arnoldus verkrijgt uit de nalatenschap twee perceeltjes groesland en een perceel bouwland. Arnoldus krijgt voorts een vierde gedeelte in het ouderlijk huis, dat hij echter voor f75,- verkoopt aan Catharina Cuijlits.

Van de schuld, groot f200 die op de boedel drukt, neemt hij f50 over²⁰.

Op 25 januari 1759 vindt te Arendonk de verkoping plaats van de *meubiliaire en haeffelijke* goederen, bomen en schaarhout uit het bezit van wijlen Aert Cuijlits en zijn vrouw Johanna Janssen. De verkopers zijn: Christiaan Cuijlits, die voor zich zelf en als momboir van Helena Dams optrad, de minderjarige dochter van Margriet Cuijlits; Jan Vervecken, de vader en voogd van Cornelis Vervecken, die een minderjarig *naerkind* van Margriet Cuijlits was; Jan Cuijlits en Jan Nuijttiens momboirs van de minderjarigen Arnoldus en Johanna, kinderen van Jacobus Nuijttiens bij wijlen Maria Cuijlits; Helena Cuijlits in huwelijk hebbende Jan Colsaerts; Elizabeth Cuijlits, huisvrouw van Cornelis Bressers; Geertruid Cuijlits, in huwelijk hebbende Rombout Diercx en Catharina Cuijlits huisvrouw van Guiliaem van Gastel. De opbrengst van deze verkoping bedroeg f76/16/--¹³.

Kinderen van dit echtpaar zijn¹⁴:

1. Petrus, gedoopt op 29 oktober 1704.
2. Helena, gedoopt op 30 maart 1706.

3. Anna, gedoopt op 31 mei 1708.
4. Helena, gedoopt op 24 augustus 1710.
5. Christianus, volgt onder IV-a.
6. Johanna Catharina: gedoopt op 13 oktober 1715.
7. Elizabeth, gedoopt op 5 februari 1718, overleden te Arendonk op 23 januari 1792, trouwt te Arendonk op 7 februari 1747 met Johannes Lucas. Nadat Johannes Lucas overleden is, hertrouwt zij te Arendonk op 31 december 1755 met Cornelius Bressers.
8. Gertrudis, gedoopt op 17 januari 1720, trouwt te Arendonk op 24 september 1740 met Rumoldus Diercx. Rumoldus is te Arendonk overleden op 15 augustus 1760, waarna zijn weduwe aldaar op 23 oktober 1764 hertrouwt met Petrus van Leuven.
9. Johannes Baptista, volgt onder IV-b.
10. Catharina, gedoopt op 7 januari 1726.
11. Catharina, gedoopt op 16 december 1728. Zij trouwt te Arendonk op 7 januari 1749 met Martinus Eijssen, met wie zij aldaar voor de pastoor in ondertrouw was gegaan op 28 december 1748. Uit dit echtpaar werd een zoon Petrus geboren, die op 3 november 1749 gedoopt werd. Nadat Martinus te Arendonk op 10 oktober 1750 is overleden, gaat Catharina op 18 september 1751 voor de pastoor te Arendonk in ondertrouw met de uit Balen stammende Guilielmus van Gestel¹⁵, met wie zij op 26 oktober 1751 te Arendonk trouwt.

IV-a. Christianus Cuijlits (zv.III-a), gedoopt op 22 september 1712, trouwt te Arendonk op 19 augustus 1734 met Elisabeth Jansen, met wie hij op 7 augustus 1734 voor de pastoor te Arendonk in ondertrouw was gegaan.

Uit dit huwelijk:

1. Anna Maria, gedoopt op 26 januari 1735.
2. Johanna Catharina, gedoopt op 10 januari 1737 en overleden te Arendonk op 8 januari 1765, trouwt te Arendonk op 13 juni 1762 met Theodorus Otten.
3. Arnoldus, volgt onder V-a.

V-a. Arnoldus Cuijlits (zv.IV-a), gedoopt op 15 februari 1739 en overleden te Arendonk op 9 juni 1791, trouwt met Catharina Claes¹⁶, die te Arendonk overlijdt op 13 maart 1806.

Uit dit echtpaar :

1. Anna Catharina, gedoopt op 22 oktober 1774, overleden te Arendonk op 22 oktober 1774, overleden te Arendonk op 7 juli 1834, trouwt aldaar op 10 november 1815 met Frederik

Jan Baptist Spirgi, veldwachter, zoon van Daniel Spirgi, overleden te Arendonk op 13 Vendémiaire de l'An 14¹⁷, en Anna Seels, te Arendonk gedoopt op 6 september 1776 en weduwnaar van Maria Barbara Bogaerts.

2. Elisabeth, gedoopt op 29 september 1775, overleden te Arendonk op 23 april 1856, trouwt te Arendonk op 18 Pluviose de l'An 11¹⁸ met Peter Thilemans, zoon van There Thilemans en Elisabeth Veutmex, gedoopt te Arendonk op 19 december 1774. Peter en Elisabeth waren landbouwers.
3. Anna Catharina, gedoopt op 2 januari 1778.
4. Christianus, volgt onder VI-a.
5. Henricus, gedoopt op 13 oktober 1783.
6. Wilhelmus, volgt onder VI-b.

VI-a. **Christianus Cuijlits** (zv.V-a), gedoopt op 10 september 1780, overleden te Arendonk op 27 augustus 1834, trouwt te Arendonk op 21 november 1806 met Anna Elisabeth Wijnen, dochter van Hendrik Wijnen en Johanna van der Aa, gedoopt te Arendonk in 1780 en overleden aldaar op 29 september 1820. Vervolgens hertrouwt Christiaan te Arendonk op 27 oktober 1825 met Maria Gevers, dochter van Wilhelmus Gevers en Maria van Gorp, gedoopt te Arendonk op 8 februari 1790 en sedert 6 december 1820 weduwe van Johannes Baptist Boermans, overleden te Arendonk¹⁹. Christiaan Cuijlits was kousenmaker van beroep.

Alleen kinderen uit het eerste huwelijk:

1. Anna Catharina, gedoopt op 15 juni 1807. Uit haar is geboren te Arendonk op 23 april 1831 haar natuurlijke zoon Christianus.
Anna Catharina trouwt te Arendonk op 4 juni 1836 met de kousenmaker Henricus van Hees, zoon van Cornelis van Hees en Catharina Borgers, geboren te Arendonk op 6 juni 1814.
2. Johanna, geboren op 16 augustus 1809 en overleden te Arendonk op 25 februari 1810.
3. Arnold, geboren te Arendonk op 14 januari 1811.
4. Wilhelmus, geboren te Arendonk op 29 juli 1813.
5. Henrica, geboren te Arendonk op 3 december 1815.
6. Frederic, geboren te Arendonk op 27 februari 1819.
7. Peter, volgt onder VII-a.

VII-a. **Petrus Cuijlits** (zv.VI-a), geboren op 27 februari 1819, kousenmaker, trouwt te Arendonk op 17 mei 1845 met Catharina Wijnen, landbouwster, dochter van Godefridus Wijnen en Elisabeth Schuurmans geboren te Arendonk op 21 augustus 1815.

Hun kinderen zijn:

1. Petrus, volgt onder VIII-a.
2. Catharina, geboren op 23 december 1849, overleden te Arendonk op 18 september 1851.
3. Elisabeth, geboren op 6 augustus 1852.
4. Petrus Godefridus, geboren op 31 maart 1857.
5. Petrus Franciscus, geboren op 3 januari 1861 en overleden te Arendonk op 24 maart 1861.

VIII-a. **Petrus Cuijlits** (zv.VII-a), geboren op 15 augustus 1846, kousenmaker, trouwt te Arendonk op 29 april 1871 met Petronella Luijts, dochter van Josephus Luijts, herbergier te Antwerpen, en Johanna Meeuwis, geboren te Arendonk op 23 februari 1850²¹.

Uit dit echtpaar:

1. Catharina, geboren op 14 maart 1872²².
2. Johanna Catharina, geboren op 3 december 1873.

VI-b. **Wilhelmus Cuijlits** (zv.V-a), gedoopt op 1 februari 1787 en overleden te Arendonk op 12 oktober 1850, kousenmaker²³, trouwt te Arendonk op 13 januari 1814 met Johanna Maria van der Poorten, dochter van Joseph van der Poorten en Anna van Cleverberg, gedoopt te Mechelen op 19 september 1786, overleden te Arendonk op 8 juni 1852.

Uit dit echtpaar zijn geboren:

1. Elisabeth, geboren op 12 mei 1814, overleden te Arendonk op 18 september 1842, trouwt te Arendonk op 31 oktober 1836 met Joannes van der Celen.
2. Philippe François, volgt onder VII-b.
3. Maria Elisabeth, geboren op 21 juli 1820, overleden te Arendonk op 14 december 1845.
4. Petrus, volgt onder VII-c.
5. Franciscus, volgt onder VII-d.
6. Christianus, geboren op 16 juni 1822, overleden te Arendonk op 9 januari 1823.
7. Simon Jacobus, volgt onder VII-e.
8. Remigius, geboren op 26 mei 1829, overleden te Arendonk op 2 augustus 1830.

VII-b. **Philippe François Cuijlits** (zv.VI-b), geboren op 23 februari 1817, kousenmaker, overleden te Arendonk op 6 mei 1869.

Hij trouwt voor de eerste maal te Arendonk op 5 januari 1839 met Petronella Cornelis, spinster, dochter van Cornelis Cornelis en Maria Elisabeth van Eijck²⁴, geboren te Arendonk op 11 juli 1817 en aldaar overleden op 10 januari 1847.

Philippe François hertrouwt te Arendonk op 18 september 1858

met Johanna Michielsens, spinster, dochter van Petrus Michielsens²⁵ en Maria Magdalena van Gool²⁶, geboren te Arendonk op 14 februari 1830.

Uit beide huwelijken zijn kinderen geboren:

1. Johanna Francisca, geboren op 1 februari 1839.
2. Wilhelmus, volgt onder VIII-b.
3. Petrus, geboren op 7 januari 1845.
4. Petrus, geboren op 8 mei 1861 en overleden te Arendonk op 8 maart 1862.
5. Simon Jacobus, geboren op 18 november 1863.
6. Johannes Dominicus, geboren op 20 februari 1867.

VIII-b. **Wilhelmus Cuijlits** (zv.VII-b), geboren op 20 februari 1842, overleden te Arendonk op 28 mei 1893, kousenmaker, trouwt te Arendonk op 20 november 1869 met Maria Catharina Huijsmans, dochter van Josephus Huijsmans²⁷ en Johanna Maria Vendelmans²⁸, geboren te Arendonk op 24 september 1824.

Uit dit echtpaar:

1. Petrus Franciscus, geboren op 22 april 1870.
2. Josephus Petrus, geboren op 15 maart 1873.
3. Maria Catharina, geboren op 27 augustus 1875.

VII-c. **Petrus Cuijlits** (zv.VI-b), geboren te Arendonk op 21 juli 1820, tweeling met Maria Elisabeth, kousenmaker, overleden te Helmond op 15 maart 1857, trouwt te Arendonk op 3 mei 1851 met de naaister Anna Helena de Proost, dochter van Marcus de Proost, kousenmaker te Arendonk, en Johanna de Clerck²⁹, geboren te Arendonk op 25 november 1822.

Uit dit echtpaar:

1. Carolus, geboren op 29 april 1852.
2. Anna Maria Catharina, geboren op 28 november 1854.
3. Henricus Franciscus, geboren op 14 augustus 1857.

VII-d. **Franciscus Cuijlits** (zv.VI-b), geboren op 19 december 1823, kousenmaker, overleden te Arendonk op 26 augustus 1851, trouwt te Arendonk op 14 oktober 1848 met Johanna Catharina Weijnen, dochter van Godefridus Weijnen en Elisabeth Schuermans, een landbouwersgezin.

Uit dit echtpaar:

1. Peter Franciscus, geboren op 16 december 1847, geëcht bij het huwelijk van zijn ouders.
2. Johannes Baptista, geboren op 2 april 1850 en overleden te Arendonk op 20 januari 1851.
3. Elisabeth Coletta, geboren op 4 november 1851.

VII-e. **Simon Cuijlits** (zv.VI-b) geboren op 22 april 1826, kousenmaker, overleden te Arendonk op 5 mei 1875. Zijn laatste adres was : Wippelberg.

Hij trouwt te Arendonk op 13 april 1850 met Maria Catharina Jacobs, dienstmeid, dochter van Johannes Jacobs, landbouwer te Arendonk, en Anna Verssemans, geboren te Arendonk op 8 maart 1830³⁰.

Uit dit echtpaar:

1. Johannes, geboren op 8 februari 1851.
2. Anna Maria Catharina, geboren op 17 december 1853³¹.
3. Carolus, geboren op 3 juli 1857.
4. Anna Catharina, geboren op 1 januari 1861.
5. Johannes Franciscus, geboren op 3 juni 1863.
6. Emmerentiana, geboren op 27 januari 1866.
7. Johanna Catharina, geboren op 6 juni 1872, overleden te Arendonk op 11 maart 1874.

IV-b. **Johannes Baptista Kuijlen** (zv.III), gedoopt op 22 mei 1722, begraven op 5 juli 1791 te Baarle Nassau, gaat zowel voor de Nederlands Gereformeerde predikant als de pastoor in ondertrouw te Baarle-Nassau op 20 november 1749³² met Cornelia van Gool, dochter van Thomas Willibrord van Goirl en Maria Govaert Smolders, gedoopt te Baarle-Nassau op 30 januari 1725 en begraven aldaar op 26 september 1791. Dit paar is te Baarle-Nassau getrouwd voor de Nederlands Gereformeerde predikant op 7 december 1749, terwijl de inzegening door de pastoor reeds op 28 november 1749 plaatsvond!

Adriaan Druijts verkoopt Jan Cuijlen op 26 februari 1752 een huis met stal, hof en erf, groot 30 roeden, aan de Capelstraat te Baarle-Nassau³³.

Jan Kuijlen en Cornelis van Gool lenen op 2 juni 1760 f100 van de onmondige kinderen van Arnoldus Schenk, welke lening afgelost wordt op 23 november 1771³⁴.

Op 7 juni 1760 transporteren Anna Maria Cornelis van Olmen, in huwelijk hebbende Peter Josephus Lens, en Peter van Olmen voogd over de minderjarige kinderen van wijlen Jan Luijx bij Anna Maria Cornelis van Olmen voorsz., aan Jan Kuijlen en Cornelia van Gool een huis met zijn aangelag aan de Reuth te Baarle-Nassau en meerdere percelen bouwland, o.m. de Schuurakker en de Boschakker, heide en bossages voor f701/01/04. De publieke verkoping vond plaats op 22 maart 1760³⁵.

Jan Kuijlen en Cornelia van Gool verkopen aan Peter van Gool en Cornelia de Laat een huis, stal, hof en erf, aan de Capelstraat te

Baarle-Nassau, groot 30 roeden, voor f344, op 16 november 1771³⁶.

Om deze aankoop te kunnen financieren, lenen Peter en Cornelia op 23 november 1771 f300 van *de grote armen* van Alphen. Deze lening wordt afgelost op 15 december 1783³⁷.

Maria van Gool, geassisteerd met haar man, Dirk Sparken, voor een vijfde part; Cornelis Anthonisse, voor zichzelf en nog last en procuratie hebbende van zijn broeder, meerderjarige kinderen van Jan Anthonisse bij Dingena van Gool zijn huisvrouw, ook voor een vijfde part; Adriaan, Thomas, Joris en Wilbrordus, kinderen van wijlen Jan van Gool bij Pitronella Jorisse, ook voor een vijfde part; Cornelia van Gool, geassisteerd door haar man Jan Kuijlen; Jacoba van Gool in huwelijk hebbende Joseph Luijten, Maria van Gool, huisvrouw van Jan Stoop en Elisabeth van Gool in huwelijk hebbende Jacobus van Esch, kinderen en kinds-kinderen en erfgenamen van Thomas van Gool bij wijlen Maria Smolders, voor het resterende gedeelte, allen kinderen en kinds-kinderen van Willebrordus van Gool bij Elizabeth Thomas Wouters, verkopen op 9 mei 1778³⁸ aan Marijnus Havermans een perceel in de Vordelse akkers te Baarle-Nassau, gelegen aan de oostzijde van de weg naar Alphen, totaal 387 roeden, voor f275.

Jan Kuijlen en Cornelia van Gool lenen f100 van de Diaconie van de Nederlands Gereformeerde Gemeente te Baarle-Nassau, op verband van hun goederen aan de Reuth te Baarle-Nassau, op 28 april 1784. Deze lening wordt op 17 november 1792 afgelost door hun kinderen: Jan Baptist, Adriana en Arnoldus³⁹.

Kinderen van dit echtpaar zijn:

1. Joannes Baptist, volgt onder V-b.
2. Thomas, gedoopt te Baarle-Nassau op 27 januari 1752, begraven aldaar op 1 december 1772.
3. Johanna Maria, gedoopt te Baarle Nassau op 13 oktober 1753, begraven te Baarle-Nassau op 5 januari 1789, gaat te Baarle-Nassau op 22 januari 1785 zowel voor de Nederlands Gereformeerde predikant als de pastoor in ondertrouw met Jan van Beerse, geboortig van Hoogemierde.
Hun huwelijk wordt op 6 februari gesloten voor de Nederlands Gereformeerde predikant, terwijl de pastoor het huwelijk op 7 februari 1785 inzegt^{40,41}.
Johannes van Beers hertrouwt op 12 oktober 1795 te Baarle-Nassau met Petronella Willems, geboortig van Baarle-Nassau.
4. Adriana, gedoopt te Baarle-Nassau op 23 juli 1755, begraven te Baarle-Nassau op 1 april 1799, gaat te Baarle-Nassau in ondertrouw voor de Nederlands Gereformeerde predikant en de pastoor op 5 januari 1793 met Norbertus Smits, geboortig

van Tilburg en wonende te Baarle-Nassau.

De huwelijksinzegening door de pastoor vindt plaats op 21 januari 1793, terwijl op 28 januari het huwelijk voor de Nederlands Gereformeerde predikant gesloten wordt.

Norbertus Smits hertrouwt te Baarle-Nassau op 7 oktober 1799 met Petronella Otten, geboren te Alphen, doch wonende te Baarle-Nassau⁴².

5. Anna Catharina, gedoopt te Baarle-Nassau op 12 juni 1757, begraven te Baarle-Nassau op 20 december 1759⁴³.
6. Arnoldus, volgt onder V-c.
7. Christianus, gedoopt te Baarle-Nassau op 9 april 1763 en aldaar begraven op 16 februari 1767.
8. Christianus, gedoopt te Baarle-Nassau op 9 maart 1767 en aldaar begraven op 23 maart 1767.

V-b. **Jan Baptist Kuijlen** (zv.IV-b), gedoopt te Baarle-Nassau op 24 juni 1750, begraven aldaar op 22 april 1810, gaat op 25 januari 1777 in ondertrouw voor zowel de Nederlands Gereformeerde predikant als de pastoor te Baarle-Nassau met Maria Catharina Cools, dochter van Paulus Cools en Maria Antonissen, gedoopt te Baarle-Nassau op 25 maart 1744, overleden te Baarle-Nassau op 19 november 1816. Het huwelijk wordt op 3 februari 1777 ingezegend door de pastoor⁴⁴.

Johanna Michielse weduwe van Cornelis Camenaars, verkoopt krachtens het testament gepasseerd door haar en haar echtgenoot voor notaris Hendrikus Kamerling op 25 juli 1763 te Baarle-Nassau een huis met aangelag, op de Reuth te Baarle-Nassau en nog een weide gelegen tussen Ulecoten en Hoogstraten, belast met o.m. veertien penningen aan de pastorijs van Meerle, aan Jan Baptist Cuijlen en Maria Catrina Cools, op 17 juli 1784, voor f309/01/09.

Johanna Michielse geeft de kopers een hypotheek groot f294⁴⁵.

Adriana Cools huisvrouw van Cornelis Kniknie; Maria Catharina Cools, geassisteerd met Jan Baptist Cuijlen, haar man en Wouter Cools, allen kinderen van Paulus Cools, gaan op 7 november 1795 de erfdeling aan van de goederen van wijlen Paulus voorsz., gelegen te Baarle-Nassau op de Reuth. Cornelis Kniknie zal aan Jan Baptist Cuijlen en Wouter Cools te samen f600 uitbetalen, terwijl zij ook nog 100 roeden heide omtrent de Voorste Strumpt zullen krijgen⁴⁶.

Op 14 maart 1801 koopt Jan Baptist Kuijlen 440 roeden in de Grote of Bosch akker, op de Reuth te Baarle-Nassau voor f118/02/--, van Cornelis van Ham, voor de helft; Wouter van Ham, Maria van Ham, huisvrouw van Mattheus van Hooijdonk;

Jan, Pieter en Jacob van Ham; Wouter van Ham, procuratie hebbende van Johanna Maria van Ham, huisvrouw van Adriaan Eskens, te Princenhage; Cornelia van Ham huisvrouw van Willibrordus van den Ende; Elisabeth van Ham, in huwelijk hebbende Martinus Verkaart en Rosina van Ham, huisvrouw van Hendrik Klinkenberg, voor de andere helft⁴⁷.

Jan Peter Kuijlen, inwonende bij zijn vader, Jan Baptist Kuijlen, te Baarle-Nassau op de Reuth, Maria Catharina Cools huisvrouw van Jan Baptist en Cornelia hun dochter, verklaren op 18 april 1803, dat Jan Peter Kuijlen en zijn vader zondag 17 april 1803 thuis gekomen zijn uit de herberg van Jan Baptist Meuwissen aan de Eijkelenbosch te Baarle-Nassau.

Nadat zij ongeveer een half uur op bed lagen, werd er herhaalde malen op de deur geklopt door Paulus Jaspers. Nadat Jan Peter Kuijlen deze had binnengelaten, sprong hij onmiddellijk op het bed van zijn vader en begon deze te bewerken met een knuppel, waarbij hij schreeuwde: *Gij hebt gezegd, dat ik geslagen moest worden, doch nu zal ik u slaan en zo gij een woord spreekt, moet gij sterven.*

Omdat Jasper te sterk voor hem was, kon hij hem niet de baas en heeft hij hem toen verjaagd onder bedreiging met zijn geweer⁵¹.

Johannes Petrus Jansen, wonende op de Reuth te Baarle-Nassau, verklaart op 25 april 1803, ter requisitie van Paulus Jaspers, dat op de zondag daarvoor Paulus Jaspers met Jacobus Koken in de herberg van Jan Baptist Meuwissen een weddenschap heeft aangegaan, dat hij geen Zeeuwse rijksdaalder kon laten zien.

Hierop had Jan Baptist Kuijlen gezegd: *hij was waard, dat hij zoveel slagen kreeg, als hij haren op zijn hoofd heeft.*

Bij het naar huis gaan heeft Johannes Petrus Jansen dit onvoorzichtigerwijze tegen Paulus gezegd. Toen zij bij het huis van Jan Baptist Kuijlen kwamen, geraakte Paulus in woede en ging op de woning af. Johannes Petrus Jansen heeft nog wel getracht Paulus van zijn voornemen af te brengen, maar dat baatte niet^{48,49}.

Op 18 mei 1803 hebben Jan Baptist Kuijlen en Paulus Jaspers zich verzoend. De mishandeling is het gevolg geweest van dronkenschap en het aangedane leed is betaald en voldaan⁵⁰.

Kinderen van het echtpaar Kuijlen-Cools zijn:

1. Levenloos geboren kind, op 31 mei 1778 te Baarle-Nassau.
2. Johannes Petrus, volgt onder VI-c.
3. Cornelia Maria, gedoopt te Baarle-Nassau op 7 februari 1782, trouwt te Baarle-Nassau op 1 oktober 1804 met Johannes Leemans, geboortig van Brusthem, wonende te Baarle-Nassau⁴².

4. Walterus, gedoopt te Baarle-Nassau 31 mei 1784 en begraven aldaar op 28 februari 1875.

VI-c. **Johannes Petrus Kuijlen** (zv.V-b), gedoopt te Baarle-Nassau op 13 april 1780, overleden te Baarle-Nassau op 26 november 1847. Hij trouwt te Baarle-Nassau voor de eerste maal op 4 juni 1809 voor schepenen aldaar met Anna Maria Sprangers, dochter van Joannes Sprangers en Petronella Georgi Goossen, gedoopt te Baarle-Nassau op 20 januari 1786, overleden aldaar op 20 juni 1816⁵¹. Dit paar is op 20 mei 1809 in ondertrouw gegaan voor de pastoor te Baarle-Nassau.

Jan Peter Kuijlen hertrouwt te Baarle-Nassau op 9 november 1817 met Cornelia Godschalk, dienstbode te Baarle-Nassau, dochter van Gerardus Godschalk en Maria Catharina Schellen, gedoopt te Poppel op 12 april 1794, overleden te Baarle-Nassau op 2 oktober 1871.

Petrus Wens te Baarle-Hertog, gemachtigd door zijn vader Jan Wens, welke machtiging gepasseerd is voor schepenen te Meerle op 29 april 1807, verkoopt op 18 september 1807 aan Jan Peter Kuijlen 170 roeden in de Spierenakker, aan de Heiming te Baarle-Nassau en een dries aldaar, de Spierendries, groot 120 roeden en nog 50 roeden dries, de Peerdsdries, voor *f*90⁵².

P.C. van Ghert, vader en voogd over zijn onmondige kinderen bij wijlen Maria Theresia van der Schoot, verkoopt op 3 mei 1808 aan Jan Peter Kuijlen 110 roeden dries, het Venneken, aan de Reuth te Baarle-Nassau, westwaarts grenzend aan Jan Baptist Kuijlen en oostwaarts aan C.W. Sprangers, voor *f*107/02/-⁵³.

Op 14 juni 1813 draagt Maria Catharina Kools, weduwe van Jan Baptist Kuijlen te Baarle-Nassau, aan haar zoon Jan Peter Kuijlen haar deel in de grote akker, op de Reuth te Baarle-Nassau, over⁵⁴.

Johannes Leemans, in huwelijk hebbende Cornelia Kuijlen, landbouwer, te Baarle-Nassau verkoopt zijn zwager Jan Peter Kuijlen, landbouwer, een vierde deel in de Grote Akker, waarvan de rest hem reeds toebehoort, op 27 juni 1813. De grootte van de akker, aan de Reuth, bedraagt 43 are⁵⁵.

Op 12 mei 1814 koopt Jan Peter Kuijlen een perceel zowel zaailand als heide, gelegen op de Reuth te Baarle-Nassau van Petrus Albert Rentier, echtgenoot van Maria Carolina Bredius. Wegens het uitblijven van de betaling door Jan Peter Kuijlen is deze koop op 4 november 1816 geannuleerd⁶¹.

Na het overlijden van Anna Maria Sprangers maakt Jan Peter Kuijlen op 8 november 1817 een staat en inventaris van zijn goederen, tot behoef van zijn drie minderjarige kinderen: Maria

Catharina, Jan Baptist en Petronella, resp. acht, vijf en een half en twee jaar oud. Een van de voogden is hun moederlijke oom Jan Baptist Sprangers, die te Baarle-Hertog woont⁵⁶.

Jan Peter Kuijlen en zijn tweede echtgenote, Cornelia Godschalk passeren hun testament op 19 november 1845, te Baarle-Nassau⁵⁷.

De kinderen krijgen alles; de langstlevende echtgenoot behoudt slechts het vruchtgebruik van de goederen. Voorts gaat er een prelefaat naar zijn twee *ongelukkige, kreupele kinderen* die nog bij hem inwonen, Gerardus en Adriana Kuijlen, groot f175 per kind, uit te betalen zes maanden na zijn overlijden^{58,59}.

Op 30 oktober 1846 passeert Jan Peter een nieuw testament; hij is dan ziek en het testament wordt opgemaakt bij hem thuis in de keuken. Zijn vrouw krijgt het tochtgebruik van de goederen; maakt een van de erfgenamen hier tegen bezwaar, dan krijgt zij zoveel als de wet haar toestaat. De testateur kan niet schrijven uit hoofde van *lamheid in de handen*⁶⁰.

Uit beide huwelijken zijn kinderen geboren:

1. Maria Catharina, gedoopt op 30 juni 1810 te Baarle-Nassau, overleden aldaar op 24 juni 1848, trouwt te Baarle-Nassau op 6 april 1845 met Jan Baptist Schoenmakers, zoon van Hendrik Schoenmakers en Anna Maria Sijsmans, geboren te Baarle-Nassau op 1 februari 1819, bouwman, overleden te Baarle-Nassau op 9 oktober 1898.
2. Jan Baptiste, volgt onder VII-f.
3. Petronella, geboren te Baarle-Nassau op 6 mei 1815, overleden aldaar op 24 november 1874, trouwt te Baarle-Nassau op 21 januari 1847 met Augustinus Tuijelaars, landbouwer, zoon van Cornelis Tuijelaars en Johanna Elisabeth Kaals, geboren te Baarle-Nassau op 29 mei 1814, overleden aldaar op 30 juli 1891.

Na het overlijden van Petronella Kuijlen hertrouwt Augustinus te Baarle-Nassau op 17 juli 1875 met Petronilla van Gool, dienstmeid, dochter van Cornelis van Gool en Cornelia Claessen, geboren te Baarle-Nassau op 20 juli 1834.

4. Cornelis, geboren te Baarle-Nassau op 28 februari 1818, overleden te Baarle-Nassau op 11 juli 1833.
5. Johannes Petrus, geboren te Baarle-Nassau op 28 augustus 1819, overleden te Baarle-Nassau op 25 mei 1829.
6. Maria Catharina, geboren te Baarle-Nassau op 10 juni 1821, overleden te Baarle-Nassau op 29 maart 1887, trouwt te Baarle-Nassau op 28 juni 1846 met Hendrik van Gestel, zoon van Johan Peter van Gestel en Elisabeth Maas, geboren te Baarle-Nassau op 30 maart 1816, landbouwer, overleden te Baarle-Nassau op 8 februari 1890.

Uit haar is op 23 januari 1846 te Baarle-Nassau een natuurlijke dochter Carolina geboren, die op 11 februari 1846 aldaar overleden is.

7. Adriana, geboren te Baarle-Nassau op 14 oktober 1824, overleden aldaar op 19 november 1824.
8. Gerardus, volgt onder VII-g.
9. Adriana, geboren te Baarle-Nassau op 12 januari 1829. Uit haar is te Baarle-Nassau op 3 december 1866 een natuurlijke zoon, Johannes Petrus Kuijlen, geboren. Zij is dan dienstbode.
10. Anna Maria, geboren te Baarle-Nassau op 23 februari 1831, overleden aldaar op 23 september 1832.
11. Johannes Petrus, volgt onder VII-h.
12. Anna Maria, geboren te Baarle-Nassau op 2 februari 1840 en op dezelfde dag aldaar overleden.

VII-f. Jan Baptiste Kuijlen (zv.VI-c), geboren te Baarle-Nassau op 13 september 1812 en overleden te Alphen op 24 november 1874, landbouwer, trouwt te Baarle-Nassau op 14 januari 1844 met Adriana Knicknie, landbouwster, dochter van Remigius Knicknie en Catharina van de Houtgoir, geboren te Baarle-Nassau op 25 mei 1820, overleden te Alphen en Riel op 20 februari 1889.

Uit dit echtpaar:

1. Maria Catharina, geboren te Baarle-Nassau op 8 november 1844, overleden aldaar op 22 september 1858.
2. Petronella, geboren te Baarle-Nassau op 25 februari 1848, overleden te Alphen op 1 mei 1875, trouwt te Alphen op 27 januari 1875 met Adriaan Huijbrechts.
3. Cornelis, geboren te Baarle-Nassau op 21 december 1850, bouwman, trouwt te Alphen op 22 april 1877 met Johanna Adriaansen, geboren te Gilze.

Uit dit echtpaar zijn te Alphen drie dochters geboren.

4. Remigius Franciscus, geboren te Baarle-Nassau op 21 mei 1854, overleden te Alphen en Riel op 9 juni 1886.

VII-g. Gerardus Kuijlen (zv.VI-c), geboren te Baarle-Nassau op 21 februari 1827, bouwman, overleden te Baarle-Nassau op 9 juni 1866, trouwt te Baarle-Nassau op 18 september 1853 met Lucia Smolders, geboren te Hilvarenbeek op 10 maart 1828, overleden te Marchienne au Pont op 31 mei 1908. Lucia hertrouwt op 28 november 1867 met Willem de Koning, geboortig van Nijmegen. Dit echtpaar trekt vanuit Baarle-Nassau naar Tilburg.

Kinderen van Gerardus en Lucia zijn:

1. Joannes Petrus, geboren op 3 augustus 1854 te Baarle-Nassau,

metselaar, overleden te Tilburg op 8 februari 1911, trouwt te Tilburg met Adriana Petronella Cleverens op 12 mei 1880⁶².

Uit dit echtpaar zijn zeven kinderen geboren, met nakomelingschap in Michigan (V.S.).

2. Adriana Maria, geboren te Baarle-Nassau op 16 mei 1856.
3. Johanna Cornelia, geboren te Baarle Nassau op 17 april 1858, trouwt te Tilburg op 9 september 1875 met Johannes Franciscus Oerlemans.
4. Lucia, geboren te Baarle-Nassau op 19 juli 1860.
5. Adriaan Simon, geboren op 4 februari 1863 te Baarle-Nassau, overleden te Tilburg op 13 maart 1928, trouwt te Tilburg op 6 mei 1885 met Johanna Maria Christina Mutsaers.

Uit dit echtpaar zijn dertien kinderen geboren, allen te Tilburg⁶³.

VII-h. **Johannes Petrus Kuijlen** (zv.VI-c), geboren te Baarle-Nassau op 26 september 1832, landbouwer, overleden te Baarle-Nassau op 13 maart 1915, trouwt te Baarle-Nassau op 3 september 1859 met Maria Cornelia Verheijen, dochter van Cornelis Verheijen en Anna van Loon, bouwlieden, geboren Alphen 10 maart 1841, overleden te Baarle-Nassau op 29 mei 1871.

Uit dit echtpaar:

1. Joannes Petrus, geboren te Baarle-Nassau op 19 november 1860.
2. Johanna Cornelia, geboren te Baarle-Nassau op 28 oktober 1864.
3. Antoinetta, geboren te Baarle-Nassau op 15 juli 1867.
4. Maria Louisa, geboren te Baarle-Nassau op 1 mei 1870.

V-c. **Arnoldus Kuijlen** (zv.IV-b), gedoopt te Baarle-Nassau op 12 december 1760, overleden te Oud- en Nieuw Gastel op 4 maart 1808, trouwt met Maria Elisabeth Hermans, geboortig van Tongeren in het Land van Luik te Baarle-Nassau, voor de Nederlands Gereformeerde predikant te Baarle-Nassau op 25 februari 1787, met wie hij aldaar op 24 juni 1786 in ondertrouw is gegaan⁶⁴.

Op 17 februari 1787 stellen Jan Kuijlen en Cornelia van Gool, ouders van Arnoldus Kuijlen zich borg voor hun aanstaande schoondochter voor f150. Arnoldus zal gaan trouwen met Elisabeth Hermens, geboortig van St. Truijen uit het Land van Luik. Echter de bruid kan geen borgbrief overleggen⁶⁵!

Arnoldus Kuijlen verwerft op 4 mei 1803 van schepenen van Baarle-Nassau een borgbrief voor zichzelf, zijn vrouw en kinderen voor Gastel⁶⁶.

Uit dit echtpaar⁶⁷:

1. Anna Cornelia, gedoopt te Baarle-Nassau op 7 april 1787.
2. Arnoldus, gedoopt te Baarle-Nassau op 13 augustus 1789, overleden te Oud- en Nieuw-Gastel op 7 juli 1815.
3. Joannes, volgt onder VI-d.
4. Norbertus Henricus, gedoopt te Baarle-Nassau op 17 december 1795.
5. Johanna Maria, gedoopt te Baarle-Nassau op 10 februari 1799.
6. Maria Catharina, gedoopt te Baarle-Nassau op 2 januari 1801, overleden te Oud- en Nieuw-Gastel op 17 januari 1843.
7. Johannes Cornelis, gedoopt te Oud- en Nieuw-Gastel op 8 april 1804.

VI-d. **Joannes Kuijlen** (zv.V-c), gedoopt te Baarle-Nassau op 13 mei 1792, overleden te Oud- en Nieuw-Gastel op 8 februari 1874, arbeider, trouwt te Oud- en Nieuw-Gastel op 14 juni 1846 met Maria de Waal, dochter van Anthonij de Waal en Jacoba van Dorst, geboren te Oud- en Nieuw-Gastel in 1813, overleden aldaar op 13 april 1895.

Uit dit echtpaar:

1. Arnoldus, geboren 6 augustus 1847 te Oud- en Nieuw-Gastel. Van hem zijn nakomelingen bekend.
2. Jacoba, geboren op 20 januari 1850 te Oud- en Nieuw-Gastel en overleden aldaar op 15 juni 1860.
3. Antonij, geboren op 2 april 1853 te Oud- en Nieuw-Gastel, heeft nageslacht aldaar.
4. Marijn, geboren op 10 november 1856 te Oud- en Nieuw-Gastel, overleden aldaar op 12 juli 1859.

II-b. **Jacobus Cuijlits** (zv.I), gedoopt op 3 mei 1665 en overleden te Arendonk op 1 april 1722, gaat op 30 januari 1694 te Arendonk voor de pastoor in ondertrouw met Margaretha van Gorp, met wie hij op 9 februari 1694 in het huwelijk treedt.

Hun kinderen zijn:

1. Helena, gedoopt op 27 juli 1695.
2. Petrus, gedoopt op 11 april 1697, overleden te Arendonk op 5 maart 1698.
3. Catharina, gedoopt op 3 december 1698, trouwt te Arendonk op 29 april 1720 met Joannes Brusseleirs.
4. Arnoldus, volgt onder III-b.
5. Maria, gedoopt op 31 oktober 1703.
6. Anna, gedoopt op 4 februari 1706, overleden te Arendonk op 16 maart 1706.
7. Anna, gedoopt op 16 mei 1707, overleden op 17 mei 1707 te Arendonk.

Op 2 september verkopen August Dens, schepen, last en procura-tie hebbende van Helena Cuijlits, geestelijke dochter; Catharina Cuijlits geassisteerd met haar man Jan Brusseleirs en Daneel Cuijlits, schepen de erfgoederen te Arendonk van wijlen hun ouders Jacobus Cuijlits en Maria van Gorp, aan Jacob Geenen, Cornelis Jansen, Peter van Gorp en Jan Cuijpers⁶⁸.

Op 22 augustus 1725 verkopen Arnoldus Cuijlits en Maria Cuijlits geassisteerd met Daniel Cuijlits haar momboir een huis met zijn aangslag te Arendonk op de Beirendonk aan Jacobus Geenen; voorts verkopen zij aan Jan Brusseleirs, de palengieter, twee lopense land te Arendonk, genaamd de Berg, voorts nog het Vlotgaers te Arendonk en een perceel, genaamd het Broeck, te Arendonk⁶⁹.

III-b. **Arnoldus Cuijlits** (zv.II-b), gedoopt op 14 september 1701, trouwt te Arendonk voor de pastoor met Maria Coijmans, met wie hij aldaar op 6 juli in ondertrouw was gegaan.

Franciscus Dries Faijen, te Turnhout, zich fort en sterk makende voor Elisabeth Cuijlits, zijn huisvrouw, verkoopt zijn zwager Jacobus Cuijlits de erfportie van zijn vrouw, d.w.z. de helft van erfgoederen van wijlen zijn schoonouders Arnoldus Cuijlits en Maria Coijmans⁷⁰.

Uit dit echtpaar:

1. Elizabeth
2. Jacobus

Jacobus verkoopt op 13 maart 1759 een perceel land, genaamd het Quaat Huijs, aan de Wippelberg te Arendonk aan Adriaan Nicolaas Dens⁷¹.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

- DTB - Doop-, trouw- en begraafregisters
- Not - Notarieel archief
- R - Rechterlijk archief
- RAA - Rijksarchief Antwerpen
- RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant 's-Hertogenbosch
- SAKO - Streekarchief Kring Oosterhout
- SAZOB- Streekarchief Zuid Oost Brabant Eindhoven

1. SAZOB, Bladel R 41, f 123v.

2. RAA, Arendonk R 49 (voorlopig nummer).
3. P.L. Leget-Kuijlen, 'Kuijlits', *Gens Brabantica*, VIII (1977) 37.
4. Cuijlits is een vogelnaam, verwant aan de Kauw (*Coloeus monedula*).
5. Nicolaas Cuijlits behoort tot de valkeniers van des konings cabinet. In een brief van dat jaar is zijn familienaam verfranst tot Collus.
6. Aangezien de parochieregisters eerst in 1633 beginnen, kon zijn doop niet nader vastgesteld worden. Mogelijk is hij een zoon van Daniel Cuijlits en Maria Anthonis.
7. De naam Cuijlits komt in de vijftiende en zestiende eeuw reeds in Arendonk voor (zie: *Van Vlaamse Stam*, XII (1976) 176).
8. RAA, Arendonk R 73 (voorlopig nummer).
9. Alle acten van Arendonk berusten in het Rijksarchief Antwerpen, Door Verstraeteplaats 2.
10. Het trouwregister over deze periode is verloren gegaan; alleen een klapper is overgebleven en het is niet duidelijk of de vermelde data ondertrouw- of trouw-data zijn.
11. Deze borgbrief werd ons destijds getoond door dr. A. Bousse, destijds Rijksarchivaris van de provincie Antwerpen.
12. Van Lichtaart zijn de parochieregisters niet in het Rijksarchief te Antwerpen aanwezig. Slechts van de dopen bestaat aldaar een klapper. Aangezien gewoonlijk het huwelijk gesloten werd in de geboorteplaats van de bruid, zal dit huwelijk in Lichtaart gesloten zijn.
13. RAA, Arendonk R 65 (voorlopig nummer), acte 65.
14. Van de kinderen vermeld in de verkoopacte, kon een aantal niet teruggevonden worden in de parochieregisters van Arendonk. Waar ze geboren, resp. getrouwd en overleden zijn, is niet bekend.
15. De familienaam wordt zowel Gestel als Gastel geschreven.
16. Waar Catharina geboren en getrouwd is, kon niet vastgesteld worden.
17. H. Grotefend, *Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit* (11e ed.; Hannover 1971). Opgeloste datum: 10 november 1815.
18. Opgeloste datum: 7 februari 1812.
19. Wilhelmus Gevers is overleden te Arendonk op 17 september 1817, zijn vrouw Maria van Gorp is aldaar overleden op 21 juli 1817.
20. RAA, Arendonk R 49 (voorlopig nummer).
21. Johanna Meeuwis is overleden te Arendonk op 26 juni 1857.
22. Haar ouders wonen in het gehucht Beirendonk onder Aren-

- donk.
23. Bij de aangifte van de geboorten van zijn kinderen wordt hij vermeld als wolkammer; bij zijn overlijden als kousenmaker.
 24. Maria Elisabeth van Eijck is te Arendonk overleden op 9 november 1838.
 25. Johannes Michielsens, zoon van Petrus Michielsens en Johanna Celis, is overleden te Arendonk op 2 januari 1858.
 26. Maria Magdalena van Gool, dochter van Johan Michiel van Gool en Petronella Maas is overleden te Arendonk op 11 september 1837.
 27. Josephus Huijsmans, zoon van Emanuel Huijsmans en Petronella de Vocht is overleden te Gaashoven op 12 mei 1867; zijn ouders zijn beide te Arendonk overleden, resp. op 20 januari 1809 en 29 maart 1810.
 28. Johanna Maria Vendelmans, dochter van Henricus Norbertus Vendelmans en Johanna Maria Caluwaerts, is overleden te Arendonk op 17 april 1845; haar moeder is te Arendonk overleden op 7 november 1845.
 29. Johanna de Clerck is overleden te Arendonk op 12 maart 1837.
 30. Anna Verssemans is te Arendonk overleden op 8 maart 1830.
 31. Anna Maria Catharina heeft op 2 februari 1934 te Schoten de verklaring van vaderlandskeuze ondertekend, krachtens de eerste overgangsbepaling van de wet van 15 oktober 1932 om de hoedanigheid van Belg terug te krijgen.
 32. RANB, Baarle-Nassau, Nederlands Gereformeerd Trouwboek, DTB 6.
 33. SAKO, Baarle-Nassau R 113, f 98v.
 34. SAKO, Baarle-Nassau R 114, f 101v.
 35. SAKO, Baarle-Nassau R 114, f 100.
 36. SAKO, Baarle-Nassau R 115, f 224.
 37. SAKO, Baarle-Nassau R 115, f 225.
 38. SAKO, Baarle-Nassau R 116, f 85v.
 39. SAKO, Baarle-Nassau R 117, f 40v.
 40. Als noot 32.
 41. RANB, Baarle-Nassau, RK trouwboek, DTB 4.
 42. RANB, Baarle-Nassau, Schepen Trouwboek, DTB 9.
 43. Met uitzondering van de overlijdensdatum van Thomas, zijn de andere data niet geheel zeker. Er staat vermeld: Proles van Johannes Kuijlen. Echter deze vermelding is al een aanwijzing dat het om zeer jonge kinderen gaat.
 44. De datum van de huwelijksluiting is niet vermeld. De predikant heeft volstaan met: getrouwd en attestatie gegeven.
 45. SAKO, Baarle-Nassau R 118, f 6v.

46. SAKO, Baarle-Nassau R 119, f 191.
47. SAKO, Baarle-Nassau R 120, f 183.
48. SAKO, Baarle-Nassau R 145, f 98v.
49. Johannes Petrus Jansen, Paulus Jaspers en Jan Baptist Kuijlen waren buren.
50. SAKO, Baarle-Nassau R 145, f 10.
51. SAKO, Baarle-Nassau R 145, f 96v.
52. SAKO, Baarle-Nassau R 122, f 84v.
53. SAKO, Baarle-Nassau R 122, f 109v.
54. SAKO, Baarle-Nassau Not 105, akte 38.
55. SAKO, Baarle-Nassau Not 105, akte 41.
56. SAKO, Baarle-Nassau Not 109, akte 112.
57. SAKO, Baarle-Nassau, Nieuwe Reeks Not 82, akte 77.
58. SAKO, Baarle-Nassau, Nieuwe Reeks Not 82, akte 78.
59. De testateur kan schrijven; de testatrice niet
60. SAKO, Baarle-Nassau, Nieuwe Reeks Not 83, akte 83.
61. SAKO, Baarle-Nassau Not 106, akte 22.
62. P.L. Leget-Kuijlen, 'Cleverens', *De Brabantse Leeuw*, XXXIII (1984) 187.
63. Lucia Maria, dochter van Adrianus Simon Kuijlen, trouwt met Henricus Martinus Maria Wolfs. Zie: P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget, 'Wolfs in Midden-Brabant', *De Brabantse Leeuw*, XXXIII (1984) 67.
64. Dit paar is op 10 juni 1786 voor de pastoor in ondertrouw gegaan waarna het huwelijk op 27 juli 1786 ingezegend is.
65. SAKO, Baarle-Nassau R 144, f 85v.
66. SAKO, Baarle-Nassau R 145, f 100v.
67. Voorts is te Baarle-Nassau op 20 april 1801 een kind van Arnoldus Kuijlen begraven. Er is niet bij vermeld, welk kind dat was.
68. RAA, Arendonk R 51 (voorlopig nummer).
69. RAA, Arendonk R 40 (voorlopig nummer).
70. RAA, Arendonk R 64 (voorlopig nummer), akte 52.
71. RAA, Arendonk R 65 (voorlopig nummer), akte 81.

Van Rund

Mr. G. Berkelmans

De Lind 26, 5061 HW Oisterwijk

In de kwartierstaat van Heiliger Brocke (1704-1740) uit Udenhout, gepubliceerd in het Kwartierstatenboek dat is uitgegeven bij het eeuwfeest van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde¹, steken de gegevens over het voorgeslacht van de grootvader van vaderszijde wat mager af bij die betreffende de overige voorouders van de kwartierdrager. Dit geldt te meer sedert W. de Bakker vervolgens² over de schoonvader van de bedoelde grootvader en diens familie uitgebreid heeft bericht³ en tevens heeft geschreven over de eerste jaren van de parochie Udenhout⁴.

Het onderstaande beoogt herstel van het evenwicht in de kennis van het voorgeslacht van vaderszijde van Heiliger Brocke. In verband hiermede het meest opvallend in de bovenvermelde kwartierstaat zijn twee te Oisterwijk kerkelijk gesloten huwelijken, het ene in 1627 van Elis Jan Franken Brocke met Maaiken van Rund, en het andere, in 1605, van haar ouders. Het huwelijk in 1605 van Jacob Peters van Rund met Anna, dochter van Lambert de Meijer wordt in de parochiekerk te Oisterwijk gesloten omdat de bruid spruit uit een te Berkel gezeten familie. Haar bruidegom komt "van Boxtel". Zijn geslachtsnaam kan in verband worden gebracht met de herdgang de Roond aldaar. Een oudere spelling van de naam van deze herdgang nabij de grens met Oisterwijk is Roent⁵. Bij een korte uitspraak van dit woord zal Rund een juiste weergave zijn van de benaming van de Buxtelse herdgang. Zonder nader bewijs kunnen bijgevolg niet alle Van Rundts in Boxtel geacht worden te behoren tot één geslacht⁶.

Het eerste huwelijk van Jacob Peters van Rund, met Anneken, dochter van Lambert Lamberts de Meyer⁷, schijnt van korte duur te zijn geweest. Jacob van Rund heeft uit dit huwelijk geen ander kind dan de vrouw van Elias Jan Vrancken achtergelaten. Uit zijn tweede huwelijk, met Marie dochter van Jan van der Vliert, laat hij echter vijf kinderen achter, een zoon en vier dochters, van welke er drie zijn getrouwd.

Jacob houdt te Boxtel de herberg Sint Joris. Die was gelegen aan de heerbaan juist waar deze binnen de kom, binnen bruggen,

kwam, tegenover de Zwaansche Brug en op de hoek van de Molenstraat⁸. Dit goed heeft zijn moeder, Margriet geheten, hem met consent van haar man Peter Jacobs van Rundt in haar ten overstaan van de vice-cureit van Boxtel⁹ op 10 februari 1603 gemaakte uiterste wilsbeschikking vermaakt.

Op 7 september 1649 verstrekt Jacob zijn tweede vrouw een algemene volmacht om zijn goederen *te mogen belasten, verbinden ende beswaeren*¹⁰. De echtelieden maken duizend gulden schuld bij Hendrik Verheyden¹¹. Hendrik Janssen van der Heyden was een koopman in den Bosch¹², bij wie bij geldnood ook later nog kan worden aangeklopt.

Sint Joris te Boxtel (huis achter de mast) gezien vanaf de Zwaanse brug.

Foto archief Nieuwsblad Brabants Centrum Boxtel.

De aan de vrouw gegeven volmacht doet vermoeden dat de gezondheid van Jacob van Rundt in 1649 al te wensen overlaat. Op 21 april 1651 wordt zij vermeld als weduwe¹⁴.

Na de dood van Jacob van Rundt blijkt dat zijn voordochter, welke al jaren getrouwd is en buiten Boxtel woont, zich stiefmoederlijk behandeld voelt.

Tijdens zijn leven had Jacob *seecker sijnen hoffken*, bekend onder de naam De Vier Heimskinderen, met de aangelegen grond,

afgestaan aan zijn schoonzoon Peter Janssen van den Laeck. Die zette daarop *eenen nieuwe huysinge* naast de herberg van zijn schoonouders.

Doordat Jacob bij het verlies van zijn eerste vrouw kinderen bij haar had, verloor hij bij haar overlijden het volle eigendom over zijn goederen en kon het hofke met name niet meer worden beschouwd als bezit in die zin dat hij daarover kon beschikken. Hij had daarvan slechts de tocht en dit recht bestond slechts gedurende zijn leven. Elias Jan Vrancken heeft er als man van langstlevende kind uit het eerste huwelijk belang bij gehad dit aan te voeren, zodat de stiefmoeder van zijn vrouw en haar kinderen, kennelijk knarsetandend, *hebben moeten aengaen seecker accort*¹⁵. Het betreft niet alleen het erfhaaflijk goed, zoals het hofken, maar ook het haaflijk goed dat werd achtergelaten. De rechten daarop zijn door Elias gecedeerd aan zijn zwager Gerard, de enige zoon van Jacob van Rundt. Het contract dienaangaande is te Oisterwijk ten kantore van notaris Marten van Hees op 21 april 1651 op schrift gekomen. Dit schijnt niet bewaard te zijn gebleven. De overeenkomst met Elis is door de weduwe van Jacob van Rund en haar kinderen ten overstaan van schepenen van Boxtel gelaudeerd en geratificeerd¹⁶.

De uitboedeling van Elis' vrouw betekent dat hij afstand doet van Sint Joris met de daarbij horende hof, *koeystal* en aangelegen grond, en voorts van een akker geheten den Hoeleyck, van een *koeywey* van twaalf lopense en drieënhalve lopense hooi- en akkerland te Breukelen, en van *een halff houtbusselken* te Tongeren, alsmede van een ploegrecht op de Kempen, en al hetgeen wordt genoemd in het testament van Jacob van Rund. Zowel *Brukelen* als *Tongeren* zijn herdgangen onder Boxtel.

Van al deze goederen wordt de tocht toegedacht aan de weduwe, die daar door haar zoon wordt ingelaten. Zij is het dan ook die ingevolge het bereikte accoord aan Elias Jan Vrancken f870 voldoet. Het opbrengen van deze aanzienlijke som vergt dat erfgoed wordt bezwaard en te gelde gemaakt. Aan de weduwe van Antonie Donckers, met name Cornelia Martens, kan op 6 juli 1651 een hooiland van zes lopense en twintig roeden onder Lennisheuvel ook in de baronie van Boxtel gelegen - worden verkocht en twee dagen later al worden overgedragen. De zoon des huizes verbindt zich bij zijn moeder voor f2600, maar de weduwe beschikt kennelijk niet over zo veel gereed geld en de vordering op haar zoon heeft ze reeds op 17 augustus 1651 gecedeerd aan meester Jan Tholinck, een man die wegens de politieke reformatie werd uitgeschakeld als secretaris te Vught¹⁶. Diezelfde dag belooft Gerard Jacobs van Rund zijn volle zusters schadeloos te houden

van de belasting van den Oyvaer onder Boxtel met een rente van 25 gulden jaarlijks. Meergenoemde Hendrik Verheyden had die rente gekocht. Daarnaast werden kapitale verplichtingen aangegaan bij Peter Janssen van de Vliert, vermoedelijk een broeder van de weduwe, en Adriaan Janssen van Dinter¹⁷. Inmiddels had Gerards zuster Griet nog niet het uitzetsel voor haar huwelijk met Jan Jan Peters, ook genaamd Buters, ontvangen. Het volgende jaar, op 27 september 1652 doet de weduwe maar afstand van haar recht van tocht aangaande Sint Joris voor zover dat nodig is om haar kinderen de gelegenheid te geven dit goed, waarop geen andere lasten drukten dan de grondcijs van een gulden aan de heer van Boxtel, te bezwaren met een kapitale som van 200 gulden tegen zes procent¹⁸. Tocht en erfelijkheid van een onroerend goed moesten immers in één hand verenigd zijn alvorens het goed voor een schuld kon worden ondergezet.

Niet duidelijk is of het nog bijna een jaar heeft geduurd voordat het geld kan worden opgenomen. Op 11 september 1653 is het wederom Hendrik Janssen van der Heyden, die door het kopen van een cijs uit Sint Joris de tweehonderd gulden op tafel brengt die nodig zijn tot *de volle betaeling van alsulcken accoorde* als de weduwe van Peter Jacobs van Rundt en haar kinderen met Elias Jan Vrancken op 11 april 1651 hebben bereikt.

In beginsel van Elis en zijn vrouw verlost, hebben de weduwe en haar kinderen gemeend aandacht te kunnen gaan wijden aan de onderlinge verdeling. Bij het kennelijke geldgebrek gaat dit niet zonder moeilijkheden, maar door bemoeiingen van goede mannen wordt op 13 juli 1652 toch *veraccordeerd* dat Peter Janssen van den Laeck en zijn vrouw hun vier Heemskinderen krijgen toegescheiden²⁰. Het goed wordt van het erf van Sint Joris met de daarbij behorende schuur en het bakhuis afgescheiden door een middelhegge welke tot het erf van de Vier Heemskinderen wordt gerekend. Wanneer ooit de nalatenschap van de weduwe van Peter Jacobs van Rundt wordt verdeeld dienen de verkrijgers van de Vier Heemskinderen zowel een *bedde* - in alle nalatenschappen een kostbaar meubel - alsook 450 gulden in te brengen, en voorts moeten ze bijdragen in de kosten van de zoon des huizes om met Elias Jan Vrancken tot een regeling te komen.

Wanneer aangaande de Vier Heemskinderen een oplossing is bereikt gaat de weduwe op 29 juli 1652 - nog voordat ze een veer laat inzake Sint Joris - af van haar recht van tocht in de Oyvaer in de Lange Steenstraat te Boxtel²¹. Dit goed is vervolgens gespleten en in twee helften door haar kinderen verkocht op 5 augustus 1652²².

Met de opbrengst kan op 4 oktober 1652 Elis Jan Francken weer

worden afbetaald. Daags voor de verkoop is Elis over de besteding van de opbrengst met de stiefmoeder van zijn vrouw nog geaccordeerd.

Voordat Elis volledig kan worden betaald, zijn de spanningen in de familie zodanig gestegen dat het tevens tot processen komt tussen de kinderen van de weduwe. Hierbij is van invloed dat de ongetrouwde dochter onder hen, overleefd door haar moeder, is gestorven en bij haar testament Jan de Lavigne, haar moeizegger die *een lam kindt* is, de in de geschetste omstandigheden wel forse som van driehonderd gulden heeft vermaakt.

Staat Gerard Jacobs van Rund aanvankelijk alleen tegenover zijn zusters²³, op 13 september 1659 is hij met de vader van het ongelukkig kind en Jan Janssen Buters als man van Margriet, zijn zuster, ten overstaan van notaris Hendrik van Duersen in 's-Hertogenbosch in *minne ende vrintschappe overcomen ende geacordeert*²⁴.

Zowel de kinderen van Gerard als die van Buters zullen ook driehonderd gulden *trecken voor uuyt* en na aftrek van hetgeen Peter van den Laeck in de erfenis toekomt zal verder staaksge wijze worden gedeeld. Van de duizend gulden schuld die de ouders hebben gemaakt zal Gerard de helft voor zijn rekening nemen en zijn zwagers de andere helft. Alweer is het moeder die water in de wijn doet en afstand doet van alle goederen die haar dochter heeft nagelaten. En hoe dan verder met Peter van den Laeck? Andermaal wordt duidelijk dat daar *uyt geschapen was te gereysen niet alleen swaere proceduere, maar oock groote onlust ende vyantschappen tussen soo naeste vrienden*. De presidentschen van Boxtel en Goyaart van Duysel gaan bemiddelen en na een maand komt er met hun *tussenspreken* een verrassende schikking uit de bus. Het testament van Petronella, de suikertante, wordt gehouden *voor nul en van geender waarde*. Het bij notaris van Duersen gemaakte contract verdwijnt ook weer in de lade zonder effect. Gerard van Rund ziet af van het effectueren van het processueel voordeel dat hij heeft verworven met een acte van relief, doch krijgt anderzijds een tegemoetkoming in zijn kosten voor een accoord ten huize van de oude secretaris in Boxtel Peter Roeffen. De procureurs van beide partijen in 's-Hertogenbosch²⁵ krijgen de opdracht vrijwillig condenmatie tot nakoming van het bereikte accoord te vragen²⁶.

De erfrechtelijke draak heeft tenslotte ook Sint Joris verslonden. Op 13 oktober 1659 heeft Maaiken van der Vliert haar recht van tocht in Sint Joris, gelijk haar schoonzoon Peter van den Laeck dat goed in gebruik heeft, tussen diens huis aan een zijde en *neffens de gemeyne straet*, waarvan het erf met een hof en een

klaverveld zich uitstrekt van *de herbaene off molenwech tot een erve van den baron van Boxtel*, afgestaan aan haar zoon en drie schoonzoons om dat te kunnen verkopen²⁷. Zij hebben huis, -hof *ende cleverdries* vervolgens verkocht aan de mulder Jan Gijsberts van der Asdonck²⁸.

De molenaar belooft uit het goed een jaarlijkse loscijns te betalen van honderd gulden met ingang van 13 oktober 1660. De betaling ervan moet plaatsvinden in den Bosch. Gerard van Rundt schijnt daarheen te zijn verhuisd. De cijns kon volgens de acte van koop worden gelost met tweeduizend gulden. In de loop van 1669 is het tot lossing gekomen; bij Gerard van Rundt die mede voor zijn zwager Peter van den Laeck kwijting geeft op 25 maart, dan te Boxtel bij Jan de Lavigne op 9 november en tenslotte bij Jan Janssen Peters op 23 december²⁹.

Het bedrijf in Sint Joris is wel door de nazaten van Jacob van Rund voortgezet. Jenneken, een dochter van Peter Janssen van den Laeck en Anneken, dochter van Jacob van Rund, is getrouwd met Jan Rutten Moescops³⁰. Deze Jan heeft in goede doen verkeerd en is presidentschepen geweest van Boxtel. Zijn weduwe evenwel heeft de drossaard en schepenen van Boxtel in 1703, wanneer ze ligt in *haar sieckbedde*, verzocht om een *curateur*. Als zodanig wordt de notaris Feeke aangesteld. Hem wordt op 17 april door de kinderen van de weduwe *aengesecht dat haer moeder overleden was ende dat hij naer het sterffhuys soude comen uytzien ende gadeslaen* om te zorgen voor een behoorlijke begravenis daar zij hen *voor geen erfenaemen van henne afflijvighe moeder en verclaerde*³¹. De moeilijkheden waren ontstaan door het opzeggen van een lening.

In mei 1703 wordt zowel *de huysinghe genaempt Sint Joris, stallinghe, backhuys, hoofstadt, hoff ende aengelegen erfenisse* alsook *eene huysinghe, schuer en schob, hoffstadt, hoff genaempt de nieuwe huysinghe*, en ten derde het perceel teulland de Hooyleyck voor de schuld verkocht. Voor Sint Joris wordt gemijnd door Peter Moescops, de zoon van Jenneken van den Laeck, op 1500 gulden. Hij waagt het nog de koop bij de finale veiling te hogen zodat hij *bij uuytganck van bernende keersse aen desen coop is gebleven*³². De treurige ontknoping komt op 13 juli 1703 wanneer door de curateur met de schuldeiser Marten van der Meys in *'t raethuys gevaceert* wordt en Peter Moescops moet bekennen niet in staat te zijn aan de voorwaarden voor de vest te kunnen voldoen. Zijn schoonouders komen niet over de brug.

De schepenen leggen in hun protocol vast dat *Peeter Moescops verclaert onmachtich te sijn deze coop van Sint Joris te voldoen en geabuseert in de penningen te becomen om geen moeilijkheden*

te krijgen over het zegelrecht van de veertigste penning³³. Om erger te voorkomen heeft vervolgens Marten van der Meys het huis gehouden voor de prijs waarvoor Peter Moescops heeft gemijnd. Teneinde de in den Bosch wonende advocaten Van Beughem, Cattenburch en Suyskens, en de notaris de Bye te raadplegen ging Huibert Feeke verscheidene malen naar de stad, waar hij dan bleef overnachten. Ook moest hij reisjes maken naar de omliggende plaatsen waar preferente crediteuren zaten. Zijn uitgaven gingen 260 gulden te boven en voor de schuldeisers zonder zakelijke dekking voor hun vordering, de zogeheten personele crediteuren, bleef slechts 465 gulden 11 stuiver en 10 penningen over, van welk bedrag volgens meester Heribertus van Oudenhoven, *advocaat woonende tot Oirschot*, nog 150 gulden moest worden afgetrokken voor de erven van Jan Peters van de Laak, de vader van Peter Janssen van den Laeck, wegens in 1647 aangegane verplichtingen³⁴. Uiteindelijk heeft Sint Joris ook de nieuwe koper geen geluk geen geluk gebracht. In 1724 wendden zich *de jonge bejaerde dogter* Joanna Catharina Cooymans en haar zwager Gijsbert van de Weeg als man van Angelina Cooymans, welke vrouwen kinderen zijn uit het huwelijk van de koopman Joannes Cooymans en Theodora Schenckels, laatst weduwe van Marten van Meys, met een verzoekschrift tot de drossaard en schepenen met de mededeling dat haar moeder is overleden, en dat zij *in geen en delen haer en cunnen resolveren om haer voorschreven moeders boedel naeckt ende simpliciter te adieren ende aenvaerden*. Nadat Theodora in den nanagt van 19 november is gestorven leggen Gijsbert van de Weeg en Francis Cooymans nog die zelfde dag bij notaris Hendrik de Bye in 's-Hertogenbosch, waar Francis gevestigd is als koopman, een verklaring af dat zij *hen vooralsnog niet gaerne als medeerfgenamen soude gedraegen*, dat echter hun moeders *doode lighaem ter aerde dient werden bestelt*, van welke taak zij zich willen kwijten *alleen uyt liefde ende kinderlyke pligt*. Op 22 november staat Francis alweer bij de notaris op de stoep om te zeggen dat hij de boedel wil laten drijven ende repudieren.

(wordt vervolgd)

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAHt - Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

Not - Notarieel archief
R - Rechterlijk
RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant

1. Kwartierstatenboek 1983, 404.
2. De kwartierstaten op blz. 403 tot en met 405 zijn weliswaar, zoals vermeld op blz. V ingezonden door mij, maar die op blz. 404 is, voor zover niet gebaseerd op literatuur, geheel het werk van W. de Bakker.
3. W. de Bakker, 'Robben uit Leynen, alias van den Plas, vooral te Udenhout', *de Brabantse Leeuw*, XXXI (1982), 147-162 en XXXII (1983) 12-25.
4. W. de Bakker, 'De parochiekerk van Udenhout staat tegenover de kapel aan de Kruisstraat', *de Kleine Meierij*, XXXIII (1982) I, 47-57 en II, 71-84.
5. N.P. Sprenger de Rover 'Enige toponiemen in de parochie Breukelen te Boxtel' blz. 46, in: I. Broekman, W. van den Broek, P. Dorenbosch, *Gouden Feest Heilig Hart-Parochie te Boxtel, 1901 - 10 juni - 1951*.
Uitgebreid wordt de herdgang de Roond beschreven in door Ad (J.) van Kempen, *Rond een stamreeks van het Buxtelse geslacht Van Kempen*, (Bunnik 1983) deel II, afd. XIa, met een 'Rondwandeling door de Roond'.
6. Tezelfdertijd als de hier besproken Van Runds wonen er mensen van die naam te Boxtel onder Onroy, dit is de herdgang Onrode. Voor schepenen van 's-Hertogenbosch is op 22 juni 1651 door Goyart, zoon van wijlen Dirk Goyaarts van Rundt een met f250 te lossen cijns van 12½ gulden, voor het eerst verschijnend op de feestdag van Sint Jans geboorte in 1652, beloofd aan Wouter Hendriks van Haerlem. Deze cijns gaat uit een huis, hof, boomgaard en landerijen ter grootte van vijf lopensen te Onrode naast de gemene heide, en een akkerland van zes lopensen in de nabijheid daarvan, met de heide aan een zijde en een einde. Deze goederen zijn al eerder bezwaard met een cijns van drie gulden en vijf stuiver aan het Groot Ziekengasthuis in Den Bosch, een loscijns van drie gulden aan het kapittel te Boxtel en een cijns van vijf gulden aan Jan van den Eecken te betalen. De baanderheer van Boxtel heft uit het goed als grondcijns vijf stuiver (GAHt, 's-Hertogenbosch R 1606, f 383). Vgl. RANB, Boxtel R 97, f 38.
Ook aan het einde van de achttiende eeuw komt de naam van Rund nog in Boxtel voor (1791: Andries van Rund, RANB, Boxtel R 154).

7. RANB, Boxtel R 98, los blad.
8. RANB, Boxtel R 66, f 121 vermeldt Sint Joris in 1555 als gelegen *inne die prochie van boixtel tusschen erffenisse Jacops bernts metter eenre zyden ende voorts rontomme tusschen die gemeyne straten aldaer*.
 Er drukken op het goed dan een grondcijs van acht hoenderen *mijnen heere van Bocxtel*, en drie cijzen, vermoedelijk alle te betalen aan Bosschenaren, namelijk een van drie carolusgulden aan *Gerard Janssoen opte Moriaen*, een van negen carolusgulden en vijf stuiver *aen eenen genoempt Andries wonende binnen de stadt van den Bossche, cleermaycker*, en een van *zevendalve carolusgulden aen Heilwich Rommen*.
 In 1703 heft de Blok van de Weverplaats in 's-Hertogenbosch een *pacht* uit Sint Joris in Boxtel van tien gulden. Ik heb niet onderzocht of met dit gegeven de geschiedenis van Sint Joris nog verder terug dan de tweede helft van de zestiende eeuw is na te gaan.
 In de tweede helft van de jaren vijftig plaatste de hoofdredacteur van Brabant's Centrum in zijn blad regelmatig een kolom met als opschrift "Oud Boxtel in beeld". In 1958 schrijft hij: "In 1938, dus twintig jaar geleden, werd het huis op de hoek van de Molenstraat afgebroken en vervangen door het tegenwoordige winkelpand waar van Hout-Ververgaard is gevestigd. Het oude huis stond onder de bescherming van een van oudsher zeer populaire patroon nl. St. Joris...". Vgl. Theo van den Akker, *Boxtel: kijk nou 'ns*, nr. 45. Vriendelijke mededeling van drs. W. Doyen, te Boxtel.
9. Het testament passeert voor heer Willem Wouters van Beurden. Dit houdt in dat de periode waarin hij te Boxtel in de zielzorg werkzaam was langer is dan staat vermeld door P.Th.A. Dorenbosch in P.Th.A. Dorenbosch en J.F. Clercx, *De Buxtelse St. Petrus*, (Boxtel 1986) 2de boek, blz. 25 en 50.
10. RANB, Boxtel R 98, los blad.
11. GAHt, 's-Hertogenbosch Not. 2699.
12. GAHt, 's-Hertogenbosch Not. 2697, 483; GAHt, s-Hertogenbosch R 1615, f 25.
13. RANB, Boxtel R 98, f 56v.
14. RANB, Boxtel R 98, los blad.
15. RANB, Boxtel R 98, f 65v.
16. RANB, Boxtel R 98, f 56v.
17. RANB, Boxtel R 98, los blad. Peter Janssen van der Vliert is wellicht een broeder van de weduwe van Jacob Peters van Rund. Er schijnt nog een andere broer als bierbrouwer in den Bosch te hebben gewoond: Huibert van der Vliert (GAHt, 's-

- Hertogenbosch R 1572, f 496v), wiens dochter Aldegonda uit haar huwelijk met Johan van Griensveen geen kinderen heeft achtergelaten, zodat een dochter van Jacob Peters van Rund, Anneken als weduwe van Peter van der Laeck in 1698 als mede-erfgename van Aldegonda voorkomt als gerechtigd in een huis Achter den Boerenmouw te 's-Hertogenbosch (A. van Sasse van Ysselt, *Voorname Huizen*, III, 178).
18. RANB, Boxtel R 98, los blad.
 19. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1607, f 487. Peter Jansen van den Laeck heeft deze cijns afgelost op 29 april 1660. Hieruit kan worden afgeleid dat de na te vermelden verkoop aan Jan van der Asdonck fiduciair van karakter was.
 20. RANB, Boxtel R 98, los blad. Het goed De Vier Heimskinderen was gelegen tussen het erf van Sint Joris en de Komakker van de baron, die er als grondcijns vier stuiver uit heft.
 21. RANB, Boxtel R 99, f 69. De Ooivaar is daar gelegen tussen het erf van Peter van Hoven en dat van Henrik Goyaarts van den Bichelaar. Het erf ervan strekt zich uit van het erf van Gijsbert van der Asdonck tot *des dorps grave*.
De op het goed drukkende lasten zijn: de grondcijns aan de heer van Boxtel ter grootte van drie stuiver en een oort; een rente aan de Tafel van den Heiligen Geest te 's-Hertogenbosch ter grootte van twee blanken en een mijt, en een met honderd gulden te lossen jaarlijkse rente van zes gulden *aen den armenblocken aen de Vischmerckt ten Bos*.
 22. RANB, Boxtel R 99, f 99. De ene helft wordt gekocht door Jan Willems van Baal, de andere *hellicht* door Roelof Bartholomeeussen.
 23. Waarschijnlijk hield het conflict samen met de cessie door Elis Jan Vrancken, die derhalve ook weer als procederende partij verschijnt.
 24. GAHt, 's-Hertogenbosch Not. 2697, 491 (1654).
Hendrik van Duersens naam wordt in J.A. ten Cate, *De Notariële Archieven in Noord-Brabant*, ('s-Gravenhage 1957) geschreven met een dubbele s en in de index niet vermeld onder Deursen. Hij was de vaak bezochte notaris van Gerard van Rund, die uit hoofde van zijn bezigheden als belastingpachter vaak tegenkanting ondervond en bedreigd werd (zie bijvoorbeeld GAHt, 's-Hertogenbosch Not. 2699, 379).
Daarom liet Gerard vaak iets vastleggen. Gerard van Rund is in den Bosch al gegoed in 1644. Hij heeft daar op de Vughterdijk het Schaapshoofd, alsook de Klokken in bezit gehad (A. van Sasse van Ysselt, *Voorname Huizen*, I, 323 en 329).
Nog later wordt hij er eigenaar van de voormalige dekanij

van het kapittel van de Sint-Janskerk achter het koor, dat bij de verovering van de stad in 1629 als geestelijk goed tot de buit van de veroveraars behoorde. Gerard van Rund kocht dit welgelegen huis op 18 november 1660, maar heeft het er niet vol kunnen houden. Door een opwinning is hij het in 1675 kwijtgeraakt. Een koper van dit zwart goed, een advocaat, verging het zo mogelijk nog onfortuinlijker dan Gerard van Rund. Hij kwam samen met zijn vrouw door verdrinking om het leven, nadat hij door het ijs was gezakt! (A. van Sasse van Ysselt, *Voorname Huizen*, II, 569).

25. Als procureurs worden genoemd N. van Haren en Peter van Bree (RANB, Boxtel R 98, los blad).
Eerstgenoemde zal zijn opgetreden voor Gerard van Rund. Hij wordt meermalen genoemd in verband met ambtsbezigheden van notaris Hendrik van Duersen. Vgl. GAHt, 's-Hertogenbosch, Not. 2697, 491.
26. Alhoewel de registers van vrijwillige condemnaties door schepenen van 's-Hertogenbosch bewaard zijn gebleven kon niet worden nagegaan wanneer de opdracht aan de procureurs is uitgevoerd.
27. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1615, f 24.
28. J.A.W. Swane 'Brabant's molens met hun mulders', *de Brabantse Leeuw*, XII (1963) 165.
In 1659 wordt meester Giljam van der Asdonck, zoon van wijlen Gijsbert Janssen van der Asdonck, genoemd als apotheker te Tilburg (GAHt, 's-Hertogenbosch R 1592, f 12). Hij bereddeert de boedel van Jan van der Asdonck die als weduwnaar van Maria Coolen in 1669 is gestorven (RANB, Boxtel R 240, II). Hun zuster Jenneken wordt in 1678 genoemd als weduwe van Gerrit Janssen van der Loo (RANB, Boxtel R 104, f 135).
Marieken, dochter van de mulder (RANB, Boxtel R 87, f 40v), Lenaart Mertens van Duysel, wordt in 1629 genoemd als vrouw van Gijsbert Jans van der Asdonck (RANB, Boxtel R 91, f 8). Vgl. RANB, Boxtel R 87, f 6v). Ook Gijsbert Janssen van der Asdonck was molder te Boxtel (RANB, Boxtel R 95, f 37v). Hij was getrouwd met Marijke Leonaers.
29. GAHt, 's-Hertogenbosch R 1615, f 25.
30. RANB, Boxtel R 104, f 136.
31. RANB, Boxtel R 240. Over notaris Hubertus Feeke: J.A. ten Cate, o.c., blz. 49 alwaar de naam van de notaris overigens niet juist wordt weergegeven.
32. RANB, Boxtel R 240.
33. RANB, Boxtel R 113, f 187.

34. RANB, Boxtel R 240, V.; vgl. R 239, II.
35. Van de Bossche familie van, wat tegenwoordig zou heten, beoefenaren van het vrije beroep, komt een tak in Boxtel door het huwelijk van Domminicus Schenckels met Engelken, dochter van Cornelis Jorissen (Boxtel R 85, f 13v en R 94, f 375) van den Kerckhoff (Boxtel R 82, 21). Op 6 maart 1632 heeft Dominicus, pas *gepasseerd zijnde den ouderdom van 23 jaeren*, en dus nog als onmondig afhankelijk van medewerking van zijn verwanten en de autorisatie van de schepenen van 's-Hertogenbosch, een zijn vrouw bij scheiding en deling op 26 januari 1621 uit de nalatenschap van haar grootouders Joris Jan Sijmons en Margriet diens huisvrouw, toegescheiden hooiland te Boxtel, verkocht aan meester Rochus Lemnius, drossaard en kastelein van Boxtel (Boxtel R 94, f 72v). De nalatenschap van Dominicus en Engelina wordt gedeeld op 22 juni 1689 (Boxtel R 135, f 75v), mede door Theodora Coomans-Schenckels.
36. RANB, Boxtel R 240, I bevat de rekening en verantwoording van de curator notaris Johannes Tempelaar (J.A. den Cate, o.c., blz. 50).

De Oosterhoutse familie Stadhouders, een mogelijke bron van naamgeving

J.J.G. Stalpers

Argonautenlaan 7, 5631 LJ Eindhoven

Er zijn in den lande op dit moment meerdere families met de naam Stadhouders, die geen aantoonbare onderlinge verwantschap hebben. De grootste is die uit Oosterhout, waarvan de stamvader Geraert Anthonis Wiericx werd geboren rond 1550¹. In 1574 koopt hij in Oosterhout *een huys, hof ende erve groot omtrent vijf lopensaet gelegen aan het Goor*². Rond 1580 bezit hij daar een stede *met huys en hof groot negendalff loopensaet* en nog vier erven³. In 1582 treedt hij op als wijkmeester en brengt 572 carolus gulden bijeen⁴. Zijn zoon Cornelis Gerardt Anthonissen wordt in de legger van reële lasten van rond 1629 vermeld als 34 erven in eigendom (gehad) hebbende⁵.

Deze duidelijke aanwezigheid in Oosterhout is opmerkelijk, omdat vóór 1574 in de akten geen spoor meer van de familie te vinden is, ondanks de rijkdom van het Oosterhouts archief. De hypothese is gerechtigd dat Geraert Anthonis Wiercx kort voor 1574 Oos-

terhout is binnen gekomen en een tamelijk groot vermogen en/of aanzien meebracht.

Dat laatste blijkt ook uit het huwelijk van de reeds genoemde zoon Cornelis, die, geboren rond 1575⁶, tussen 27 februari 1599 en 17 januari 1600⁷ huwt met Maeyken Peter Cornelis Joosten, de dochter van Peter Cornelis Joosten, die volgens getuigenis van zijn zoon veertig(!) jaar stadhouder is geweest van de vrijheid Oosterhout onder de drossaerts en schouten Jhr. Johan Masse-reels, Peter vanden Berghe en Jhr. Wolffaert van Borssele⁸.

Samen met haar broer Cornelis deelt zij op 25 februari 1594 de nalatenschap van haar ouders Peter Cornelis Joosten en Cathalina Woutersdr⁹. Ieder krijgt de helft in *een huysinghe metten hoove daeraen liggende ... gestaen alhier bij den Heuvel, groot omtrent ses roeden*. Op dezelfde dag verkoopt Cornelis zijn helft aan Maeyken. Dit huis zal, gezien de plaats in de opsomming bij de deling en de vooraanstaande locatie waarschijnlijk het ouderlijk huis zijn geweest, met de associatie: het stadhoudershuis.

Maykens broer Cornelis wordt ook Cornelis Peter Joisten Stadhouders genoemd¹⁰, hoewel hij in 1617 - 62 jaar oud - slechts wordt vermeld als *outborgemeester en tegenwoordich schepen*⁸.

Van deze Cornelis, die gehuwd was met Magdalena Cornelis van der Heyden, heb ik geen nakomelingen gevonden. Van zijn zuster, de stadhoudersdochter, in haar huwelijk met Cornelis Geraerdts Anthonis stammen de Oosterhoutse Stadhouders, een zeer grote familie, die nu nog hoofdzakelijk woont rond Oosterhout, doch zich ook in Delft, Leiden en Rotterdam heeft gevestigd, deels met verlies van de laatste 's' in de naam.

In de doopboeken komt de naam Stadhouders pas in 1664 voor, in de akten rond 1672/74¹¹.

De hypothese dat de naam Stadhouders uit de matriachale lijn via Maeyken Peter Cornelis Joosten, de stadhoudersdochter, is ontstaan heeft zeker bestaansrecht.

Als aangetoond zou kunnen worden dat het genoemde huis aan de Heuvel ook door Maeyken en Cornelis bij hun huwelijk is betrokken, zou dat de naamgeving kunnen versterken. Uit de huidige gegevens is dit niet aantoonbaar. Voor een verdergaand onderzoek van de bewoning van de Heuvel is al wel een aanzet gemaakt door J. H. van Mosselveld. Verdere uitwerking ware te wensen, temeer daar op de Heuvel lang het bestuur van de gemeente is geconcentreerd geweest.

De opmerkingen bij A. Huizinga in zijn Encyclopedie van namen en van Johan Winkler in de Nederlandsche Geslachtsnamen, dat de familienaam Stadhouder, evenals de Koning, Borggreef enz. meestal vanwege een gevelsteen, een uithangbord of een rol in plaatse-

lijke toneelgezelschappen als toenaam is ontstaan, behoeven aanvulling. De naam kan zeer wel ontstaan zijn uit de functie en past dan in de beroepenaflleiding.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

R - Rechterlijk

SAKO - Streekarchief Kring Oosterhout

1. SAKO, Oosterhout R 377, f 24.
2. SAKO, Oosterhout R 280, f 81.
3. SAKO, OAA Oosterhout 139, f 91.
4. SAKO, OAA Oosterhout 30, f 40.
5. SAKO, OAA Oosterhout 140, f 46.
6. SAKO, Oosterhout R 378, f 153 en R 376, f 39.
7. SAKO, Oosterhout R 289, f 16 en R 346, f 41.
8. SAKO, Oosterhout R 239, ongef. (20 juni 1617).
9. SAKO, Oosterhout R 287, f 49.
10. SAKO, Oosterhout R 289, f 78.
11. SAKO, Oosterhout R 242, ongef. (12 april 1673) en R 307, f 70.

Wolvenjacht te Ossendrecht in 1755

P.L.Leget-Kuijlen en J.N.Leget

Dr. Hermanslaan 36, 5348 JK Oss

In een bos, toebehorende aan de erfgenamen van wijlen Nicolaas de Bruijn, ten zuiden van de Leeghstraat onder Ossendrecht, is op 20 juni 1755 een roedel wolven, een reu en drie teven, gevangen door Jan de Moor, Jan Baptist Bries, landlieden, wonende aan de Leeghstraat; Leonard David Deijts, gepensioneerd cornet ten dienste van deze landen, Cornelis van Lindonck, schepen en Jan van de Moer met twee zonen, wonende op de Hoeve, de Couweheijde, onder Putte.

Bron: RANB, Ossendrecht R 39, f 19.

VAN ABELEN

W.de Bakker

Schepersdijk 15 , 5062 EA Oisterwijk

Op 19 november 1986 overleed te Veghel op 76-jarige leeftijd Edmund J.G.A.M. Spierings. Hij was geboren te 's-Hertogenbosch op 28 april 1910 als zoon van Alphonsus J.M. Spierings, geboren te 's-Hertogenbosch 30 augustus 1877 en Maria J.H.Ph. Schervier, geboren te Viersen (D) 23 maart 1878. Zijn grootouders van vaderszijde zijn Leonardus I. N. Spierings (1835-1897) en Maria E.J. Sassen (1837-1882)¹; van moederszijde Edmund J.H. Schervier (1841-1916) en Gertrud Haas (1844-1920).

Nagenoeg zijn gehele ambtelijke loopbaan was hij ambtenaar van de Burgerlijke stand te Oisterwijk. Regelmatig is hij daar een bron van informatie geweest voor vele familievorsers. Ook zelf is hij vele jaren doende geweest zijn eigen familie Spierings na te speuren. Tot het publiceren van zijn gevonden gegevens is hij niet gekomen².

Zijn nagelaten, en door de familie beschikbaar gestelde, aantekeningen zullen nog veel ordening vragen eer daaruit een inzichtelijke genealogisch overzicht is samen te stellen. Die familie Spierings wordt door hem in rechte mannelijke lijn teruggevoerd op een zekere *Spierinck van Heeswijk*, die omstreeks 1330 geboren zal zijn. Diens zoon *Jan Spierinck*, geboren omstreeks 1360, zal getrouwd geweest zijn met Elisabeth van Eyndhouts. De stamreeks wordt vervolgd met *Henric Spierinck*, een van de negen aangetroffen kinderen van Jan Spierinck. Deze Henric zal geboren zijn omstreeks 1390 en overleden in 1465. Hij was getrouwd met Ida van der Sporkt, dochter van Robbert Lamberts van der Sporkt of Hutman, en weduwe van Roelof van den Breken en tevoren reeds weduwe van Henrik Klaaszoon Coelborner.

Na zijn pensionering in 1975 trof men de heer Spierings regelmatig aan op het Bossche Rijksarchief. Hij had zijn opvolger als ambtenaar van de Burgerlijke Stand te Oisterwijk aangeboden diens familie uit te zoeken. Doch ook dit onderzoek bleef wat hem betreft in dat stadium steken. Met wat aanvullend onderzoek en het door de familie Van Abeelen beschikbaar gestelde zelf verzamelde materiaal was het mogelijk hier de gevonden eerste zeven generaties van deze familie voor een bredere kring toegankelijk te maken.

Doordat de heer Leget me opmerkzaam maakte op het voorkomen van deze familie te Tilburg, kwam een geheel andere familie Van

Abelen tevoorschijn. Die schijnt afkomstig te zijn uit België en is van adel. In dit verband is het nuttig in het achterhoofd te houden dat in die omgeving meerderen deze naam voerden³. In Zeeland komt een adellijk geslacht van die naam al voor in de veertiende eeuw. Het voert echter in dit verband te ver een mogelijke aansluiting te onderzoeken. Als bijlage is de Tilburgse adellijke familie Van den Abeelen toegevoegd.

I. **Jan Marten Adriaans**, overleden vóór 1598, trouwt Cornelia, dochter van Mattheus Cornelis van Krekelo bij Adriana Jan Verhoeven⁴, overleden na 1609.

Hun zoon Adriaan lost namens zijn moeder op 4 mei 1598 een erfcijs op hun erven te Udenhout⁵.

Op 2 november 1609 doet Cornelia, dochter van Mattheus Cornelis, weduwe van Jan Marten Adriaans, afstand van tocht in alle goederen ten behoeve van haar zoon Adriaan en haar *swagere* Gerit Jan de Cort⁶.

Na de dood van Jan en Cornelia delen hun kinderen Adriaan en Marie, getrouwd met Gerit Jan de Cort⁷. Allebei verkrijgen ze een huis met aanhorigheden onder de parochie Oisterwijk te Udenhout opt Winckel.

De kinderen:

1. Adriaan, overleden vóór 1629, volgt II.
2. Marieken dochter van Jan Marten Adriaans, trouwt Geraart Jan Gerits de Cort⁸. Beiden zijn vóór 1643 overleden.

De erfgenamen delen op 8 januari 1643 een aanstede met een huis te Udenhout opt Winckel⁹. Het zijn: Jan de oudste, Marten, Gommer en Jan de jongste; Gerit zoon van Wouter Peter Willems bij wijlen Jenneken dochter van Gerit en Marie, alsmede Gerit Adriaans, getrouwd met Cornelia, en Jan Adriaans de Loos, getrouwd met Elisabeth, dochters van genoemde Wouter bij Jenneke, Jan de Loos ook nog voor Adriaan, zoon van deze Wouter en Jenneke, gemachtigd via een procuratie opgemaakt voor notaris Gendt te Heusden; Adriaan zoon van Jan Jacobs van Rijswijck bij wijlen Cathalijn dochter van Gerit de Cort en Marie, alsmede Sebastiaan zoon van wijlen Claas Sebastiaans de Deckere, man van Cornelia dochter van Jan van Rijswijck en Cathalijn, die ook optreden voor Jan Peters en Andries Thonis hun zwagers, en genoemde Adriaan Jan van Rijswijck met Adriaan Jacobs van Rijswijck, als momboren van de onmondige

kinderen van Jan van Rijswijck en Cathalijn; Adriaan zoon van wijlen Lenart Peter Huenen en Willem Marten de Cort, momboren van de onmondige kinderen van Peter zoon van Lenart Peter Huenen bij wijlen Adriana dochter van Gerit de Cort en Marie, deze Peter Lenarts ook namens Adriaan en Jan, gebroeders, zonen van wijlen Jan Peter Adriaans van Gorchom bij genoemde wijlen Adriana in haar eerste huwelijk; tenslotte Willem Adriaan Witlox en Jan zoon van Peter Adriaan Wouters Vermeer als momboren van de onmondige kinderen van Wouter zoon van Aart Wouters van Laerhoven bij wijlen Anna dochter van Gerit de Cort en Marie Jan Marten Adriaans.

II. Adriaan Jan Martens van Abelen, (z.v.I) overleden vóór 1629, trouwt Willemke, dochter van Peter Willem Goossen Emmen bij Elisabeth Wouter Adriaan Goyaarts¹⁰, overleden mogelijk begin 1630.

Op 27 oktober 1598 treedt Adriaan met zijn kinderen toe tot het Wollen Ambacht van de vrijheid Oisterwijk¹¹.

Tevoren had hij een hoeve gekocht onder Udenhout in de Biesmortel, doch die koop was in gemeenzaam overleg met de verkoper ongedaan gemaakt op 9 maart 1598¹².

Met Wouter Cornelis Peter Gerits, die getrouwd is met Catharina dochter van Peter Willem Goossens, verkrijgt Adriaan in de verdeling van de goederen van zijn schoonouders op 13 mei 1625 een huis met aanhorigheden en een schop op de straat te Udenhout in de Sesshoeven¹³.

Op 24 mei 1625 draagt Wouter hem zijn rechten in de helft van deze hoeve over¹⁴, waarna ze tot een nadere verdeling van hun gezamenlijk verkregen erfgoed komen¹⁵.

Op 12 januari 1629 doet Willemke als weduwe afstand van tocht van goederen te Oisterwijk, Tilburg, Helvoirt en Baardwijk¹⁶. Hierna beloven Jan, Cornelis, Wouter, Laureis en Adriaan, de zonen van Adriaan en Willemke, en Jan zoon van Jan Jan Emmen, man van Mayken, de dochter, en genoemde Jan Adriaan Jan Martens met Aart Mathijs Aarts als momboren van de onmondige kinderen van wijlen Peter, zoon van Adriaan en Willemke, bij Joostken dochter van genoemde Aart Mathijs Aarts, alsmede Gerit Aarts van de Wiel, die met een procuratie voor Oisterwijkse schepenen optreedt voor heer en meester Marten, presbiter, ook een zoon van Adriaan en Willemke een lijfrente van 200 karolusgulden, ofwel 25 gulden per kind aan hun moeder Willemke,

alsook *mutsert, appels...* enz., waarna de kinderen overgaan tot verdeling van de goederen: Cornelis verkrijgt een stede te Berkel aan den Hoevel; Jan een stede te Berkel aan den Heycant; Wouter een stede te Udenhout in de Kuyl; Adriaan een stede te Udenhout in de Gruenstraet; Jan Jan Emmen een huis te Udenhout omtrent de Cruysstraet; de onmondige kinderen van Peter een stede te Udenhout opt Winckel.

Willemke is mogelijk in het voorjaar van 1630 overleden. Verschillende kinderen gaan dan nadere regelingen aan¹⁷.

Hun kinderen:

1. Jan, volgt III-a.
2. Cornelis, volgt III-b.
3. Wouter, volgt III-c.
4. Laureis, volgt III-d.
5. Adriaan, volgt III-e.
6. heer en meester Maarten van Abelen, promoveerde op 29 oktober 1615 aan de universiteit van Leuven tot Artium Licentiatius als 22-ste van 109 kandidaten. Daarna theologant. Behaalde als baccalaureaatsgraden: biblius (18-3-1619), sententiaris (12-12-1619), en formatus (26-3-1620). In 1622 nog vermeld als licentiaatsstudent. Pastoor te Hekelghem (eerste vermelding in 1625) en te Leda in het land van Aalst (in de Belgische provincie Vlaanderen) vanaf 1626 tot zijn dood. Overleden te Leda op 18 maart 1670¹⁸.

Op 20 november 1704 komen Jan Peter Vermeer, 91 jaar oud, en Peter Jan Verhoeven, 72 of 73 jaar, oud borgemeester, en voormalige regenten van Udenhout voor notaris Cornelis Cloostermans uit Tilburg te Udenhout, in bijwezen van heer Anselmus van Tuijl, *wereltlijcken priester tot Helvort*, ten behoeve van Anthonius van Abeelen, *tegenwoordig roomsch pastor tot Goirle* een verklaring laten optekenen. Ze laten de hele familie van heer Maarten van Abeelen de revue passeren; alle *ses gehele of volle broeders en een sustere* die echter dan reeds allen overleden zijn *met wettige kinderen, daarvan enige gestorven en enige in leven*. De bedoeling is te bewijzen, dat Arnout of Arnoldus, zoon van Wouter, zoon van Jan, een zoon is van Wouter, de broer van heer Maarten. Hij is een neefje van heer Anthonis, de Goirlese pastoor, en studeert in 1704 te Mechelen. Zijn heeroom wil de studiebeurs, die heer Maarten, *roomsche pastor int dorp Leeden bij Aelst in Vlaenderen* gefundeerd heeft volgens zijn testament ten goede laten komen van deze student. Dat viel niet mee,

Dat Jan van Abbeles woon = wettelyck ge-
meld inde byzondere doot getydelat, ~~ge-~~
ken van Abbeles, nege jongmeen. Item een
van Abbeles. Item van Querequint jnd
Item Cornelis van Abbeles, d. jongste, inde
die van Abbeles d. outste. Dat voorde
Abbeles last genoot inde jnd wettighe
genade van de Florians, Item Jma ma
kenout of kenout, byzondere, ~~studen-~~
dat vudgelyc dat Conclie van Abbeles d.
woon = inde wettighe kind. Is jnd ~~en~~ u
jnd, ~~studen~~ jnd ~~studen~~ wettighe woon
tot jnd in tucht byzondere doot woon
en Cornelis van Abbeles d. outste d. jnd
nadelat, ~~studen~~ d. kint, met wettighe
byzondere by d. ~~studen~~ ~~studen~~ woon
alle welke personen d. ~~studen~~ ~~studen~~ d.
jnd. Dat ~~studen~~ kenout of kenout
Boud van wettighe van Abbeles woon = byzondere
studen jnd dat vudgelyc woon ~~studen~~
inde ~~studen~~ d. jnd jnd to ~~studen~~
d. ~~studen~~ ~~studen~~ jnd d. ~~studen~~ ~~studen~~
jnd van d. ~~studen~~ d. ~~studen~~ d. ~~studen~~ d.
jnd dat d. doot inde doot bocht, die all
d. jnd onbegrynd d. jnd d. jnd van d.
d. jnd ~~studen~~ oorlog, en d. jnd
d. jnd in d. jnd jnd, byzondere
niet malle jnd wettighe, maar d. jnd jnd
jnd d. jnd jnd d. jnd ~~studen~~ d.
woon d. jnd wettighe alle
jnd ~~studen~~ byzondere ~~studen~~ d. jnd

daar hij, om te bewijzen dat Arnout *mede de naeste gerechtigd tot gemelde beurse en wettige afcomelingh sijnde van de maecker derselver beurse* blijkbaar geen ander bewijs kon overleggen dan deze van zo hoogbejaarde Udenhouters. *De doop ende doodboecken, die alhier ende inde omliggende dorpen ten tijden vanden langdurigen Spaanschen oorlogh ende bij 't overgaen van dese landen in ouden tijden gehouden, tegenwoordigh niet meer in wesen, maer ewegh sijn soo de attestanten gehooft ende ondervonden hebben voor redenen van wel wetenschap!*

7. Petrus, gedoopt te Oisterwijk rk op 6 februari 1600, volgt III-f.
8. Marie, gedoopt te Oisterwijk rk op 14 juli 1602, trouwt te Oisterwijk rk op 30 januari 1624 met Jan zoon van Jan Jan Emmen Sterts alias Rijcken bij Mayken Goossen Lenarts van Hove¹⁹, gedoopt te Oisterwijk rk op 28 januari 1597.

Op 15 december 1668 delen hun kinderen, namelijk Mattheus Willem Berchmans, man van Maria; Aart Jan de Ridder, man van Jenneken; en genoemde Mattheus met Laureis Hendriks Verhoeven als mombooren van Jan, onmondige zoon van Arien zoon van Jan Jan Sterts bij Claasken dochter van Peter Claas Jans. Behalve de erfenis van de ouders wordt ook een akker van 7 lopense met een schuur erop gedeeld. Deze schuur kochten de drie kinderen van Jan Jan Piggen. Aart de Ridder verkrijgt een huis met schuur, schop en koestal te Udenhout in de Molenstraat; Mattheus Berchmans een aanstede met een huis aldaar op de Cruysstraat tegenover de kapel op de hoek van de straat; en de onmondige zoon van Arien verkrijgt een stede te Udenhout in de Gruenstraat²⁰.

Jan, het zoontje van Arien is jong overleden, vermoedelijk in 1672²¹.

(wordt vervolgd)

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

GAHt - Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

Not - Notarieel archief

Oist - Oisterwijk
 R - Rechterlijk archief
 RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch
 SAO - Streekarchivariaat in het kwartier van Oisterwijk

1. *Nederland's Patriciaat*, jrg 38 (1952) 290;
2. Voor zover bekend is zijn artikel: De Oisterwijkse bevolking in 1810, in *De Kleine Meijerij*, jrg XVI (1963) 130-134, het enige dat hij publiceerde.
3. In de *Indices op de Buitenpoortersboeken van Brugge, 1548-1796*, bewerkt door Alb.Schouteet, Handzame 1965, troffen we er eind zestiende en begin zeventiende eeuw een zevental; vgl. *Bijblad van De Nederlandsche Leeuw*, dl 1, 147, waar gewezen wordt op een oud plateel- of geleywerck bakkers-geslacht uit Vlaanderen; jhr. dr. Th. van Rheineck Leyssius, Stamreeks en wapen Leyssius, in *De Nederlandsche Leeuw* 1929, kol.242-248, met een genealogische opstelling van het riddermatige geslacht Van den Abeele te Zeeland in de vijftiende en zestiende eeuw; dezelfde, Van den Abeele, *De Nederlandsche Leeuw*, 1942, kol.182-191, kol.215-220, en 279, waarin deze de vroeger gepresenteerde opstelling nog verder uitwerkt.
4. RANB, Oist R 259, j 17 (1555).
5. RANB, Oist R 293, f 26 (1598).
6. RANB, Oist R 303, f 103 (1609).
7. RANB, Oist R 308, f 7 (1614).
8. RANB, Oist R 308, f 7 (1614); R 350, f 17v (1656).
9. RANB, Oist R 336, f 160 (1643).
10. RANB, Oist R 319, f 27v (1625), vgl. Oist R 395, 15-6-1630.
11. SAO, 548, f 3v (1598).
12. RANB, Oist R 292, f 39 (1597), met aantekening betreffende de doorhaling in de marge van 9-3-1598.
13. RANB, Oist R 319, f 27v (1625).
14. RANB, Oist R 319, f 36v (1625).
15. RANB, Oist R 319, f 37 (1625).
16. RANB, Oist R 323, f 2 (1629).
17. RANB, Oist R 324, f 46 e.v. (1630).
18. H.Bots, I.Matthey, M.Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750*, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, XLIV (Tilburg 1979) nr 29; RANB, Oist R 364 I, f 109, en II. f 27 (1670); R 479, f 156v (1699).

19. RANB, Oist R 307, f 7 (1613); R 338, f 53 en 73 (1644); R 340, f 8v (1646); *Kwartierstatenboek 1983* ('s-Gravenhage 1983) nr 404.
20. RANB, Oist R 362 I, f 62 (1668); W.de Bakker 'De parochiekerk van Udenhout tegenover de kapel aan de Kruisstraat; *De Kleine Meijerij*, jrg 33 (1982) 52.
21. RANB, Oist R 366 I, f 64 (1672).

EEN TURNHOUTSE -NOORDBRABANTSE BEGIJN GEIDENTIFICEERD

In de aflevering jrg.35, (1986) p.55 van dit tijdschrift wijdt J. van Gils uit Hilvarenbeek bijna een bladzijde aan begijn Jenneke Cornelis van der Aa, zonder echter tot een feitelijke identificatie te komen. Dit is een vaststelling, geen verwijt. Immers, tot voor kort verkeerde ikzelf - hoewel goed ingevoerd in de Midden-Meierijse Van der Aa's - ook nog in betrekkelijke onzekerheid over haar afstamming.

Uiteindelijk leverde een Oirschotse schepenakte de verlangde bevestiging: Jenneke van der Aa was een dochter van Cornelis Willems van der Aa of Vera(a) en Elisabeth Peter Joorden Meusen. Haar doop heb ik niet gevonden. Het huwelijk van haar ouders werd mogelijk op 28 oktober 1610 te Oirschot gesloten, toen Cornelis Willems in het huwelijk trad met Elisabeth Peters.

Uit dit huwelijk stammen:

1. Jenneke, werd begijn.
2. Cathelij, gedoopt te Oirschot op 7 januari 1622.
3. Maria, gedoopt te Middelbeers op 12 september 1632.
4. Aeltje of Alidt.
5. Aert.

Jenneke wordt reeds in 1649 als begijn vermeld, zij zou dus (zie van Gils) op 21 september 1642 geprofest zijn. Haar vader was een zoon van Willen Goijaerts (Aleijten) van der Aa en Maria, dochter van Cornelis de Weert van Hulsel, dus een telg uit de van oorsprong Westelbeerse familie Van der Aa. Hij was gegoed in Westelbeers en in de Oirschotse hertgang de Notel, alwaar hij twee huizen bezat. Hij overleed vóór 30 april 1648. Aert Cornelis van der Aa huwde voor schepenen van Oirschot op 15 mei 1650 (ondertrouw op 23 april) Maijken Jacob Corstens. Hij overleed op 9 juni 1656 te Oirschot zonder nageslacht. Aleijt huwde op 16 februari 1653 (ondertrouw 26 januari) voor de predikant van Oirschot Jacob Gerrits van de Gerewe of Greef, die toe weduwnaar was van Willemken Henricx Verrooten.

Tenslotte, Cathalijn huwde op 3 februari 1650 in dezelfde kerk Jan Henricx Boelius of Boeullaerts.

Bronnen (R = Rechterlijk archief, Not = Notarieel archief):

R. Hilvarenbeek 51, f 477 en 477v (30-4/12-5-1648); R. Oirschot 172, f 210 (4-6-1649), f 231 (2-10-1649); R. Oirschot 210, f 131 (18-12-1656); R. Oirschot 215, f 160 (26-11-1671); Not. 5057, f 33v (23-2-1651); Not. 5062, f 25 (29-5-1656) en Not. 5109, f 9 (12-3-1653).

H.L.M. Vera

Ringmus 19, 3435 CJ Nieuwegijn

AANVULLING op BAKX-HANSEN

Tot mijn verrassing kom ik in Uw bijdrage 'Bakx en Hansen' in de Brabantse Leeuw, jrg.36 (1987) p.46 en 47 een echtpaar Arnoldus Bacx- Helena van Velthoven tegen, waarop mijn kwartierstaatonderzoek naar voorouders VAN DER WEIDEN is vastgelopen. De op 19 juni 1724 te Delft gedoopte Leonardus vestigt zich namelijk in Heemstede en wordt de stamvader van een in de vorige eeuw nogal uitgebreide (grote gezinnen - veel zoons) familie Van der Weiden (altijd op deze wijze gespeld), voornamelijk blekers, grutters en graanhandelaren.

Bij zijn huwelijk voor schepenen van Heemstede heet deze stamvader nog Leonardus Bacx van der Weiden, jong man van Delft. Bij de doop van de oudste zoon te Hillegom op 14 juni 1755 (de zes overige kinderen worden in Heemstede geboren) voert hij ook de dubbele naam, maar later heet hij uitsluitend Van der Weiden.

Wat ik mij afvraag is, waarom neemt hij blijkbaar welbewust die naam aan, terwijl deze blijkens genoemde bijdrage zo te zien niet voorkomt in zijn voorgeslacht. Is hier sprake van een (misschien op den duur misverstane) familieoverlevering? Waarom meet de familie in Heeze zich deze naam niet aan? Uit Heeze zijn overigens veel Heemsteedse blekersfamilies afkomstig: Vesters, Van Hooff, Bitters, e.a.).

Wat het gezin Bacx-van Veldhoven betreft: de zoon Adolphus, gedoopt te Delft op 22 februari 1730, is op 30 januari 1753 in Heemstede doopgetuige, wat uiteraard niet wil zeggen dat hij in Heemstede woonde.

E.W. van Opzeeland

Rapenburgerplein 67, 1011 VH Amsterdam

REACTIE

Met genoegen las ik in aflevering 1 van jaargang 1987 van De Brabantse Leeuw dat kort geleden een Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde is opgericht. Velen die de heraldiek en banistiek een goed hart toedragen, zullen het initiatief ongetwijfeld met instemming begroeten, want het is duidelijk dat op dit gebied, ook in Noord-Brabant, een terrein braak ligt. Dit werd nog eens duidelijk bij de publicatie van het boek van Van Ham over de wapens en vlaggen van onze provincie en gemeenten dat vorig jaar verscheen¹ en waarin zonder veel moeite een aantal voorbeelden aangewezen kunnen worden van gemakzuchtige keuze, gekoppeld aan onvoldoend historisch besef, bij de aanvraag tot verlening of bevestiging in soms lang vervlogen tijden.

Een aantal ingewijden zal zich nog herinneren de éénmans-kruistocht, in 1978, van Van Berendonk, die in overrompelende aktie een groot aantal voorstellen voor nieuwe wapens had uitgewerkt en deze in schrift en middels tentoonstellingen presenteerde². Dit had toen al het startsein kunnen zijn³ voor een initiatief zoals dat nu verwezenlijkt is en dat al sinds 1952 een pionier kende in het Fryske Rie foar Heraldyk.

Laten wij hopen dat gemeentebesturen en andere overheidsinstellingen nu ook bereid zijn te luisteren naar de voorstellen van een commissie waarvan de leden, voor zover mij artikelen van de personen bekend zijn, in ieder geval een historisch en ten dele heraldisch specialisme zeker niet ontzegd kan worden.

Hopelijk zal door de werkzaamheden van dit gremium nu ook het gekissebis dat nog wel eens ontstond (het zij gezegd: soms niet ten onrechte) over een nieuw of gewijzigd wapen in gemeenteraden en heemkunde-kringen, verleden tijd zijn. Het-geen niet wil zeggen dat de voorstellen niet kritisch beoordeeld zullen moeten worden.

Het lijkt mij goed als de Commissie in de Brabantse Leeuw regelmatig verslag doet van de vraagstukken die in behandeling worden genomen, dan wel in latere fase tot een goed einde zijn gebracht. Misschien ook dat de Commissie besluit een eigen publicatie uit te geven, waarin een en ander gepresenteerd wordt. Op deze manier zal de betrokkenheid van menigeen die in geschiedenis en heraldiek geïnteresseerd is, alleen maar vergroot worden. En dat zou weer kunnen leiden tot waardevolle inbreng. Wij wachten af.

Ik wens de Commissie veel succes en wijsheid toe.

1. W.A. van Ham, Wapens en Vlaggen van Noord-Brabant, Zutphen 1986.
2. Zie o.a. Kees van Berendonk, 'Brabants banier en blazen', in Heemkronijk 'De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten' 1978, 89 vlg. en drs. A.C.M. Kappelhof, Noordbrabantse Gemeentewapens, in de Brabantse Leeuw (1978), 159.
3. Kappelhof vermeldt in het aangehaalde artikel (noot 2) een besluit van 21 april 1978 van een groep 'personen en vertegenwoordigers van instellingen die op een of andere wijze bij de Brabantse heraldiek betrokken zijn' om tot 'coördinatie en begeleiding van eventuele acties en van onderzoek' te komen. De molen heeft langzaam gemaakt, lijkt me.

A. Hoeben,
Liatrislaan 12, 5582 GJ Aalst-Waalre

VRAAG

Gaarne contact gezocht met degenen die onderzoek hebben verricht naar dragers van de naam KLUIJTMANS te St-Oedenrode en omgeving. Met name heb ik belangstelling voor het voorgeslacht van Anthonij Kluijtmans, geboren ca. 1712 en afkomstig van "St.Theuroy", dat ongetwijfeld St-Oedenrode moet zijn geweest. Hij huwde

te Amsterdam op 28 augustus 1740 met Johanna van der Berg (zie mijn boek: Duizend jaar voorgeslacht, Rotterdam 1987, p.63). Zij waren protestant.

K.J.Slijkerman
Zegenstraat 73, 3082 XP Rotterdam.

VRAAG

In het Bosch' protocol R 1754, f 217-218 trof ik de overdracht van een half huis te Dinther aan de Beugt aan naar aanleiding van het overlijden op 20 augustus 1765 van Jan Rutte Spierinx, echtgenoot van Maria Daniels of Daendels. Dit echtpaar had acht kinderen, waaronder mijn voorvader de bouwer Adriaan Spierinx, op 4 november 1764 te Rijswijk gehuwd met Magdalientje Aryst Quant. Wie kan mij helpen met het uitzoeken van voorgeslacht van Jan Rutte Spierinx?

G.J.Spierings,
Bosrand 12, 8307 AG Ens.

KONTAKTDAG VOOR BRABANTSE GESLACHTEN

De besturen van de vier Noord-Brabantse afdelingen van de Nederlandse Genealogische Vereniging organiseren op zaterdag 31 oktober 1987 in café-restaurant 'Boerke Mutsaerts', Vijverlaan 2, Tilburg (tel.013-670693) voor de negende maal de KONTAKTDAG VOOR BRABANTSE GESLACHTEN.

Het is de bedoeling van deze dag kontakten te bevorderen tussen hen, die genealogisch onderzoek doen in het gebied van onze provincie. Onderzoekers worden in de gelegenheid gesteld om gegevens onderling uit te wisselen en desgewenst verdere activiteiten gezamenlijk voort te zetten. Het meebrengen van zoveel mogelijk verzamelde gegevens garandeert een zo groot mogelijk succes van deze dag. Ook niet-leden van de N.G.V. zijn van harte welkom.

'Boerke Mutsaerts' is gelegen nabij het N.S.station Tilburg-West. Men zij erop bedacht dat niet alle treinen op dit station stoppen. Voor automobilisten is de zaal te bereiken vanaf de snelwegen vanuit Eindhoven en 's-Hertogenbosch naar Breda via de afslag Tilburg-west/Goirle; daarna richting Waalwijk volgen; bij het stoplicht links afslaan in de richting Rijen en tegenover de afslag Gilze/Chaam rechts af; doorrijden tot onder het station Tilburg-West door, de eerste weg links (Wandelboslaan) en weer de eerste straat links (Meerkoldreef).

De zaal is open vanaf 10.00 uur tot ca. 17.30 uur. De kosten van deelname bedragen f2,00 bij entree te voldoen. Tussen 12.30 en 14.00 uur kan gebruik gemaakt worden van een koffietafel. Deelname daaraan is uitsluitend mogelijk na overschrijving van f10,00 vóór 20 oktober op postrekening 1131181 t.n.v. Mr. A. Th. Winubst te 's-Hertogenbosch onder vermelding van 'lunch kontaktdag brabantse geslachten'.

Inlichtingen:

Mw. G. Hartog-Westening, Oude Rijsbergseweg 6, Breda (076-140407)
A. Coopmans, Burg. Raymakerslaan 156, Grave (08860-73368)
P. van de Helm, Losweg 49, Geldrop (040-863502)
P. Wuisman, Durendaaldreef 14, Oisterwijk (04242-83422).

SIGNALEMENTEN

In het Archief van de Godshuizen in Den Bosch bevinden zich ca. 2500 signalementen of inlichtingenstaten, zich uitstrekkend over de periode 1839-1860. Het zijn documenten waarop meer of minder personalia staan vermeld, benodigd om voor bedeling in aanmerking te komen.

Velen kwamen met een dergelijk 'paspoort' de stad in en kregen derhalve hier een ondersteuning. Het Burgerlijk Armbestuur gaf behoeftigen die uit de stad vertrokken zo'n signalement mee, waardoor hij/zij in de toekomstige woonplaats recht op bijstand kon claimen. Van deze signalementen zijn nu indices gemaakt, met als ingangen: familienaam, geboortejaar en beroep.

Deze gegevens zijn raadpleegbaar op het archief, gevestigd op het Centraal Bureau van de Godshuizen, Muntelbolwerk 1 te Den Bosch. Tegen een geringe vergoeding worden ook inlichtingen uit het bestand verstrekt. Hierover kunt u contact opnemen met het archief, tel.120844, tst.155.

Het archief is geopend van ma.-vr. van 9.00u.-17.00u.

NEDERLANDSE KRING VOOR JOODSE GENEALOGIE i.o.

Tijdens het symposium van "The institute for the Study of Dutch Jewry" in Tel Aviv in december 1986, is de wens geuit om een groep op te richten voor belangstellenden in joodse genealogie.

Als initiatiefnemers zenden wij daarom deze brief aan allen die zich hiermee bezig houden, maar óók aan iedereen die er wellicht een begin mee wil maken.

Als eerste stap starten wij daarom nu met het verzamelen van zoveel mogelijk adressen van eventueel geïnteresseerden.

Als doelstelling staat ons voor ogen:

- inventarisatie van joodse families, waarvan men thans reeds gegevens bezit.
- uitwisseling van gegevens en steun door leden onderling. Het is immers goed denkbaar, dat anderen al lang gegevens bezitten waar u geruime tijd naar zoekt. Er wordt dan veel tijd en energie verspild!
- bestudering van de omstandigheden waaronder joden in vroeger eeuwen in Nederland hebben geleefd.
- aandacht besteden aan specifieke aanknopingspunten die joodse familievorsing biedt.
- ondersteuning van nieuwe leden om die vertrouwd te maken met alle onderzoeksmethodieken.

Het Gemeente-archief in Amsterdam heeft zijn medewerking toegezegd voor adviezen. Men beschikt daar over zeer omvangrijke joodse archivalia afkomstig uit vele plaatsen in Nederland.

Indien u instemt met ons initiatief en daaraan wilt meewerken, verzoeken wij u vriendelijk dit kenbaar te maken bij ondergetekende.

Wanneer u andere personen kent, die eveneens belangstelling hebben voor joodse genealogie, dan stellen wij toezending van hun namen en adressen zeer op prijs.

Bij voldoende interesse zal er een oprichtingsvergadering worden gehouden, waarbij o.a. doelstellingen, activiteiten en de samenstelling van een bestuur verder aan de orde zullen komen.

De directie van Joods Historisch Museum en de Bibliotheca Rosenthaliana staan achter ons initiatief.

S. van Son,
Korte Prinsengracht 59, 1013 GP Amsterdam

VRAAG

Er bestaan sterke aanwijzingen dat de namen de (van der) Stoot(er), Stoet(er), Stot(er), enz. vanaf de 14e eeuw in Brabant en Limburg voorkomen. Degenen die gegevens bezitten over het geslacht 'Stodt' worden vriendelijk verzocht ondergetekende daarover te informeren.

Hans Stodt,
Heidestraße 58, D-5840 Schwerte,
West-Duitsland

DE BRABANTSE LEEUW

een uitgave van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabants Genootschap verschijnt vier maal per jaar.

Redactie: dr.ir.C.H.J. van den Brekel, voorzitter; mr.G. Berkelmans; J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris; mevr.P.L. Leget-Kuijlen; A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijs.

Correspondentie-adres voor het toezenden van manuscripten, recensie-exemplaren, ruilabonnementen en mededelingen/vragen en antwoorden alsmede het opgeven van abonnementen, en het bestellen van losse nummers, oude jaargangen en inbindbanden: Het Noordbrabants Genootschap, Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch.

Abonnementsprijzen per jaargang voor Nederland en België f 34,- elders f 36,-. Men wordt verzocht het abonnementsgeld te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen uitsluitend schriftelijk voor 1 december 1987.

INHOUD AFLEVERING 1987/3

Non Omnia Possumus Omnes, aankondiging genealogie Van den Nieuwenhuizen, blz. 129.

Brabantse Hamels, proeve van een genealogie, *C.A.Hamel*, blz. 131. Kuijlen, *P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget*, blz. 146.

Van Rund, *mr. G. Berkelmans*, blz. 166.

De Oosterhoutse familie Stadhouders, een mogelijke bron van nazamgeving, *J.J.G. Stalpers*, blz. 177.

Wolvenjacht te Ossendrecht, *P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget*, blz. 179.

Van Abelen, *W. de Bakker*, blz. 180.

Een Turnhoutse Noordbrabantse begijn geïdentificeerd, *H.L.M. Vera*, blz. 187.

Aanvulling op Bakx-Hansen, *E.W. van Opzeeland*, blz. 188.

Reactie, *A.H. Hoeben*, blz. 189.

Vragen en Mededelingen, blz. 190.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen alleen met schriftelijke toestemming van de redactie

de brabantse leeuw

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE SECTIE VOOR
GESLACHT-, NAAM- EN WAPENKUNDE VAN HET
NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP**

JAARGANG 36, NO. 4

1937

HET NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP 's-HERTOGENBOSCH

Driemaandelijks tijdschrift van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van het Noordbrabants Genootschap. Redactie: dr.ir. C. H. J. van den Brekel, voorzitter, J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris, mr. G. Berkelmans, mevr. P.L. Leget-Kuijlen, A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijs. Redactie- en administratie-adres: Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch, tel 073-139484.

Abonnementen per jaargang: binnenland f 34,00; buitenland f 36,00 inclusief porti. Men wordt verzocht te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

JAARGANG 36

--

No. 4

--

1987

MIGRATIE, NAAMKUNDE EN GENEALOGIE

Dr. J.B. van Loon

Pauluslaan 10, 6564 AR H.Landstichting

Een van de hoofdproblemen waarmee de genealoog pleegt te worden geconfronteerd, en geplaagd, naarmate zijn onderzoek dieper in de tijd teruggaat, is wel het vaststellen van de herkomst van de hem interesserende persoon of personen. In de genealogische literatuur vindt dit probleem nu en dan zijn weerslag en neerslag in vragen die gesteld worden over personen waarmee men, zoals dat heet, is "vastgelopen". Meestal gaat het over herkomst, dus het "waarvandaan" ofwel immigratie. Het "waarheen", dus emigratie, interesseert genealogen vaak minder, of althans minder hartstochtelijk. Beide zaken zijn echter voor de familiegeschiedenis even belangrijk. Het probleem is dus in zijn algemeenheid de geografische verplaatsing van personen, de migratie.

Omdat sedert het begin van de vorige eeuw de burgerlijke stand en bevolkingsadministratie in onze gebieden praktisch sluitend en gemakkelijk raadpleegbaar zijn opgezet, hoeft migratie voor de onderzoeker geen al te grote problemen op te leveren, ook niet van daaraan te besteden onderzoekstijd. Onderduiken, ook onopzettelijk, is sedert meer dan anderhalve eeuw ten onzent niet meer zo gemakkelijk.

Anders wordt dit voor de daaraan voorafgaande perioden, toen niet ieder een vaste familienaam had, of gebruikte, en vertrek en vestiging niet systematisch en overal werden geregistreerd. De gegevens over migratie moeten dan worden bijeengezocht uit een variëteit van, meestal niet uniforme bronnen zoals doop-, trouwen en begrafenisregisters, rechterlijke en andere stukken, poorters-

lijsten, borgbrieven, enz. Al te vaak zijn deze niet systematisch en in goede staat bewaard en zijn zij verspreid over verschillende archieven.

Migratie is een verschijnsel waarvan het bestuderen van belang is, niet alleen voor de genealogie die de fysieke verplaatsing en verwantschap van individuen tracht na te sporen, maar evenzeer en misschien meer nog, voor de sociale, economische, culturele en politieke geschiedenis waarin zij zich in allerlei vormen weerspiegelt, en zeer zeker ook voor de historische demografie zoals die tegenwoordig op vele plaatsen onderwerp van onderzoek is (waarbij echter de migratie vaak te weinig aan de orde pleegt te komen). De werken van Briels over de Zuidnederlandse immigratie en de Zuidnederlanders in de Republiek in de periode 1572-1630 tonen genoegzaam de nieuwe baanbrekende inzichten die daarmee voor de Nederlandse geschiedenis als geheel kunnen worden verkregen¹. Daarbij plegen wel blik en nadruk meer op de steden dan op het platteland te vallen. Migratie ten plattelande heeft ten onzent tot nu toe minder aandacht gekregen. Zij is echter deel van de migratie in het algemeen. Het platteland voedde de steden met bevolking in een verleden waarin de maatschappij overwegend agrarisch was. Migratie is ook voor onze agrarische geschiedenis van groot belang, al is zij dan meestal minder spectaculair, meer sluipend geweest.

Voor Bergen op Zoom heeft Weijts -in een studie zoals men er graag meer zou willen zien- de bevolking daarvan in de tweede helft van de achttiende eeuw trachten te inventariseren². Aan de hand van de wijklijsten van 1746 en (niet volledig bewaarde) van 1753, van lidmatenregisters van de Nederduits Gereformeerde gemeente in 1753, van magistraats- en gildenlijsten en gereformeerde trouwregisters komt hij tot een lijst van de familienamen van Bergen op Zoom vóór en na het beleg van 1747, met het doel te bezien hoe de autochtone bevolking er uitzag. Voor deze momentopname tracht Weijts de bevolking in te delen in autochtoon en allochtoon. Bezieet men het bevolkingsverloop over een langere periode, dan lijkt het mij dat de begrippen autochtoon en allochtoon moeilijk te hanteren zijn. Wanneer is iemand immers autochtoon? Als hij al ter plaatse geboren is, maar zijn beide ouders zijn van elders, en verhuisden later weer naar elders, moet men hem dan als autochtoon beschouwen? Het begrip allochtoon is uiteraard gemakkelijker te hanteren: de persoon in kwestie is dan eenvoudig immigrant. Beide begrippen, autochtoon en allochtoon, bezwaren door de vaagheid van het eerste het onderzoek naar de bevolkingsbeweging dat daarom beter zich op het concrete feit

van de migratie kan concentreren, dus op het nagaan van wie zich verplaatste, wanneer, van waar naar waar, en waarom, resp. onder welke begeleidende omstandigheden.

Nu wijst Weijs er in verband met de rekatholisering van Bergen op Zoom in de achttiende eeuw op dat blijkbaar weinig Bergenaars hun kwartierstaat vóór 1747 met Bergse voorouders kunnen vullen en dat Slootmans, en Donker na hem, deze rekatholisering zien als resultaat van immigratie vanuit het omliggende platteland en de (noordelijke) Kempen (bijv. arbeiders voor de aanleg van de grote vestingwerken en opvulling door katholieken van door protestantse emigratie ontstane bevolkingsleemten³).

Als ik de lijst van Weijs met 442 verschillende familienamen uit het midden-achttiende eeuwse Bergen op Zoom bezie door de bril van mijn parate kennis van, en vertrouwdheid met, de familienamen van dat platteland -omvattend in beperkte zin Wouw, Nispen/Essen, Huijbergen en Kalmthout, ik moet Halsteren hierbij uitzonderen-, dan doet deze op het eerste gezicht "vreemd" aan: zelden spreken de namen daarvan mij aan als getuigend van familieverbondenheid tussen Bergen op Zoom en het omliggende Bergse en Kempische platteland.

Nu is die parate kennis van de plattelandsnamen goeddeels verkregen door omgang met de doop-, trouw- en begrafenisregisters en rechterlijke archivalia van dat platteland, waarbij men de meest frequente familienamen, vooral wanneer deze door grondbezit en functies ook in de rechterlijke archivalia vaak voorkomen, het meest en het gemakkelijkst in zich opneemt, terwijl incidentele namen minder in het geheugen blijven hangen. Dit laatste punt moet temeer in het oog worden gehouden omdat het niet de boerenfamilies zullen zijn geweest die Bergenwaarts trokken, maar eerder de arbeiders en dorpsbewoners.

Om toch een enigszins objectieve indruk te krijgen van eventuele migratie vanuit het platteland van het markiezaat en de noordwestelijke Kempen naar Bergen op Zoom, heb ik de familienamen die voorkomen in de doopboeken van Kalmthout (1603-1699), Nispen (1605-1699), ook Essen omvattend), Huijbergen (1631-1699), tevens Ossendrecht, Woensdrecht en Zuidgeest omvattend) en Wouw (1615-1692), tevens vanaf ± 1660 Heerle, en voorts Kruisland en minstens incidenteel Steenbergen omvattend) op lijsten gezet. Het gaat hier steeds om de katholieke doopboeken. Men mag immers verwachten dat als katholieken in de eerste helft van de achttiende eeuw vanuit dit plattelandsgebied naar Bergen op Zoom zijn geëmigreerd, hun ouders en grootouders in genoemde doopboeken in zekere getale zullen zijn voorgekomen.

Nu zitten er aan een dergelijk verzamelen van familienamen de

nodige haken en ogen. Familienamen worden, vooral in de oudere periode, in die doopboeken zelden vermeld; zij nemen echter in de tweede helft van de zeventiende eeuw toe. Voorts: hoe kan men bij patronimica uitmaken, zonder diepgaand onderzoek in de rechterlijke archivalia, dat zij reeds vaste familienamen waren geworden. Maar de duizenden doopakten geven tezamen genomen toch wel een globale indruk van de familienamen die daar korter of langer tijd vóór 1700 in gebruik waren. Ik heb bovendien de meest frequente, "kleurloze" patronimica (zoals Jansen, Peters en dergelijke zonder meer weggelaten, maar er zullen bij de opgenomen patronimica er beslist vele zijn die geen familienaam waren of zijn geworden. Mijn criteria zijn dus wel subjectief en vaag. Ik zie echter geen weg om scherper te zijn. Die scherpste zou slechts een schijnscherpte zijn geweest, en daardoor misleidend. Aan de hand van deze "noodcriteria" kom ik dan aan de volgende aantallen familienamen in het aangegeven platteland rond Bergen op Zoom (met uitzondering van Halsteren) in de zeventiende eeuw en stel daarnaast de aantallen van die familienamen die volgens de lijst van Weijs in het midden van de achttiende eeuw in Bergen op Zoom voorkwamen:

Plaats	Aantal familienamen 17de eeuw	Daarvan te Bergen op Zoom midden 18de eeuw
Kalmthout	330	32
Nispen/Essen	400	40
Huijbergen c.a.	155	25
Wouw c.a.	425	56

Op zich lijken de aantallen in Bergen op Zoom terugkerende familienamen vrij groot. Maar hier is een gepaste reserve op zijn plaats. Daaronder zitten immers, zoals eerder aangegeven, nadat de meest "kleurloze" patronimica zijn weggelaten, nog vele patronimica die weliswaar zeldzamer voorkomen, maar die toch, blijkens de ervaring in deze streek, geen enkele identiteit, resp. verwantschap hoeven aan te duiden. Ik denk hierbij aan "namen" als Anthonissen, Andriessen, Bartels, Luyckx, Aerts, Maes, en verder aan beroepsnamen als De Backer of Backers, Brouwers, Mulders, Smits, Timmermans, Vissers, Wagemakers, enz. Maar zelfs de zeldzamere namen zijn geen enkel bewijs dat de dragers daarvan verwant zouden zijn met, resp. afstammen van hun naamgenoten op het omringende platteland van een eeuw of een halve eeuw vroeger. We zouden hier al iets verder kunnen komen wanneer we voor Bergen op Zoom zelf lijsten van namen van katho-

lieke dopelingen in de zeventiende eeuw zouden hebben, maar ook dan voegen we een nieuw element van onzekerheid aan ons onderzoek toe. Ook dan blijft immers de onzekerheid bestaan of deze dopelingen wel de voorouders van de latere naamgenoten zouden zijn.

De slotsom moet dus wel zijn dat aan de hand van de familienamen nauwelijks of niet vast te stellen is dat er vanuit het omringende platteland in de eerste helft van de achttiende eeuw massaal naar Bergen op Zoom zou zijn geëmigreerd. Het beeld dat de bevolking van Bergen op Zoom in het midden van de achttiende eeuw voor het omliggende platteland uit vreemdelingen bestond, blijft dus goeddeels bestaan.

Om de kwestie van deze migratie eens van de andere kant te bezien, nl. vanuit dit platteland, kan de vraag rijzen in hoeverre er daar iets van bevolkingsbeweging bekend en te bespeuren is. Enigerlei migratie is daar nog niet systematisch onderzocht, maar afgaande op incidentele constatering bij genealogisch en ander plattelandsonderzoek, zat het plattelandsvolk zeker niet stil en honkvast op zijn plaats.

Het oorlogs- en plunderingsgeweld van 1583 en volgende jaren heeft deze streek zwaar getroffen en her en der tot een vlucht van de plattelandsbevolking geleid. Van Wouw weten we dat eerst na een tiental jaren deze terugkeerde. Wel niet allen zullen zijn gevlucht, zo goed als niet allen terugkeerden. Van dit laatste vinden we sporen in de latere archivalia, zo bijv. van Roosendaal en ook van Kalmthout (waaronder Essen viel). Vrij talrijke akten vermelden verkoop van land en huizen door lieden die dan in Zeeland of Zuid-Holland wonen en hun bezit na hun vlucht blijkbaar nog hadden aangehouden. Soms leest men bij erfdelingen dat erfgenamen in Zeeland of Zuid-Holland wonen.

Omgekeerd heeft het turfwinningsgebied tussen Huijbergen en Essen in de eerste helft van de zeventiende eeuw immigranten aangetrokken, met name uit Midden-Brabant (Loon op Zand). Dit is aan de hand van archivalia te constateren. In Nispen/Essen komen dan trouwens vrij veel herkomstnamen uit Midden-Brabant voor (Van Riel, Van Gorp, Van Chaem, Van Tilburg, enz.) naast bijv. Van Achtmael, Van Sundert, Van Ginneken, Van Hoogstraten. Meer dan aanwijzingen omtrent *uiteindelijke*, dus niet noodzakelijk *directe* herkomst, zijn dit niet. Wanneer bijv. onder Nispen/Essen een persoon rond 1700 zowel Van Wesel als Van Turnhout heet, mag men aannemen dat deze direct uit Wuustwezel zal zijn gekomen, doch daar echter naar zijn directe of indirecte herkomstplaats Van Turnhout zal hebben geheten.

Hier moet echter ook op een, vooral genealogisch vast te stellen,

interne migratie in het kleine plattelandsgebied van de genoemde vier parochies worden gewezen. We constateren die in de zeventiende en achttiende eeuw. Zij verloopt welhaast sluipend in noordwestelijke richting van Essen-Kalmthout-Huijbergen, naar Wouw, Steenberg en ook wel Halsteren. Voor zover al nodig bevestigen de geleidelijk opschuivende herkomstnamen deze even geleidelijke beweging. Dit betekent echter dat, wanneer we bijv. thans onder Wouw nog namen als Van Agtmael, Van Tilburg, Van Tiggelen, Van Loon, enz. aantreffen, we niet aan directe herkomst uit die plaatsen mogen denken, maar minstens één tussenfase, in dit geval in zuidoostelijk gelegen plaatsen, moeten aannemen. De achtergrond van deze interne migratie zal in hoofdzaak wel economische druk zijn geweest: men zocht kennelijk werkgelegenheid en landbouwgrond die noordwestwaarts meer dan in eigen plaats of streek waren te vinden.

In het bovenstaande zijn familienamen (mede) gebruikt om iets omtrent migratie in onze Westbrabantse streek vóór 1800 te achterhalen, met weinig tastbaar succes overigens. Toch is het gebruiken van familienamen ter opheldering van migratie en mate van autochtoon of allochtoon zijn van bevolking vaker toegepast; er moet dus wel een zekere rechtvaardiging voor dit gebruik zijn, maar dan is het van belang de grenzen van het mogelijke op dit terrein iets duidelijker aan te geven.

In een bijdrage "Familienamen en migratie in Nederland", in 1966 verschenen⁴, heeft Buitenhuis nagegaan in hoeverre uit familienamen iets over migratie valt te achterhalen. Hij doet dit aan de hand van de gegevens van de volkstelling van 1947 en hanteert daarbij het door Heeroma geïntroduceerde begrip "kernnamen": dat zijn die namen waarvan tenminste de helft van het aantal naamdragers in een provincie, in één gemeente daarvan woont. Zijn optimisme omtrent de mogelijke resultaten werd na diverse onderzoeken getemperd. Zo komt hij tot de, m.i. juiste conclusie dat kernnamen geen uitsluitsel geven over de vraag autochtoon-allochtoon. Toch verwacht hij dat, wanneer het gehele familienamenmateriaal van Nederland ter beschikking staat, nog vele interessante verrassingen te verwachten zijn. Intussen is de serie provincieboeken van familienamen compleet, en daar zullen wel verrassingen uitgehaald kunnen worden, maar wat mogen wij voor de migratie daarvan verwachten?

Nu kan men wel aannemen dat in 1947 al de interne migratie in Nederland, verbonden met de toen nog sterke bevolkingsgroei, zover is voortgeschreden dat van een eventuele, overigens moeilijk te definiëren "autochtoniteit" niet zo heel veel meer zal over

zijn, maar tevens dat, wanneer we bijna twee eeuwen teruggaan, ondanks de onvastheid of afwezigheid van een aantal familienamen, de bevolkingsopbouw en -beweging stabiel en rustiger zullen blijken en Nederlanders meer honkvast waren, ergo dat men dan met migratieonderzoek aan de hand van de familienamen verder zou kunnen komen dan Buitenhuis. Het namenbeeld zou twee eeuwen geleden misschien minder vergruisd blijken.

Het lijkt mij dat bevolkingsonderzoek beter niet belast kan worden met vragen van autochtoon-allochtoon, maar zich in eerste instantie op problemen van migratie, dus van het concrete feit wie, wanneer, van waar naar waar, en waarom, resp. onder welke omstandigheden van woonplaats veranderde, dient te concentreren. Over hetgeen familienamen hieraan kunnen bijdragen, kan het volgende worden opgemerkt.

- a. In het *algemeen*: vóór ± 1800 droegen vele personen nog geen vaste familienaam of werd deze weinig gebruikt, resp. vastgelegd. De namen van vrouwen komen zelden aan het licht. Patronimica kunnen wel of niet tot vaste namen zijn geworden, maar dit is meestal zonder nader onderzoek niet vast te stellen. Een statistisch aangeven van de onvolledigheid van het gebruikte namenmateriaal is meestal nauwelijks mogelijk. De identiteit van de migrant, de datum van de migratie, zijn "waarvandaan naar waar", en de reden van zijn migratie komen uit een familienaam normaal niet naar voren. Voor migratieonderzoek zijn familienamen dus een *zeer onvolledige bron*.
- b. Wat de *vorm* betreft kunnen familienamen op de streek van herkomst wijzen (denken we aan -ma, -stra voor Friesland, -ink, -ing voor Oost-Nederland, -se voor Zeeland): een zeer ruime, en vage aanduiding die over het individu niets zegt. Spellingvarianten kunnen identiteit verdoezelen, spelling-uniformiteit ten onrechte persoonsidentiteit of -verwantschap suggereren. Bij patronimica blijken zelfs in één parochie sterke en zwakke genitiefuitgang af te wisselen: Stoffels en Stoffelen, Aerts en Aerden. Zelfs nu nog "bewerkt" de volkstaal soms iemands naam: Hopmans hoort men Hoppen noemen, Valkenburg de Valk, Hagenaars Hagers, Timmermans Timmers, enz. De moderne administratie houdt dergelijke "ontsporingen" in het gareel, maar vroeger konden zij zich vaak, ook in de kerkelijke en rechterlijke administratie doorzetten, en blijvend worden: Mous en Mouwen (wel twee verschillende buigingsvormen) kwamen in de zeventiende eeuw naast elkaar onder Nispen en Roosendaal voor, maar hebben zich sindsdien op twee verschillende takken van één familie blijvend vast-

gezet. Tijdelijk komt onder Wouw Catsmans naast Van Cats voor, onder Nispen Gorpen naast Van Gorp. Soms valt "van" voor een herkomstnaam weg, vaker echter niet (Van Tilborg naast Tilborg(s)), te Roosendaal incidenteel Van Wouw naast Wouwen (blijkbaar bevorderde de genitiefvorm nu en dan dit wegvallen van "van"). Soms veranderde de familienaam van de ene generatie op de andere: Van Acker werd Martelmans (te Wouw, benoeming naar de boerderij de Martel in het dorp), Goorts werd incidenteel Van Acker. In deze gevallen hebben we wel een aannemen van de moedersnaam, soms verving een bij- of beroepsnaam de oorspronkelijke familienaam. Voor migratieonderzoek zijn familienamen in feite een *inaccurate bron*, die zonder omstandig archiefonderzoek niet geraadpleegd zou moeten worden.

- c. Wat de *inhoud* van de familienaam betreft kan deze de *herkomst* van een drager of zijn voorvader aanduiden, zonder zich uit te laten over de persoon van de migrant, de datum van zijn migratie en de zekerheid van directe migratie, dus niet langs de omweg van een andere, tijdelijke plaats. Boven gaf ik al enkele uitgangen aan die karakteristiek zijn voor namen uit Friesland, Oost-Nederland en Zeeland, dit slechts als voorbeelden. Noch het migrerende individu, noch zijn speciale plaats van herkomst, migratiedatum, en directe of slechts indirecte migratie uit de betreffende streek komen uit dit soort namen naar voren. Beter lijkt het gesteld met de herkomstnamen die de naam van een stad, dorp, gehucht of boerderij bevatten. Het zijn vooral deze namen die voor migratieonderzoek plegen te worden gebruikt. Hun vorm kan van streek tot streek meer of minder verschillen (denken we bijv. aan de *-ink* en *-ing*-namen in Oost-Nederland), maar voor de omgeving van Bergen op Zoom komen wel vier wijzen van vorming in aanmerking:
1. de enkele plaatsnaam: Hogerheyde (te Wouw), Moerbeek, Bleecke, soms met toevoeging van een buigingsuitgang: Wouwen (te Roosendaal voor Van Wouw).
2. toevoeging van *-er*, *-aer*, *-naer*: Rockvelder of Rockvender (wel Van Rucphen), Gastelaer(s) (wel Van Oud-Gastel), Goelenaer (wel Van Goirle), Duerenaer (wel van Deurne).
3. toevoeging van *-mans*, in West-Brabant naar het schijnt minder vaak dan in Midden-Brabant: Martelmans (naar de hoeve De Martel te Wouw), Catsmans naast Van Cats (te Wouw, vrij zelden), Oermans of Oerlemans (wel Van Oerle, vanuit Loon op Zand naar Essen/Huijbergen geëmigreerd in de jaren dertig van de zeventiende eeuw).

4. toevoeging van "van", in West-Brabant wel de meest frequente vormwijze, met meestal dorps- en (zeldzamer) gehuchtnamen (in West-Brabant is het aantal boerderijnamen niet groot).

Nu duiden deze herkomstnamen er wel op dat iemand vandaar geëmigreerd zal zijn, maar welke naamdrager dat was, en wanneer hij emigreerde, blijkt niet uit die naam zelf, en kan hoogstens op aanwijzing daarvan met behulp van archiefonderzoek worden vastgesteld (men kan door de beschikking te hebben over de plaatsnaam meer gericht onderzoek verrichten, maar moet dit niet achterwege laten). Men moet immers met indirecte, door tijdelijk verblijf van een naamdragende generatie op een tussenplaats (of zelfs meer dan één), immigratie of emigratie rekening houden. Eerder vermeldde ik de persoon die te Nispen/Essen beurtelings Van Wesel en Van Turnhout heette, dus wel uit Wuustwezel naar Nispen/Essen zal zijn gekomen, echter zelf, of een voorvader, eerder vanuit Turnhout zal zijn geëmigreerd. Er zijn voorbeelden te over van dit soort migratie in meerdere fasen, zoveel dat men nooit zonder meer directe migratie mag aannemen zonder nader onderzoek.

Hier komt nog bij dat wanneer van een plaatsnaam meerdere exemplaren bestaan, de herkomst per individueel geval moeilijk is vast te stellen. Men kan misschien gemakshalve aannemen dat dan de dichtst bijgelegen plaats die van herkomst is, maar men kan zonder nader onderzoek niet willekeurig kiezen uit de verschillende Wezel-s, Heerle-s, Oerle-s, Gestel-s die in Noord-Brabant en de Kempen voorkomen. Of, om dichterbij huis te blijven: stamt de familie (Van den) Bleecke te Kalmthout, Essen, Roosendaal, enz. uit het Wuustwezelse of Roosendaalse Bleken? Samenvattend: voor migratieonderzoek zijn herkomstnamen een *onduidelijke bron*. Bij de strikte criteria die men in de ongunstige onderzoeksomstandigheden toch zal moeten aanleggen, staat de mogelijkheid om aan de hand van familienamen migratie vast te stellen wel op zeer zwakke bodem, temeer omdat men ook de marge van onzekerheden, resp. fouten en onjuistheden nauwelijks kan kwantificeren. Familienamen voor migratieonderzoek gebruiken, blijft een noodoplossing. Hetzelfde geldt uiteraard, misschien nog sterker gezien de vaagheid van het begrip autochtoon, voor het uitsplitsen van een bevolking in autochtoon en allochtoon.

Het lijkt mij dat er voor het vaststellen van migratie in het verleden van een grotere bevolkingsgroep of geografische eenheid, geen korte of gemakkelijke weg bestaat en dat deze gebaseerd zal moeten zijn op migratie van de kleinste eenheid, het individu,

inclusief de vrouw en dat steeds een antwoord zal moeten nagestreefd op de vier vragen: wie migreerde, wanneer, van waar naar waar, en waarom, resp. onder welke omstandigheden. Dit vereist detailonderzoek naar de persoon. Dat detailonderzoek kan door demografen, historici, sociologen, enz. verricht worden, maar de enige tak van wetenschap die zich systematisch op detailonderzoek naar het individu richt, is de genealogie. Dat genealogisch onderzoek zich dan meer dan in het algemeen het geval lijkt op het aspect migratie zou moeten toespitsen, spreekt welhaast vanzelf. Voor het richten van zijn onderzoek zal de genealoog er uiteraard alle baat bij hebben over de aanwijzingen van familienamen en vooral van hun ruimtelijke verbreiding te hebben. We zouden al een stuk verder zijn wanneer een overzicht van de, min of meer, vaste familienamen in Noord-Brabant in bijv. 1700 zou kunnen worden opgesteld. Hierbij zouden de klappers op de doopboeken, zoals die nu al voor de meeste parochies van onze provincie in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch en de verschillende stedelijke archieven beschikbaar zijn, van groot nut kunnen zijn en een belangrijk uitgangspunt kunnen vormen. Zij zouden dan wel kritisch door kenners van de betreffende parochies en gebieden moeten worden gehanteerd teneinde de grootst mogelijke uniformiteit en grondigheid te bereiken. Ook de genealoog die zich niet speciaal voor migratie interesseert, zou hiervan veel nut kunnen hebben. Zou in deze richting geen initiatief door De Brabantse Leeuw kunnen worden genomen?

NOTEN

1. J. Briels, *De Zuidnederlandse immigratie 1572-1630*, (Haarlem 1978). J. Briels, *Zuidnederlanders in de Republiek 1572-1630. Een demografische en cultuurhistorische studie*, (St-Niklaas 1985).
2. *Westbrabanders onder elkaar*, J.W.M. Weijs, *Een vesting valt*, (Roosendaal 1982) 15-48, meer speciaal 29-48.
3. Weijs, a.w., 43.
4. H. Buitenhuis, *Familienamen en Migratie in Nederland, Mededelingen van Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam*, XLII (1966) p.104-117.

ADRIANA VAN OVERSTRATEN

Proeve van een biografische, voornamelijk genealogische schets

J.W.M. Weijs

Rooseveltlaan 84, 4624 DC Bergen op Zoom

Inleiding

De genealogie van de familie Van Overstraten werd reeds in de jaren dertig door A.J.L.Juten samengesteld¹. Jammer genoeg bevat deze zoveel fouten, onnauwkeurigheden en slordigheden dat ik in 1976 besloot om deze te verbeteren en aan te vullen². Immers, ieder kent de kracht van het geschreven woord, waarvoor nog steeds talloze onderzoekers zwichten. Met andere woorden: men neemt kritiekloos datgene over wat eens in druk is verschenen. Het kwalijkste van Jutens artikel is de erin gelegen tendentieuze strekking. Met vele voorbeelden is te bewijzen dat men een vijftigtal jaren geleden de gegevens nog al eens subjectief selecteerde en daarmee de historische waarheid geheel of gedeeltelijk geweld aandeed met het doel te kunnen wijzen op een gaaf, roemrijk voorgeslacht, natuurlijk ter ere van zichzelf en de zijnen. Deze neiging bestaat trouwens nog bij een bepaalde groep genealogen. Hoewel zij steeds kleiner wordt, komen we in pennevruchten toch nog te vaak zinnnetjes tegen als: "Over hem is mij verder niets bekend", of "Hier ben ik het spoor bijster". Bij controle blijkt dan dat de onderzoeker òf een black-out meemaakte, òf, en dit is waarschijnlijker, even de ogen sloot op het moment dat "het onheil" dreigde. Het gevolg van de eerbied voor het gedrukte woord is echter dat gepubliceerd werk zelden wordt gecorrigeerd en in de gevallen, waarin een andere publicist zich aan dit ondankbare werk zet, lezen we bijna nooit de herziene versie.

Na deze mijns inziens noodzakelijke uitweiding keren we terug naar Juten. Laat ik mij beperken tot twee sprekende voorbeelden van ontsparing. De eerste drie door hem gemelde generaties zijn volledig onjuist. Als stamvader en stammoeder noemt hij twee personen uit het Brusselse en haast zich te verklaren dat hij deze gegevens ontleent aan "familiepapieren". Helaas geeft de auteur geen nadere bijzonderheden over deze onbetrouwbare getuigen. In de aanhef van zijn artikel licht hij wel een tipje van de sluier op waarom families er zo op gesteld waren te stammen uit de Zuidelijke Nederlanden: "'t Mag misschien hier nog eens

herhaald worden: Bergen op Zoom is een der voornaamste door-gangplaatsen voor Belgische en Fransche "emigrés" in de 16e, 17e en 18e eeuw om der geloofswille of om politieke redenen.", en: "In België komt de familie van Overstraten nog voor in staatsambten"³.

Misschien is het mogelijk dat in Adriana's tijd, toen de Van Overstratens inderdaad al enkele generaties lang behoorden tot de magistraat van Bergen op Zoom de overtuiging is ontstaan dat deze toestand altijd zo geweest was. Daarmee werd het lot van de potmaker Hendrick Anthonissen bezegeld. Zo dadelijk kom ik nog op hem terug. Merkwaardig genoeg komt de stamvader uit mijn genealogie Van Overstraten ook uit Brussel, zodat we hier weer eens een versmelting van historische en verzonnen gegevens (de zo geheten familielegende) vinden.

Het tweede voorbeeld is eigenlijk even frappant. Volgens Juten⁴ huwden op 27 juli 1813 Klazina Antonia van Overstraten en J.B. Evers. Van dit huwelijk is mij niets gebleken! Wel bracht genoemde Klazina Antonia twee onechte kinderen op de wereld, nl. Wilhelmina Cornelia van Overstraten (geboren te Bergen op Zoom op 7 mei 1838⁵, overleden aldaar op 5 november 1838⁶) en Johannes Hendrikus van Overstraaten (geboren te Bergen op Zoom op 22 januari 1846⁷ en overleden aldaar op 2 april 1848⁸).

Natuurlijk ligt de oorzaak van het inlassen van dit fictieve huwelijk en het wegmoffelen van twee onwettige kinderen voor de hand: de schande op een afstand houden. Het moge echter duidelijk zijn dat deze manier van doen niets te maken heeft met het serieus beoefenen van de genealogie.

Adriana's voorouders

Zoals reeds vermeld bestaat er van mijn hand een studie van dit in de achttiende eeuw in Bergen op Zoom zeer belangrijk geworden geslacht. Wie de geschiedenis ervan wil leren kennen, verwijs ik naar dit artikel². Hieronder volgt een korte samenvatting van de voornaamste feiten, met hier en daar een binnen dit verband passende uitbreiding.

Stamvader is Antonij Cornelis, die op 17 juli 1624 als jongeman van Brussel trouwde met Lijnken Antonis, jongedochter van Bergen op Zoom⁹, gedoopt aldaar op 6 juni 1600 als dochter van Antonis Jasperss en Liskens Jans. Uit dit huwelijk werd geboren Hendrick Anthonissen (tegen het eind van zijn leven Van Overstraten genoemd), gedoopt te Bergen op Zoom op 16 februari

1625, potmaker, overleden aldaar op 25 oktober 1677. Hij huwde in deze stad twee maal: de eerste keer op 3 juli 1647 met Adriaentien Sabulens, jongedochter van Bergen op Zoom, alwaar haar doopinschrijving echter niet te vinden is, en de tweede maal op 6 maart 1663 met Cathlijn Michiels (van der Heijden), gedoopt te Bergen op Zoom op 14 mei 1624, overleden aldaar op 2 mei 1682.

Genoemde Hendrick Anthonissen oefende zijn potmakersbedrijf uit in "De drij Potkens", gelegen in de Dubbelstraat en door hem op 19 februari 1654 voor 4100 gulden gekocht van de erfgenamen van Marinus Philipssen van de Leur¹⁰. Dit is een belangrijk gegeven, want wanneer we het familiewapen van de Van Overstratens bekijken, vallen ons onmiddellijk de drie kookpotten met twee oren en staande op drie poten op¹¹. Als dit geen sprekend wapen is! Merkwaardig genoeg schijnt niemand van de familieleden zich de oorsprong ervan afgevraagd te hebben. Mogelijk is natuurlijk ook dat deze wel bekend was, maar bewust buiten de familiepapieren gehouden is.

Uit het eerste huwelijk van Hendrick Anthonissen van Overstraten en Adriaentien Sabulens werden zes kinderen geboren, waarvan twee zonen, met name Anthonij en Aelbrecht (ook wel Albertus geheten). De laatste is de stamvader van de tak, die het niet tot zo'n maatschappelijke hoogte zal brengen als die van zijn broer Anthonij, die gedoopt werd in Bergen op Zoom op 19 mei 1658 en aldaar overleed op 17 april 1715. Hij sloot er drie huwelijken, waarvan het derde voor de voortzetting van mijn verhaal het belangrijkste is, nl. dat met Johanna (Tanneken) Le Coquil (ook wel gespeld Cocqiel en Cooquit) op 26 februari 1696. Deze echtgenote werd te Bergen op Zoom gedoopt op 17 januari 1658 als dochter van Engel Willemsen (Cocqiel) en Cornelia van Meer en overleed binnen de muren van deze Scheldestad op 4 februari 1724. Slechts een korte tijd oefende Anthonij het ambacht van potmaker uit. In 1681 reeds verkocht hij "De Lampe", die zijn eerste vrouw bij huwelijk meebracht aan Joos Hendricx de Pauw¹². We ontmoeten hem dan als boekweitmeelmaker¹³, grutter¹⁴ en liefhebber van het handelen in huizen¹⁵. Hij vervulde ook enkele functies binnen het maatschappelijk leven, zoals raadslid van de zeven natiën¹⁶, majoor van de burgerij¹⁷ en schepene¹⁸. Gezien zijn eerste-klasbegrafenis, waarbij er vier-en-een-half uur geluid wordt en het feit dat zijn stoffelijk overschot in de kerk een rustplaats vindt¹⁹, mogen we besluiten dat het hem in zijn leven voor de wind was gegaan.

Uit het reeds gemelde huwelijk met Tanneken Le Coquil werden vier kinderen geboren, waarvan Engelbert, gedoopt op 14 novem-

ber 1696 het oudste is. Ook hij vervulde verschillende openbare ambten, waaruit blijkt dat de familie haar verworven plaats binnen de stadsgemeenschap handhaafde. Hij was o.a. schepene²⁰, kapitein van de burgerij²¹ en weesmeester²². Te Halsteren huwde hij op 3 november 1720 met Adriana Schroots en zij werden Adriana's grootouders.

Adriana van Overstraten

Adriana's vader, Johannes (Jan) Hendrik is het vierde kind van Engelbert van Overstraten en Adriana Schroots, die hem volgens de religie van de voorouders op 11 juni 1727 te Bergen op Zoom laten dopen, alwaar hij op 6 september 1751 het oudste kind van Pieter Aelmans en Geertruij(d) Pets, Catharina Wilhelmina geheuten, zal huwen. Ook zij is een geboren Bergse (gedoopt op 22 december 1728) en stamt uit een binnen die stad vooraanstaande familie: haar vader was er van 1727 tot 1746 notaris²³ en ook haar broer Karel Johannes oefende er van 1748 tot 1754 dit beroep uit²⁴. Haar moeder, Geertruij(d) Pets is een kleindochter van Charles van der Mast, bij wiens doop te Bergen op Zoom op 11 juni 1638 de Heer Gouverneur Charles Morgan één der doopheffers was. Jan Hendrik trouwt dus, geheel volgens het gebruik in die dagen "in zijn milieu". Hij treedt in zijn geboortestad zeer lange tijd op als notaris en procureur en bekleedt daarnaast verschillende openbare ambten²⁵. Van 1750 tot 1774 bewoont hij het huis "Halve Maen", gelegen aan de westzijde van de Lange Mee- of Fortuinstraat en daar wordt Adriana in juli 1756 geboren. Deze vaststelling is in tegenstelling tot hetgeen Slootmans beweert in zijn "Bergen op Zoom op het einde der XVIIIe eeuw"²⁶. Deze auteur noemt als geboortehuis van Adriana's broer (en dit moet in dit geval ook voor Adriana gelden) het huis Woldenburg aan de noordzijde van de Lievevrouwestraat. Hij beroept zich op het Verpondingsregister en inderdaad kwam genoemd pand op 11 december 1750 in het bezit van Jan van Overstraten²⁷. Het gezin woonde er echter niet²⁸.

Het huwelijk van Adriana's ouders wordt gezegend met acht kinderen, die allen in Bergen op Zoom gedoopt worden: Engelbert op 23 juli 1752, Petronella Geertruda op 6 januari 1754, Pieter Gerardus op 19 februari 1755, Adriana op 14 juli 1756, Helena op 8 oktober 1757, Antoni op 11 maart 1759, de tweede Anthoni op 20 juni 1760 en nogmaals een Anthoni op 28 juli 1771. Zoals gebruikelijk in die tijd bereiken niet alle kinderen de volwassenheid: de kindersterfte is groot tengevolge van de slechte hygiëne en de

gebrekkige medische kennis. Van de kinderen "sneuelen" Petronella Geertruda nog geen maand oud, Helena op veertienjarige leeftijd, de eerste Ant(h)oni nog geen twee maanden oud en de tweede Anthoni overlijdt na minder dan drie maanden geleefd te hebben.

Alle kinderen worden in de kerk begraven, doch er wordt niet "over hen geluid", met uitzondering dan van Helena voor wie de klokken twee uur hun geluid laten horen²⁹.

In oktober 1771 telt het gezin nog drie of vier kinderen thuis: Engelbert, Adriana, Anthoni en misschien Pieter Gerardus. Engelbert trouwt te Bergen op Zoom in de Waalse kerk op 9 oktober 1775 met Cornelia Adriana van Biesenbroek, jongedochter van Delft, dochter van Johannes van Biesenbroek en Antonia van Huis. Het jonge paar gaat wonen in de Rijkebuurtstraat³⁰.

Anthoni huwt op 2 december 1798 te Bergen op Zoom met Lucia Rebecca Lemmers, geboren te Molenbeek (Borgvliet) op 12 augustus 1779, gedoopt te Bergen op Zoom op 15 augustus 1779, dochter van Jacobus Johannes Lemmers en Charlotte Rebekka von Freijtagh. Over de familie Lemmers schreef W.E. van Dam van Isselt uitvoerig in *Taxandria*³¹. Adriana's andere broer Pieter Gerardus, die te Leiden zijn rechtenstudie afsloot, maakt zich in 1780 gereed om als "Extraordinair Raad van Justitie" naar Nederlands-Indië te vertrekken, alwaar hij een schitterende toekomst tegemoet gaat en het zelfs zal brengen tot gouverneur-generaal. Over hem is nog veel te schrijven, want hij was de hoogste bestuursambtenaar, die in zijn korte ambtsperiode (1797-1801) twee regeringen diende: die van de oude Republiek en die van de Bataafse republiek. Wie zich verder over hem wil oriënteren, kan in eerste instantie verwezen worden naar het reeds genoemde geschrift van C. Slootmans²⁶. Deze auteur geeft vele literatuurverwijzingen. Natuurlijk wordt Pieter Gerardus ook vermeld in het bekende werk van Van Rhede-van der Kloot³². Adriana heeft meegewerkt aan de dichtbundel gewijd aan zijn vertrek met het schip "Het Slot ter Hoge"³³. Achtereenvolgens vinden we hierin bijdragen van Maria Verberkmoes, Adriana, D.S., L.A., H.A. en vader Jan. Naar ik kon nagaan zijn dit Adriana's eerste versregels. Wie zijn de andere gelegenheidsdichters? De zich ten onrechte "niet" noemende Maria Verberkmoes onderhoudt contacten met huize Van Overstraten en raakt bevriend met Adriana. De volgende schematische voorstelling moge duidelijk maken dat Maria en Adriana achternichten zijn.

Isaac Bailly	x	Janneken Couqueel	x	Antonie van Overstraten
Johanna Bailly				Engelbert van Overstraten
(1680-1719)				(1676-1742)
x		x		
Jacobus Verberkmoes				Adriana Schroots
(1678-1743)				(1700-1734)
Gillis Verberkmoes				Jan Hendrik van Overstraten
(1699-1765)				(1727-1809)
x		x		
Sara de Widt				Catharina Wilhelmina Aelmans
(1704-1745/'51)				(1728-1806)
MARIA VERBERKMOES				ADRIANA VAN OVERSTRATEN
(1738-1790)				(1756-1828)

Het derde gedicht in de bundel, ondertekend met D.S. is waarschijnlijk geschreven door Dirk Spierejee, die we ook nog tegen zullen komen bij de "Lykzangen en grafinschriften" op mr. Pieter Gerardus van Overstraten. Neef L.A. moet wel zijn Adriana's oom Leonardus Aelmans, gedoopt te Bergen op Zoom op 14 juni 1734 en gehuwd met Josina Jacoba van Campen, dochter van de Middelburgse burgemeester mr. Pieter van Campen. H.A. zou zijn broer Hugo (gedoopt te Bergen op Zoom op 27 november 1737) kunnen zijn.

Jammer genoeg is Adriana's bijdrage erg formeel. Ze vermeldt bij voorbeeld geen gebeurtenissen uit hun beider kindertijd. Ze geeft haar broer wel de goede raad mee om in dat heidense land "de deugd" te behouden.

"Sluit sluit uw luistrend oor voor vleiende gezangen,
 Laat geen verleiding ooit in 't wufte net U vangen;
 Maar deugd blyve u tot Gids; z'is immers 't eelste pand?
 Men vind haar Altaars, zelfs in 't alderwoeste land
 Blyft in het schatryk Oost zo lang 't u zal gelusten,
 En keert dan in triomf naar Batoos vrye Kusten;"³⁴

Ondertussen is Adriana in contact gekomen met Petronella Moens³⁵, de begaafde, energieke vrouw, die zich al lange tijd wijdt aan letterkundige studies. Zij werd geboren op 16 november 1762 te Kubaard bij Franeker als dochter van Petrus Moens en Maria Lycklama à Nijeholt. Al op haar vierde jaar verloor ze het

gezicht tengevolge van een kwaadaardig soort pokken. Zij correspondeert met vele mannen en vrouwen en zo ook met Adriana, die zij persoonlijk leert kennen als zij te Bergen op Zoom verblijft en met dominee Bernardus Bosch hier een afdeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen opricht³⁶.

Petronella en Adriana schrijven samen enkele werken, waarvan genoemd kunnen worden: het dichtstuk Esther in vier boeken (1781)³⁷, dat door de synagoge te Amsterdam bekroond wordt met een gouden medaille, Vaderlandsche dichtproeven (1786)³⁸ en het werk Ruth in vier boeken (1790)³⁹.

In Vaderlandsche dichtproeven componeert Adriana een loflied op de Schelde. "Scheld-zang" is een dialoog tussen Vischgraag (de man, die op het water zijn bestaan vindt) en Veldenaar (de landrot). Ze zijn van jongsaf aan bevriend geweest en in de schuit van Vischgraag varen ze de Schelde op. De visser vertelt over de heldendaden, die deze rivier mocht aanschouwen: het wordt een verhaal over de tegenslagen van de Spaanse bevelhebbers in de Tachtigjarige Oorlog, de steeds weer betwiste visvrijheid "langs al 't verdrongen land", van Roemerswaal (=Reimerswaal), over de ansjovis en vooral over de fierheid van het Bergse vissersvolk. Het aardigste tafereeltje is ongetwijfeld het aangehaalde verhaal dat Vischgraags grootvader in de lange winteravonden aan de zijnen placht te vertellen en dat altijd weer de twee bekendste belegeringen, nl. die van Parma en Spinola tot onderwerp had. Vrouwen vertoonden mannenmoed en zelfs de wiegen van hun zuigelingen moesten eraan geloven en dienden tot kruiwagens om stenen te vervoeren, die dan weer door het opgroeiend volkje als wapentuig gebruikt werden. Wat een tijden!

Gezien het feit dat Petronella Moens verschillende gedichten ter gelegenheid van belangrijke gebeurtenissen binnen Adriana's familie schrijft, mogen we aannemen dat zij bij de Van Overstraten geregeld over de vloer komt. Ze zal wel gevoeld hebben dat men in huize Van Overstraten niet onsympathiek staat ten opzichte van de "nieuwe orde". Uit de staat en inventaris van vader Jan⁴⁰ blijkt het bezit van obligaties op de Verenigde Staten van Noord-Amerika en de plantage "Caladonia" aldaar. Het lijkt mij duidelijk dat deze geldbelegging eerder ideëel dan financieel lucratief genoemd moet worden.

Als kind van haar tijd treedt Adriana toe tot verschillende dichtgenootschappen, o.a. het Rotterdamse "Studium Scientiarum Genetrix", de Goudse kamer "De Goudsbloem", de Amsterdamse en Utrechtse dicht- en letterlievende verenigingen en het Haagse genootschap "Kunstliefde spaart geen vlijt"⁴¹.

De "Eerkrans"

In 1788, het jaar waarin Adriana haar tweeëndertigste verjaardag viert, verschijnt te Amsterdam bij A. Fokke Simonsz. in kwarto haar hoofdwerk, nl. het grote gedicht "Eerkrans voor Bergen op den Zoom"⁴², voorzien van een fraaie titelpagina, waarop voorkomend het stadswapen, geflankeerd door de wildemannen en een bladerenkrans met daarin verwerkt een lint met de veelzeggende woorden "Fausto Numine Berga Victrix", een veelgebruikte en geliefde tekst in Bergen op Zoom. Natuurlijk ontbreekt de "Opdragt" niet: dit werk wordt opgedragen aan de "Wel-edele, Wel Achtbaare Heeren, Mijn Heeren Drossaart, Schouthet, Burgemeesters, Schepenen en Raaden der Stad Bergen op den Zoom". Voorts vinden we een bemoedigend woord van de uitgever, die haar laatste aarzeling om zo'n groots werk te ondernemen moet overwinnen en zo hoort het ook! Tenslotte gaat de dichteres haar "Eerkrans" vlechten.

Het gedicht, dat 648 regels telt, dient mijns inziens gekwalificeerd te worden als een epos, enigszins, en niet meer dan dat te vergelijken met hetgeen Helmers, zij het veel bombastischer en daardoor voor velen onverteerbaarder vierentwintig jaar later publiceerde onder de titel "De Hollandsche Natie"⁴³. Beide dichters doen aan schaalvergroting waar het de glorie van het onderwerp betreft en aan schaalverkleining waar het de feiten aangaat die deze glorie zouden kunnen verduisteren. Alles dient opgeofferd te worden aan het unieke van de stads- en landsgeschiedenis, zelfs hun persoon, want het zal de lezer duidelijk zijn dat dergelijke dichters op zekere momenten onvermijdelijk in conflict met hun stof en/of met zichzelf komen.

Grof verdeeld valt de "Eerkrans" na de inleiding uiteen in zes delen: ten eerste de oudste tijden (70 verzen), ten tweede de Heren en Markiezen van Bergen op Zoom (125 verzen), ten derde de Tachtigjarige Oorlog (100 verzen), ten vierde de zeventiende eeuw (38 verzen), ten vijfde de achttiende eeuw met als historisch dieptepunt, doch als literair hoogtepunt van haar werk het beleg en de inname van de stad in 1747 (241 verzen) en ten zesde Adriana's beschrijving van haar eigen tijd (43 verzen).

Adriana heeft ijverig de boeken bestudeerd. Op haar schrijftafel vermoed ik minstens de werken van De Rouck⁴⁴, Faure⁴⁵ en dominee Janssen⁴⁶. Het is wel zeker dat Adriana intensief geluisterd heeft naar de verhalen die binnen de familiekring circuleren. In haar tijd immers, zonder de dagelijkse inbreuk van radio en televisie op het gezinsleven, blijft er veel tijd over om te verhalen van vroeger. Bijna iedere familie bezit één of meer rasver-

tellers, die hun gehoor moeiteloos weten te boeien. Meestal hebben ze al een respectabele leeftijd bereikt en wie lang geleefd heeft, kan putten uit een grote voorraad. Daar de grootouders vaak bij één van de kinderen inwonen, zijn de vertellers ook meteen in de buurt. Griezellige, amusante, heroïsche, leerzame en schuine verhalen volgen elkaar op en de oorsprong ervan kan soms eeuwen terug liggen. Familielegenden worden levend gehouden als een geestelijke erfenis, die als een schat gekoesterd, opgepoetst, verfraaid en doorgegeven wordt. Helaas voor Adriana zijn haar grootouders van beide zijden reeds voor haar geboorte overleden. In haar "Eerkrans" vermeldt ze van "haar maagschap":

"ô Stad! ik voel mijn ziel om uwen ramp bezwijken,
Hoe trof uw noodlot, zelfs mijn maagschap, mijn geslacht!"

Deze verzen, stammend uit het deel, waarin de dichteres het beleg en de inname van de stad door de Fransen in 1747 beschrijft, spreken uiteraard tot de verbeelding. Jammer genoeg berusten ze niet op waarheid, zoals een eenvoudig genealogisch onderzoekje uitwijst. Noch haar grootouders, noch één van haar naaste familieleden kwamen in 1747 om. Wel overleden drie van haar grootouders kort vóór of kort na dit jaar en misschien heeft zich in de mondelinge overlevering binnen de familie een verdichting ontwikkeld. Haar grootvader van vaderszijde, Engelbert van Overstraten, overleed te Bergen op Zoom op 10 juli 1742. Haar grootvader van moederszijde, Pieter Aelmans, stierf eveneens binnen deze stad op 24 november 1746 en haar grootmoeder van moederszijde, Geertruij(d) Pets overleed te Bergen op Zoom op 21 juli 1750. Haar grootmoeder van vaderszijde, Adriana Schroots, was reeds vroeger overleden en wel binnen Bergen op Zoom op 7 augustus 1734. Voor zover ik kon nagaan, vielen er ook geen slachtoffers onder de ooms en tantes van Adriana⁴⁷.

In ieder geval is het wel duidelijk dat Adriana een grote belangstelling toont voor de verhalen, waarin het beleg, de inname en de rampzalige gevolgen ervan⁴⁸ centraal staan. Door het "inademen" ervan is zij, die toch bepaald niet uitblinkt door een groot fantasievermogen in staat haar lezers een beeldende beschrijving te geven. Hoewel een literaire en historische beschouwing van de "Eerkrans" zonder twijfel boeiend kan zijn, laat ik haar hier achterwege, omdat dit artikel een voornamelijk genealogische bijdrage wil zijn, geheel passend binnen het kader van dit blad. Toch wil ik de lezer een fragment uit het vijfde deel aanbieden. Adriana beschrijft erin de scène, waarin de binnenstormende Fransen in 1747 aan het plunderen slaan.

Adriana's beschrijving werkt erg beeldend en met enige fantasie waant men zich een toeschouwer in deze wakker geslagen stad, die in de kortste tijd omgetoverd wordt in een inferno. De dichteres trekt dan ook alle registers open om de snelle opeenvolging van de gebeurtenissen bij te houden en hierin slaagt zij wonderwel. Naar mijn smaak is de onderstaande passage literair gezien dan ook de meest geslaagde uit de gehele "Eerkrans":

"De vijand hadt den weg tot in de wal ontdekt,
De zugt na zegepraal kan de oorlogs drift versterken,
Daar de ingedronge hoop straks door de straaten trekt.
Ons krijgsvolk kan het woën des vijands niet bedwingen,
Het deinst al strijdend; maar de moed bezweek niet, neen!
Nu stroomt het heldenbloed bij 't bliksemen der klingen,
Daar fiere rossen op de ontzielde lijken trêen.
Men plant de zegevaan op Bergens trouwe wallen,
Nog zwigt ze voor de magt des wreedten dwinglands niet,
Verschrikkelijk tooneel! 'k zie 't al tot puin vervallen,
Daar 't bloed met stroomen door verwoeste straaten vliet!
Een berg van dooden doet de bange vlugtelingen
Steeds struiklen, bij 't gevoel van de allerwreedste smart,
Nog hoor ik 't naar gegil door lucht en wolken dringen,
Dit ijslijk moordtafreel treft zelfs het hardste hart,
En, wijl de heldenschaar, schoon strijdend toch moest wijken,
Bleev Bergen nu ten prooi van woedende overmagt.
ô Stad! ik voel mijn ziel om uwen ramp bezwijken,
Hoe trof uw noodlot, zelfs mijn maagschap, mijn geslacht!
De wreede moordzugt nu van 't bloed der helden dronken,
Deedt, moedwil, woesten wraak en roof ten voorschijn trêen,
Mijn dierbre stad, hoe diep was uw geluk gezonken,
Wat hebt ge al bangen angst en laage smaad gelêen!
De woedende soldaat vliegt in de burgerwooning,
Vernielt het huisraad, drijgt het al met brand en moord,
De ontmenschtheid stijgt ten top, geen zuigling krijgt ver-
schoning,
Hoe dat een moeder smeeke, een vrouw blijft onverhoord:
Men durft aan de armoë, zelfs het schaamle kleed ontrukken,
Nog is de hebzugt der ontzinden niet voldaan!
De kerk, die voor 't geweld der woeste vlam moest bukken,
Moet nog het voorwerp zijn van gouddorsts giergen waan;
Men opent met gejuich de sombre gravgewelven,
En marmren tombes aan d'onsterflijkheid gewijd,
Men durft in 't vreedzaam stof des doods na schatten delven
En woedt, en vloekt, en schimpt, dit plegtig oord ten spijt.

Zo moest mijn trouwe stad in nietig puin verkeerren,
Heel Neêrland heeft mijn vest, Europa's roem, bewegend;"

Na de "Eerkrans"

Adriana's pen beschrijft niet alleen de glorie van haar geliefde stad, doch ook die van haar familieleden. Op 8 december 1790 huwt haar neef Pieter van Campen Aelmans, eerste administrateur van het graanmagazijn, gedoopt te Bergen op Zoom op 2 februari 1766 als zoon van haar oom Leonardus Aelmans en tante Josina Jacoba van Campen met Jeanne Guilliellmine Vignon en Adriana geeft hen haar beste zegen mee⁴⁹. Het jaar daarop wordt haar vader aangesteld als eerste burgemeester en één van de gevolgen daarvan is haar jubelzang van acht bladzijden⁵⁰. Zo ook laat Adriana dat jaar de bevordering van haar broer tot "Gouverneur en Directeur van Java's Noordoostkust"⁵¹ en de geboorte van Gerard de Haze Bomme, zoon van haar nicht Catharina Reiniera Aelmans en Willem de Haze Bomme⁵² niet ongemerkt voorbij gaan. Een tweede bevordering van haar broer Pieter Gerardus, nu tot gouverneur-generaal meldt Adriana ons in 1797⁵³. Het jaar daarop mogen we middels haar vriendelijke woorden zijn tweeënveertigste (?) verjaardag meemaken⁵⁴, terwijl in november van datzelfde jaar de familie het huwelijk van mr. Anthonie van Overstraten met Lucia Rebekka Lemmers viert en Adriana haar verknochtheid aan bruidegom en bruid niet onder stoelen en banken steekt⁵⁵. Zoals later blijkt, zijn haar woorden beslist niet geveinsd, want ook na het overlijden van haar broer zal Adriana nauwe contacten met zijn weduwe blijven onderhouden.

In 1801 luisteren haar ouders ontroerd naar de lovende woorden van hun dichtende dochter ter gelegenheid van hun gouden bruiloft⁵⁶ die het echtpaar één dag na de werkelijke datum viert.

Het laatste vreugdegedicht dat ik van Adriana's hand ken, is de "Wiegzang" voor Jacobus Pieter Karel van Overstraten⁵⁷, het tweede kind van haar broer Antonie en zijn echtgenote Lucia Rebekka Lemmers, geboren te Bergen op Zoom op 27 oktober 1801, overleden aldaar op 23 januari 1877, de latere gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie⁵⁸. Hij zal later, nl. op 18 juli 1845⁵⁹ huwen met Lucia Antoinetta Drabbe, geboren te Bergen op Zoom op 9 december 1811 als dochter van Johan Drabbe, burgemeester van Woensdrecht en Lucretia Johanna Lemmers⁶⁰.

Wanneer het overlijdensbericht van Pieter Gerardus van Overstraten bekend wordt, bewenen familie en vrienden hem zeer, niet het minst Adriana. Zij doet dat afzonderlijk⁶¹ en gezamenlijk

met A.M. (Petronella) Moens, de predikant A. Velingius⁶², D(irk) Spierejee, S(ebastiaan) Rauws, L. van Wachtendorff van Ryn, Commissaris-Generaal van de Bataafse Republiek Steurbroek, de Jong, B. Fremery en vader Jan van Overstraten in "Lykzangen en grafschriften op mr. Pieter Gerardus van Overstraten"⁶³.

Nog steeds woont Adriana bij haar bejaarde vader en moeder en samen verhuizen zij in het najaar van 1803 naar "De roode Thoren", een huis met koetshuis en stallen, gelegen achter de (Boter)waag en uitkomende in de Koevoetstraat ⁶⁴. Ze worden nu de burens van de marine-officier, de gewezen kapitein-ter-zee Sebastiaan Rauws, die op 21 november 1742 te Woudrichem werd gedoopt als zoon van Pieter Rauws en Helena Hanedoes. Hij behoort tot het door H. Winkel-Rauws behandelde geslacht Rauws⁶⁵ en is al geruime tijd een graag geziene gast bij de Van Overstratens. Adriana, reeds zevenenveertig geworden en Sebastiaan, bijna tweeënzestig vatten liefde voor elkaar op en huwen te Bergen op Zoom op 4 januari 1804. Vijf dagen later laten zij hun laatste wilsbeschikking opschrijven door notaris Simon Hubertus Stouters⁶⁶. In deze akte wordt de echtgenoot "oud collonel en capitain ter Zee in dienst van dezen Lande" genoemd. De echtelieden benoemen elkaar tot enige en algemene erfgena(a)m(e). Het geval dat hun huwelijk nog met kinderen gezegend zal worden, sluiten zij niet uit: de langstlevende heeft de plicht hen tot meerderjarigheid of huwelijkse staat op te voeden. De weeskamer en het gemeentebestuur dienen uitgesloten te worden. Als Adriana zonder kinderen komt te overlijden "zal den Heer Testateur, zoo der Testatrices ouders als dan beide nog in leven zijn, aan dezelven moeten uitkeeren de legitime portie henlieden in der Testatrices nalaatenschap na rechten competeerende, en waar in dezelve ouders te zaamen, dog geenzints de langstlevende van die beide, worden geïnstitueerd bij deze". De testateuren behouden zich het recht voor gedurende hun leven gezamenlijk deze beschikking te wijzigen en wel door ten eerste een akte te laten passeren voor notaris en getuigen of ten tweede door eigenhandig geschrift of ten derde door ondertekening van een tekst, die door iemand anders is geschreven. Uit de gehele akte blijkt dat deze notaris-dochter niet over één nacht ijs gaat! Sebastiaan Rauws maakt dit dokument rechtsgeldig door het plaatsen van zijn typische handtekening, waarin de s en de r op een originele manier verstrengeld zijn.

Het echtpaar vestigt zich in "De bonte Caproen", gelegen in de Lange Mee-of Fortuinstraat en in 1797 door Adriana's vader gekocht van de schoenlapper Johannes Koehorst voor de somma van 3100 gulden⁶⁷.

Tijdens haar huwelijk ontvallen Adriana verschillende erg dierbare familieleden: haar broer Engelbert⁶⁸, gevolgd door haar afgeleefde moeder (14 november 1806), terwijl in het jaar 1809 binnen een maand haar vader, eveneens aan verval van krachten (26 maart) en haar broer Ant(h)onie, drossaard van Oudenbosch⁶⁹, advocaat, auditeur-militair te Bergen op Zoom en lid van de municipaliteit aldaar⁷⁰ aan zinking- en zenuwkoorts⁷¹ overlijden. Met enige weemoed bladert ze ten huize van haar schoonzus in het familie-albumpje, dat gelukkig bewaard gebleven is⁷² en waarin ze behalve haar eigen gedicht ook dat alleraardigste versje van haar vader terugvindt.

Bij de gelegenheid van Jantje van Overstratens derde verjaardag schreef zijn opa:

"Ieder een die roept eenparig,
Heeden is ons Jantje jarig,
Geeft het kind eene groote koek:
Of het geen men best kan missen,
Mits niet in de broek te pissen,
Of te poepen in den doek."

Twee zaken mogen opvallend genoemd worden: ten eerste dat men zich in die tijd, getuige het woordgebruik van deze eerbiedwaardige notaris en procureur erg duidelijk uitdrukte en ten tweede dat de kinderen in die tijd laat zindelijk waren. Of bleek Jantje een laatbloeier op dit terrein?

Grootvader vervolgde:

"Tante Rauws bakt olij-koeken
(Mooglijk zal zij ons verzoeken)
Nichtje Jaantje geeft een taart,
Groote Moeder zal zig weeren,
Geeft aan Jantje een pak kleeren,
Dus is Jantje wel verjaard."

Dit weten we dan ook weer: de dichteres bakte "olij-koeken" (=oliebollen) in juli. Met "nichtje Jaantje" wordt bedoeld Adriana van Overstraten, geboren te Steenberg en op 24 mei 1781⁷³, dochter van Engelbert van Overstraten en Adriana van Biesenbroek, later gehuwd met Pieter Soethoudt, afkomstig uit Groot-Zundert. Het waardevolle van zulke familieboekjes is uiteraard niet gelegen in de artistieke waarde, maar in de geheimpjes die ze verklappen. Immers, we weten nu dat Adriana na haar huwelijk aangesproken wordt met "Tante Rauws" en nichtje Adriana met "Jaantje". Bo-

vendien bieden ze de mogelijkheid om even in de huiskamer rond te kijken, zodat we weten welke familieleden er bij zo'n kinderverjaardag aanwezig zijn. Niet zelden krijgen we hierdoor een inzicht in de familieverhoudingen.

Laten we terugkeren naar de voor Adriana harde werkelijkheid. In 1811 overlijdt op 12 september Sebastiaan Rauws. Foutief vermeldt men van hem dat hij geboren is te Workum⁷⁴. Het wordt stil rond Adriana: haar familiekring is sterk verengd en haar inspiratiebron om te dichten is opgedroogd, misschien is het één het gevolg van het ander. Ze leeft het bestaan van een keurige, welgestelde, geletterde weduwe, die een mooi pand in een aanzienlijke buurt bewoont en voor wie de stormachtige tijden voorbij zijn. Adriana bewoont "De bonte Caproen" nu met twee bedienden: Henrieta van As, geboren te Bergen op Zoom op 8 mei 1786 en haar nichtje Catharina Wilhelmina Johanna van Overstraten, geboren te Bergen op Zoom op 9 september 1799⁷⁵, het oudste kind van haar broer Anthonie en Lucia Lemmers. Deze laatste woont eveneens in de Fortuinstraat en wel op nummer 27 (Adriana op nummer 37) met haar vier overige kinderen: Jacobus Pieter Karel, Jan, Lodewijk en Pieter Gerardus, in 1812 respectievelijk elf, negen, zeven en vier jaar oud⁷⁶. Oorspronkelijk maakte ook nog een Adriana, het petekind van "Tante Rauws" deel uit van dit gezin, doch het meisje overleed reeds na negen maanden aan de kinkhoest⁷⁷. Het andere petekind van Adriana, genaamd Pieter Gerardus, bereikt wel de volwassenheid, maar overlijdt onder tragische omstandigheden op het fregatschip "Ortelius", varende van Batavia naar Rotterdam aan de gevolgen van een chronische diarree. Zijn lijk wordt volgens de verklaring van de kapitein van genoemd schip D.G. Niesen op 44° 48' NBr. en 28° WL. overboord gezet⁷⁸.

Getuige enkele notariële akten blijken zowel de weduwe Rauws als Lucia Rebekka Lemmers land te bezitten: de eerste de buitenplaats "Visvliet" onder Steenberg⁷⁹ en de tweede de buitenplaats "De Zeezuyp", waarop zware eike- en beukebomen, alsmede "mastbomen" staan⁸⁰. Gezien ook het feit dat Adriana en haar schoonzus samen borg staan voor Marinus Paulus Marinussen, kapitein magazijnmeester van de artillerie en genie der eerste klasse binnen Bergen op Zoom⁸¹ meen ik te mogen afleiden dat zij vaak bij elkaar "aangewipt" zullen zijn. Hun beschermeling Marinus Paulus Marinussen is Adriana's aange trouwde neef, sinds 1801 gehuwd met Catharina Johanna van Overstraten, het oudste kind van Engelbert van Overstraten en Cornelia Adriana van Biesenbroek. Om genoemde akte te mogen

laten passeren is de toestemming nodig van Johan Ferdinand Kürsteiner, commandant van de vierde compagnie van het corps rijdende artillerie, gelegerd in het Bergse garnizoen en sinds 19 maart 1818 de tweede echtgenote van Lucia Lemmers⁸². Ook Adriana's tweede echtgenoot laat niet lang meer op zich wachten: op 29 juli 1819 huwt ze met de aanzienlijke mr. Nicolaas van Cuijlenborch, oud-baljuw van stad en land van Bergen op Zoom, 70 jaar oud, geboortig van Utrecht, zoon van Gerrit Jan van Cuijlenborch en Ida Dons en weduwnaar van Vrouwe Geertruda Lodichius⁸³. Het huwelijk wordt gesloten onder huwelijksvoorwaarden⁸⁴. Uit de akte blijkt dat de echtelieden de goederen, die zij voor hun huwelijk bezaten of tijdens hun echtverbintenis erven buiten de gemeenschap willen houden, waarin alleen gebracht zullen worden de winsten en verliezen die staande huwelijk ontstaan en de vruchten van hun wederzijdse goederen en effecten. Adriana wil bij het ontbinden van het huwelijk komen "in de helft van winst en verlies, na hare verkiezing, ofte wel anders met hare ingebrachte en ander verkregene goederen na zich te nemen". Bij "vooroverlijden" van Nicolaas zal Adriana uit diens nagelaten goederen de somma van 10.000 gulden en de door hem ingebrachte "Meubilen", doch de boeken uitgezonderd bezitten. In het geval dat Adriana eerder overlijdt, zal Nicolaas uit haar nagelaten goederen 10.000 gulden, "met de faculteit om de Huizinge door henlieden gezamentlijk gehabiteert te blijven bewoonen" erven. Bovendien mag hij gebruik blijven maken van de inboedel.

Zeven jaar is Adriana met deze Van Cuijlenborch getrouwd geweest: hij overlijdt op 26 februari 1826, 's morgens om vijf uur, volgens de verklaring van Johannes Moer en Christiaan Lach de Bere, beiden notaris en goede bekenden van de overledene⁸⁵.

Adriana zelf volgt hem op 10 januari 1828⁸⁶.

NOTEN

1. A.J.L. Juten, De familie van Overstraten, *Taxandria*, XXXVII (1930) 210-218.
2. J.W.M. Weijs, Van Overstraten (Bergen op Zoom, 17de en 18de eeuw), *Mensen van vroeger*, VI/VII (1978/1979) 142-150.
3. A.J.L. Juten, a.w., 210.
4. A.J.L. Juten, a.w., 218.
5. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Geboorten 1838, akte 134.
6. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1838,

- akte 185.
7. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Geboorten 1846, akte 22.
 8. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1848, akte 58.
 9. De gemelde data van doop, trouwen, overlijden en begraven vóór 1811 zijn ontleend aan de Doop-, Trouw- en Begraafboeken van Bergen op Zoom (inventaris Kruijff). Uitzonderingen zijn uitdrukkelijk aangegeven.
De leden van de familie Van Overstraten beleden zonder uitzondering de gereformeerde godsdienst.
 10. Bergen op Zoom, Rechterlijk archief (voortaan aangeduid met R) 238, f 49.
 11. Zie titelpagina van *"Ter goudene bruilofte, van my Jan van Overstraten, en Catharina Wilhelmina Aelmans, (Bergen op Zoom, 1801). Vgl. ook: De Navorscher, XX (1870), 109, 609-611.*
 12. Bergen op Zoom, R 242, f 77, d.d. 23.1.1681.
 13. Bergen op Zoom, Gildenregisters 1269/691, 1697-1754. In 1700 was hij gezworene van het boekweitmeelmakersgilde.
 14. Ibidem. In 1702, 1703, 1704 en 1706 is hij gezworene van het gilde der grutters.
 15. Vgl. Bergen op Zoom R 241, f 269, d.d. 14.7.1678; R 241, f 319, d.d. 8.2.1679; R 245, f 4v, d.d. 10.2.1696; R 245, f 119, d.d. 3.6.1698; R 245, f 154v, d.d. 14.11./25.11.1698; R 245, f 161, d.d. 24.11.1698 en R 246, f 127v, d.d. 19.2./23.2.1700.
 16. Bergen op Zoom, Naamlijsten van stadsbestuurders, 1601-1794 over de jaren 1687 en 1689.
 17. Ibidem over de jaren 1709 t/m 1713 en 1715.
 18. Ibidem over de jaren 1710 en 1713.
 19. Bergen op Zoom, DTB, Inv. Kruijff 55, Begraafboek 1701-1804, d.d. 22.4.1715.
 20. Bergen op Zoom, Naamlijsten van stadsbestuurders, 1601-1794 over de jaren 1721, 1724, 1725, 1726, 1728, 1730 en 1738.
 21. Ibidem over de jaren 1721, 1723, 1725, 1728, 1732, 1736 en 1738.
 22. Ibidem over 1741.
 23. J.A. ten Cate, *De notariële archieven in Noord-Brabant*, ('s-Gravenhage 1957) 356.
 24. Ibidem, 360.
 25. Zie Bergen op Zoom, Naamlijsten van stadsbestuurders, 1601-1794. Van 1791 t/m 1793 is hij burgemeester buiten de bank, in 1789 en 1790 treedt hij op als weesmeester, terwijl hij in 1794 de functie van rentmeester vervult.

26. C. Slootmans, *Bergen op Zoom op het eind der XVIIIe eeuw*, Bergen op Zoom, z.j., 67.
27. Bergen op Zoom, Legger van huizen in de stad, 1750-1810, f 23.
28. Zie ibidem, f 11 en Bergen op Zoom, Lidmaten der Ned. Herv. Kerk, 1740-1810 over de jaren 1753, 1778 en 1792.
29. Bergen op Zoom, DTB, Inv. Kruijff 55, Begraafboek 1701-1804, d.d. 25.10.1771. Voor wat betreft de andere kinderen: Petronella Geertruda overleed op 5.2.1754, de eerste Anthoni op 16.5.1759 en de tweede Anthoni op 2.9.1760.
30. Bergen op Zoom, Lidmatenregister van de Nederduits Gereformeerde gemeente over 1778.
31. W.E. van Dam van Isselt, Twee takken van de familie Lemmers te Bergen op Zoom, *Taxandria* (1927), 137-150 en 193-215.
32. M.A. van Rhede-van der Kloot: *De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederlandsch-Indië 1610-1888* ('s-Gravenhage 1891).
33. Adriana van Overstraten e.a., *Gedichten op het vertrek naar Batavia van den Wel Ed: Gestrengen Heer en mr. Pieter Gerardus van Overstraten als Extra-ordinair Raad van Justitie, aldaar met het schip het Slot ter Hoge, vertrokken in den jaare 1780, z.pl., z.jr.*
34. Ibidem, 8.
35. Zie *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel II, (Leiden 1912), 931, alwaar literatuurverwijzingen.
36. Uitvoerig behandeld door H.F.J.M. van den Eerenbeemt, *Streven naar sociale verheffing in een statische stad* (Nijmegen 1963).
37. Bron: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel IV, (Leiden 1918) 1052, alwaar men een artikel over Adriana van Overstraten vindt. Vermeld wordt ook een treurspel van haar hand Jacoba van Beijeren geheten. De tekst is mij onbekend.
38. *Vaderlandsche Dichtproeven van Petronella Moens en Adriana van Overstraten*, (Haarlem 1786).
39. *Ruth in vier boeken door Petronella Moens en Adriana van Overstraten, leden van onderscheiden kunstgenootschappen*, ('s-Gravenhage 1790).
40. Bergen op Zoom, Notarieel archief (voortaan aangeduid met N) 981, akte 62, d.d. 26.4.1809.
41. Vgl. *Dichtstukken in bekroonde keurstoffen. Eerste deel. Dichtstukken van het Haagsch Genootschap onder de spreuk: Kunstliefde spaart geen vlijt, en bekroonde keurstoffen.* ('s-Gravenhage 1792). Van genoemd dichtgenootschap is Adriana

- buitengewoon lid en haar bijdrage aan de bundel is getiteld "De huiglaar" (p. 189-193).
42. Adriana van Overstraten, *Eerkrans voor Bergen op den Zoom*, (Amsterdam 1788). De titel lijkt me niet helemaal oorspronkelijk. Vgl. *Der verlohne Kranz der gewesenen Jungfer Berg op Zoom (Lustspiel)*, z.pl., 1747.
 43. Jan Frederik Helmers, *De Hollandsche Natie*, (Den Haag 1812). Die uitgave werd door de Franse bezetter zwaar gecensureerd en de schrijver had gevangenisstraf of erger geriskeerd. Daarom verschilt dit epos natuurlijk wezenlijk met Adriana's gedicht, dat in een rustiger sfeer geschreven door iedereen met gejuich werd ontvangen. Het mist dan ook de dubbele bodem van een strijdbaar, bij Helmers soms zelfs pamfletmatig geschrift, waardoor het uitstralingseffect veel geringer is dan dat van Helmers' werk.
 44. Th. de Rouck, *Den Nederlandtschen Herauld ofte Tractaet van Wapenen en Politycken Adel*. (Amsterdam 1645).
 45. J. Faure, *Histoire Abregée de la ville de Bergen op Zoom*. (La Haye 1761).
 46. Johannes Janssen, *Kort en Beknopt Verhaal van 't gepasseerde ten tyde van de Overrompeling der Stad Bergen op den Zoom...*, (Rotterdam 1752).
 47. Helemaal zeker ben ik niet, want de DTB-boeken van Bergen op Zoom werden wegens oorlogshandelingen van 5.7.1747 t/m 7.12.1748 niet bijgehouden.
 48. Een genealogisch-demografisch onderzoek betreffende het beleg en de inname van Bergen op Zoom door de Fransen in 1747 vindt men in *Westbrabanders onder elkaar*, J.W.M. Weijts, *Een vesting valt*, (Roosendaal 1982) 14-48.
 49. Adriana van Overstraten, *Op het huwelijk van den Wel Edelen Gestr. Heer Pieter van Campen Aelmans, eerste administrateur van het graan-magazijn, en de Wel Edele Jongvrouwe Jeanne Guilliellmine Vignon, Bergen op den Zoom, 8 December 1790*.
 50. Adriana van Overstraten en Petronella Moens, *T.g.v. de aanstelling van Jan van Overstraten tot eerste burgemeester*. (Bergen op den Zoom, z.j. 1791).
 51. Adriana van Overstraten, *Op de aanstelling van mijnen broeder mr. P.G. van Overstraten, Raad van Neerlands Indiën, tot Gouverneur en Directeur van Java's Noord-oost kust* (Bergen op den Zoom 1791).
 52. Adriana van Overstraten, *Aan myne Hoog-geëerde neef en nicht: den Wel-Edelen Gestrengen Heere Willem de Haze Bomme en Vrouwe Catharina Reiniera Aelmans bij de geboor-*

- te van derzelve zoon: *Jong-Heer Gerard de Haze Bomme* (Bergen op den Zoom 1791).
53. Adriana van Overstraten, *Op de aanstelling van mijnen broeder mr. P.G. van Overstraten, Gouverneur en Directeur van Javaas Noord-oost-kust, Tot Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën* (Bergen op den Zoom 1797).
 54. Adriana van Overstraten, *Op den twee-en-veertigsten verjaardag van mijnen waardsten broeder, mr. P.G. van Overstraten, Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën* (Bergen op den Zoom 1798).
 55. Adriana van Overstraten, *Op het huwelijk van mijnen broeder mr. Antonie van Overstraten met Jongvrouw Lucia Rebekka Lemmers vereenigd den 17 November 1798*. z.pl., z.j.
 56. Adriana van Overstraten, *Vreugde-zang op het goude Huwelijks-feest van mijn geëerbiedigde en hartelijk geliefde ouders J. van Overstraaten, en G. Alemans, gevierd den 7 September 1801*, z.pl., 1801 en Adriana van Overstraten, *Ter gouden bruiloft van mijn waardste ouders, den Heer Jan van Overstraten, oud burgemeester en Vrouwe Catharina Wilhelmina Aelmans, gevierd den zevenden September 1801* (Bergen op Zoom 1801).
 57. Adriana van Overstraten, *Wiegzang voor myn neeffen Jacobus Pieter Karel van Overstraten* (Bergen op Zoom 1801).
 58. Gegevens ontleend aan W.E. van Dam van Isselt, a.w., 209.
 59. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Huwelijken 1845, akte 33.
 60. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Geboorten 1811, akte 193.
 61. Adriana van Overstraten, *Op het afsterven van mynen dierbaarsten broeder mr. Pieter Gerardus van Overstraten, Gouverneur Generaal en Commissaris Generaal van Nederlands Indiën en Lieutenant Generaal der Cavallery: overleden den 22 Augustus 1801, in den ouderdom van vyfenveertig jaaren, te Batavia*, z.pl., z.jr.
 62. Bedoeld wordt Abdias Velingius, theologisch en filosofisch doctor en predikant. Samen met Christiaan de Neve, medisch doctor en Adriana's vader richt hij zich in 1772 tot de magistraat met het verzoek dat deze haar goedkeuring verleent aan hun plan om in de stad een sociëteit onder de zinspreuk "Wie zaait zal oogsten" te stichten (Rekesten aan de magistraat van Bergen op Zoom, d.d. 8.2.1772).
 63. Adriana van Overstraten e.a., *Lijkzangen en Graf-schriften op mr. Pieter Gerardus van Overstraten* (Bergen op Zoom 1803).
 64. Bergen op Zoom, R 275, d.d. 18.11.1803.

65. H. Winkel-Rauws, *Wel en wee van het geslacht Rauws* (Zutphen 1980).
66. Bergen op Zoom, N 1012, akte 1, d.d. 9.1.1804.
67. Bergen op Zoom, R 273, d.d. 31.3.1797 en Legger van huizen in de stad, 1750-1810, f 11.
68. Datum van overlijden heb ik te Bergen op Zoom niet gevonden. In ieder geval is hij in 1806 als zijn vader zijn laatste wilsbeschikking laat opschrijven niet meer in leven (Bergen op Zoom, N 978, akte 141, d.d. 18.11.1806).
69. Bergen op Zoom, N 974, akte 98, d.d. 11.10.1802.
70. W.E. van Dam van Isselt, a.w., 208.
71. Bergen op Zoom, DTB, Inv. Kruijff 60, Doodboek 1802-1810, d.d. 14.4.1809.
72. Bergen op Zoom, Gemeente-archief, Verzameling manuscripten.
73. Bergen op Zoom, Volkstelling 1812, f 986.
74. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1811, akte 253.
75. Bergen op Zoom, Volkstelling 1812, f 31.
76. Ibidem, f 22.
77. Bergen op Zoom, DTB, Inv. Kruijff 60, Doodboek 1802-1810, d.d. 2.9.1807.
78. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1837, akte 126.
79. Bergen op Zoom, N 985, akte 97, d.d. 9.7.1813 en N 1162, akte 70, d.d. 9.11.1814.
80. Bergen op Zoom, N 1163, akte 9, d.d. 26.12.1814.
81. Bergen op Zoom, N 1165, akte 51, d.d. 14.4.1818.
82. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Huwelijken 1818.
83. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Huwelijken 1819, akte 22.
84. Bergen op Zoom, N 1166, akte 49, d.d. 14.7.1819.
85. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1826, akte 30.
86. Bergen op Zoom, Akten Burgerlijke Stand, Overlijdens 1828, akte 6.

DE SYMBOLEN VAN BERGEN OP ZOOM

W.A. van Ham
p/a Gemeentelijke Archiefdienst
Postbus 35, 4600 AA Bergen op Zoom.

Inleiding

Bergen op Zoom heet zich te hebben ontwikkeld uit een landgoed, dat reeds in de tiende eeuw of eerder bezit was van de abdij van Nijvel en door deze verworven uit het erfgoed van de zevende-eeuwse heilige abdis Sint Gertrudis. Hoe dit ook zij, het lijkt er meer op dat de voorstedelijke ontwikkeling eerst een vaste basis kreeg doordat in het eerste decennium van de dertiende eeuw de inwoners van Bergen naast die van Breda enige vrijheden verkregen. Een akte van 1213 schijnt hierop een zinspeling te bevatten. Evenals te Breda het geval was, zou Bergen op Zoom in het midden van de dertiende eeuw meer voorrechten hebben verworven, die schriftelijk werden vastgelegd. Schepenen had de plaats in 1263, een rechter of drossaard in 1277, een schout in 1282 en vermoedelijk in 1297 een stedelijke raad. Pas uit de veertiende eeuw zijn schriftelijke rechtsregels bekend, de oudste uit 1314. Het geheel van stedelijke voorrechten werd in 1365 samengevat in het zogenaamde Groot Privilege.¹

De ontwikkeling tot een stedelijke status vond vermoedelijk tussen 1250 en 1300 plaats. Deze was kennelijk het initiatief van de heren van Breda, hetgeen ook op de sinds 1260 genoemde zegels tot uitdrukking kwam.

In 1281 kwam het geslacht van de heren van Breda met Elisabeth van Breda ten einde; haar weduwnaar Arnold van Leuven behield het land tot zijn overlijden in 1287 in vruchtgebruik. In laatstgenoemd jaar werd het door de hertog van Brabant verdeeld tussen de erfgenamen, waarbij Gerard van Wezemaal de helft, waaronder Bergen op Zoom, verkreeg. Sindsdien vormden Stad en Land van Bergen op Zoom een afzonderlijke heerlijkheid. Bergen op Zoom profiteerde van de economische en staatkundige belangrijke positie, die deze plaats wist te verkrijgen dank zij haar gunstige geografische ligging en de politiek van zijn heren. Economisch was de stad belangrijk als centrum van het platteland van de heerlijkheid dat voor de verwerking en de verkoop van zijn producten grotendeels op de stad was aangewezen. De gunstige geografische ligging bevorderde het bezoek aan de jaarmarkten door

kooplieden uit Duitsland, Frankrijk, Engeland en de Nederlanden. De Bergse jaarmarkten vormden in de veertiende en vijftiende eeuw een waardige tegenhanger van die in het nabij gelegen Antwerpen.²

Staatkundig was de stad het bestuurscentrum van de heerlijkheid (later Markiezaat), die een zeventiental dorpen omvatte. In het woonpaleis van de heer te Bergen op Zoom, later Markiezenhof genaamd, waren de bestuursorganen van de heerlijkheid, de domeinraad en het leenhof, gevestigd.

De heren vormden een sterke band tussen stad en heerlijkheid, niet alleen doordat zij de stad staatkundig en economisch een centrumpositie verschafte en de internationale relaties van Bergen versterkten, doch ook door hun zeggenschap in het stedelijk bestuur. Zij stelden de drossaard, de schout en de schepenen aan en hadden het recht van aanbeveling van de burgemeesters en rentmeesters. De raadsleden uit de ambachtsgilden, die in de Brede Raad het enige democratisch tegenwicht vormden tegen de seigneuriale invloed kwamen (na een oproer in de stad) sinds 1454 voorgoed onder controle van de magistraat.³

In de eerste helft van de zestiende eeuw kwam een einde aan de laat-middeleeuwse bloei. De stad zou sterk aan betekenis hebben ingeboet ware het niet, dat de plaats dankzij de strategische ligging ten opzichte vooral van Zeeland tot in de negentiende eeuw als vestingstad van groot belang bleef.⁴

Genoemde ontwikkelingen vinden als het ware een weerspiegeling in de stedelijke symbolen. Onder symbolen worden in deze bijdrage verstaan alle kentekens die in de loop van de eeuwen door de stad gevoerd werden. Alvorens deze in strikte zin te bespreken, moeten de dragers ervan: zegels, wapens en vlaggen aan de orde komen. Deze worden aangeduid als *symbooldragers*. Op zichzelf vormden zegel, wapen en vlag eveneens symbolen van rechtspersoonlijkheid, zelfbestuur en gezag. Om hun betekenis als zodanig te behandelen is een diepgaande, voornamelijk rechtshistorische studie, noodzakelijk. Daarbij lijkt beperking tot één plaats niet aanbevelenswaardig. Het standaardwerk van J.P.W.A. Smit over de Brabantse beelden en tekens van recht bezit in dit opzicht zeker gegevens. Maar door de auteur is in dat boek méér behandeld dan alleen stedelijke symbolen. Anderzijds is het werk beperkt in ruimte (Brabant) en tijd (tot 1267). Sommigen zullen de denkbeelden van de auteur mede daarom in dit kader minder bruikbaar achten.⁵

Symbool-dragers

De zegels

In de Middeleeuwen was het zegel het geëigende middel om de rechtskracht van documenten, waaraan het was gehecht, te bevestigen. Het droeg oorspronkelijk een persoonlijk karakter. Vervolgens gingen echter ook gemeenschappen als domkapittels, kloosters en schepenbanken van steden en dorpen zich ervan bedienen. Het bezit van een zegel vormde voor deze gemeenschappen met eigen rechtspersoonlijkheid een juridische noodzaak, want alleen door bezegeling kon men aan overeenkomsten rechtskracht geven.⁶ Het aanschaffen van een zegel was dus geen luxe; werd een zegel vaak gebruikt, dan was vervanging noodzakelijk en kwamen wijzigingen in het zegelbeeld meermalen voor.

Bij enige ontwikkeling van de stedelijke administratie verschijnt naast het *grootzegel* of stadszegel het *zegel ten zaken* (sigillum ad causas). Het eerste wordt dan voortaan slechts gebruikt om gewichtige documenten te bezegelen, terwijl het tweede, van iets kleiner formaat, dient om de dagelijkse administratieve bescheiden te bekrachtigen. Nadat het gebruik van zegels in was afneemt en dat van lakzegels algemeen is geworden, komen deze zegeltypen, meest van een groter formaat, in onbruik en gaat men vlakkere zegels of *signetten*, doorgaans kleiner, aanschaffen.⁷

De burgers van Bergen op Zoom blijken in 1260 een eigen zegel te hebben, maar afdrukken daarvan zijn eerst uit 1276 bewaard.⁸ Het vertoont slechts een wapenschild met drie schuinkruisjes (type I, afb. 1), terwijl de rest van het zegelveld leeg is. Het randschrift kenmerkt het als een *schependomszegel* en zet zich voort op het *tegenzegel* (type I A, afb. 5) in de vorm van de toelichting: "van het land van de heren van Breda". Dit tegenzegel vertoont drie torens binnen een gekanteelde muur.⁹

Van het tweede grootzegel, nu blijkens het randschrift het *gemeenschapszegel van de stad*, of in middelnederlands *gemeen zegel* genoemd, bestaan afdrukken uit 1354-1355 (type II, afb. 2). De schuinkruisjes op dit zegeltype hebben een ruit-arcering. De ruimte rond het schild wordt nu in beslag genomen door (aan weerszijden) twee draken, en, bovenaan één vogel. Als tegenzegel dient nog steeds het oude tegenzegel (type I A, afb. 4).¹⁰

Dit is niet meer het geval bij het derde grootzegel. Het enige verschil met het voorafgaande type bestaat uit verplaatsen van de schuinkruisjes in het schild, terwijl ook de figuren rond het schild anders gevormd zijn (type III, afb. 3). Het tegenzegel is echter niet meer dat van 1276, maar geheel vernieuwd (type III

A, afb. 6). De torens zijn wat slanker afgebeeld en de torenbekroning is spits; overigens zijn de verschillen met de voorgaande zegeltypen miniem.¹¹

In het midden van de vijftiende eeuw verschijnt het laatste grootzegel uit de middeleeuwen. Het schild is wat breder en daardoor minder spits. Het grootste verschil bestaat echter uit de plaatsing van een derde draak boven het schild, in plaats van de vogel (type IV, afb. 4). Het tegenzegel vertoont thans grotere stijlverschillen met het voorgaande. De torens zijn alle drie even hoog voorgesteld en de muur vertoont drie vensteropeningen. Het geheel lijkt één bouwmassa (type IV A, afb. 7). Afdrukken van dit zegel zijn bekend uit de jaren 1456-1562.¹²

Een *zegel ten zaken* verschijnt voor het eerst ter bezegeling van het door de stadsgemeenschap afgegeven *vidimus* van het zogenaamd Groot-Privilege. Niet alleen het randschrift verschilt van dat van het grootzegel (uiteraard) maar voor het eerst zijn rondom het schild figuren voorgesteld, die hiermee enige relatie hebben: zij houden het schild namelijk vast, in heraldische zin zijn het *schildhouders*. Het zijn twee naakte, behaarde wildemannen weerszijden het schild en er boven één, tot vlak onder de bovenbenen uitkomende, wildevrouw (type V, afb. 8). Het schild vertoont een *damascering* van arabesken, terwijl het zegelbeeld rond de schildhouders met puntjes is versierd.¹³

Nog rijker bewerkt is het volgende zegel ten zaken, waarvan sinds 1422 exemplaren bekend zijn. Met het vorige zijn de feitelijke verschillen in de afbeelding gering. De plaatsing van de schildfiguren is enigszins veranderd, terwijl zowel het schild als het zegelveld bezaaid zijn met ranken, waaraan telkens drie knoppen (type VI, afb. 9). Tot 1648 is ten behoeve van de administratie van dit zegel gebruik gemaakt.¹⁴

Op de zegels, door de stad gebruikt in de zeventiende en achttiende eeuw, blijken de afbeeldingen te zijn nagebootst van de beloonpenningen, geslagen na de voor de stad gelukkig verlopen belegeringen van 1588 en 1622 (zie hierna, paragraaf over het wapen). De zilversmid Heyndrick van Uffelen, die in 1631 een "gouden penninck van de ontlegeringe" leverde, maakte in dat jaar tevens een "silveren segel" voor de griffie van de stad. Vermoedelijk was dit het zegel ten zaken. Het simpele zegel vertoont het stadswapen met rondom wat krulwerk (een *cartouche*). Er zijn afdrukken uit 1632 en 1656 van bekend (type VII, afb. 10).¹⁵

Minder is bekend over het grotere zegel, dat merkwaardig genoeg blijkens het randschrift *kleinzegel* werd genoemd. Het wapen daarop is afgebeeld als op één van de beloonpenningen, in 1622 door de stad verstrekt; het schild wordt aan koorden gehouden

door twee met knotsen bewapende wildemannen (type VIII, afb. 11). Afdrukken zijn bekend uit 1658-1671. Het zegelstempel berust thans in het gemeentemuseum Het Markiezenhof.¹⁶

In 1718 werd door het stadsbestuur een nieuw *cachet* besteld, vermoedelijk identiek met het zegel, waarvan afdrukken bewaard zijn uit de jaren 1728-1755. Het wapen is hierop afgebeeld als op een andere beloonpenning uit 1622. Het schild is gedekt met een markiezenkroon en wordt wederom gehouden door twee met knotsen bewapende wildemannen (type IX, afb. 12). Zelfs het randschrift, dat de gelukkige afloop van het beleg aan goddelijke beschikkingen toeschrijft, werd overgenomen.¹⁷

Na de belegering van de stad in 1747 liet de magistraat een nieuw grootzegel vervaardigen. Hiervan zijn geen afdrukken bekend.¹⁸

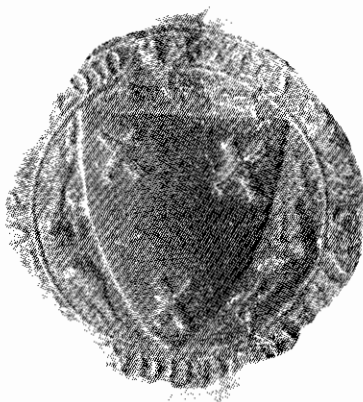
Wellicht was het identiek met het volgende type, dat in het midden van de achttiende eeuw in gebruik kwam en speciaal voor juridische zaken bestemd was. Hiervan zijn afdrukken bewaard uit de jaren 1750-1794. Ook dit zegel vertoont het gekroonde stadswapen (type X, afb. 13). Het stempel van dit zegel berust in de verzameling van het Noordbrabants museum te 's-Hertogenbosch.¹⁹ Geen afdrukken zijn bekend van het door H. van Beuge gesneden *cachet* met wapen, in 1805 aan het stadsbestuur geleverd.²⁰

Kleine signetten uitsluitend met het wapenschild, bestemd om brieven te sluiten of om vergunningen voor korte termijn, zoals bedelbrieven, te bezegelen, zijn bekend uit het begin van de zeventiende eeuw (type XI, afb. 14) en het einde van de achttiende eeuw (type XII, afb. 15).²¹

Het zegel van 1805 is niet lang in gebruik geweest. Ten tijde van het koninkrijk Holland (1806-1810) en het Franse keizerrijk (1810-1814) werden zegels met de symbolen van de toenmalige heersers voorgeschreven. Na 1817 zijn nieuwe zegels en stempels door het gemeentebestuur aangeschaft, met daarop het in dat jaar bevestigde wapen. Zij hebben slechts betekenis voor verzamelaars en vertonen geen nieuwe ontwikkelingen. De bewijskracht van de bescheiden was overgegaan naar de daarop geplaatste handtekeningen; het gebruik van zegels kwam nadien zelden meer voor.

Het wapen

Een wapen is een gekleurd, blijvend kenteken, voorgesteld in de vorm van een schild. Soms komen daar nog bij één of meer helmen met dekkleden en helmtekens. Bij stads- en dorpswapens is dit echter zelden (meer) het geval. Gebruikelijker is het om

1. Grootzegel, tweede helft dertiende eeuw. Afdruk 1276. (type I) (archief St. Bernhardsabdij, Bornhem).
2. Grootzegel, tweede helft veertiende eeuw. Afdruk 1355 (type II) (stadsarchief 's-Hertogenbosch).

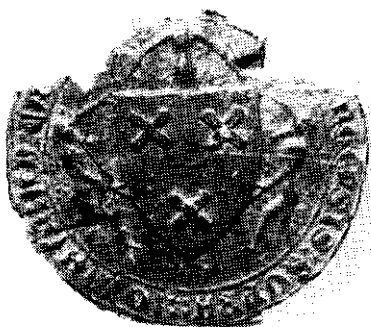
3. Grootzegel, tweede kwart veertiende eeuw. Afdruk 1372 (type III) (stadsarchief 's-Hertogenbosch).
4. Grootzegel, tweede helft vijftiende eeuw. Afdruk 1533 (type IV) (gemeente-archief Bergen op Zoom, Archieven Raad en Rekenkamer).

5. Tegenzegel, tweede helft dertiende eeuw. Afdruk 1354 (type I A) (zie afb. 4)
6. Tegenzegel, tweede kwart veertiende eeuw. Afdruk 1372. (type III A) (zie afb. 2)

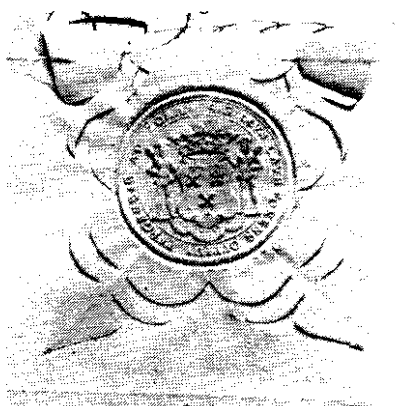
7. Tegenzegel, tweede helft vijftiende eeuw. Afdruk 1562 (type IV A) (zie afb. 4).
8. Zegel ten zaken, tweede kwart veertiende eeuw. Afdruk 1365 (type V) (zie afb. 4).

- 9a. Zegel ten zaken, eerste kwart vijftiende eeuw. Afdruk 1494 (type VI) (zie afb. 4).
- 9b. Zegel als voren. Afdruk 1555. Deze afdruk is meer compleet, maar het reliëf is zwakker dan op het fragment afb. 9a (zie afb. 4).

10. Stadszegel, tweede kwart zeventiende eeuw. Afdruk 1639 (type VI) (gemeente-archief Breda).
11. Stempel voor het kleinzegel, tweede kwart zeventiende eeuw (type VII) (gemeentemuseum Het Markiezenhof Bergen op Zoom).

12. Stadszegel, eerste kwart achttiende eeuw. Afdruk 1731 (type IX) (gemeente-archief Bergen op Zoom, Stadsarchief tot 1810.
13. Stadszegel, tweede helft achttiende eeuw. Afdruk 1750 (type X) (gemeente-archief Bergen op Zoom, Stadsarchief tot 1810.

14. Stadscachet, eerste kwart zeventiende eeuw. Afdruk ca. 1609 (type XI) (gemeente-archief Breda) (zie afb. 12-13)
15. Stadscachet, tweede kwart achttiende eeuw. Afdruk 1738 (type XII) (zie afb. 12-13)

kronen en schildhouders op of naast het schild te plaatsen. Zeldzaam zijn in de communale heraldiek de wapenspreuken.²² Zegels en wapens zijn niet dezelfde zaken. Dit feit wordt door veel schrijvers over het hoofd gezien. Terwijl het zegel dient als middel ter bevestiging van de inhoud van de bescheiden, waaraan

het is gehecht, dient het wapen eerst en vooral als een teken, dat de gemeenschap van de burgers representeert. Het wordt dan ook aangebracht op gebouwen, schepen en andere voorwerpen, die gemeenschapseigendom zijn of op de ambtskleiding van stedelijke functionarissen. Zegels vormden een *waarmerk*, wapens een *kenmerk*.

De oorsprong van de wapens van steden en dorpen is zeer uiteenlopend. Wanneer ze door een hogere autoriteit verleend worden, vormt dit feit vaak een bevestiging van een lang gebruik, soms gedurende vele eeuwen. Dat was ook te Bergen op Zoom het geval, waar het gebruik van het wapen pas in 1817 door de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage, "vanwege den koning" aan de stad werd bevestigd.²³ De stad heeft het wapen in het kader van een langdurige ontwikkeling verworven zonder dat van een vergunning of verlening van hogerhand iets blijkt. Een gang van zaken, die niet ongebruikelijk was in middeleeuws West-Europa.²⁴ Het ligt voor de hand, dat het wapenschild met de drie schuinkruisjes, dat op de stadszegels van de dertiende tot en met de zestiende eeuw voorkomt, als het stadswapen te beschouwen. Tot het definitief uitsterven van het geslacht van de heren van Breda (1281-1287) kan men daarover nog niet zo zeker zijn. Het oudste grootzegel komt (afgezien van de stijl en het randschrift) overeen met het tegenzegel van de heer van Breda, tot wiens land de schepenen van Bergen op Zoom zich tot 1287 zo uitdrukkelijk rekenden. Ook de stedelingen van Breda namen het wapenschild van hun heer in de stadszegels op, zodat sinds het verdwijnen van de gezamenlijke heren beide steden een wapenschild met drie kruisjes als het hunne gingen beschouwen.²⁵

Plaatsen we de thans gevoerde gemeentewapens van Breda en Bergen op Zoom naast elkaar en zien we af van de uitwendige versieringen, dan blijkt het enige verschil tussen beide wapens de drietoppige berg te zijn, die in de schildvoet van het Bergse wapen staat. Raadplegen we echter de oudere wapenboeken, dan vinden we dat van Bergen op Zoom meestal als van zilver met schuinkruisjes van keel (rood) afgebeeld, terwijl het wapen van Breda een schild van keel met zilveren schuinkruisjes is.²⁶ Uit vergelijking met hetgeen de bronnen leren over het wapen van de heren van Breda (en van Schoten) blijkt, dat het stadswapen van Breda daarmee volkomen identiek was.²⁷ Daarom komt het niet onaannemelijk voor, dat de stad Bergen op Zoom in de veertiende eeuw het eigen wapen van dat van Breda onderscheidde door de kleuren om te wisselen, iets wat door genoemde wapenboeken schijnt te worden bevestigd. Ook het feit, dat één van de stadszegels van Bergen (type III, afb.16) de kruisjes met een ruitarce-

ring weergeeft, zou erop kunnen wijzen, dat daaraan een bijzonder (kleur) accent werd gegeven. In de middeleeuwen bestond echter geen uniform systeem voor kleuraanduidingen door arceringen.²⁸ Een nadeel van de genoemde wapenboeken en andere geschreven bronnen is, dat zij uit later tijd dateren, de vroegste voor wat Bergen op Zoom aangaat pas uit 1536.²⁹

Met dat alles belandt men in een doolhof van gissingen. Een zekerder weg lijkt het zorgvuldig nagaan van de lokale bronnen over het wapen en het gebruik daarvan. De vroegste vermelding in een archieftekst vormt klaarblijkelijk een besluit van de stedelijke magistraat van 20 juli 1476, waarbij aan Hendrik van Bergen, zoon van de heer van Bergen op Zoom en hooggeplaatst geestelijke, wegens zijn diensten voor de stad in het kader van het Heilige jaar (het jaar van gratiën) bij de paus verricht, een dozijn zilveren schalen werd toegekend, waarvan de bodem verguld was en "verwapent metter stad van Bergen wapenen, properlic, zoe't behoirt".³⁰

Het is de oudst bekende in een reeks van schenkingen aan hooggeplaatsten of verdienstelijke personen. Voorwerpen, versierd met het stedelijk wapen, werden meermalen als relatiegeschenk gegeven.³¹

Ook bracht men het wapen als kenmerk aan op zaken, die dienden om door het stadsbestuur vastgestelde maten en gewichten te handhaven. Zo schilderde Kerstoffel den schildere in 1487/1488 zakken met "der stat wapen".³² In 1509/1510 leverde de smid Jan Loopzeer een brandijzer, waar men de haringtonnen mee merkte en een ander om de bier- en zeptonnen en dergelijke "metten schilt van Bergen" en letters te kentekenen.³³ Een ingebrand stadswapen was kennelijk aangebracht boven de deuren van de huizen van de tappers te Borgvliet, om aan te geven, dat zij verplicht waren om stadsaccijnzen te betalen. Nadat de tappers deze wapens uit protest hadden verwijderd, werden zij vervangen door geschilderde wapenborden, die de meier (plaatselijk vertegenwoordiger van de heer) eveneens liet wegnemen. Daarop moest hij zweren zulks niet meer te zullen herhalen.³⁴ In 1595 werd bepaald, dat wollen lakens, in de stad vervaardigd, moesten worden voorzien van zegels, waarop aan één zijde het stadswapen met het randschrift "Godts Berch is vruchtbaer".³⁵

Nauwe betrekkingen bestonden tussen de stad, de stedelijke schuttersgilden en de rederijkerskamer "De Vreughdebloem". Vooral wanneer deze zich naar elders begaven om aan schietwedstrijden of landjuwelen deel te nemen, was het zaak om de eere van der stad ende van der gilde te bewaren. Hiertoe behoorde ook het vertonen van een geschilderd of gesneden blazoën, waar-

op naast de beschermheilige de wapens van de heer en van de stad waren aangebracht. Het oudst bewaarde is helaas niet gedateerd; vermoed wordt, dat het voor de deelname aan het landjuweel van 1496 te Antwerpen is vervaardigd. Op dit blazoën is het stadswapen afgebeeld als: in keel (rood) drie schuinkruisjes; de laatste thans zwart, vermoedelijk geoxideerd zilver.³⁸ Van een volgend blazoën, uit 1520, is veertig jaar later een natekening gemaakt. Het stadswapen komt daarom tweemaal voor. In de schildvoet zijn drie bergjes geplaatst.³⁷ Van het laatst bewaarde blazoën, van het landjuweel van 1561, is een afbeelding verschenen in 1621. Ook hier is het wapen voorzien van een drietoppige berg in de schildvoet.³⁸ (afb.17).

Het Sint Michiels- of schermersgilde, ingesteld om jongelieden te oefenen in het hanteren van wapens om zo tot de stadsverdediging bij te dragen, kreeg in 1486 een reglement of keur. Waarschijnlijk is toen een zegel vervaardigd, dat de beschermheilige voorstelt, vergezeld van het stadswapen, wederom voorzien van drie bergen in de schildvoet.³⁹ (afb. 18). De fraai verzorgde keur van kolveniers, in 1561 opgetekend, heeft bovenaan in het titelblad een afbeelding van de patroonheilige Sint Antonius de kluisenaar, vergezeld van de wapens van de markies en van de stad. Het stadswapen wordt gevormd door een rood schild, waarop drie witte kruisjes. De bergen in de schildvoet zijn groen. Rondom het schild is een krans van bladeren en bloemen aangebracht.⁴⁰ (afb. 19).

Van de bedelpenningen, die desgevraagd getoond moesten worden door de bedelaars, zijn exemplaren bewaard in het Noordbrabants museum. Deze dateren uit 1555-1575. Het stadswapen, in de vorm van een cartoucheschild, stelt weer de schuinkruisjes en de bergjes voor.⁴¹ (afb. 20).

De beloonpenningen, na het beleg van 1588 uitgereikt, vertonen het stadswapen met schuinkruisjes en de drie bergen, tegen een versiering in cartouchevorm. De afbeelding is kennelijk ontleend aan de tijdens het beleg geslagen noodmunten.⁴² (afb. 21). Van een wildeman als schildhouder is in 1497 voor het eerst in archiefteksten sprake. Op één van de schepen, waarmee het Sint Jorisgilde naar Antwerpen voer, werd "der stadt wapene" gehouden door een wildeman. In 1596/1597 moest Jan de Clerck een "legger" voor de lakenbereiders snijden, waarin "de stadswapen gehouden bij den wildeman".⁴³ Na de bouw van een nieuwe gevel voor het stadhuis in 1611 is deze bekroond met het beeldje van een wildeman met het stadswapen.⁴⁴ Twee wildemannen als schildhouders zijn in 1618 afgebeeld op één van de wapenstenen, geplaatst op de nieuwgebouwde poort aan Beckaff.⁴⁵

De wording van een *wapenensemble*, bestaande uit schild met kroon en schildhouders, kwam in een beslissend stadium door het vervaardigen van beloonpenningen na het beleg van 1622.⁴⁶ (afb. 22). Gelijksortige ensembles komen in die tijd meer voor, onder andere te 's-Hertogenbosch en te Antwerpen. Op latere zegels en wapenafbeeldingen verschilt de vormgeving, vooral van de uitwendige versieringen. In de achttiende eeuw staan de schildhouders op een voetstuk van goud, waarbij onder het schild een blauw kleed, gedamascéerd van goud en voorzien van gouden franjes, is aangebracht. Dit komt onder meer voor op een kopie, vervaardigd in 1784, naar een verloren wapenkaart van de heren en markiezen van Bergen op Zoom en van hun verwanten.⁴⁷

Analoge voorbeelden uit deze periode vormen de wapenafbeeldingen van de stad en Baronie van Breda en van de vrijheid Oosterhout.⁴⁸

Op 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel de stad in het gebruik van het tot dusverre gebezigde wapen: "zijnde van keel, beladen met drie Sint Andrieskruisen van zilver, staande twee en een, en pointe een berg van sijnoele. Het schild gedekt met een kroon van goud en vijf fleurons van hetzelfde en vastgehouden door twee wildemannen". Er wordt wel eens gewezen op de onvolledigheid van de beschrijving van het toen uitgereikte diploma.⁵⁰ Men houdt echter geen rekening met de haast, waarmee in deze episode uit de documentatie van de Nederlandse gemeentewapens gewerkt (moest) worden. Een hard en eenzijdig oordeel achteraf is wel erg goedkoop. Ter bevestiging van het wapen zond het gemeentebestuur een ingekleurde afbeelding, zoals die voorkwam op de titelpagina van de in 1788 verschenen dichtbundel "Eerkrans voor Bergen op Zoom" door de Bergse dichteres Adriana van Overstraten. Deze afbeelding vertoont het wapen op een grasgrond en is gegraveerd door D. Veelwaard.⁵¹ (afb. 24). Op het wapendiploma van 1817 zijn de benen van de wildemannen enigszins naar buiten geplaatst, waardoor een visueel evenwicht ontstaat met de eveneens naar buiten uitstekende knotsen. De vloeiende en weke stijl van de wapentekening voldoet "heden-daagse" beschouwers niet. (afb. 25).

Invloed op de vormgeving van het wapen in de representatie van de gemeente had ook de wat stijf en houterig aandoende afbeelding in het wapenboek van de Nederlandse gemeenten door D'Abelaing van Giessenburg.⁵² (afb. 26). Som werd teruggegrepen op oudere afbeeldingen: het laatst door V. van Schoonhoven van Beurden te Breda ten behoeve van de vervaardiging van een nieuw briefhoofd voor de gemeentelijke diensten. Dit is inmiddels door een meer vereenvoudigde afbeelding vervangen.⁵³ (afb. 27).

Het stadswapen verschijnt in de archiefbronnen, zoals gemeld, eerst in de vijftiende eeuw. Tegen het einde van die eeuw komen de eerste afbeeldingen voor, waarop een drietoppige berg in de schildvoet is geplaatst. Alle voorafgaande afbeeldingen kennen we

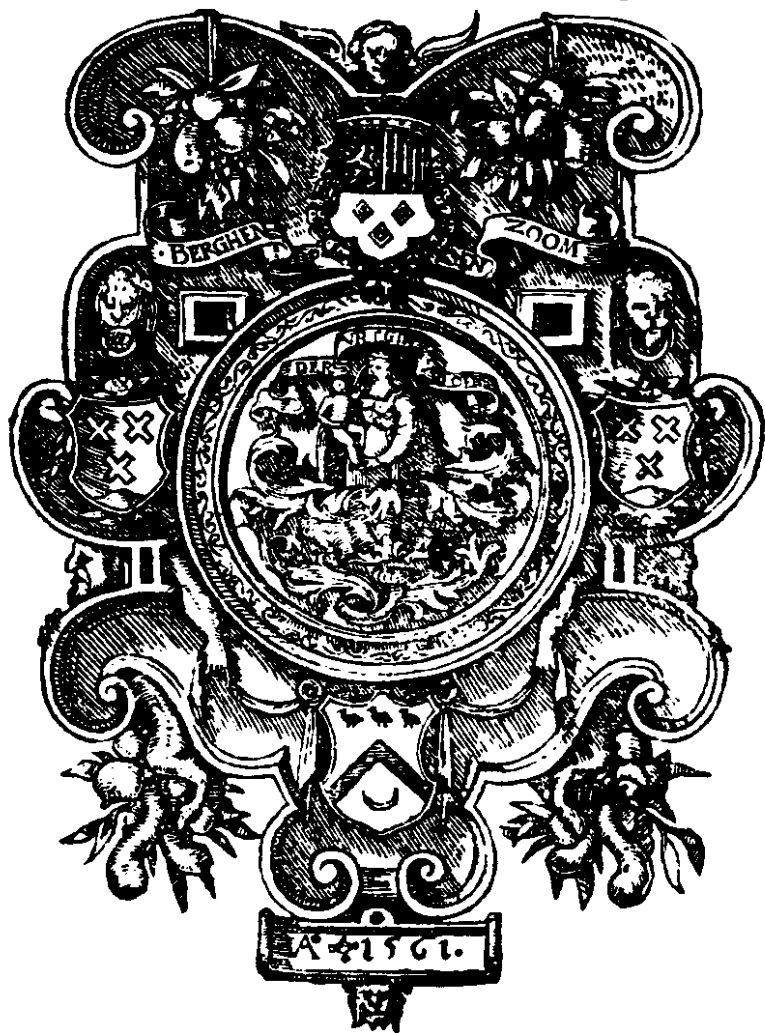

16. Stadscachet, tweede kwart achttiende eeuw. Afdruk 1772 (type XIII) (zie afb. 12-13)
18. Zegel van het schermersgilde, laatste kwart vijftiende eeuw (Rijksarchief 's-Hertogenbosch, Coll. Cuypers van Velthoven).

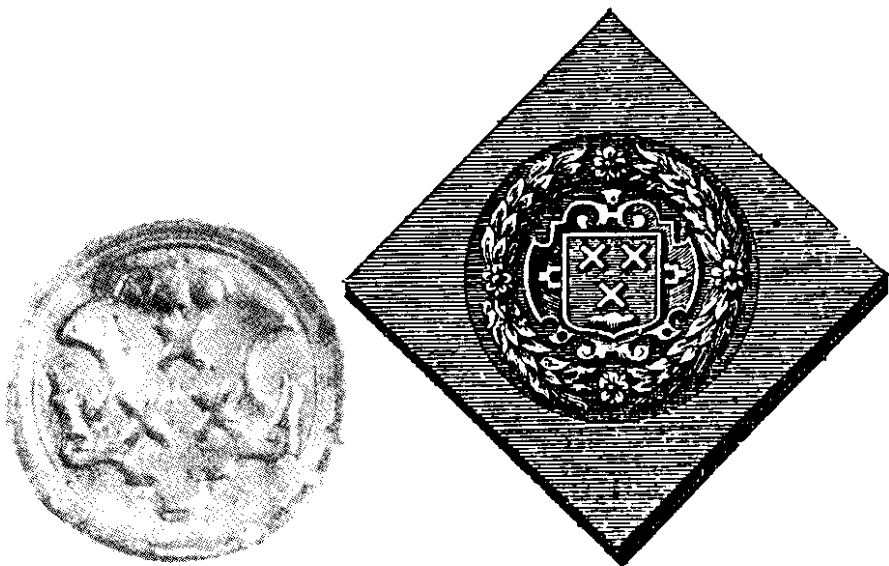

19. Titelpagina van de keuze van de kolveniers, 1561. Links het wapen van de markies, omgeven met de keten van de Gulden-Vliesorde; rechts het stadswapen omringd door een krans met rozen.

Der vreuchden bloeme van Berghen opten Zoom.

17. Blazoen van de Vreughenbloem, 1561 (gemeente-archief Bergen op Zoom, topografische atlas.

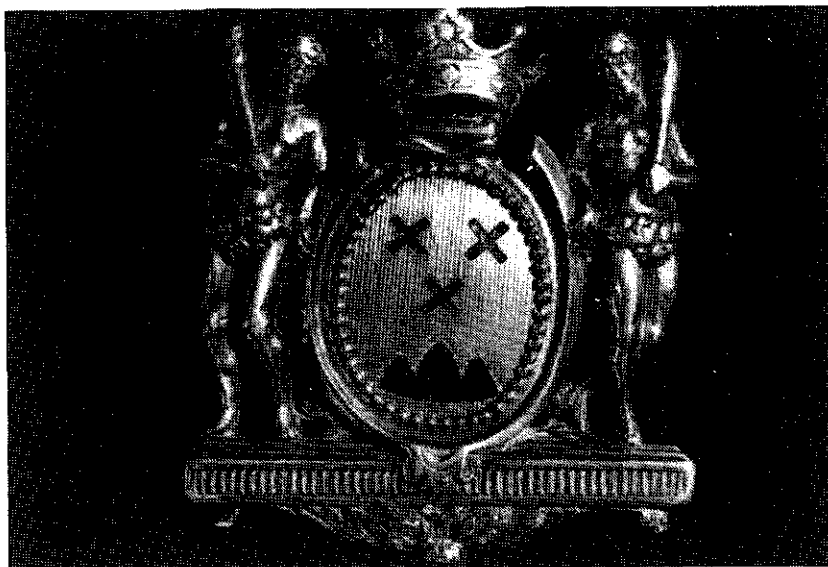

20. Bedelpenning, 1574 (Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch).

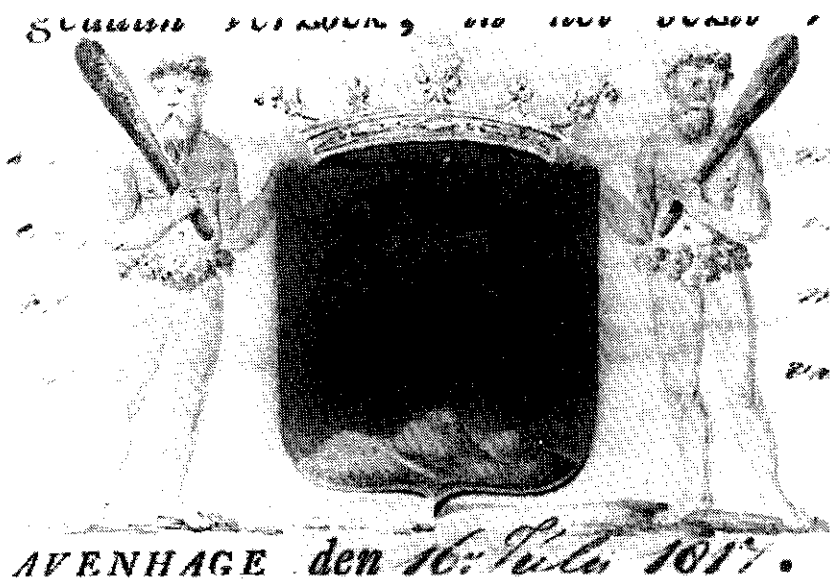
21. Beloopenpenning na het beleg, 1588 (zie afb. 11).

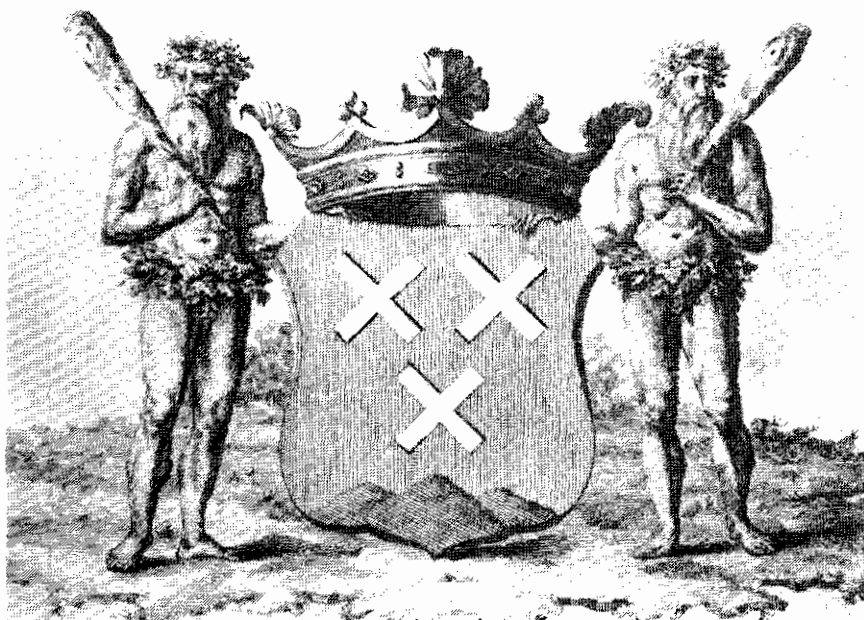
22. Beloopenpenning na het beleg, 1622 (zie afb. 11).

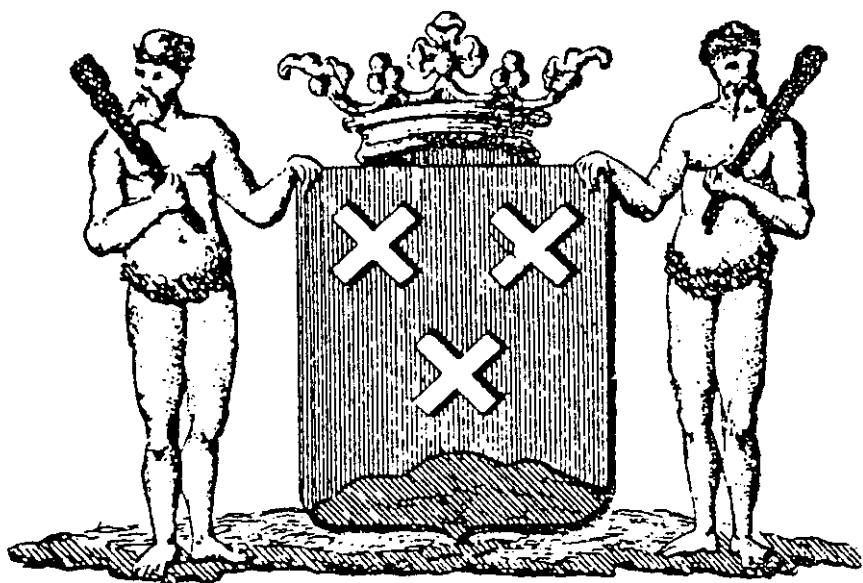
23. Bodebus, 1786. De arcering wijst op een rode kleur voor het veld. Als afwijking daarvan zijn de kruisjes rood ingelegd (zie afb. 11).

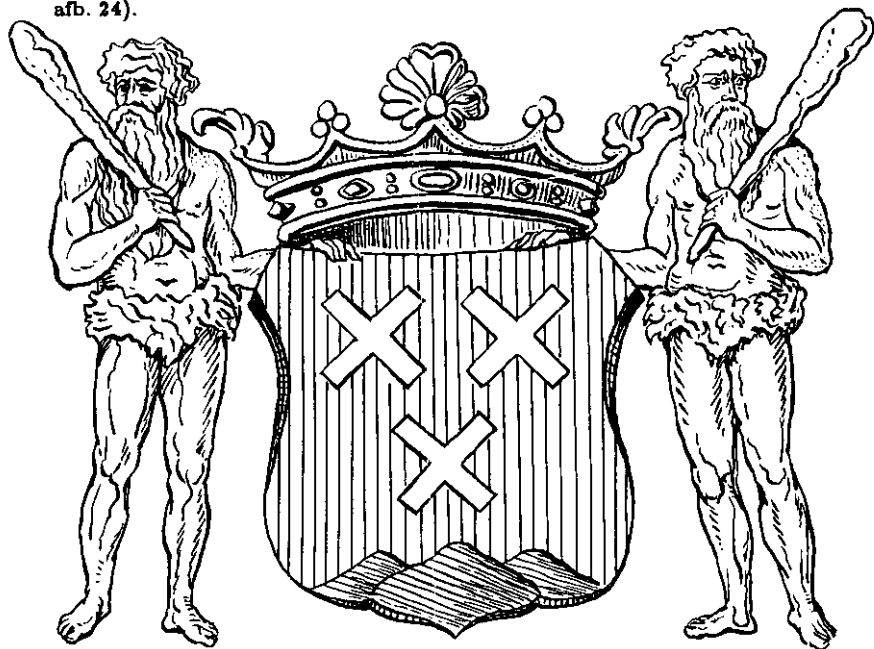
25. Afbeelding van het stadswapen op het wapendiploma, 1817 (zie afb. 17).

24. Afbeelding van het stadswapen door Veelwaard, 1788 (gemeente-archief Bergen op Zoom, bibliotheek)

26. Het gemeentewapen volgens het Wapenboek van d'Ablaing van Giessenburg (zie afb. 24).

27. Het gemeentewapen volgens de tekening van V. van Schoonhoven van Beurden (zie afb. 24).

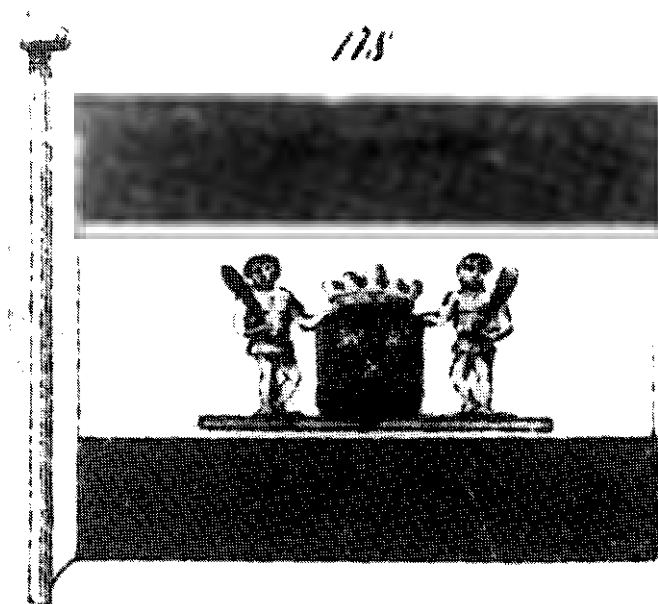
uitsluitend van zegels en daarop staan slechts de schuinkruisjes in het schild. De wildemannen als schildhouders komen voor het eerst in het midden van de veertiende eeuw voor. Tot een blijvend ensemble kwam men pas in de eerste decennia van de zeventiende eeuw.

De vlag

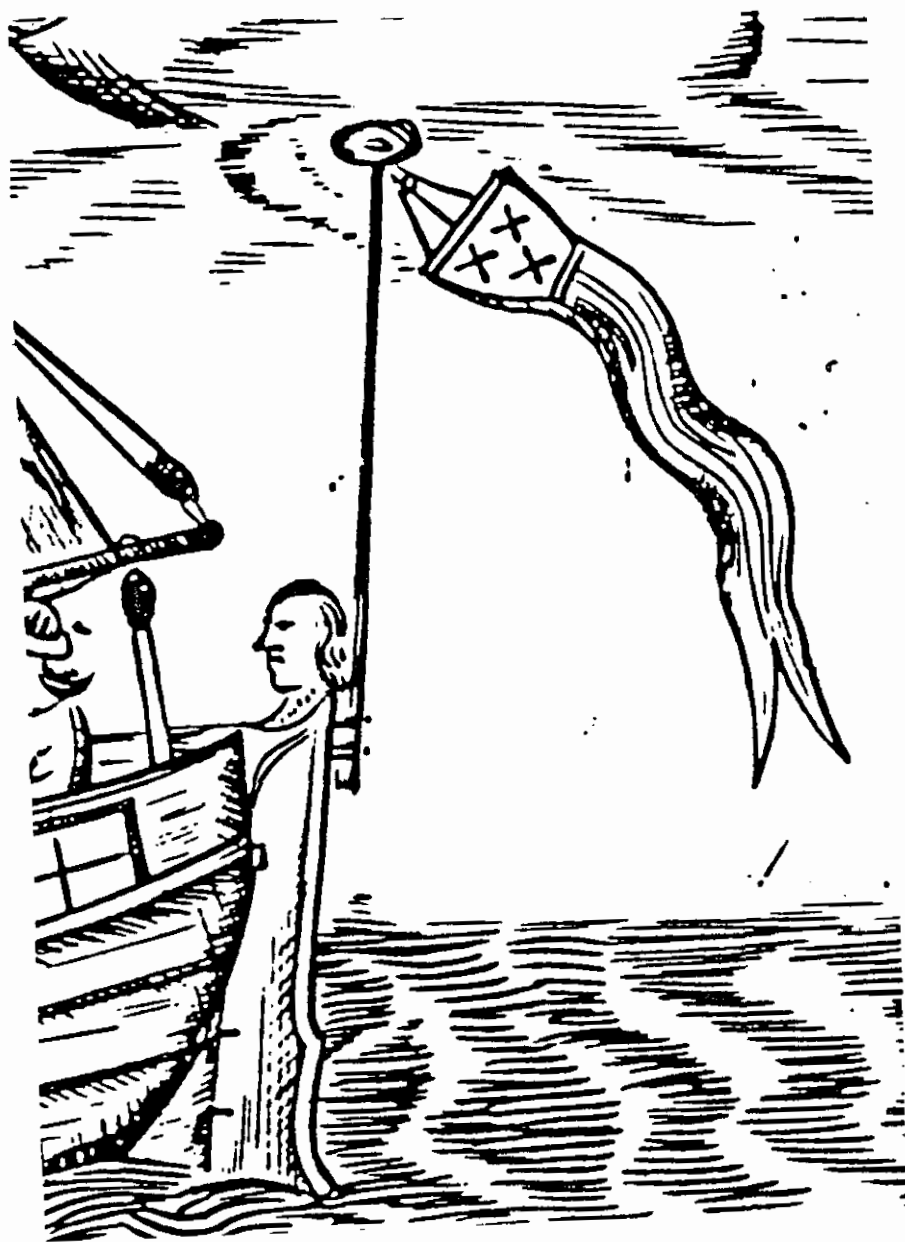
Van een vlag van Bergen op Zoom is betrekkelijk laat sprake. Het is niet duidelijk of de banier, die door de burgers, dienstdoende als hulptroepen bij de verdediging van Luxemburg in 1480, beladen was met kleuren, emblemen en wapens van de heer en van de stad of met die van de hertog van Bourgondië. In elk geval waren er de kleuren rood, zwart en wit in verwerkt. Hierna zullen we zien, dat zwart en wit als stadskleuren kunnen worden beschouwd, maar dat deze opvatting ten aanzien van de middeleeuwse situatie niet geheel zeker is.⁵⁴ In 1600 werd voor de torenwachter een wit en een rood vaantje geleverd. Aangezien het hier echter seinvlaggen betreft ten behoeve van het signaleren van brand of onraad blijven we in het duister tasten over de betekenis. Des te meer, omdat juist in deze periode de combinatie zwart-wit uitdrukkelijk als stadskleuren voorkomt.⁵⁵ (afb. 28). Een afbeelding van een scheepsvlag voor Bergse schippers komt voor op de in 1765 enigszins primitief gegraveerde plakette voor de deken van het schippersgilde, thans in het gemeentemuseum. Het is een langwerpige, gespleten vlag, een wimpel dus, met drie schuinkruisjes aan de stokzijde en drie uitwaaiende banen. Het is niet duidelijk of deze achtereenvolgens zwart, wit en zwart of rood, wit en rood gekleurd waren.⁵⁶ In 1857 berichtten burgemeester en wethouders van Bergen op Zoom, naar aanleiding van een enquête, aan de commissaris van de koning in Noord-Brabant dat de gemeente geen vlag had en er ook vroeger geen voerde.⁵⁷ In het in ca. 1870 verschenen internationale vlaggenboek van H.C. Steenberghe komt in elk geval een vlag van Bergen op Zoom voor van drie banen rood-wit-rood, de middelste baan tweemaal zo breed als de beide andere. In het midden van de witte baan is het volledige gemeentewapen geplaatst, merkwaardig genoeg met een voetstuk, zoals in het laatste kwart van de achttiende eeuw afgebeeld.⁵⁸ (afb. 29). De bodebussen, in 1876 vervaardigd, zijn kennelijk eveneens op dit model geïnspireerd. Zij hangen aan rood-wit-rode linten.⁵⁹ (afb. 23).

In 1935 verkreeg ook Bergen op Zoom, na een manifestatie van Brabantse gemeenten te 's-Hertogenbosch, een rood-wit geblokte

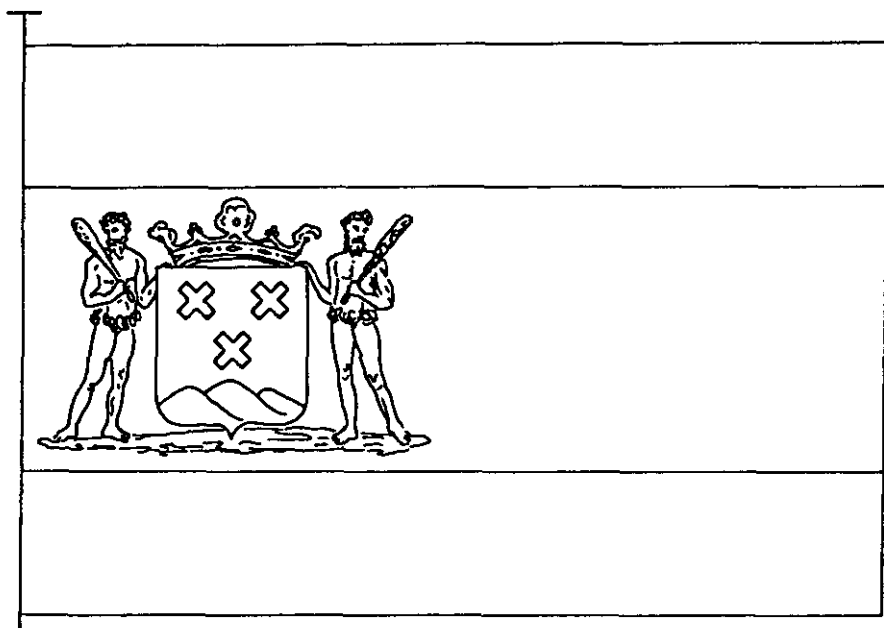
provincievlag, waarvan de vier blokken in de broektop vervangen waren door een vierkante weergave van het wapenschild. Deze vierkante vlag, in feite dus een banier, kwam ook in rechthoekige vorm als gemeentevlag voor, soms zonder de wapensymbolen, zodat verwarring met de vlag van de provincie onvermijdelijk was. Een wederom invoeren van de oudere vlag lag dus voor de hand, zodra deze, dank zij de publikatie in het Nederlandse vlaggenboek door K1. Sierksma (1962) weer in de belangstelling kwam. Op de tekening in dat boek is het wapen naar de stok verschoven, zoals bij een moderne gemeentevlag past. In 1964 werd de vlag bij de opening van de nieuwe Theodorushaven officieus gebruikt. Eerst bij raadsbesluit van 24 februari 1978 werd de gemeentevlag officieel ingesteld. Deze bestaat uit "drie horizontale banen, achter-eenvolgens in de kleuren rood-wit-rood, waarvan de hoogten zich verhouden als een tot twee tot een; op de witte baan is aan de broekzijde het gemeentewapen geplaatst." In het raadsbesluit wordt verwezen naar de daarbij behorende, gewaarmerkte model

29. Gemeentevlag, ca. 1870 (zie afb. 17).

28. Stadswimpel op een plakette van Adriaan Gastelaar, deken van het schippersgilde, 1765 (zie afb. 11).

30. Officiële gemeentevlag, ingesteld in 1978 (zie afb. 24).

tekening. Hieruit blijkt, dat het volledige gemeentewapen is weergegeven, zoals dat is voorgesteld op het in 1817 verleende wapendiploma. Het wapenensemble is dus geplaatst op een grasgrond en niet op een stenen voetstuk, zoals in het achttiende-eeuwse voorbeeld. De heerlijkheidsfeesten in 1987 zijn aangegrepen om het gebruik van deze gemeentevlag door de bevolking te stimuleren.⁶⁰ (afb. 30).

Symbolen

De schuinkruisjes

Het wapen met de drie schuinkruisjes komt in onze streek voor het eerst voor in 1203 op het zegel van Godfried van Schoten, heer van Breda.⁶¹ Door de publikatie van een wapenrol uit dezelfde eeuw weten we thans dat de kleuren van dit wapen luiden: in keel (rood) drie zilveren schuinkruisjes.⁶²

Willem, heer van Strijen, voerde hetzelfde wapen in zijn zegel van 1242.⁶³ Het enige verschil met het wapen van Breda betrof de kleuren: het wapen van Strijen vertoont schuinkruisjes van keel op een gouden veld. De afstammelingen van deze Willem, waaronder enige ambachtsheren in de Zuidhollandse Waard en de Langstraat, voerden dit wapen al dan niet gebroken door kleurverandering.⁶⁴ Na het uitsterven van de familie Breda en Schoten in 1281 combineerden de jongere afstammelingen uit het huis van Gaveren-Liedekere, heren van Breda van 1287 tot 1327, hun geslachtswapen met het wapen van Breda. Al dan niet gebroken werd het gevoerd door de leenmannen van de heren van Breda en door schepenen van de stad Breda, onder meer: Uten Houte, Van der Boeverien, Van Gageldonck, Scoblant en Die Bonte.⁶⁵

In de omgeving van het Land van Bergen op Zoom dat tot 1287-tot de onverdeelde heerlijkheid Breda behoorde, vinden we het wapen in de dertiende eeuw op de zegels van Willem van der Dijft, schepen van Antwerpen, Everdij van Lilloo, schout van Antwerpen en Nicolaas van Zandvliet. Deze personen ontleenden hun naam aan of bezaten leengoederen in het gebied, dat tot de invloedssfeer van de heren van Breda behoorde. Verwantschap met de heren van Breda en Schoten lijkt niet onwaarschijnlijk.⁶⁶

Jan van den Berg, Willem van der Geest, Gerard Hermanszoon, Jan Hermans, Daniel Clauszoon, Damaes Pensaert, Pauwels Pieterszoon en Willem Standaerd, in de veertiende eeuw leenmannen van de heer van Bergen op Zoom, voerden in hun wapens de drie schuin kruisjes met breuktekens. Ook de Bergse schepen Willem Arnoldszoon van den Berg voerde een dergelijk wapen in zijn zegel.⁶⁷

Oude schrijvers verklaarden het wapen als dat van de gouw of het graafschap Strijen, dat zich over West-Brabant en het aanpalend gedeelte van Zuid-Holland zou hebben uitgestrekt tot het in 1039 werd verdeeld.⁶⁸ Het zou dan evenals alle andere wapens in genoemd gebied, die drie schuinkruisjes hebben, van het grafelijk Strijens wapen zijn afgeleid.⁶⁹ Moderne historici hebben deze opvatting ondergraven. Dhondt heeft het bestaan van een graafschap Strijen kategorisch verworpen. Een verwantschap of gezamenlijke afstamming van de heren van Breda en de heren van Strijen, nog in 1943 door Van Rheyneck Leyssius betoogd, wordt door Boeren van de hand gewezen.⁷⁰

Smit ziet in de kruisjes eerder rechtssymbolen dan symbolen van het geslacht Breda.⁷¹ Volgens hem is het schuinkruis van de hertogen van Brabant afkomstig en werd het als zodanig ook gevoerd door hertogelijke kasteleins als die van Heverlee en van Grimbergen. Overigens wijst Smit de Strijen-traditie niet geheel

af. Hij vermeldt een munt van de graaf Willem I van Holland uit het begin van de dertiende eeuw, waarop de drie schuinkruisjes naast elkaar zijn geplaatst op de helm van deze graaf. Deze was inmiddels "leenheer over het grootste deel van Strijen geworden".⁷²

Boeren heeft de voorgaande opvattingen verzwakt door te wijzen op Vlaamse wapens met schuinkruizen, zoals dat van de heren van Beveren (Waas), die wel aan de heren van Breda waren vermaagschapt, doch geen kasteleins van de hertog waren.⁷³ Boeren dramatiseert het voeren van de schuinkruisjes door de graaf van Holland. Hij stelt, dat deze "ziende dat hem het zuidelijk deel van het zogenaamde Strijen ontglipte" uit protest de drie schuinkruisjes in horizontale ligging op zijn helm aanbracht.⁷⁴

Het wapen met de drie schuinkruisjes was in elk geval een geslachtswapen zowel van de families van Breda als van Strijen. Dit blijkt uit de verspreiding van het wapen onder aan deze verwante families. Tot dusverre ontbreken gegevens om de verwantschap tussen de families Breda en Strijen aan te tonen. Mijns inziens is het voorkomen van een wapen met dezelfde tekens binnen een gebied van twee aan elkaar grenzende heerlijkheden, door families van dezelfde status gevoerd, slechts redelijkerwijs te verklaren indien men een verwantschap veronderstelt. Daarmee wordt niet beweerd, dat dit wapen ooit een grafelijk wapen van Strijen geweest is.

Het is de vraag, of de betekenis van het wapen voor de stadsbewoners van Bergen op Zoom hetzelfde bleef, sinds de banden met Breda lange tijd verbroken waren. Het randschrift van het tegenzegel is demonstratief voor de oudste interpretatie: "van het land van de heer van Breda". Men dacht dus in de dertiende eeuw nog uitdrukkelijk aan de stadstichter. Het lijkt weinig waarschijnlijk, dat dit in later eeuwen nog zo was. Het lot was nu in handen van eigen bestuur en eigen heren.

Toch moet men voorzichtig zijn, zonder meer aan te nemen, dat het wapen sindsdien door de omwisseling van metaal en kleuren gewijzigd werd. Hierboven is reeds vermeld, dat in lokale bronnen nog in de zestiende eeuw het Bergse wapenschild van keel met zilveren schuinkruisjes was, precies zoals te Breda. Een aan De Blieck toegeschreven kerkinterieur (ca. 1660) toont het grote orgel in de Gertrudiskerk gesierd met het Bergse wapen in dezelfde kleurstelling. Toen in 1742 de laatste markies van Bergen op Zoom, Karel Philip Theodoor van Palts-Sulzbach, de regering aanvaardde nam hij in zijn wapen een als enige markies wapenkwartier Bergen op Zoom op, als representerende het Markiezaat. Dit kwartier is van keel met zilveren schuinkruisjes en de drie

bergen van sinopel.⁷⁵ Wanneer de stad, stedelijke instellingen en gilden in de achttiende eeuw het wapen op zegels of aanplakbiljetten afbeelden, is het wapen steeds voorgesteld met loodrechte strepen, de arcering voor keel.⁷⁶

Bronnen, die buiten Bergen op Zoom zijn vervaardigd, geven bijna zonder uitzondering het wapen van zilver met schuinkruisjes van keel. De oudste afbeelding daarvan is die in een handschrift, afkomstig van de abdij van Zevenborren bij Brussel, begonnen in 1536. Van de manuscript-bronnen gaat deze voorstelling van het Bergse wapen over op de gedrukte land- en wapenkaarten, stadsgezichten en aardrijkskundige beschrijvingen. In dit kader is het treffend, dat de Bredase geschiedschrijver Thomas Ernst van Goor nog schrijft, dat "Bergen op Zoom mede drie zilveren Kruissen op een rood Velt" voerde, maar dit achterin zijn boek onder de "druk- en andere feylen" meent te verbeteren, door de volgorde van kleur en metaal om te keren.⁷⁷ Dat de lokale traditie taaier was dan de gewoonten in het "wapenkundige" wereldje werd mede bevorderd door de toevoeging van de drievoudige berg in de schildvoet. De stadsbewoner lette vooral op dit sprekende element, zag de schuinkruisjes als een bijkomstigheid, en vergat de associatie met stad en land van Breda.

De berg

Aan de berg worden vanuit verschillende disciplines, zoals de religieuze iconografie en de rechtshistorie, uiteenlopende en diepgaande symbolische betekenissen toegekend.⁷⁸

In de heraldiek van stad en streek ligt de zaak heel wat eenvoudiger. De dertiende eeuwse drossaard Godevaard van Bergen op Zoom, die klaarblijkelijk nog kon profiteren van de situatie zoals die vóór 1287 was geweest en in beide heerlijkheden van Breda en Bergen op Zoom bevoegdheden bezat, voerde een drievoudige berg (naar het Duits ook drieberg genoemd) met in het schildhoofd drie schuinkruisjes naast elkaar.⁷⁹ Ook Steenberghe, waarvan de schepenen tot 1458 hoofdeling deden op de schepenbank van Bergen op Zoom, voerde in de veertiende eeuw een drievoudige bergtop in de schildvoet van zijn stadswapen.⁸⁰ Bij gemelde intocht te Antwerpen in 1497 brachten de schutters van Sint Joris uit Bergen op Zoom ook "een berch vol conijnen ende daarbij een schoone maecht" mee.⁸¹ Toespelingen op de stadsnaam, als familienaam door de heren uit het geslacht Glymes (de Berghes) gevoerd, vinden we ook bij markies Jan IV. Deze markies voegde in 1565 aan het embleem van de anti-Spaanse edelen, waartoe hij

zich rekende, een berg met een hoorn des overvloeds toe.⁸² Waarschijnlijk reeds vóór 1637 nam de hervormde gemeente van Bergen op Zoom een kerkzegel aan, waarop een drietoppige berg, waaruit bloemen spruiten, met het randschrift "Godts berch is vruchtbaar". De spreuk troffen we hierboven reeds bij de stedelijke lakenmerken aan. Deze is ontleend aan een door de Statenbijbel van 1637 achterhaalde vertaling van psalm 68 in de "Deux-aes-bijbel" van 1562: *Den Berch Gods is eenen vruchtbaeren berch, een groot en vruchtbaer gheberchte*.⁸³ (afb. 31).

De naam *Berga* in plaats van *Berghis* komt onder meer voor op de beloonpenningen, die in 1622 geslagen werden. Klaarblijkelijk

BERGEN OP ZOOM.

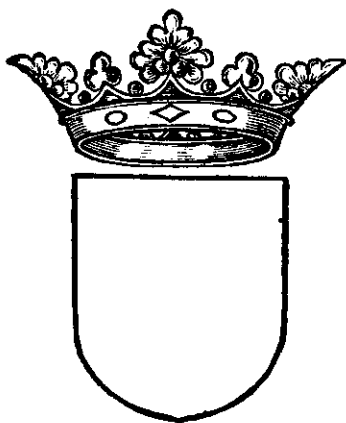
31. Zegel van de hervormde gemeente, vermoedelijk laatste kwart zestiende eeuw (zie afb. 24).

achte men dit vrouwelijk enkelvoud meer van toepassing op de stad dan Berghis. De stad werd als een oninneembare sterkte, een maagd (Pucelle), gezien.

De kroon

Sinds de heren van Bergen op Zoom in 1533 de titel van markgraaf werd verleend waren zij gerechtigd een markiezenkroon boven hun wapen te voeren. Uit hun zegels blijkt echter, dat zij ook nadien hun schild dekten met de kroon, waarop zij als graven van Walhain eveneens recht hadden. De stad voert sinds 1622 een kroon, die uiterlijk geheel gelijk is aan een markiezenkroon en bestaat uit drie bladen en twee drievoudige parelpunten.⁸⁴

De oude markiezenkroon is in Nederland niet meer geldend maar wordt in Duitsland nog steeds als zodanig beschouwd en officieel gevoerd in Spanje, Italië en Portugal.⁸⁵ Boven de met edelstenen versierde haarband bestaat deze kroon uit vier fleurons (daarvan zijn er in een wapenafbeelding drie zichtbaar) gescheiden door tweemaal drie parels, die tot een driehoek samengevoegd zijn, (één boven, twee onder). De zeventiende-eeuwse heraldicus De Rouck, afkomstig uit Bergen op Zoom, sprak in het laatstgenoem-

De Croonen van Marquisen zijn/ als die van de Prinsen/ uptghenomen alleenliick/ belast met vier *fleurons* , ende eenighe perlen/ een wepnich verheben boven den boozdt van haer croone/ klaversche wijze in order/ als de heele ende halve *fleurons* van de Prinsen.

32. De markiezenkroon volgens Thomas de Rouck, 1645 (zie afb. 24).

de geval van "klaversche wyse in order".⁸⁶ (afb. 32).

Sinds de regering van Koning Willem I geldt in Nederland als markiezenkroon een gouden kroon van vijf (in platte afbeelding zichtbare) even grote, gouden *fleurons* (parelpunten ontbreken). Deze vormt tevens de rangkroon voor vele steden in de Noordelijke Nederlanden.⁸⁷ Deze kroon is blijkens de bewoordingen van het wapendiploma ook aan Bergen op Zoom verleend. Op de tekening komen er echter naast drie grote *fleurons* twee kleinere voor, geheel in de vorm van de "parelfleurons" van het oude wapen, nu echter geheel goud gekleurd! In de praktijk komt het er voor Bergen op Zoom op neer, dat men de kroonvorm, zoals men die sinds de zeventiende eeuw kent, dus met tweemaal drie parels, is blijven gebruiken.

De schildhouders

De schildhouders van het Bergse wapen behoren op een enkele uitzondering na tot de fabelwezens. Wat de betekenis was, die men er oorspronkelijk aan hechtte, is moeilijk na te gaan. Zoals ook met kleursymbolen gebeurde, varieerde de opvatting van positief tot negatief en van plaats tot plaats.⁸⁸ De draken, die in de veertiende eeuw op het zegel ten zaken verschijnen, komen voor het eerst voor op het Britse eiland en vormen daar symbolen van kracht, strijdlust en weerbaarheid. Zij werden reeds in de vóór-heraldische periode afgebeeld.⁸⁹ Omstreeks 1290 komen draken als helmteken voor op het vasteland van Europa. Volgens Smit was hertog Jan I van Brabant de eerste, die de draak op zijn helm plaatste.⁹⁰ Het aanbrengen van draken in het zegelveld naast en/of boven het schild was niet bepaald uniek. Dit wordt ook elders aangetroffen.⁹¹ De negatieve uitleg van de draak is die van zinnebeeld van het boze, van de duivel en van helse machten. Het bekendste voorbeeld van de draak als zodanig is de voorstelling van de heilige Michael, die Lucifer, de gevallen engel, onderwerpt. Wellicht daarom is de draak hier niet tot blijvende schildhouder geworden.⁹² De moeilijk te identificeren vogel boven het veertiende-eeuwse schild kan hier beter buiten verdere beschouwing blijven. Er bestaan te weinig gegevens over. Wel mag verwezen worden naar de twee vogels die op het veertiende-eeuwse stadszegel van Steenbergen het schild houden. Ook daar werden zij afgelost door fabelwezens, namelijk de meerminnen.⁹³

De wildeman kwam, zoals hiervoor vermeld, reeds in de vijftiende eeuw als schildhouder voor. Een "officiële" status kreeg deze pas in de zeventiende eeuw, toen dit fabelwezen door het stadsbestuur als deel van het wapenensemble aanvaard werd. Dit kan nauwelijks toevallig zijn. Juist in deze periode is de wildeman aanvaard als afbeelding van de oudste bewoner van Nederland, weerbaar en strijdlustig de knots zwaaiend tegen ieder die zijn vrijheid bedreigt.⁹⁴ Hij past in de sfeer van de Opstand en het opkomend nationalisme.

In de middeleeuwen was de wildeman eerder een figuur, die bij feesten en gecostumeerde bals optrad als een herinnering aan heidense tijden. Wildheid en onbeheersheid werden hem toegeschreven.⁹⁵ In tegenstelling tot de draak had de wildeman in de cultuur een gunstige evolutie doorgemaakt. De wildeman heeft sinds de zeventiende eeuw zijn plaats niet meer aan andere schildhouders hoeven af te staan. De plaatsing van het stads wapen tegen de met vrijheidsmuts bedekte lictorenbundel, in de

tijd van de Bataafse revolutie, heeft geen stand gehouden. Toen in 1804 een symbolische schilderijenreeks in het Departementaal Hôtel te 's-Hertogenbosch (later residentie van de Commissaris der koningin, thans Noordbrabants museum) moest worden aangebracht, nam Bergen op Zoom hiertoe een initiatief. Heraldische wapens werden het voornaamste motief van de reeks, die de steden en distrikten van het departement Brabant moesten voorstellen. De wildemannen spelen in de compositie een belangrijke rol: zij hadden de omwenteling overleefd.⁹⁶

De burcht

Een geheel vergeten teken is de burcht, die op de tegenzegels prijkte. Nadat het tegenzegel, vermoedelijk einde zestiende eeuw, in onbruik was geraakt, werd de burcht in de symboliek van Bergen op Zoom niet meer aangetroffen. Anders dan te Breda, waar de burcht op het grootzegel zelf was afgebeeld, maar grotendeels schuilging achter het heerlijke, later stedelijke, wapenschild.⁹⁷ Smit noemde het teken een bewijs "der vernieuwing van het administratieve recht", verbonden met het "officie" van Antwerpen, als teken van zelfbeschikking.⁹⁸ De gedachte aan een band met Antwerpen lijkt aantrekkelijk want de schepenen van Bergen op Zoom beschouwden de schepenbank van Antwerpen tot in de vijftiende eeuw als hun hoofd.⁹⁹

Neemt men de ruimte verspreiding van deze wapenfiguur tot in de uithoeken van Europa in aanmerking, dan lijkt enige nuancering toch gepast. Vrij demonstratief wordt de burcht gevoerd door plaatsen, die niet tot een stadsvorm in de zin van het oude bestel gekomen zijn en nooit ommuurd waren, zoals Eersel, Sint Oedenrode, Oisterwijk en Tilburg in de voormalige Meierij van 's-Hertogenbosch.¹⁰⁰ Het valt op, dat de burcht van Bergen op Zoom op de eerste typen van het grootzegel omringd is door een geheel gesloten muur. Pas het laatste type (type IV, afb. 4) vertoont een drietal vensters, maar ook nu geen poortopening. Heraldische puristen zullen dit een *kasteel* noemen, al ontbreekt hier de gebruikelijke poort. Een argument tegen de uitleg van de burcht als symbool van zelfbestuur is zeker, dat het teken als zodanig nooit in het Berge *wapen* werd opgenomen. Een kasteel was het gebouw zeker niet.¹⁰¹

Stadskleuren

Een struikelblok voor volbloed heraldici vormen stadskleuren, die afwijken van de wapenkleuren van een te behandelen plaats.

Bergen op Zoom vormt daar een voorbeeld van. In de middeleeuwen lijkt het erop, dat het stadsbestuur aarzelt in de keuze tussen rood en wit en zwart en wit. Zo werden de piekeniers, die in dienst van de hertog gezonden werden -in 1472/1473- gekleed in rood en wit, met (Bourgondische?) blauwe kruizen. Ook de negen personen, die namens de stad de hertogelijke troepen voor Neuss versterkten, waren in die kleuren gekleed (1474/1475), evenals de zes piekeniers, die daarbij waren; de wagenvoerders, die hen vervoerden, droegen echter zwart en wit. Bij uitzondering waren de voerlui die in 1475/1476 naar Lotharingen gestuurd werden, in wit en blauw gekleed. Tien jaar later waren de gezellen, die tegen de opstandige Vlamingen werden ingezet, in zwart-witte kleding gehuld.¹⁰² De kleding van de "stadszotten" in zwarte en witte blokken (geschakeerd) kan men voor een algemeen gebruik houden. De gezellen van de rederijkerskamer De Vreugdebloem, die in 1561 Antwerpen bezochten, droegen een gevarieerde kleding. Honpluimen, kousen en schoenen waren echter wit en zwart.¹⁰³

Wanneer kozijsen, deuren en vensters van het Stadsweeshuis in 1597/1598 zwart en wit geschilderd moeten worden, kan men nog aan de betekenis hiervan twifelen, maar twee jaar later krijgen wezen in dat huis het voorschrift, op hun rechtermouw een teken (borgogtgen) te dragen, geschakeerd van wit en zwart, "zijnde de coleuren der Stadt van Bergen". De zieken in het stedelijk Gasthuis moesten in 1605 "bragoenen oft oppermouwen" dragen, met wit ende swart laken geschakiert".¹⁰⁴ De poorten van het stadhuis worden in 1631 wit en zwart geschilderd.¹⁰⁵

De Gertrudiskerk, een stadsgebouw bij uitstek, had in 1760 aan de buitenzijde wit en zwart geverfde deuren, vensters en kozijsen.¹⁰⁶ De Bonte Brug over de haven was in zwarte en witte blokken geschilderd. In 1805 werd deze bij uitzondering geel gemaakt; de overige stadsgebouwen (bleven) echter zwart en wit. De Franse periode bracht een einde aan dit stedelijk gebruik. Men wisselde het verfwerk van de stadsgebouwen in kleur. Vermoedelijk nam men hierbij in aanmerking, wat gemakkelijk verkrijgbaar en voordelig in prijs was.¹⁰⁷

J.B. Faure geeft in zijn *Histoire Abrégée*, posthuum uitgegeven in 1761, een veronderstelling voor de oorsprong van de kleuren. Hij voert ze terug op die van de livreen uit de tijd, dat de markiezen uit het huis van La Tour d'Auvergne hier regeerden (1698-1728). Deze voerden de kleuren zwart en wit, beweert hij en verwijst naar de Wilehlmieten van Huijbergen, die deze kleuren droegen volgens het "labarum" (vaandel) van de ordestichter, St. Willem van Auvergne.¹⁰⁸ In werkelijkheid waren de kleuren wit

en zwart in het markgraaflijk huis veel ouder. In 1439/1440 liet Jan II van Glymes voor zijn personeel witte livreeën met zwarte mouwen vervaardigen. De grote zaal in het Hof werd in 1445/1446 wit en zwart geschilderd. In 1504/1505 is zwart en wit laken aangekocht voor de livree-kleding van de schout, de rentmeester en de waagmeesters.¹⁰⁹

Pas in de achttiende eeuw (1738-1777) worden de kleuren vermeld voor het buitenverfwerk van de boerderijen, huizen, molens, schuren en zelfs schaapskooien. Het houtwerk wordt zwart en wit geverfd; deuren en luiken meestal in zandlopersvorm. Als verklaring komt nu en dan voor, dat de kleuren de "van ouds bekende kleuren van desen Doorl. huijse van Bergen" zijn.¹¹⁰ Het ligt voor de hand, dat de kleuren wit en zwart (of omgekeerd) voor stad en heer dezelfde bron hebben. Hierbij hoeft niet aan een wapen te worden gedacht, want geen van de heren of markiezen voerde uitsluitend die kleuren. Een mogelijke verklaring is te vinden in de helmtekens van de geslachten Boutersem en Glymes: een zwarte muilezelskop met zilveren oren, later zelfs van tegenhermelijn (zwart met zilveren hermelijnstaartjes).¹¹¹

Door de Franse revolutie verdwijnen veel symbolen, ook de stadskleuren. Wanneer het stadswapen weer in ere is hersteld komen deze in vergetelheid. In de negentiende eeuw gaat de voorkeur uit naar rood en wit, soms ook naar rood en groen als stadskleuren.¹¹² De instelling van een gemeentevlag maakte in 1978 een eind aan alle twijfels in dit opzicht.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

ARAB Algemeen Rijksarchief Brussel

ARR - Archieven Raad en Rekenkamer van de markiezen

GABoZ- Gemeente-archief Bergen op Zoom

SA - Stadsarchief (Bergen op Zoom) tot 1810

1. W.A. van Ham, 'Een gewest in opkomst: Bergen op Zoom en omgeving tot 1250', *Noordbrabants Historisch Jaarboek* 2 (1985) 129-179; W.A. van Ham 'Bergen op Zoom van vrije plaats tot marktstad', te verschijnen in 1988.
2. C.J.F. Slootmans, *De Paas- en Koudemarkten te Bergen op Zoom 1365-1565* (3 dln. Tilburg 1985) passim.
3. W.A. van Ham, *Het Doorluchtig Huis van Bergen op Zoom* (Zaltbommel 1977) 11-29.
4. W.A. van Ham, *Merck toch hoe sterck, bijdragen tot de*

geschiedenis van de vestingwerken van Bergen op Zoom (Bergen op Zoom 1982) passim.

5. J.P.W.A. Smit, *De Brabantsche beelden en teekens van recht* ('s-Gravenhage 1957) passim.
6. E. Kittel, *Siegel* (Brunswijk 1970) 116-118, 294.
7. T. Diederich, *Rheinische Städtesiegel* (Neuss 1984) 58-61; B. Bedos, *Corpus des sceaux français du moyen âge I. Les sceaux des villes* préf. J. Favier (Parijs 1980) 18-19.
8. Archief Sint Bernhardusabdij Bornem, charter van 1276, mei 12; Archief van het St. Elisabethhospitaal te Antwerpen, charter van 1276, 3 september.
9. L.J.M. Philippen, *Het oudste stadszegel en de oudste schepenbrieven van Bergen op Zoom* (Brecht 1933); *Corpus Siggillorum Neerlandicorum*. De Nederlandsche zegels tot 1300 ('s-Gravenhage 1937-1940) nrs. 573-574.
10. GABoZ, ARR, inv. nr. 1502, D nr. 316; een fragment (onherkenbaar) inv. nr. 376, D nr. 1317. Een afdruk uit 1355 in Stadsarchief, 's-Hertogenbosch, inv.nr. 30-31; eveneens in Stadsarchief Zoutleeuw, inv. nr. 42, afg. ARAB 24.729, 729 bis.
11. Afdrukken zijn bekend uit 1372 in Stadsarchief 's-Hertogenbosch en Algemeen Rijksarchief Brussel afgietsel nr. 27.791, in Stadsarchief Leuven, inv. nr. 1317.
12. GABoZ, ARR inv. nr. 318, D 318 (16 februari 1456); inv. nr. 774.3, D 319 (30 december 1533); inv. nr. 351, D nr. 320 (13 mei 1555); inv. nr. 774.4, D 321 (20 december 1562).
13. GABoZ, ARR inv. nr. 346, D 322 (14 februari 1365).
14. Oudste afdruk in het stadsarchief van Leuven, inv. nr. 1349 (12 mei 1422), afg. ARAB inv. nr. 27.745; laatst bekende GABoZ, ARR inv. nr. 2656, (2 december 1948).
15. GABoZ, SA inv. nr. 291, Stadsrekening 1630/1631, ongefolieerd, hoofdstuk diverse zaken, inv. nr. R 195 1 (20 januari 1656). Stadsarchief Breda, inv.nr. 102 (30 augustus 1639).
16. GABoZ, SA inv.nr. 320, bijlagen van de Stadsrekening 1669/-1670, afdruk 1658; laatstbekende afdruk GABoZ, ARR inv. nr. 519, D nr. 341 (30 juli 1720).
17. GABoZ, SA inv. nr. 67, resolutie magistraat van 2 december 1718; inv. nr. bijlagen stadsrekening van 1731/1732 afdruk uit 1728.
18. Dit zegel genoemd in een resolutie van 2 juni 1787 GABoZ, SA inv. nr. 115, 65.
19. GABoZ, SA inv. nr. 387. Bijlagen stadsrekening 1756/1757 afdruk 1750.
20. Dit zegel genoemd in resoluties van 8 november 1805 en 13

- februari 1806, GABoZ, SA inv. nr. 137, 342 en 138, 57.
21. GABoZ, SA inv. nr. 967.1, gerestitueerde bedelbrieven van 31 juli 1738; 24 juli 1772; 31 augustus 1774; Stadsarchief Breda inv. nr. 99, onged. (ca. 1609).
 22. M.A. Beelaerts van Blokland, 'Gemeentelijke heraldiek' in : *De Hoge Raad van Adel, geschiedenis en werkzaamheden* ('s-Gravenhage 1966) 138-140.
 23. Wapendiploma van 16 juli 1917 in gemeente-archief Bergen op Zoom; W.A. van Ham, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant* (Zutphen 1986) 139.
 24. M. Pastoureau, *Traité d'héraldique* (Parijs 1979) 52-55; Kittel, *Siegel*, 307-325; Diederich, *Städtesiegel*, 116-118.
 25. Van Ham, *Wapens en vlaggen*, 74-77.
 26. W.A. van Ham, 'De wapens van de steden in het voormalig hertogdom Brabant', *De Brabantse Leeuw* 25 (1976) 174, 192.
 27. J.P.W.A. Smit, 'Het Wapen van Breda', *De Oranjeboom* II (1949) 27-31.
 28. Pastoureau, *Traité*, III, nrs. 47 en 48; D.L. Galbreath en L. Jéquier, *Lehrbuch der Heraldik* (München 1978) 92 nr.7.
 29. Van Ham, 'De Wapens', 168, 192.
 30. GABoZ, S.A. inv. nr. 31, 1, resolutie van 20 juli 1476.
 31. W.A. van Ham, 'Om de eer van de stad: imagovorming te Bergen op Zoom tot 1795', *Bijdragen tot de geschiedenis (UFSIA Antwerpen 1985)* 129.
 32. GABoZ, SA inv. nr. 250.1 Stadsrekening 1487/1488, 69.
 33. GABoZ, SA inv. nr. 261 Stadsrekening 1509/1510, 112v.
 34. GABoZ, SA inv. nr. 33, 565-567, 569.
 35. GABoZ, SA inv. nr. 156, 87.
 36. Afbeeldingen hiervan in: C.P. Serrure, 'Kamers van Rhetorika III. De Vreugdebloem te Bergen op Zoom', *Vaderlandsch Museum voor Nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis*, II (Gent 1858) 291-293 (kleurendruk) en K. Slootmans, 'De Bergse rederijderskamer en het Volksfeest', *De Ghulden Roos* 34 (1974) t.o. blz. 64 (zwart-wit-foto).
Het blazoën bevindt zich thans in het museum van de Bijloke te Gent. Vriendelijke mededeling van de conservator van dit museum, 13 december 1972, met vermelding van de schildkleuren.
 37. Slootmans, 'De Bergse rederijderskamer', afb. 2 t.o. blz. 65, tekst op 83. Een misleidende kopie vormt de tekening in E. v. Even, *Het Landjuweel van 1561* (Leuven 1861) pl.XIV.
 38. Gravure in *De Schadt-kiste der Philosophen ende Poeten* (Mechelen, 1621) 223-232. Natekening in *De Dietsche Warande*, Nieuwe Reeks, V (Amsterdam 1886) t.o. blz. 70.

39. Archief van de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage, brief van 28 juli 1868 van de burgemeester van Bergen op Zoom; Rijksarchief 's-Hertogenbosch, collectie Cuypers van Velthoven, inv. nr. 3641. Een afdruk van dit zegel in Noordbrabants Museum, N.B. 2,3.
40. GABoZ, SA inv. nr. 1247.
41. M.W. Snoek, 'Penningen en munten van de stad en de markiezen van Bergen op Zoom', *Taxandria* XXXI (1924) 280.
42. G. van Loon, *Nederlandsche Historipenningen I* ('s-Gravenhage 1723) 395; Snoek, 'Penningen', 108.
43. GABoZ, SA 285 stadsrekening 1596/1597, ongefol. hoofdstuk Diversche Zaken.
44. GABoZ, SA 293, stadsrekening 1632/1633. 147v.
45. GABoZ, SA 497.4 bijlagen stadsrekening 1618/1619.
46. Van Loon, *Historipenningen II*, 151; Snoek 'Penningen', 115-121).
47. W.A. van Ham, 'En genealogie van de heren en markiezen van Bergen op Zoom hersteld', *De Nederlandsche Leeuw* XLIV (1977) 164-169.
48. W.A. van Ham, 'De symbolen van stad en land van Breda', *De Oranjeboom* XXI (1968) afb. 26 en 38; Van Ham *Wapens en vlaggen*, 102-103, afb. 52 en 53.
49. Wapendiploma in gemeente-archief Bergen Op Zoom; van Ham, *Wapens en Vlaggen*, 139.
50. H.C. 't Jong, 'Het wapen van Bergen op Zoom', *Gens Nostra* 39 (1984) 135.
51. W.A. van Ham, 'Het Wapen van Bergen op Zoom 2', *Gens Nostra* 39 (1984) 352-356.
52. W.J. d'Ablaing van Giessenburg, *Nederlandsch gemeentewapens(...)* (Utrecht z.j.) pl. 1, nr. 11.
53. Van Ham, 'Het Wapen', 356.
54. GABoZ, SA inv. nr. 248, stadsrekening 1480/1481, 35.
55. GABoZ, SA inv. nr. 286, Stadsrekening 1600/1601, 167.
56. Snoek, 'Penningen', 33-34, noemt deze plakette een penning; afgebeeld in *De Nederlandsche Leeuw* LXXXV (1968) tegenover kol. 183-184.
57. GABoZ, archief sinds 1815, minuut van uitgaande brief van 10 maart 1857, nr. 206.
58. H.C. Steenbergen, *Vlaggen van alle natiën. Pavillons de toutes les nations. Flags of all nations* (Amsterdam ca.1870) pl. 6, nr. 178.
59. M. Agterberg, *De Bodebus in het Zuiden. Inventarisatie van gemeenten (...)* in Zeeland, Noord-Brabant, (...) (Schipluiden, 1981) 28.

60. K.I. Sierksma, *Nederlands vlaggenboek* (Utrecht 1962) 46-47; Van Ham, *Wapens en vlaggen*, 125, 190.
61. *Corpus*, 769-772; P.C. Boeren, 'De eerste dynastie van Breda', *De Oranjeboom* XVII (1964) 19-20.
62. P. Adam-Even, 'Un armorial français du milieu du XIIIe siècle. Le rôle des armes de Bigot', *Archives héraldiques suisses*, 63 (1949) 69, nr. 47; R. Nussard, *Le rôle d'armes Bigot* (Parijs 1985) 163, pl. XIV.
63. *Corpus*, nrs. 1241-1245.
64. Th.E. van Goor, *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda* ('s-Gravenhage 1744) 59.
65. P.A.J. van den Brandeler, 'Zegels van de Leenmannen der Heeren en Schepenen van Breda' ('s-Gravenhage 1887). Overdruk uit: *De Nederlandsche Heraut* LXXXV, kol. 178-189.
66. Fl. Prims, *Geschiedenis van Antwerpen* II, 4 (Brussel 1931) zegels nrs. 35,41,119.
67. *Corpus*, nr. 1368 (18 juli 1286).
68. Gemeente-archief Breda, Collectie Havermans, nr. 21 omslag 1; J. van Vliet, *Bredaesche Almanac en Chronijck* (z.p.l. 1664) 14-15; Van Goor, *Beschrijving*, 9-13.
69. Van Goor, *Beschrijving*, 59.
70. J. Dhondt, *Proloog van de Brabantse geschiedenis* (Bergen op Zoom 1952) 9-11; Th. van Rheineck Leyssius, 'De oudste heeren van Strijen', *De Nederlandsche Leeuw*, XLIX (1931) 322-332; Th. van Rheineck Leyssius, 'De afstamming der heeren van Strijen en Breda uit het Brabantsch-Henegouw-sche Huis', *De Nederlandsche Leeuw* L (1932), 67-75, 104-107 en LI (1933) 24-26; P.C. Boeren, *De heren van Breda en Schoten* (Leiden 1965) 52, 11.
71. Smit, *Beelden*, 197-201.
72. Smit, *Beelden*, 200.
73. P.C. Boeren, 'Dynastie', 16-21. Blijkens voetnoot 38 van dat artikel gaat deze ervan uit, dat de legende van het graafschap Strijen reeds omstreeks 1200 bestond.
74. Boeren, *Heren*, 112.
75. W.A. van Ham, *Het Doorluchtig Huis van Bergen op Zoom* (Zaltbommel 1977) 68-72.
76. GABoZ, SA inv.nr. 991; *Taxandria*, VIII (1901) 261-262, afb. I, blz. 263; afdrucken in collectie Gemeentemuseum Het Markiezenhof.
77. Van Goor, *Beschrijving*, 59, 246.
78. *Herder Lexikon Symbole* (bew. M. Oesterreicher-Mollwo, Freiburg i.B., 1978) 25-26; H.W.M.J. Kits Nieuwenkamp, *Encyclopedie van de heraldiek* (Amsterdam 1961) 58, 83-84.

79. *Corpus* 715, 25 december 1291.
80. W.A. van Ham, *De symbolen van de gemeenten en heemraadschappen in Nassau-Brabant* (Zevenbergen 1980) 19-21; Van Ham, *Wapens en vlaggen*, 78.
81. F. Caland, 'De rederijkerskamer te Bergen op Zoom', *Diet-sche Warande* V (1886) 94.
82. C.J.F. Sloomans, *Jan metten lippen* (Rotterdam 1945) 432 nr. 2 (565).
83. *Tijdschrift voor Noord-Brabantsche Geschiedenis en Oudheid-kunde* 2 (1884/1885) 131, 135; De Staten-vertaling luidt niet 'vruchtbaar' maar 'bultig'.
84. Th. de Rouck, *De Nederlandtschen herault ofte Tractaet van Wapenen en politycken adel* (Amsterdam 1645) 215-219.
85. D.L. Galbreath en J. Jéquier, *Lehrbuch der Heraldik* (München 1978) 186-187; C.A. von Volborth (bew. O. Neubecker) *Heraldik aus aller Welt in Farben* (Kopenhagen/Berlijn 1972) 68, 76, 118, 121, 126, 178.
86. Galbreath en Jéquier, *Lehrbuch*, 186-187; Th. de Rouck, *Herault*, 217.
87. Beelaerts van Blokland, 'Gemeentelijke heraldiek', 139.
88. M. Pastoureau, *Figures et couleurs* (Parijs 1986) 159-173, 193-207.
89. R. Dennys, *The heraldic imagination* (Londen 1975) 186-192.
90. J.P.W.A. Smit, 'De helmtekens der hertogen van Brabant uit het Leuvense huis en in het bijzonder de gouden draak van hertog Jan I', *De Brabantsche Leeuw* 1 (1952) 122-127, 201-206, 2 (1953) 1-5; Smit, *Beelden*, 192, 196.
91. Smit, *Beelden*, 119-122, afb. 159; Dennys, *Imagination* 190, afb.
92. Smit, *Beelden*, 103, 120-122, afb. 66, 68.
93. Van Ham, *De symbolen*, 19-20; *Wapens en vlaggen*, 78-79.
94. H. van de Waal, *Drie eeuwen vaderlandsche Geschied-Uit-beelding* ('s-Gravenhage 1952) 86-87.
95. C.J.A.C. Peeters, 'Wildemannen in Den Bosch', *Bulletin K.N.O.B.* 15 (1962) 43.
96. W.A. van Ham, 'De herleving van Bataafs Brabant in zinne-beelden herdacht' *Varia Historica Brabantica* V (1976) 121-182, afb. 6.
97. Zie noot nr. 27.
98. Smit, *Beelden*, 210-222.
99. A. Bousse, 'De verhouding tussen Antwerpen en het platte-land', *Bijdragen tot de geschiedenis* 58 (UFSIA Antwerpen 1975) 143 nr. 15.
100. Van Ham, *Wapens en vlaggen*, 95-98.

101. C. Pama, *Rietstap's handboek der Wapenkunde* (Leiden 1961) 192-193, afb. 74 op blz. 194.
102. GABoZ, SA inv. nr. 244 stadsrekening 1472/1473, 20 e.v.: inv. nr. 245.2 1474/1475, 85v-86; inv. nr. 245.3 stadsrekening 1475/1476, 31, 134.
103. GABoZ, SA inv. nr. 261 stadsrekening 1509/1510, 105 e.v.; inv. nr. 264 stadsrekening 1518/1519, 83; Serrure, 'De Vreugdebloem', 291.
104. GABoZ, SA inv. nr. 802.1, rekening weeshuis 1597/1598, 72v.; SA inv. nr. 105, 114 en 156.
105. GABoZ, SA inv. nr. 502.0, bijlagen van de stadsrekening 1631/1632.
106. GABoZ, SA inv. nr. 848, bestek van 16 mei 1760.
107. GABoZ, SA inv. nr. 137, bestek van 21 juni 1805; inv. nr. 137, pag. 176, besluit van 21 juni 1805; inv. nr. 985, bestek van 20 augustus 1810; repertorium van akten nrs. 271, 234, 271, 1377, 1378.
108. J.B. Faure, *Histoire abrégée de la ville de Berg-op-Zoom* (Den Haag 1761) 185-186.
109. GABoZ, ARR 645.3, rentmr. rek. 1437/1438, 22v; inv. nr. 646.1 rentmr. rek. 1439/1440, ongef.; inv. nr. 646.5 rentmr. rek. 1445/1446, 72v.
110. GABoZ, ARR inv. nr. 45,260, res. raad en rekenkamer 15 januari 1776; inv. nrs. 914-916, 1763-1766, 2085-2086, bestekken 1738-1777.
111. Van Ham, *Het Doorluchtige Huis*, 70-72.

FAMILIE CRUSIO TE BERGEN OP ZOOM

F.C.J. Wierckx

Gounodstraat 12, 4614 BP Bergen op Zoom

In de volkstelling van 1947 ziet men dat de familienaam Crusio slechts in één gemeente in onze provincie veel voorkomt, nl. in Bergen op Zoom. Van de 54 personen, die toen deze naam droegen woonden er 42 te Bergen op Zoom, d.w.z. 78%. De naam kwam verder alleen voor in West-Brabant, nl. in de gemeenten Roosendaal en Nispen (6), Halsteren (2), Steenberghe (2), Breda (1) en Nieuw-Vossemeer (1).

De betekenis van de naam kan niet achterhaald worden, alhoewel de bewering dat de familie van Italiaanse komaf zou zijn zeker niet op waarheid berust. Zeker is wel, dat de huidige naam is ontstaan door verbastering van het Franse Cruseau, dat via Crusó en Cruysió verwordt tot Crusio. De familie is oorspronkelijk afkomstig uit Wallonië, om precies te zijn uit de omgeving van de stad Ath, gelegen in de Belgische provincie Henegouwen.

In Bergen op Zoom behoorde de familie al snel tot de hoveniers. Dit blijkt uit de namen van de families, die meerdere malen introuwen: Franken (8x), Nuijten (4x), Dietvorst (3x), Bruijs (2x), Hagenaars (2x), Hopmans (2x) en Musters (2x).

De stamboom te Bergen op Zoom begint met:

I. **Philippus Crusio**, die zich kort voor 1700 te Bergen op Zoom vestigde en op 22 november 1749 aldaar overleed. Hij ging daar op 11 november 1699 in ondertrouw met Cornelia Jans Gijssers, weduwe van Pieter Verijn. Het rooms-katholieke huwelijk werd op 18 april 1700 te Bergen op Zoom voltrokken. Bij deze gelegenheid wordt vermeld dat hij geboren is in het land van Ath. Na Cornelia's dood hertrouwde hij te Bergen op Zoom op 10 oktober 1714 met Petronella Peeterse van Tichelen, geboren te Moerstraten (Wouw) op 28 december 1679 als dochter van Pieter Huibrechts van Tichelen en Catharina Adriaen Hendricx¹, en overleden te Bergen op Zoom op 22 maart 1722. Hij huwde tenslotte voor de derde maal te Bergen op Zoom op 6 september 1722 met Gertrudis Huibrechts.

Op 21 november 1704 kocht hij van Hermannus Egbertsen Beeckmans *een huysinghe ende erve genaemt Capelmolen, gelegen inde Keyserstraet oft Lijnbaen*, de huidige Lindenbaan, bij de

oprit van het Belvédèrebolwerk, voor 325 gulden². Blijkens het hypotheekregister werd dit pand twee maal belast met 100 gulden hypotheek, nl. op 31 oktober 1719 en op 10 juni 1724. Na Philips' overlijden werd dit pand door zijn kinderen publiekelijk verkocht. Dit gebeurde op 22 februari en 1 maart 1751 bij notaris Stouters te Bergen op Zoom³. Uiteindelijk werd Levijn Vervugge voor 400 gulden de nieuwe eigenaar. De overdracht vond plaats op 2 april 1752, waarbij als erven worden genoemd Jan, Philip, Janna en Joseph Crusio. Janna Crusio was gehuwd met Jan de Hoey, die voogd is over Joseph Crusio⁴.

In 1704 was Philippus Crusio *lantman*. In 1744 is hij met boeren opgehouden. Dit blijkt uit het feit dat hij op 30 augustus 1744 bij notaris Baks een aantal goederen, waaronder 4 koeien, 1 kalf, 1 *levendig varken* en een hoeveelheid landbouwgereedschap verkocht aan zijn zoon Philip Crusio de jonge voor het totaal bedrag van 303 gulden⁵.

Philip liet tweemaal een testament passeren, het eerste op 12 juni 1729 voor notaris Bolcoel⁶. Het is een testament op de langstlevende, dat verder weinig bepalingen bevat. Dit zal wel de reden zijn geweest om op 9 mei 1737 voor notaris Baks een nieuw, uitgebreider testament te maken⁷.

Zijn kinderen, te Bergen op Zoom gedoopt, waren:

1. Philippus Crusio, gedoopt op 6 augustus 1701 en aldaar overleden op 14 augustus 1702.
2. Philip Crusio, overleden te Bergen op Zoom op 23 juli 1703.
3. Joanna Crusio, gedoopt op 14 augustus 1704, volgt onder II-a.
4. Josephus Crusio, gedoopt op 15 augustus 1706.
5. Joannes Philippus Crusio, gedoopt op 2 juli 1715, volgt onder II-b.
6. Petrus Crusio, gedoopt op 3 februari 1717 en aldaar overleden op 28 februari 1717.
7. Philippus Crusio, gedoopt op 23 januari 1720, volgt onder II-c.
8. Hubertus Crusio, gedoopt op 28 januari 1726 en aldaar overleden op 30 april 1726.
9. Maria Crusio, gedoopt op 2 juli 1727 en aldaar overleden op 4 oktober 1733.
10. Josephus Crusio, gedoopt op 10 juli 1728.
11. Joannes Crusio, gedoopt op 17 augustus 1729 en aldaar overleden op 5 oktober 1729.
12. Adrianus Crusio, gedoopt op 12 oktober 1730 en aldaar overleden op 15 november 1730.
13. Eva Crusio, gedoopt op 1 november 1731 en aldaar op 24 december 1731 overleden.

14. Marinus Crusio, gedoopt op 24 juni 1733 en vóór 1751 overleden.
15. Johanna Crusio, gedoopt op 8 november 1735 en aldaar op 23 december 1735 overleden.
16. Johannes Crusio, gedoopt op 24 maart 1737 en aldaar op 20 april 1737 overleden.

Mogelijk hoort hier nog bij Cornelis Cruysio, die als kind op 23 oktober 1723 te Bergen op Zoom overleed.

In 1751 is er sprake van Joseph Crusio, waarover Jan de Hoey voogd is. Het is niet uit te maken of men hier te maken heeft met kind nr. 4 of nr. 10. Zeker is wel dat kind nr. 4 na 1727 overleden is, omdat hij toen peter werd van zijn halfzusje Maria⁸.

II-a. Johanna Crusio (dr.v.I), gedoopt te Bergen op Zoom op 14 augustus 1704 en aldaar overleden tussen 7 mei en 21 juli 1756. Zij huwde te Bergen op Zoom op 11 maart 1729 met Johannes de Hoey, gedoopt te Bergen op Zoom op 23 december 1705 als zoon van Jacobus de Hoey en Clasina de Haen en aldaar overleden op 8 maart 1760.

Zij liet op 7 mei 1756 bij notaris Stouters een testament maken. Hierin regelde zij de verzorging van haar echtgenoot die krankzinnig was. Zij overleed kort daarna, want op 21 juli daaropvolgend maakt dezelfde notaris een inventaris op van haar nagelaten goederen. Hieruit blijkt dat zij een winkel dreef in o.a. thee, tabak en drank. Opvallend is het hoge aantal tinnen voorwerpen, zoals 50 schotels, en de tamelijk grote hoeveelheid geld, nl. 370 gulden, dat aanwezig was.

Johanna Crusio had één dochter, Jacoba, die gehuwd was met Godefridus van Agthoven. Hij was broodmaker en poorter der Stad⁹.

II-b. Johannes Philippus Crusio (z.v.I), gedoopt te Bergen op Zoom op 2 juli 1715 en aldaar overleden *aan verval van krachten* op 22 november 1805. Hij huwde te Bergen op Zoom op 2 mei 1742 met Cornelia Stadhouders, gedoopt te Bergen op Zoom op 18 januari 1719 als dochter van Johannes Stadhouders en Maria Roele.

Op 25 juli 1749 kocht hij van de weduwe van Adriaen Oomen voor 650 gulden het pand De Kleijne Hoefijzers, gelegen in de Moeregrebstraat. Bijna vijftig jaar later, nl. op 16 januari 1799, verkocht hij dit pand aan Jacob Mirou^{10,11}.

In zijn leven was hij actief lid van het Schuttersgilde van Sint Sebastiaan, waarvan hij in 1755 koning was. Hij schonk het

gilde een koperen koningsplaat, die thans in het gemeentemuseum hangt¹² (collectie Disco).

Op 26 maart 1784 lieten Jan en Cornelia bij notaris Stouters hun testament maken. In dit testament wordt het kindsdeel vastgesteld op 50 gulden. Als erfgenamen worden genoemd: Frans, Maria, Jan Crusio en de kinderen van hun reeds overleden dochter Pieternel Crusio¹³.

Hun kinderen, te Bergen op Zoom gedoopt, waren:

1. Maria Crusio, gedoopt op 9 februari 1743 en aldaar overleden op 14 december 1808. Zij huwde te Bergen op Zoom op 16 juni 1765 met Gummarus van Bergen, gedoopt te Bergen op Zoom op 25 januari 1745 als zoon van Antonius van Bergen en Petronella Striek, en aldaar overleden op 28 maart 1806.
2. Petronella Crusio, gedoopt op 1 augustus 1745 en aldaar overleden op 29 januari 1783. Zij huwde te Bergen op Zoom op 11 mei 1766 met Johannes van Tongeren, te Bergen op Zoom gedoopt op 28 maart 1743 als zoon van Arnoldus van Tongeren en Johanna Bosmans, en aldaar overleden op 12 juni 1801.
3. Philippus Crusio, gedoopt op 15 oktober 1748, jong overleden.
4. Johanna Crusio, gedoopt op 14 januari 1750 en aldaar op 23 juni 1752 overleden.
5. Franciscus Crusio, gedoopt op 22 augustus 1752, volgt onder III-a.
6. Philippus Crusio, gedoopt op 18 januari 1755 en aldaar overleden op 6 april 1755.
7. Johannes Josephus Crusio, gedoopt op 13 mei 1757, volgt onder III-b.

III-a. Franciscus Crusio (z.v.II-b), gedoopt te Bergen op Zoom op 22 augustus 1752 en overleden aldaar op 2 januari 1806. Hij huwde te Bergen op Zoom op 29 april 1775 met Maria Dietvorst, gedoopt te Bergen op Zoom op 20 februari 1752 als dochter van Johannes Dietvorst en Cornelia de Bie. In 1799 woonde hij in wijk C op nr. 95. Maria Dietvorst bewoonde in 1812 wijk I nr. 71.

Kinderen, gedoopt te Bergen op Zoom:

1. Johannes Crusio, gedoopt op 23 november 1777 en aldaar ongehuwd overleden op 13 november 1847. Hij was voerman van beroep. Hij woonde in bij het echtpaar Clarijs-Crusio.
2. Cornelia Crusio, gedoopt op 18 augustus 1779 en aldaar overleden op 5 juli 1836. Zij huwde te Bergen op Zoom op 16 september 1813 met Joseph Anton van den Berghe, gedoopt te Antwerpen circa 1773 als zoon van Karel van den Berghe en

Anna Francisca le Brun, en overleden te Bergen op Zoom op 24 februari 1826. Zijn beroep was schilder. Het echtpaar woonde in de Rijkebuurtstraat, in wijk C op nr. 30.

3. Maria Crusio, gedoopt op 14 mei 1781 en aldaar overleden op 14 december 1856. Ze huwde te Bergen op Zoom op 14 september 1821 met Petrus Clarijs, te Bergen op Zoom gedoopt op 25 november 1795 als zoon van Lambertus Clarijs en Helena Jorgen, en aldaar overleden op 15 augustus 1853. Hij was wagenmaker van beroep. Ze woonden in de Molenstraat, wijk I op nr. 83.
4. Philippus Crusio, gedoopt op 20 maart 1784, waarschijnlijk jong gestorven.
5. Franciscus Crusio, gedoopt op 9 juli 1785, volgt onder IV-a.
6. Gummarus Crusio, gedoopt op 24 maart 1787 en aldaar overleden op 5 maart 1858. Zijn beroep was arbeider, hij was ongehuwd en woonde in bij het echtpaar Clarijs-Crusio.
7. Petrus Crusio, gedoopt op 10 mei 1789, waarschijnlijk jong overleden.
8. Petronella Crusio, gedoopt op 15 april 1791, waarschijnlijk jong overleden.

IV-a. **Franciscus Crusio** (z.v.III-a), gedoopt te Bergen op Zoom op 9 juli 1785 en aldaar overleden op 27 maart 1829. Hij huwde te Bergen op Zoom op 3 maart 1814 met Anna Cornelia Franken, gedoopt te Bergen op Zoom op 28 februari 1786 als dochter van Andries Franken en Maria Hopmans, en aldaar op 27 oktober 1857 overleden. Zijn beroep was hovenier, later arbeider. Hij woonde in de Molstraat wijk A op nr. 48, later in de Molenstraat, wijk I op nr. 61.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Maria Crusio, geboren op 13 december 1814.
2. Franciscus Crusio, geboren op 11 juni 1817 en overleden te Brussel op 3 september 1877.
3. Petronella Crusio, geboren op 5 september 1819. Zij huwde met Petrus de Bakker.
4. Henrica Crusio, geboren op 31 oktober 1821 en aldaar overleden op 10 april 1822.
5. Henrica Crusio, geboren op 5 juli 1823 en overleden te Antwerpen in 1894. Zij had een zoon Franciscus Crusio, geboren te Bergen op Zoom op 11 juli 1852.
6. Jacoba Crusio, geboren op 22 oktober 1825.

III-b. **Johannes Josephus Crusio** (z.v.II-b), gedoopt te Bergen op Zoom op 13 mei 1757 en aldaar overleden op 28 oktober 1794. Hij

huwde te Bergen op Zoom op 18 mei 1783 met Jacoba Mastboom, gedoopt te Bergen op Zoom op 19 november 1760 als dochter van Jacobus Mastboom en Anna Maria van Overzak. Zij hertrouwde te Bergen op Zoom op 23 mei 1795 met Franciscus van den Boom, gedoopt te Bergen op Zoom op 13 maart 1767 als zoon van Cornelis van den Boom en Maria Lammers, en overleden aldaar op 5 januari 1796. Jacoba overleefde haar beide echtgenoten ruimschoots, want zij overleed pas op 18 juli 1835 te Bergen op Zoom.

Op 24 januari 1794 regelden Jacoba en Maria Mastboom en hun respectievelijke echtgenoten Jan Crusio en Jan Withagen en hun stiefvader Jan Franken de nalatenschap van Anna Maria Overzak, weduwe van Jacobus Mastboom en echtgenote van Jan Franken. Door deze boedelscheiding verkregen de zusters een blok land en weide groot 4 gemet en 200 roeden, gelegen in de heerlijkheid Noordgeest. Francina Withagen en Cornelia Crusio delen de sieraden van hun grootmoeder, zoals bepaald in haar testament van 30 november 1788¹⁴.

In 1812 woonde Jacoba in wijk I op nr. 152 en dreef daar een winkel. Later gaat zij bij haar dochter inwonen, die een winkel had in de Fortuinstraat, wijk A nr. 23.

Kinderen, gedoopt te Bergen op Zoom:

1. Cornelia Crusio, gedoopt op 4 oktober 1784 en aldaar overleden op 21 mei 1836. Zij huwde te Bergen op Zoom op 18 mei 1813 met Johannes Held, geboren te Bergen op Zoom circa 1778 als zoon van Jacobus Held en Anna Hekelaer, en aldaar overleden op 30 juli 1825. Zijn beroep was pruikenmaker, haar beroep winkelierster. Ze woonden in de Fortuinstraat wijk A op nr. 23.
2. Anna Maria Crusio, gedoopt op 3 mei 1788 en overleden aldaar op 26 oktober 1788.
3. Anna Maria Crusio, gedoopt op 14 november 1790 en aldaar overleden op 16 september 1794.
4. Johanna Crusio, gedoopt op 31 december 1794, waarschijnlijk jong gestorven.

II-c. Philippus Crusio (z.v.I), gedoopt te Bergen op Zoom op 23 januari 1720 en aldaar overleden op 3 april 1795. Hij huwde te Bergen op Zoom op 29 april 1744 met Martina Luykx, gedoopt te Bergen op Zoom op 11 november 1723 als dochter van Cornelis Maartense Luykx en Digna Hermans, en aldaar overleden op 5 mei 1801.

Op 2 april 1751 kocht Philip van Catharina Alekaan, weduwe van Jacobus Wessels het pand De Koning van Engeland in de

Kortemeestraat¹⁵. In 1799 werd dit pand nog bewoond door zijn weduwe, wijk F nr. 4. Om verzekerd te zijn van een verzorgde oude dag schenken zij op 28 november 1794 dit pand aan hun dochter Lucia Crusio, onder de voorwaarden dat ze haar ouders tot hun dood zal verzorgen, vrije kost en inwoning zal geven en het onderhoud van het pand zal betalen¹⁶. Op dezelfde dag verklaarde haar echtgenoot zijn schoonvader Philip Crusio nog 900 gulden schuldig te zijn en beloofde hij dit bedrag binnen één jaar terug te betalen¹⁷.

Verder bezat Philip nog het pand Klein Everzwijn, gelegen in dezelfde straat. Hij kocht dit pand op 23 juni 1768 van Elisabeth Alewijn, weduwe van Anthony Smith, voor 425 gulden¹⁸. Na de dood van Philip en Martina kocht¹⁹ Jacobus Verdult, gehuwd met hun dochter Jacoba Crusio, dit pand van zijn mede-erfgenamen voor 560 gulden (4/5 deel) op 31 juli 1801. Deze Jacobus Verdult had al eerder geld geleend van zijn schoonvader om de hoeve Crooswijk in de buitenpoorteriej te kopen²⁰. Hij kocht deze hoeve op 25 oktober 1790 bij notaris Stouters. Op 1 en 3 november 1790 werd in drie aktes bij dezelfde notaris de lening van in totaal 6550 gulden tegen een rente van 3½% geregeld²¹.

Philip en Martina lieten bij notaris Stouters twee testamenten maken, nl. op 21 januari 1789 en op 19 juli 1794. De inhoud is nagenoeg identiek. De erfgenamen zijn hun kinderen Philip, Cornelis, Jacoba en Lucia en de kinderen van hun reeds gestorven dochter Pieterneel. Wanneer de eerste partner overlijdt, krijgen zij ieder 200 gulden uitgekeerd^{22,23}.

Kinderen, gedoopt te Bergen op Zoom:

1. Dymphna Crusio, gedoopt op 20 maart 1745, waarschijnlijk jong overleden.
2. Johannes Crusio, gedoopt op 14 februari 1750 en aldaar overleden op 4 april 1752.
3. Jacoba Crusio, gedoopt op 5 februari 1752 en aldaar overleden op 12 oktober 1827. Zij huwde te Bergen op Zoom op 4 oktober 1777 met Jacobus Verdult, gedoopt te Bergen op Zoom op 1 juni 1751 als zoon van Antonius Verdult en Johanna Tolenaers, en aldaar overleden op 2 maart 1814. Zijn beroep was hovenier en hij woonde in de Zuivelstraat, wijk H nr. 48.
4. Petronella Crusio, gedoopt op 1 april 1754 en overleden aldaar op 30 augustus 1786. Zij huwde te Bergen op Zoom op 31 januari 1778 met Michael Neelse.
5. Philippus Crusio, gedoopt op 8 januari 1756, volgt onder III-c.
6. Cornelius Crusio, gedoopt op 20 november 1757, volgt onder III-d.
7. Petrus Crusio, gedoopt op 22 januari 1760, waarschijnlijk jong

overleden.

8. Lucia Crusio, gedoopt op 14 december 1763 en aldaar overleden op 22 februari 1831. Zij huwde te Bergen op Zoom op 29 mei 1791 met Petrus Reijnierse, gedoopt te Bergen op Zoom op 28 december 1759 als zoon van Josephus Reinierse en Adriana Nauwelaers, en aldaar overleden op 17 december 1812. Zij hertrouwde te Bergen op Zoom op 19 oktober 1813 met Johannes Hopmans, gedoopt te Huijbergen op 16 september 1774 als zoon van Marijnis Hopmans en Johanna Bayers, en overleden te Bergen op Zoom op 4 september 1816²⁵. Zij hertrouwde nogmaals te Bergen op Zoom op 29 juli 1819 met Johannes Dietvorst, gedoopt te Bergen op Zoom op 2 november 1788 als zoon van Dionysius Dietvorst en Petronella de Grauw, en aldaar overleden op 22 december 1864. Hij hertrouwde met Maria Barbara Deschamps. Lucia bewoonde tot haar dood het pand dat haar ouders haar geschonken hadden.
9. Gummarus Crusio, gedoopt op 20 april 1766, waarschijnlijk jong gestorven.

III-c. Philippus Crusio (z.v.II-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 8 januari 1756 en overleden aldaar op 7 januari 1836. Hij huwde te Bergen op Zoom op 14 september 1784 met Johanna Maria Veraert, gedoopt te Bergen op Zoom op 21 februari 1767 als dochter van Antonius Veraert en Catharina Somers en overleden aldaar op 25 mei 1810. Hij was landbouwer en woonde in de Weverskat, wijk E nr. 151, later huisnummer 12.

Kinderen, gedoopt te Bergen op Zoom:

1. Philippus Crusio, gedoopt op 18 februari 1785, volgt onder IV-b.
2. Antonius Crusio, gedoopt op 12 april 1786, volgt onder IV-c.
3. Cornelia Crusio, gedoopt op 14 oktober 1788 en aldaar overleden op 22 april 1869. Zij huwde te Bergen op Zoom op 3 maart 1814 met Johannes Nelissen, gedoopt te Bergen op Zoom op 28 augustus 1790 als zoon van Johannes Nelissen en Cornelia Kuijk en aldaar overleden op 10 februari 1863. Zijn beroep was arbeider en hij woonde in de Weverskat, wijk E nr. 146.
4. Martina Crusio, gedoopt op 5 mei 1790, waarschijnlijk jong overleden.
5. Catharina Crusio, gedoopt op 10 november 1791 en aldaar overleden op 22 november 1792.
6. Lucia Crusio, gedoopt op 24 maart 1793, volgt onder IV-d.
7. Johannes Baptista Crusio, gedoopt op 24 december 1794 en aldaar ongehuwd overleden op 5 februari 1872. Hij was land-

bouwer.

8. Petrus Crusio, gedoopt op 26 januari 1798 en aldaar overleden op 26 augustus 1880. Hij huwde te Bergen op Zoom op 1 februari 1821 met Suzanna Hagenaars, gedoopt te Bergen op Zoom op 20 april 1798 als dochter van Petrus Hagenaars en Petronella Hopmans en aldaar overleden op 13 mei 1874. Dit huwelijk bleef kinderloos. Hij was hovenier en bewoonde het hoekpand Hofstraat-Schliersberg, wijk E nr. 55.
9. Catharina Lucia Crusio, gedoopt op 26 januari 1798 en aldaar overleden op 29 december 1847. Zij vormde met kind nr. 8 een tweeling. Zij huwde te Bergen op Zoom op 30 oktober 1826 met Franciscus Cornelis de Valk, gedoopt te Bergen op Zoom op 11 juni 1790 als zoon van Wilhelmus de Valk en Maria Theresia Verschave en aldaar overleden op 4 februari 1870. Hij was geweermaker, later winkelier en woonde in de Kortemeestraat, wijk F nr. 5 in het pand, waarin de firma De Valk thans nog gehuisvest is.
10. Petronella Cornelia Crusio, gedoopt op 14 maart 1800 en aldaar overleden op 17 maart 1800.
11. Cornelius Crusio, gedoopt op 16 februari 1801, volgt onder IV-e.
12. Adriana Crusio, gedoopt op 22 juli 1803 en aldaar overleden op 7 september 1889. Zij huwde te Bergen op Zoom op 11 april 1825 met Petrus Franken, gedoopt te Bergen op Zoom op 19 juni 1800 als zoon van Arnoldus Franken en Cornelia Bayers, en aldaar overleden op 22 mei 1848. Hij was hovenier en woonde aan de Noordzijde Haven, wijk D nr. 19.

IV-b. Philippus Crusio (z.v.III-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 18 februari 1785 en aldaar overleden op 13 januari 1821. Hij huwde op 8 januari 1812 te Bergen op Zoom met Anna Maria van Dijk, gedoopt te Bergen op Zoom op 28 augustus 1787 als dochter van Jacobus van Dijk en Anna Franken, en aldaar overleden op 11 april 1852. Anna Maria van Dijk hertrouwde te Bergen op Zoom op 28 mei 1824 met Jacobus Peeters. Hij was hovenier en woonde in de Wijngaardstraat, wijk E nr. 105.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Anna Maria Crusio, geboren op 25 januari 1813.
2. Jacobus Crusio, geboren op 2 juni 1815, aldaar ongehuwd overleden op 10 maart 1890. Hij werd niet aangegeven, zodat er alleen een geboortebewijs uit het doopboek gehaald kon worden.
3. Antonius Crusio, geboren op 24 maart 1817. In 1830 was hij veehoeder bij Jan Sandeling te Bergen op Zoom.

4. Helena Crusio, geboren op 27 mei 1819, zij huwde Petrus Bakx.
5. Philippus Crusio, geboren op 1 juli 1821, volgt onder V-a.

V-a. **Philippus Crusio** (z.v.IV-b), geboren te Bergen op Zoom op 1 juli 1821 en aldaar overleden op 30 september 1903. Hij huwde te Bergen op Zoom op 10 november 1842 met Maria Johanna Steenbak, geboren te Bergen op Zoom op 18 augustus 1820 als dochter van Johannes Steenbak en Johanna Daams, en aldaar overleden op 17 maart 1905. Zijn beroep was zoutziedersknecht, later winkelier. Hij woonde in de Dubbelstraat, wijk D nr. 103.

Kinderen geboren te Bergen op Zoom:

1. Johanna Maria Crusio, geboren op 9 maart 1844. Zij huwde Thomas Hagenaars.
2. Johannes Jacobus Crusio, geboren op 20 augustus 1846. Hij trouwde met Catharina Roosenboom.
3. Johanna Helena Crusio, geboren op 28 augustus 1848. Zij huwde Adrianus Antonius Nefs.
4. Petronella Crusio, geboren op 31 maart 1850 en aldaar overleden op 13 juni 1850.
5. Johannes Crusio, geboren op 17 december 1852 en aldaar ongehuwd overleden op 20 januari 1904.
6. Antonetta Crusio, geboren op 17 december 1852, tweeling met Johannes. Zij huwde Dionisius Bruijs.
7. Jacoba Crusio, geboren op 4 juli 1854. Zij huwde Henricus Schouw.

IV-c. **Antonius Crusio** (z.v.III-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 12 april 1786 en aldaar overleden op 4 augustus 1865. Hij huwde te Bergen op Zoom op 7 september 1815 met Cornelia Hopmans, gedoopt te Huijbergen op 10 maart 1779 als dochter van Marijn Hopmans en Anna Maria Baayen, en overleden te Bergen op Zoom op 11 januari 1855²⁶. Zijn beroep was hovenier. Hij bewoonde een pand in de Kremerstraat, wijk E nr. 238. In 1855 ging hij inwonen bij zijn zoon en ging het pand over aan zijn neef Philippus Crusio Cornelisz.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Johanna Lucia Crusio, geboren op 30 mei 1816 en aldaar overleden op 24 juni 1818.
2. Anna Maria Catharina Crusio, geboren op 6 oktober 1817. Zij huwde Cornelius de Groot en hertrouwde later met Adrianus Antonius Claessens. Beiden waren broodbakker.
3. Johannes Philippus Crusio, geboren op 23 augustus 1819, volgt onder V-b.

V-b. Johannes Philippus Crusio (z.v.IV-c), geboren te Bergen op Zoom op 23 augustus 1819 en aldaar overleden op 31 maart 1881. Hij huwde te Bergen op Zoom op 11 september 1845 met **Adriana Willigers**, geboren te Steenberg ca. 1813 als dochter van **Antonius Willigers** en **Petronella van der Riet**, en overleden te Bergen op Zoom op 3 juli 1856. Zij was weduwe van **Jacobus de Bie**. Hij hertrouwde te Bergen op Zoom op 31 december 1856 met **Lucia Somers**, geboren te Bergen op Zoom op 3 oktober 1833 als dochter van **Johannes Petrus Somers** en **Maria Catharina van Oosterhout**, en aldaar overleden op 3 december 1908. Oorspronkelijk was zijn beroep hovenier. Hij zette in 1845 de broodbakkerij voort van de eerste echtgenoot van zijn vrouw. Hij woonde in de Steenbergsestraat, wijk B nr. 100, later woonde hij in de Kloosterstraat, wijk L nr. 283.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. **Antonius Johannes Crusio**, geboren op 20 augustus 1846 en aldaar overleden op 23 oktober 1846.
2. **Antonius Johannes Crusio**, geboren op 2 november 1847 en aldaar overleden op 14 juni 1848.
3. **Levenloos kind**, geboren op 1 april 1850.
4. **Johannes Antonius Crusio**, geboren op 27 juli 1851 en aldaar overleden op 15 augustus 1852.
5. **Anna Philomena Crusio**, geboren op 10 augustus 1854 en aldaar ongehuwd overleden op 31 december 1879.
6. **Maria Cornelia Lucia Crusio**, geboren op 11 november 1857 en aldaar overleden op 27 april 1867.
7. **Johannes Antonius Crusio**, geboren op 25 januari 1861 en aldaar overleden op 13 maart 1861.
8. **Anna Cornelia Crusio**, geboren op 31 maart 1862. Zij huwde **Philippe Adrien Desiré Marie Maertens**.
9. **Philomenia Cornelia Crusio**, geboren op 10 februari 1865.
10. **Adrianus Antonius Crusio**, geboren op 21 januari 1867 en aldaar overleden op 18 oktober 1873.
11. **Franciscus Johannes Crusio**, geboren op 19 februari 1870. Hij was in de jaren dertig burgemeester van de gemeente Rucphen en overleed in 1943 te Breda.
12. **Antonius Cornelius Crusio**, geboren op 6 april 1875.

IV-d. Lucia Krusio (dr.v.III-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 24 maart 1793 en aldaar overleden op 1 maart 1860. Alhoewel zij ongehuwd was, had zij drie dochters, die de naam **Krusio** droegen. De vader(s) van haar kinderen is onbekend. Haar beroep was arbeidster. Ze woonde in de Weverskat, wijk E nr. 150.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Elisabeth Krusio, geboren in 1818, genoemd in de volkstelling van 1830.
2. Johanna Krusio, geboren op 24 september 1819. Zij huwde Hendrik Demmers.
3. Petronella Krusio, geboren op 2 augustus 1826. Ze huwde Leendert Musters.

IV-e. **Cornelis Crusio** (z.v.III-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 16 februari 1801 en aldaar overleden op 5 maart 1891. Hij huwde te Bergen op Zoom op 10 februari 1825 met Adriana Kats, gedoopt te Halsteren op 7 februari 1799 als dochter van Johannes van Kats en Elisabeth Moerbeek, en overleden te Bergen op Zoom op 11 juni 1891. Zijn beroep was landbouwer. Hij bewoonde het ouderlijk huis in de Weverkat nr. 12. Zijn broers Johannes Baptist en Petrus Crusio woonden bij hem in, evenals zijn kleinzoon Henricus van Broekhoven en zijn achterkleinzoon Philippus Crusio.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Philippus Crusio, geboren op 24 april 1825, volgt onder V-c.
2. Johannes Antonius Crusio, geboren op 24 april 1825. Hij vormde met zijn broer Philippus, die echter wel 20 uur ouder was een tweeling. Hij overleed te Bergen op Zoom op 13 oktober 1825.
3. Petrus Johannes Crusio, geboren op 25 februari 1827, volgt onder V-d.
4. Elisabeth Crusio, geboren op 23 september 1829 en aldaar overleden op 27 april 1871. Zij huwde Jacobus van Broekhoven.
5. Petronella Crusio, geboren op 16 januari 1832 en aldaar ongehuwd overleden op 26 april 1897.
6. Franciscus Johannes Crusio, geboren op 24 juni 1834 en aldaar ongehuwd overleden op 17 mei 1918.
7. Anna Maria Crusio, geboren op 2 april 1837 en aldaar op 13 januari 1913 ongehuwd overleden.
8. Maria Catharina Crusio, geboren op 22 april 1839 en aldaar ongehuwd overleden op 26 februari 1871.
9. Cornelia Adriana Crusio, geboren op 28 december 1841 en aldaar ongehuwd overleden op 22 februari 1871.
10. Joannes Crusio, geboren op 15 mei 1845 en aldaar overleden op 31 mei 1846.

De kinderen, die in 1871 zijn overleden, stierven aan de gevolgen van een cholera-epidemie. De overgebleven ongehuwde kinderen bewoonden na de dood van hun ouders het ouderlijk huis in de Weverskat.

V-c. Philippus Crusio (z.v.IV-e), geboren te Bergen op Zoom op 24 april 1825 en aldaar overleden op 14 september 1911. Hij huwde te Bergen op Zoom op 9 januari 1851 met Elisabeth Franken, geboren te Bergen op Zoom op 20 februari 1829 als dochter van Petrus Franken en Maria Elisabeth Bosmans, en aldaar overleden op 14 februari 1911. Zijn beroep was hovenier. Hij woonde achtereenvolgens in het Londonstraatje, de Kremerstraat, aan de Grote Markt, aan de Vischmarkt en uiteindelijk overleden zij in het St.-Catharinagesticht.

Kinderen, geboren te Bergen op Zoom:

1. Petrus Crusio, geboren op 9 december 1849 als Petrus Franken, maar gewettigd door het huwelijk van zijn ouders in 1851. Hij overleed te Bergen op Zoom op 23 december 1873. Tijdens zijn korte leven was hij hulponderwijzer te Ossendrecht.
2. Adriana Crusio, geboren op 19 januari 1852. Ze huwde met Gerardus Joannes Stubenrauch.
3. Cornelis Crusio, geboren op 8 november 1853. Hij huwde met Paulina Dietvorst.
4. Franciscus Crusio, geboren op 6 november 1855 en aldaar overleden op 3 januari 1856.
5. Joannes Crusio, geboren op 30 november 1856. Hij trouwde met Cornelia Withagen.
6. Franciscus Crusio, geboren op 14 augustus 1858 en aldaar overleden op 13 februari 1860.
7. Maria Crusio, geboren op 12 april 1860. Ze huwde met Joannes Franken.
8. Catharina Crusio, geboren op 23 januari 1862. Ze huwde met Willem Petrus Musters en hertrouwde later met Petrus Joannes Nuijten.
9. Cornelia Crusio, geboren op 10 september 1863. Ze huwde met Michael Franken.
10. Elisabeth Maria Crusio, geboren op 18 april 1865. Zij huwde met Petrus Joannes Franken. Tussen 1875 en 1880 woonde zij bij haar grootvader Petrus Franken, waarschijnlijk om hem gedurende zijn oude dag te verzorgen.
11. Johanna Crusio, geboren op 28 juni 1867. Zij huwde met Michael Franken.
12. Levenloos kind, geboren op 9 december 1869.
13. Yssabella Crusio, geboren op 4 mei 1871. Zij huwde met Dominicus Franken.
14. Antonius Crusio, geboren op 8 mei 1873 en aldaar overleden op 31 juli 1873.

V-d. **Petrus Joannes Crusio** (z.v.IV-e), geboren te Bergen op Zoom op 25 februari 1827 en aldaar overleden op 13 december 1910. Hij huwde te Bergen op Zoom op 2 mei 1861 met Maria Bruijs, geboren te Bergen op Zoom op 6 januari 1831 als dochter van Jacobus Bruijs en Petronella de Jong, en aldaar overleden op 17 april 1907. Zijn beroep was hovenier. Hij woonde achtereenvolgens in de Bosstraat, de Schoolstraat en de Koevoetstraat.

Kinderen te Bergen op Zoom geboren:

1. Petronella Maria Crusio, geboren op 26 juli 1861. Ze huwde met Joannes Baptist Nuijten.
2. Jacobus Crusio, geboren op 4 juli 1863. Hij huwde met Catharina Nuijten.
3. Franciscus Crusio, geboren op 15 december 1865 en aldaar overleden op 6 januari 1866.
4. Joanna Crusio, geboren op 14 augustus 1867.
5. Anna Crusio, geboren op 30 september 1870. Zij huwde met Michael Nuijten.
6. Dina Crusio, geboren op 8 augustus 1873 en aldaar overleden op 14 december 1873.

III-d. **Cornelius Crusio** (z.v.II-c), gedoopt te Bergen op Zoom op 20 november 1757 en aldaar overleden op 19 juli 1826. Hij huwde te Bergen op Zoom op 20 augustus 1785 met Petronella van Terheijden, gedoopt te Bergen op Zoom op 14 juni 1758 als dochter van Jacobus van Terheijden en Anna Stallaerts. Zij overleed na 1830.

Op 22 februari 1793 kocht hij het pand de Kleijne Veigenkorf in de Kremerstraat. Dit pand werd in 1804 ingevolge een procuratie van 5 december 1803 bij notaris Vergroessen te Bergen op Zoom openbaar verkocht. De koper was Karel Spek, die 650 gulden voor het pand betaalde^{27,28}. Later woonde Cornelis in het Hofstraatje, wijk E nr. 33. Zijn beroep was hovenier.

Kinderen gedoopt te Bergen op Zoom:

1. Philippus Crusio, gedoopt op 25 februari 1786, volgt onder IV-f.
2. Anna Crusio, gedoopt op 10 maart 1787 en aldaar ongehuwd overleden op 10 april 1810.
3. Jacobus Crusio, gedoopt op 11 augustus 1788 en aldaar op 27 oktober 1788 overleden.
4. Antonius Crusio, gedoopt op 16 juni 1790, aldaar ongehuwd overleden op 29 juli 1812. Zijn beroep was hovenier.
5. Jacobus Crusio, gedoopt op 17 februari 1792 en aldaar overleden op 8 augustus 1792.
6. Martinus Crusio, gedoopt op 17 februari 1792 en aldaar over-

- leden op 23 februari 1792.
7. Martina Crusio, gedoopt op 14 februari 1793 en aldaar overleden op 1 maart 1797.
 8. Jacoba Crusio, gedoopt op 7 juli 1794 en aldaar overleden op 30 maart 1866. Zij huwde te Bergen op Zoom op 2 mei 1823 met Cornelius Huijgen, gedoopt te Bergen op Zoom op 28 januari 1798 als zoon van Joannes Huijgen en Maria Talboom en aldaar overleden op 29 september 1881. Zijn beroep was hovenier.
 9. Catharina Crusio, gedoopt op 8 april 1797 en aldaar ongehuwd overleden op 2 oktober 1820.
 10. Martina Crusio, gedoopt op 11 januari 1799 en aldaar overleden op 16 februari 1875. Zij huwde te Bergen op Zoom op 3 juli 1834 met Jacobus Kools, weduwnaar van Petronella de Weerd, gedoopt te Bergen op Zoom op 2 mei 1797 als zoon van Adrianus Kools en Adriana Klaesen en overleden aldaar op 25 januari 1882. Zijn beroep was hovenier. In 1830 woonde zij bij haar tante Lucia Crusio (II-c-8) in.
 11. Elisabeth Crusio, gedoopt op 28 januari 1802 en aldaar overleden op 7 januari 1869. Zij huwde te Bergen op Zoom op 3 juli 1833 met Wilhelmus Eerhart, gedoopt te 's-Hertogenbosch ca. 1807 als zoon van Johannes Eerhart en Aldegundis van Gemert en overleden te Bergen op Zoom op 9 oktober 1856. Zij had de volgende voorkinderen, die onder de naam Crusio werden aangegeven en daarom volledigheidshalve vermeld worden. Ze werden bij het huwelijk van hun ouders gewettigd.
 - a. Catharina Crusio, geboren te Bergen op Zoom op 23 augustus 1825.
 - b. Marinus Crusio, geboren te Bergen op Zoom op 9 november 1831.
 - c. Petronella Crusio, geboren te Bergen op Zoom op 21 september 1833.

IV-f. **Philippus Crusio** (z.v.III-d), gedoopt te Bergen op Zoom op 25 februari 1786 en aldaar overleden op 19 april 1847. Hij huwde te Bergen op Zoom op 11 april 1812 met Elisabeth de Rooy, gedoopt te Halsteren op 15 augustus 1790 als dochter van Marinus de Rooy en Anna Knops, en overleden te Bergen op Zoom op 17 september 1858. Zijn beroep was arbeider. Hij woonde in de Minderbroederstraat, later in de Klaverstraat.

Uit dit huwelijk stamt:

1. Cornelis Crusio, geboren te Bergen op Zoom op 12 februari 1824 en aldaar ongehuwd overleden op 22 april 1844. Hij was

timmerman, later leerlooiersknecht.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

BoZ - Bergen op Zoom

GABoZ- Gemeentearchief Bergen op Zoom

Not - Notarieel archief

R - Rechterlijk archief

1. J.B. van Loon, 'Wouwse families (XXVIII) van Teggelen', *De Brabantse Leeuw* V (1956) 83.
2. GABoZ, BoZ R 247.
3. GABoZ, Not. 501.
4. GABoZ, BoZ R 258.
5. GABoZ, Not. 541.
6. GABoZ, Not. 442.
7. GABoZ, Not. 534.
8. GABoZ, BoZ R 258.
9. GABoZ, Not. 601.
10. GABoZ, BoZ R 257.
11. GABoZ, Not. 1007.
12. K. Slootmans, *Bergen op Zoom, een stad als een huis*, z.pl., z.j.(1966) 184.
13. GABoZ, Not. 869
14. GABoZ, Not. 1002.
15. GABoZ, BoZ R 258.
16. GABoZ, Not. 1002.
17. GABoZ, Not. 1002.
18. GABoZ, BoZ R 264.
19. GABoZ, BoZ R 274.
20. GABoZ, Not. 998.
21. GABoZ, Not. 991.
22. GABoZ, Not. 997.
23. GABoZ, Not. 1002.
24. K. Slootmans, a.w., p. 189.
25. J. Knipscheer, *Genealogie Hopmans*, (Breda 1945).
26. Ibid.
27. GABoZ, Not. 1082.
28. GABoZ, BoZ R 275.

De Noordbrabantse begijnen in het begijnhof van Turnhout (vervolg)

Jef van Gils

Doelenstraat 68, 5081 CM Hilvarenbeek

Op mijn artikel betreffende de Noordbrabantse begijnen mocht ik veel reacties ontvangen, waarvoor ik zeer erkentelijk ben. Bovendien is het nu mogelijk het aantal begijnen van Brabantse afkomst met een tiental personen op te voeren, wat nog niet betekent, dat het definitieve aantal is bereikt¹.

1. Jacomijn Beersmans², geprofest te Turnhout op 3 juni 1669 en aldaar overleden op 25 juni 1669. Zij was een dochter van Gerrit Beersmans, waard/koopman te Baerschot (Diessen) en Jenneke Dielis Bruurs.
2. Adriana Coenen³, geprofest op 30 juli 1662. Zij was een dochter van Cornelis Joosten Coenen en Lijsbeth Huijbrecht Claesen. Te Breda wordt zij in 1689 genoemd bij de verkoop van het huis Het IJseren Cruijs aan de Gasthuijsstraete, afkomstig van haar ouders zaliger, aan Henrick Raes. De medeverkopers waren Huijbrecht Coenen, Cornelia Coenen gehuwd met Willem Verkerck en wonende te Geertruidenberg, Jan Coenen en Marie Coenen *bagijntien opte bagijnhove tot Turnhout*.
3. Maria Coenen, zuster van Adriana Coenen, geprofest te Turnhout op 3 juni 1669 en aldaar op het begijnhof overleden op 16 april 1695.
4. Anna Maria van Gorp⁴, een dochter van Carolus Amandus van Gorp, broodbakker te Alphen, en Maria Koning. Zij verliet het begijnhof en trad op 13 maart 1866 in het klooster van het H.Graf te Turnhout. Als reguliere kannunikesse van het H.Graf werd zij op 15 oktober 1867 geprofest. Haar klooster-naam was zuster Maria Michaël van de H.Familie. Zij overleed te Turnhout op 20 maart 1870.
5. Elisabeth de Gruyter⁵. Zij werd op 5 mei 1624 geprofest en overleed op het begijnhof op 3 juli 1662. Ze was afkomstig uit Hilvarenbeek en een dochter van Jan Adriaen Claes de

Gruijter en Maria Jan Geraerts. Op 4 februari 1648 verkocht zij een boerderij onder Esbeek samen met haar zuster Maeijken de Gruijter, eveneens een begijn te Turnhout, en Adriana de Gruijter, gehuwd met de Antwerpse edelsmid Leonart van Muggenhoven.

6. Anna Lemmens⁶, geprofest te Turnhout op 22 mei 1667 en aldaar overleden als Anna Lemnius op 21 juni 1692. Ze was geboortig van Diessen en een dochter van de bierbrouwer Jan Adriaen Lemmens en Margriet Adriaenssen van der Linden. Haar vader was te Diessen een van de meest-geërfden. Kort voor haar overlijden in 1692 testeerde zij te Diessen samen met haar zuster Catharina, die ook begijn was te Turnhout.
7. Catharina Lemmens, zuster van Anna Lemmens, geprofest op dezelfde dag 22 mei 1667. Zij overleed op het begijnhof op 26 november 1702.
8. Anneke van der Linden⁷, te Turnhout geprofest op 30 september 1635 en aldaar overleden op 10 augustus 1685. Deze begijn, afkomstig uit de heerlijkheid Hilvarenbeek, was een dochter van Adriaen Willemss van der Linden en Cathelijn Jan Adriaenss van den Nyeuwenhuysen. Ze was een tante van bovengenoemde begijnen Lemmens.
9. Dymphna Tielmans⁸, werd geprofest op het begijnhof te Turnhout op 25 augustus 1652. Haar overlijden werd aldaar niet gevonden. Ze was een dochter van Gabriël Dirck Peter Thielmans en Lysbeth Dierck Voss, die op 9 oktober 1596 te Hilvarenbeek huwden. Dingen huwde zelf aldaar op 30 juni 1615 met mr. Jan Hoppenbrouwers uit Moergestel, notaris en stadhouder van het leenhof te Hilvarenbeek. Later is zij hertrouwt met Jan Bernaerts van Gennep. Zij zal dus als weduwe op het begijnhof zijn ingetreden.
10. Anneken Willems⁹, dochter van Willem Peeters en Lissen Mathijs Walravens uit Casteren. Ze wordt begijn te Turnhout genoemd in 1676 als zij onroerend goed onder Casteren koopt van haar broer Mathijs Willems. Zij wordt ook genoemd in 1678 bij een erfdeling tussen de kinderen van Willem Peeters en Lissen Walravens, met name Mathijs, Peter, Jan, Anthoni, Marinus en Anneken Willems.

NOTEN

Gebruikte afkortingen:

ARAB - Algemeen Rijksarchief Brussel
GA - Gemeentearchief
GAB - Gemeentearchief Breda
GAsH - Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
Not - Notarieel archief
R - Rechterlijk
RAB - Rijksarchief Antwerpen
RANB - Rijksarchief in Noord-Brabant
SAZOB - Streekarchief Zuid Oost Brabant Eindhoven

1. Reacties werden ontvangen van mevr. Simons uit Deventer (nr.2 en 3), de heer Adriaenssen uit Amsterdam (nr.1, 5 t/m 9), de heer Backx uit Alphen (nr.4) en de heer Thijssen uit Turnhout (nr.10).

Verder mocht ik reacties ontvangen van de heren Van Rijckevorsel uit Den Haag, Swagemakers uit Amsterdam en Vera te Nieuwegein (zie de Brabantse Leeuw jrg.3 1987). Hiervoor hartelijk dank. De gegevens van de heer Swagemakers, betreffende de begijnen Swagemakers en Van Immerseel worden verder onderzocht.

De gegevens van de heer Van Rijckevorsel betroffen aanvullende gegevens betreffende begijn Catharina Maria van Rijckevorsel. Als bronnen worden genoemd: Koninklijke Nederlands Genootschap voor Geslacht en Wapenkunde, 2e kwartierstatenboek. RAA., Not. 5758, nr. 40 (10-4-1783), Not. 1758, nr. 56 (13-12-1785), Not. 5758, nr. 51 (9-5-1785), ARAB., Not. 6927, nr. 119 (4-11-1760), RANB., Moergestel R 312, 21-11-1769).

Tenslotte wordt bij de familie Van Rijckevorsel nog een notitieboekje bewaard, waarin aantekeningen werden gemaakt door begijn Van Rijckevorsel.

2. RANB., Hilvarenbeek R 238 II (1701).
3. GAB., Breda R 547, f 105 (1689).
4. Aanvulling, zie vorig artikel begijn nr. 118.
5. ARAB., Rekenkamer 45082, f XLVv (1639-1647) en GAsH., 's-Hertogenbosch R 1569, f 306 (4-2-1648).
6. RANB., Not. 785 (3-5-1692); Hilvarenbeek R 71, f 20 (5-5-1692).
7. RANB., Hilvarenbeek R 51, f 24v (12-3-1643).

8. RANB., Not. 783 (3-12-1677); Hilvarenbeek R 45, f 369v (1-12-1627), f 370v (13-12-1627); R 48, f 197 (28-2-1632); R 220 (1608-1615); GAsH., 's-Hertogenbosch R 1493, f 197 (5-1-1617).
9. SAZOB., Hoogeloon R 11, f 24 (27-2-1676) en f 93 (22-3-1678).

VIER EEUWEN HILVARENBEEK

Deze maand verschijnt na een onderzoek van in totaal bijna twintig jaar het boek 'Hilvarenbeek onder de hertog en onder de generaliteit', met als ondertitel 'Sociale en economische geschiedenis van een Kempens dorp tussen 1400 en 1800', geschreven door Leo Adriaenssen. Hij beschrijft in dit boek aan de hand van verschillende thema's de hevige en dramatische ontwikkelingen die Hilvarenbeek in vier eeuwen doormaakte; als invloedrijk dorp met stadse allures verviel het plaatsje door oorlog, economische crises en rampspoed tot een tamelijk onbetekenende plattelandsgemeente.

Adriaenssen heeft met dit boek (een deel van) de plaatselijke geschiedenis beschreven, maar toch mag dit werk niet beschouwd worden als een resultaat van lokale geschiedschrijving in de enge zin van het woord. Integendeel, de auteur heeft de persoonlijke of gezamenlijke wederwaardigheden van de inwoners van Hilvarenbeek geplaatst in het licht van de landelijke of internationale maatschappelijke, economische en politieke ontwikkelingen.

Hij schetst bijvoorbeeld de crises in het dorp, die een reactie waren op het conjunctuurverloop zoals dat bepaald werd door de prijsontwikkelingen in het hertogdom Brabant, de situatie van de goederen- en kapitaalmarkt te Amsterdam, de oorlogen met Spanje en Frankrijk, de handel met Duitsland en niet te vergeten het klimaat.

In het boek worden ook tal van Bekenaren genoemd met namen die vandaag de dag nog in het dorp voorkomen. Adriaenssen volgt een aantal van hen, aan de hand van de uitkomsten van zijn bronnenonderzoek, op de voet. Mannen bijvoorbeeld die in tijden van crises hoeve of werkplaats verlieten om als voerman de kost verdienen en vaak barre en avontuurlijke tochten maakten. Adriaenssen achterhaalde ook dat jonge mannen met welgestelde ouders, meer uit Hilvarenbeek dan uit welk Brabants dorp dan ook, in tijden van voorspoed naar de universiteiten in binnen- en buitenland werden gestuurd en niet zelden tot belang-

rijke intellectuele prestaties kwamen.

De bekendste intellectueel is Ioannes Goropius Becanus (1519-1572), onder meer taalgeleerde en lijfarts van de zusters van keizer Karel V, die een zonderlinge theorie over de schepping op schrift heeft gesteld. Volgens Adriaenssen heeft Hilvarenbeek zo tussen 1400 en 1670 naar schatting 350 intellectuelen voortgebracht. In zijn boek gaat Adriaenssen ook in op de lotgevallen van de gewone mensen in Hilvarenbeek die vaak in bittere omstandigheden leefden, maar waarover slechts weinig in de archieven is terug te vinden.

Het boek bestaat uit zes hoofdstukken, waarin aan de orde komen de economie (landbouw, nijverheid en handel), kerk en geloof (rechtspositie en vermogensopbouw van de kerkelijke instellingen, de devotie, de reformatie en de contrareformatie, het kapittel, het onderwijs en de geloofsonderdrukking), de studenten en de conjunctuurontwikkeling. Het laatste hoofdstuk omvat meer dan een rampenkalendarium, maar probeert de geschiedenis van Hilvarenbeek te plaatsen in historische kaders.

Het boek omvat 480 bladzijden en is verluchtigd met tientalle illustraties. De uitgave is in handen van de heemkundige kring Ionnes Goropius Becanus te Hilvarenbeek; de prijs bedraagt bij voorintekening f49,95 (na 1 januari 1988 f65) en is te bestellen bij J.Scheirs, Loostraat 2, Hilvarenbeek, tel. 04255-3278.

DE BRABANTSE LEEUW

een uitgave van de Sectie voor Geslacht-, Naam- en Wapenkunde van Het Noordbrabants Genootschap verschijnt vier maal per jaar.

Redactie: dr.ir. C.H.J. van den Brekel, voorzitter; mr. G. Berkelmans; J.H.G.J. van Heeswijk, secretaris; mevr. P.L. Leget-Kuijlen; A.J.A. van Loon en J.W.M. Weijs.

Correspondentie-adres voor het toezenden van manuscripten, recensie-exemplaren, ruilabonnementen en mededelingen/vragen en antwoorden alsmede het opgeven van abonnementen, en het bestellen van losse nummers, oude jaargangen en inbindbanden: Het Noordbrabants Genootschap, Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch.

Abonnementsprijzen per jaargang voor Nederland en België f 34,- elders f 36,-, Men wordt verzocht het abonnementsgeld te betalen via een toe te zenden acceptgirokaart. Opzeggingen uitsluitend schriftelijk voor 1 december 1987.

INHOUD AFLEVERING 1987/4

Migratie, Naamkunde en Genealogie, *dr. J.B. van Loon*, blz. 193.

Adriana van Overstraten, *J.W.M. Weijs*, blz. 203.

De symbolen van Bergen op Zoom, *W.A. van Ham*, blz. 223.

Familie Crusio te Bergen op Zoom, *F.C.J. Wierckx*, blz. 261.

De Noordbrabantse begijnen in het begijnhof van Turnhout (vervolg), *Jef van Gils*, blz. 277.

Vier eeuwen Hilvarenbeek, *blz. 280*.

Gehеле of gedeeltelijke overname van artikelen alleen met schriftelijke toestemming van de redactie.

de brabantse leeuw

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE SECTIE VOOR
GESLACHT-, NAAM- EN WAPENKUNDE VAN HET
NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP**

REGISTER JAARGANG 36

1987

HET NOORDBRABANTS GENOOTSCHAP 's-HERTOGENBOSCH

Samengesteld door P.Th. de Lange, Eindhoven

INHOUDSOPGAVE

BAKKER, W. de, Van Abelen	180
BAKX, E.C.J.M., en C.S. SMIT, Bakx en Hansen, afkomstig uit Heeze	44, 97
BELONJE, J., Een banneling op het Gulden Huis te Rixtel	119
BERKELMANS, G., Van Rund	166
BREKEL, C.H.J. van den, en W.P.M.J. de BAKKER, De oudste generaties Peynenborch	107
DOORENMOLEN, M. van, Het nageslacht van Jan Moonen te Bladel en Gestel	1
GILS, Jef van, De Noordbrabantse begijnen in het beginhof van Turnhout (vervolg)	277
HAM, W.A. van, De symbolen van Bergen op Zoom	223
HAMEL, C.A., Brabantse Hamels, proeve van een genealogie	66, 131
HOEBEN, A., Reactie	189
HURKS, T.F., Aanvullingen op 'Mulders in Brabant'	61
LEGET-KUIJLEN, P.L., en J.N. LEGET, Oost- en West-Indië in het Oud- Notarieel Archief van 's-Hertogenbosch	32
- -, Begijnen te Turnhout, Herenthals en Diest	103
- -, Schoolverzuim in de zeventiende eeuw	125
- -, Kuijlen	146
- -, Wolvenjacht te Ossendrecht in 1755	179
LOON, J.B. van, Migratie, naamkunde en genealogie	193
OPZEELAND, E.W. van, Aanvulling op Bakx-Hansen	188
PRUCKMÜLLER, Hans, Aanvullingen op de genealogie Van der Kreek	60
SEVERIJNS, R.A.L., Met één stem tegen: het nieuwe gemeentewapen van Hilvarenbeek	54
Met naschrift door J.A.J. BECX	58
STALPERS, J.J.G., De Oosterhoutse familie Stadhouders, een mogelijke bron van naamgeving	177
VERA, H.L.M., Een Turnhoutse-Noordbrabantse begin geïdentificeerd	187
WEIJTS, J.W.M., Adriana van Overstraten. Proeve van een biografische, voornamelijk genealogische schets	203
WIERCKX, F.C.J., Familie Crusio te Bergen op Zoom	261
Boekaankondigingen:	
- 'Non omnia possumus omnes'	129
- Vier eeuwen Hilvarenbeek	280
Medelingen:	
- Genealogie Luytelaar	64
- Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde	64
- Retroakten van St-Oedenrode	64

- Inventaris Bossche Gasthuizen	128
- Kontaktdag voor Brabantse geslachten	190
- Signalementen	191
- Nederlandse Kring voor Joodse Genealogie i.o.	191
 Medelingen van de redactie:	
- Jubileumprijsvraag	65
- Mededeling aan auteurs	126
 Te koop gevraagd	 63
Vragen	128, 189, 190, 192
 Errata	 128

NAAMREGISTER

Aa, v.d., 150, 187 - Aarle, v., 111 - Aarts, 182 - Abe(e)le(n), v.(d.), 180-183, 186-
 Achtmael, v., 197 - Acker, v., 200 - Adriaans(en), 52, 159, 181, 182 - Adriaense(n),
 72, 74-76, 144 - Aelmans, 206, 208, 211, 213, 218, 220, 221 - Aerden, 199 - Aerdt,
 v., 139 - Aerie, d., 111 - Aerts, 3, 4, 7-9, 11, 12, 30, 44, 45, 97, 196, 199 - Agtho-
 ven, v., 263 - Agtmael, v., 198 - Akker, v.d., 9 - Albrechts, 72 - Alekaan, 266-
 Alemans, 221 - Alenburgh, v.d., 101 - Alers, 99 - Alewijn, 267 - Alphen, v., 86, 87,
 131-133 - Andriessen, 196 - Ansema, 72-75, 77, 144 - Ansoms, 71, 77, 84 - Antes,
 133 - Ant(h)onis(se)(n), 154, 155, 163, 177, 178, 196, 204, 205 - Appels, 115 - Arberg,
 rijksgraaf v., 124 - Arendonck, v., 131 - Arnold v. Leuven, heer v. Breda, 223-
 As, v., 216 - Asdonck, v.d., 171, 175, 176 - Asten, v., 100 - Aumérie, d., 121.

Baal, v., 85, 175 - Baayen, 270 - Backer, d., 39, 103, 104, 197 - Backers, 140, 196-
 Ba(c)(k)(x)(s), 44-53, 97, 98, 102, 188, 262, 270 - Bacx v.d. Weiden, 188 - Baer, d.,
 14 - Bailly, 208 - Bakermans, 101 - Bakera, 13, 19, 20 - Bakker, d., 265 - Bakkers,
 139, 140 - Balemans, 8 - Bando, 40 - Bartels, 196 - Bartholomeeussen, 175 - Baset,
 41 - Bastiaanse, 26 - Bayers, 268, 269 - Bebbber, v., 33, 34 - Bebbbers, 33, 34-
 Becanus, 281 - Beeckmans, 261 - Beek, v., 69, 70, 73 - Beenhackers, 70, 75, 145-
 Beenhackers, 143 - Been(h)ever, 71, 81, 96 - Beer, d., 10, 17, 19, 22 - Beerens, 27
 - Beerse, v., 154 - Beersmans, 277 - Behmhever, 76-79 - Beke, v., 116 - Bel, v., 33
 - Bennis, 97 - Berchmans, 185 - Berckel, v., 104 - Bergen, v., 233, 264 - Bergeyck,
 v., 61 - Berg(h)(e), v.d., 68, 106, 112, 178, 190, 246, 264 - Berghes, d., 248 - Bernts,
 174 - Bertens, 24 - Beuge, v., 227 - Beughe, v., 172 - Beurden, v., 174 - Bever,
 d., 38 - Bhenhevel, 76 - Bichelaar, v.d., 105, 106, 175 - Bie, d., 264, 271 - Bierens,
 97, 133 - Biesenbroek, v., 207, 215, 216 - Bitters, 45, 49, 188 - Blanckaerts, 105-
 Blare, d., 111 - Bleecke, (v.d.), 200, 201 - Blerck, v., 138 - Blicke, d., 247 - Blocx,
 3 - Blij, 92 - Boeckel, v., 14 - Boelius, 188 - Boenders, 81 - Boer, v.d., 63-
 Boerde(n), d., 114 - Boermans, 150 - Boers, 82 - Boeullaerts, 188 - Boeverien, v.d.,
 246 - Bogaars, 26 - Bogaert, v.d., 74, 143, 144 - Bogaerts, 150 - Bogers, 32 - Bois,
 d., 87, 88 - Bojeva, 41 - Bolcoel, 262 - Bomberge, 138 - Bongaert, 143 - Bonné, 72,
 74, 77, 139 - Bonte, d., 246 - Boom, v.d., 266 - Borgers, 150 - Borggreef, 178-
 Borghout(s), 40 - Borgonjon, 67 - Borrenbergen, 24 - Borschnitz, 144 - Borssele, v.,
 178 - Bosch, 209 - Bosmans, 93, 264, 273 - Botz., 120 - Bourgon, 68 - Bourgojon,
 67 - Boutersem, 254 - Bowier, 41 - Brackel, 27 - Brakman, 133 - Brande, v.d., 40-
 Brandstein, 39 - Brandt, 124 - Brecht, v., 73, 74 - Bredius, 157 - Bree, v., 50, 52,
 98, 176 - Breken, v.d., 180 - Bressers, 148, 149 - Breug(h)el, v.(d.), 39, 106-
 Bries, 179 - Britter, 112 - Brocke(n), 63, 166 - Broeck, v.d., 8 - Broekhoven, v.,
 272 - Brouwers, 130, 139, 196 - Brun, l., 265 - Brusselaers, 161, 162 - Bruurs, 277-
 Bruijn, d., 33, 179 - Bruijnaer(t)s, 12 - Bruijs, 261, 270, 274 - Buise, 95 - Buters,
 169, 170 - Butot, 135 - Buijs, 139 - Bye, d., 172.

Calandt, 90 - Calff, 35 - Caluwaerts, 164 - Camenaars, 155 - Camp, v.d., 33-
 Campen, v., 208, 213 - Campen Aelmans, v., 213, 220 - Casteleijns, 125 - Cats, v.,
 200 - Catemans, 200 - Cattenburch, 172 - Cauwenbergh, 144 - Ceelen, 45, 46-
 Celen, v.d., 151 - Celis, 164 - Chaem, v., 197 - Claes(s)(en)(s), 51, 81, 139, 147-
 149, 158, 270, 277 - Clarijs, 264, 265 - Claus, 246 - Cleef, v., 35, 39 - Clemens, 38
 - Clerck, d., 152, 184, 234 - Cleverberg, v., 151 - Cleverens, 160 - Clevers, 47-
 Cleijnis, 33, 34 - Cloon, 50 - Cloostermans, 183 - Cloodwijk, 92 - Cluytmans, 62-
 Cnode, 112 - Cock, d., 40 - Cocqiel, 205 - Coelborner, 180 - Coenen, 41, 105, 139,
 277 - Coffe(s), 84, 96, 145 - Collus, 163 - Colsaerts, 148 - Co(o)len, 2-4, 103, 104,
 176 - Cools, 155, 156 - Co(o)man(s), 35, 112, 177 - Cooquit, 205 - Cooymans, 172-
 Coppen, 46, 115 - Coquil, l., 205 - Coremans, 141 - Cores, 96 - Cornelis, 151, 181,
 204 - Corstens, 187 - Corstiaens, 147 - Cort, d., 181, 182 - Cortleben, 37 - Couqueel,
 208 - Couwenberg, v.d., 8 - Coijmans, 162 - Crabben, v.d., 61 - Cra(e)ijvelt, 37, 38
 - Craneanbroeck, 49 - Cremers, 27 - Croesen, 33 - Cruseau, 261 - Crusio, 261-275-
 Crusó, 261 - Cruysio, 261, 263 - Crijgers, 39 - Cuijl, 146 - Cuijlen, 1-5, 7, 9, 28,
 29, 146, 153, 155, 161-163 - Cuijlenborch, v., 217 - Cuijlits, 146-153, 161-163-
 Cuijpers, 49, 162. (Zie ook onder de letter K).

Daalen, v., 91 - Daams, 270 - Dael, v.d., 115 - Daems, 44, 45, 99 - Daandels, 190-
 Damen, 50, 67, 130 - Dams, 148 - Danckers, 5, 28 - Danckhorst, 60 - Daniels, 190
 - Deckere, d., 181 - Deelen, 102 - Dekkers, 28 - Demini, 39 - Demmers, 272-
 Dens, 162 - Deschamps, 268 - Desmares, 86 - Desmarets, 72 - Desmaretz, 72, 87
 Desmôres, 72 - Deurne, v., 200 - Deursen, v., 50, 100 - Deijts, 179 - Dibbers, 23
 - Dicbier, 110 - Dielen, 10 - Diemen, v., 90, 91 - Diepatraten, (v.)(d.), 131, 137-
 Di(e)r(c)x, 13, 148, 149 - Diessen, v., 37 - Dietvorst, 261, 264, 268, 273 - Dift,
 v.d., 246 - Dint(h)er, v., 35, 105, 169 - Dommels, 46, 46 - Donc, 110 - Don(c)kers,
 52, 82, 84, 85, 168 - Dongen, v., 139 - Dons, 217 - Doorn, v., 115 - Doren, v., 49
 - Dorle, 41 - Dorper, 35 - Dorst, v., 161 - Draak, 120 - Drabbe, 213 - Dreier, 36-
 Drielingh, 70 - Drongelen, v., 105 - Druenen, v., 106 - Druijts, 153 - Drijver, 67-
 Duerenaer, 200 - Duersen, v., 170, 175, 176 - Duppers, 48 - Duijnh(o)ven, v., 14,
 22 - Duysel, v., 170, 176 - Dyessen, v.d., 114 - Dijk, v., 92, 269 - Dijklander, 83.

Eecken, v.d., 173 - Eerhart, 275 - Elen, 12, 19 - Elisabeth, vrouwe v. Breda, 223-
 Embrechts, 147 - Emmen, 182, 183 - Ende, v.d., 156 - Endenpoel, v.d., 105 - Engelen,
 v., 116 - Engelsdorp, 41 - Ennes, 40 - Es(ch)(e), v., 34, 69, 110, 142, 144, 154-
 Eskens, 156 - Essers, 39, 43 - Eijck, v., 151, 164 - Eycken, 63 - Eyndhouts, v., 180
 - Eijssen, 149 - Evers, 204.

Faure, 210, 253 - Faijen, 162 - Feeke, 171, 172, 176 - Fevre, l., 72 - Ficher, 96
 - Fievre, l., 39 - Fis(c)her, 78, 79, 145 - Fleischacker, 86 - Flisp, 69 - Floren, 130
 - Francissen, 44, 53 - Fran(c)ken, 139, 140, 169, 261, 265, 266, 269, 273 - Frederiks,
 34 - Fremery, 214 - Freijtagh, v., 207 - Fritsen, 120, 124 - Fijnenbuijck, 83.

Gageldonck, v., 246 - Galleman, 74 - Gastel, (v.), 38, 131, 148, 150 - Gastelaar, 244 - Gastelaer(s), 200 - Gaveren-Liedekerke, huis v., 246 - Geenen, 100, 162-Geens, 72, 74, 77 - Geest, v.d., 246 - Geffen, v., 104, 105 - Gemert, v., 40, 276-Gendt, 181 - Gennep, v., 278 - Gennip, v., 25, 50 - Geraerts, 278 - Gerard (I) v. Wezemaal, heer v. Bergen op Zoom, 223 - Gerewe, v.d., 187 - Ger(r)its, 24, 182-Gertrudis, St., abdis v. Nijvel, 223 - Gerwen, v., 98 - Gestel, (v.), 149, 150, 158-Gevers, 150, 163 - Ghert, v., 157 - Gielis, 112 - Gier, d., 40, 61 - Ginneken, v., 83, 139-141, 197 - Gits, 94 - Glymes, 248, 254 - Gobius, 36 - Godevaart, drossaard v. Bergen op Zoom, 248 - Godevarts, 116 - Godfried v. Schoten, heer v. Breda, 245-Godschalk, 157, 158 - Go(e)belijn, 112 - Goelenaer, 200 - Goerle, v., 130 - Gogh, v., 37 - Goirl(e), v., 130, 153, 200 - Gol, 138 - Gommers, 81 - Gool, v., 95, 133, 152-154, 158, 160, 164 - Goorden, 143 - Goorts, 200 - Goossen(s), 46, 157, 182-Gorchom, v., 182 - Gorden, 35 - Gorp, v., 130, 147, 148, 150, 161-163, 197, 200, 277 - Gorpen, 200 - Goropius, 281 - Govaerts (v. Middegael), 27 - Goyaarts, 182-Graaf, v.d., 10, 99 - Grasselje, 85, 86 - Grauw, d., 268 - Greef, v.d., 187 - Gre(e)ve, 34 - Greuningen, v., 35 - Griensveen, v., 175 - Grimaldi, 140 - Grinsven, v., 37-Groot, d., 17, 81, 82, 270 - Grotel, v., 49 - Grouweligh, 39 - Grouwels, 72 - Gruyter, d., 277, 277/278, 278 - Gualtheri, 121 - Guns, 47 - Gijben, 68 - Gijbrechts, 147-Gijsers, 261.

Haamel, 69 - Haas, 180 - Hackart(s), 112-114 - Hadewighen, 113, 117 - Haen, d., 263 - Haerlem, v., 173 - Hagenaars, 199, 261, 269, 270 - Hagers, 199 - Ham, v., 3, 37, 142, 143, 155, 156 - Hamel(s), 66-97, 131-145 - Hanedoes, 214 - Hannover, huis v., 58, 59 - Hansse, v.d., 35 - Hans(s)en, 45-50, 98-102 - Haren, v., 111, 176-Harrison, 37 - Hartigh, 33 - Hartjens, 35 - Hartogh, d., 33 - Hasselt, v., 68, 139-Havermans, 154 - Haze Bomme, d., 213, 220, 221 - Heer, d., 39 - Heeren, 68-Hees, v., 95, 150, 168 - Heessel, v., 62 - Heeswij(c)k, v., 38, 61, 63, 180 - Hek, v., 39 - Hekelaer, 266 - Held, 266 - Helm Boddaert, v.d., 41 - Helmers, 210, 220-Helmon(d)(t), v., 8, 9, 13, 15, 30 - Helsemans, 8, 13 - Helvert, v., 139, 140-Henselmans, 49 - Hendri(c)(k)(x)(s), 138, 147, 261 - Hensen, 102 - Herenthum, v., 62 - Hermans, 72 - Hermens, 160 - Hertganck, v.d., 130 - Heshaus, 92 - Heuvel, v.d., 92, 105, 107 - Heijden, v.d., 36, 37, 43, 80, 98, 167, 169, 178, 205 - Heijmans, 94 - Heijst, v., 105, 130 - Hoebe, 12 - Hoebe, 12-14, 16, 30, 132 - Hoef, v., 140-Hoeve, t., 61 - Hoey, d., 262, 263 - Hof(f)man(s), 35, 37, 77-79, 81, 91, 145 - Hogerheyde, 200 - Hompelmans, 23 - Honcoop, 105, 107 - Hoof(f), v., 11, 138, 139, 188-Hooffmans, 105 - Hoogers, 52 - Hoogstraten, v., 197 - Hooren, v., 61 - Hoorenbee(c)k, 103, 104 - Hooijdonk, v., 87, 155 - Hopmans, 199, 261, 265, 268-270-Hoppenbrouwers, 278 - Hoppen, 199 - Houben, 12, 13 - Hout, v.d., 60, 138, 140-Houte, u., 246 - Houtert, v., 17 - Houtgoir, v.d., 159 - Houts, v., 50 - Hove(n), v. (d.), 105, 175, 185 - Hoybergen, 130 - Hoijsdonk, v., 133 - Huenen, 182 - Hugten, v., 50 - Huibrechts, 261 - Huis, v., 207 - Hullekes, 35, 36 - Hulleman, 9 - Hulscher, 36 - Hurk(x)(s), 15, 20 - Hurler, 15 - Hutman, 180 - Hutten, 86 - Huijbrechts, 159

- Huijgen, 275 - Huijsman(s), 89, 152, 164.

Ier, v., 106 - Iersel, v., 103, 104, 107 - Ilmer, 92 - Immerseel(e), v., 70, 279-
Ingen, v., 112 - Innes, 40 - Is(t)hoven, (v.), 6, 8, 9.

Jacobs, 45, 153 - Jager, d., 32 - Jabez, 76, 78-81 - Jan I, hertog v. Brabant, 251-
Jan II v. Glymes, heer v. Bergen op Zoom, 254 - Jan IV v. Glymes, markies v.
Bergen op Zoom, 248 - Jans(s)(en)(e), 3, 5-8, 20, 52, 96, 125, 130, 143, 148, 149, 156,
162, 165, 174, 185, 196, 204, 210 - Jaspers, 156, 165, 204 - Jeger, d., 62 - Jenten, 4
- Jeronimus, 102 - Jolij, 104 - Jong v. Beek en Donk, d., 124 - Jong v.d. Nieuwen-
huysen, d., 130 - Jongbloed, 33, 34 - Jong(e), d., 98, 214, 274 - Joosten, 45, 178-
Jorgen, 265 - Jorisse(n), 154, 177 - Jutkens, 116.

Kaals, 158 - Kamerling, 77, 155 - Karel V, Duits keizer, 281 - Kats, (v.), 272-
Kattelaer, 113 - Kegelaar, d., 35 - Kempen, 125 - Ker(c)khof(f), (v.d.), 38, 41, 62,
177 - Kerkeling, 37 - Kersbergen, v., 132, 133 - Kersemakers, 101 - Kessel, v., 103
- Keunen, 26 - Keur, l., 39 - K(e)(ij)mpe, 44, 45, 53, 62 - Kickers, 104 - Kinne-
mont, 40 - Kip, 83 - Kivits, 139 - Klaaze, 132 - Klaesen, 275 - Kler, d., 35-
Kleijnis, 34 - Klinkers, 139 - Klingere, 39 - Klinkenberg, 156 - Klootwijk, 89-
Kluijtmans, 189 - Knapen, 128 - Kni(c)knie, 155, 159 - Knol, 40, 41 - Knops, 275-
Knotters, 40 - Kocx, 83 - Koehorst, 214 - Kok, d., 92 - Koken, 156 - Koning,
(d.), 159, 178, 277 - Konings, 83 - Konijn, 37 - Koola, 157, 275 - Kooij, 69-
Kortlever, 90 - Kreek(e), v.d., 39, 60, 61 - Krekelo, v., 181 - Krusio, 271, 272-
Kruys, v.d., 48 - Kules, 135 - Kûrateiner, 217 - Kuijk, 268 - Kuijlen, 146, 146/147,
153-161, 164, 165 - Kuipers, 83 - Kuijten, v.d., 18 - Kijs, 39. (zie ook onder de
letter C).

Laak, v.d., 172 - Laan, v., 81 - Laar, v.d., 71, 83 - Laat, d., 153 - Lach d. Bere,
217 - Laeck, v.d., 168-172, 175 - Laer, d., 37 - Laerhoven, v., 115, 182 - Laats, 93
- Lammers, 50, 266 - Lamsius, 38 - Laure, d., 100 - Lavigne, d., 170, 171 - Leduck,
71 - Leefdael, (v.), 56-58 - Leemans, 156, 157 - Leempoel, d., 116 - Leenen, 102-
Leenhouts, 90 - Leerbergen, 40 - Leeuw, d., 51, 93 - Lemmens, 278 - Lemmers,
207, 213, 216, 221 - Lemnius, 177, 278 - Lenarts, 182 - Lendt, v., 37 - Lena, 153-
Leonaers, 176 - Leppens, 2-4 - Leur, v.d., 205 - Leursen, 40 - Leuven, v., 149-
Leijssenburg, v., 87 - Leijten, 73 - Lier, v., 85, 86 - Lierop, v., 99/100 - Lieshout,
v., 52 - Ligois, 83 - Lilloo, v., 246 - Linden, v.d., 48, 97, 122, 278 - Linders, 141-
Lindonck, v., 179 - Lisho(o)ven, (v.), 6, 7 - Lodichius, 217 - Loenhout, v., 27-
Loo, (v.)d., 40, 115-117, 176 - Loon, v., 71, 74, 180, 198 - Loopzeer, 233 - Loos,
d., 181 - Looijens, 8 - Lotte, 40 - Louwens, 5, 7 - Lovendaal, 61 - Loverenbosch,
v.d., 99 - Lucas, 149 - Lueb, 92 - Luten, 116 - Luy(c)kx, 196, 266 - Luijken, 82/83-
Luijtelaer, (v.)(d.), 25, 32, 64 - Luijten, 154 - Luijts, 151 - Luijx, 153 - Lycklama
& Nijeholt, 208 - Lyemde, v., 113 - Lijgaert, v.d., 82.

Maalen, v., 37 - Maas, 51, 93, 158, 164 - Maertens, 271 - Maes, 116, 196 - Maesen, 85 - Mager, d., 36 - Marchant, 36 - Marck, v.d., 68 - Marestz, d., 72 - Marinussen, 216 - Martelmans, 200 - Martens, 61, 133, 142, 168, 182 - Martinet, 36 - Massereels, 178 - Mast, v.d., 206 - Mastboom, 266 - Mazures, d., 41 - Medegaels, 70, 73 - Meer, v., 205 - Meerwijck, v., 106 - Meesman, 39 - Me(e)uwis(sen), 151, 156, 163 - Megen, v., 41 - Menschen, d., 37 - Merestz, d., 86 - Merki, 94 - Meulen, v.d., 35 - Meuren, 4 - Meusma, 35 - Meussen, 187 - Mey, v.d., 123 - Meijer, (d.), 72, 166 - Meijers, 37 - Meijnders, 83 - Meys, v.(d.), 171, 172 - Michiels(e)(n), 49, 152, 155, 164, 205 - Michorius, 76 - Middegaele, 70 - Middelaer, 81 - Mierlo, v., 3, 10, 14, 16, 22, 46, 49 - Miert, v., 73, 74 - Mikkers, 52 - Mirou, 263 - Moenen, 11 - Moens, 208, 209, 214, 219, 220 - Moer, (v.d.), 179, 217 - Moerbe(c)k, 200, 272 - Moes(c)kops, 171, 172 - Mohr, 36 - Molder, 112 - Molen, 113 - Molengraaff, 107 - Molenwijk, 90 - Mollen, 1-6, 9, 28, 30 - Molner, 111 - Moltrecht, 36 - Mom, 38 - Mombers, 24 - Monfrooij, 91 - Monic, 111 - Montauban, 122 - Montauban v. Swijndregt, 122 - Montauban v. Swijndrecht, 122 - Montauban v. Zwijndregt, 123 - Mo(o)ne(n), 1-30, 62 - Moonne, 14 - Moor, d., 179 - Moorsel, v., 51 - Morgan, 206 - Morlion, 33 - Mous, 199 - Mouwen, 78, 199 - Muggenhoven, v., 278 - Mugh, 33 - Mulders, 68, 196 - Muninx, 47 - Mus, 68 - Musters, 261, 272, 273 - Mutsaers, 160.

Nauwelaers, 268 - Neelse, 267 - Neercassel, v., 95 - Nefs, 270 - Nelissen, 268 - Nemore, d., 111, 112 - Nerinc, 115 - Neve, d., 221 - Neven, 139 - Nezen, 111 - Niepo(o)rt, v.d., 36, 43 - Niesen, 216 - Nieuwenhuysen, v.d., 129, 130 - Nieuwenhuysen geh. Michielssens, v.d., 130 - Nieuwenhuysen v. Weelde, v.d., 130 - Nooten, 100 - Nourneij, 35 - Nuland, v., 35 - Nummer, 75 - Nuwenhuse, v.d., 115 - Nuijen, 34 - Nuijten, 261, 273, 274 - Nuijttiens, 148 - Nyeuwenhuysen, v.d., 278 - Nyn, v., 115.

Obels, 71 - Oerlemans, 160, 200 - Oerle, v., 200 - Oermans, 200 - Oever, v.d., 41, 42 - Offers, 39 - Oirschot, v., 61 - Oldenbarneveld gen. Witte Tullingham, v., 122, 123 - Olmen, v., 153 - Olphen, v., 72, 138, 143, 144 - Olijslagers, 131 - Oomen, 263 - Ooms, 30 - Oonincx, 133 - Oonix, 76 - Oosterhout, v., 271 - Oosterum, v., 95, 132 - Opstal, v., 77, 79, 80 - Osch, v., 125 - Ossenbergh, v., 36 - Otten, 130, 149, 155 - Otterdijk, v., 48 - Oranje, prins v., 39 - Ou(c)(k)oop, 35, 79 - Ouden-doel(en), (v.)(d.), 72, 137, 138 - Oudenhoven, v., 172 - Oud-Gastel, v., 200 - Overstra(a)ten, v., 203-222, 235 - Overzak, v., 266 - Oijen, (v.), 37, 38.

Paenacker, 137 - Palts-Sulzbach, v., 247 - Pandé, 37 - Panis, 130 - Paola, prinses v. België, 80 - Pape, d., 110 - Parant, 23 - Parker, 41 - Parma, hertog v., 209 - Pauw, d., 205 - Peebergh, 75 - Peels, 47 - Peer, v., 137, 139, 140 - Pe(e)ters, 48, 169, 171, 181, 187, 196, 269, 278 - Pelsers, 47 - Pennenborch, 110, 113 - Pensaert,

246 - Perren, 139 - Persoon, 27 - Persijn, v., 40 - Petit, 47 - Petitnaitre, 88 - Pets, 206, 211 - Peynenborch, 110, 114, 117 - Peynenborgh, 110 - Philips, 69, 71-74, 77, 138, 142-145 - Pieraert, 33 - Pieters, 246 - Piggen, 185 - Pincxternakel, 35 - Pistorius, 82 - Plencker, 124 - Pluijm(s), 124, 130 - Poenuborch, 110, 111 - Poinenborch, 112 - Pol, v.d., 116 - Pompen, 12, 16 - Ponnenborch, 111, 112 - Poorten, v.d., 151 - Poppel, v., 2 - Poynenborch(s), 111-116 - Priem(s), 115 - Princen, 102 - Prins(s)en, 8, 9, 27, 30, 133 - Proost, d., 152 - Proijen, v., 35 - Puenenborch, 113 - Punnenborch, 112, 113 - Puorum, 115 - Putten, v.d., 35, 128 - Puijssenaars, 71 - Pijnenburg, 107, 108 - Pijpers, 13 - Pijtak, 79, 79/80, 80.

Quant, 190 - Quappe, 114 - Quirijns, 84.

Raasens, 14 - Raat, d., 80 - Ra(e)(de)ma(ec)kers, 98, 142, 144 - Raes, 277 - Raessens, 11 - Randwijk, v., 88 - Rauws, 214-216 - Ravens, 116 - Raijen, 147 - Reinarde, 88 - Reinierse, 268 - Rentier, 157 - Reuling, 95 - Reijnierse, 268 - Reijzinger, 41 - Ridder, (d.), 86, 185 - Riedt, v., 34 - Riel, v., 197 - Riet, v.d., 271 - Ris(t)ho(o)ven, (v.), 5-7 - Robberts, 37 - Rockvelder, 200 - Rockvender, 200 - Rode, v., 112 - Roeffen, 170 - Roele, 263 - Roels, 41, 44 - Roest, 101 - Roetaerts, 106 - Rommen, 174 - Rooke, d., 88 - Roos, 20, 40 - Roosenboom, 270 - Rooy, d., 275 - Ros, 40 - Rosekens, 110 - Rou, 37 - Rouck, d., 210, 249, 250 - Rover, (d.), 38, 111 - Roy, v., 62 - Rucphen, v., 200 - Ruisenaars, 73-75, 145 - Ruiters, 133 - Rumondt, v., 62 - Rund(t), v., 166-177 - Rijcken, 143, 185 - Rijckevorsel, v., 279 - Rijn, v., 122 - Rijsingen, v., 18, 20, 22, 50 - Rijswijck, v., 181, 182 - Rijthoven, v., 141.

Sabulens, 205 - Saffin, 41 - Saksen-Weimar, hertog v., 82 - Salisch, 96 - Sandeling, 269 - Sanders, 28, 97 - Sassen, 180 - Schalcken, 130 - Schellaars, 92, 93 - Schellen, 157 - Schen(c)kels, 34, 172, 177 - Schenk, 68, 153 - Schermers, 41, 44 - Scherpenberch, v., 130 - Schervier, 180 - Schmidtmann, 88 - Schoenmakers, 131, 141, 158 - Scholaster, 106 - Schoonhoven v. Beurden, v., 235, 241 - Schoot, v.d., 157 - Schoppens, 40 - Schouten, 78, 81, 82 - Schouw, 40, 270 - Schrauwen, 135 - Schraven, 135 - Schröder, 25 - Schroots, 206, 208, 211 - Schuermans, 152 - Schutjes, 26 - Schuurmans, 150 - Schijf, 139 - Schijndel, v., 27 - Scoblant, 246 - Seels, 150 - Segers, 130 - Sellem, v., 81, 82, 88 - Sellenraad, 92 - Sengers, 36 - Seijlmans, 84 - Siepensteijn, v., 34 - Siermans, 38 - Smits, 87, 140, 154, 155, 196 - Smit(h), 91, 267 - Smolders, 130, 140, 153, 154, 159 - Snaphaan, 91 - Snelders, 48 - Snoep, 38 - Snoex, 100 - Snoeyen, 100 - Soethoudt, 215 - Somer, d., 86 - Someren, v., 45 - Somers, 268, 271 - Sommen, v.d., 32 - Son, v., 70 - Sonnekens, 68 - Sormani, 26 - Spaapen, 132 - Sparken, 154 - Spek, 274 - Spierejee, 208, 214 - Spierinc(k)(x), 180, 190 - Spierings, 180 - Spina, d., 115 - Spinola, 209 - Spirgi, 150 - Spoormans, 3-5, 9 - Sporkt, v.d., 180 - Sprangers, 157, 158 - Sprangh, v., 72 - Sprew, v., 136 - Stadhoud(er)s, 177, 178, 263 - Stallaerts, 274 - Standaard, 246 - Steenbak, 270 - Steenhoven, 84 - Stelt, v.d., 81, 89, 91 - Stempel, 110 - Stert(s), 115, 185 - Steur-

broek, 214 - Stiphout, v., 97 - Stoct, v., 116 - Stodt, 192 - Stoep, 113 - Stoet(er), (v.) d., 192 - Stoffelen, 199 - Stoffels, 199 - Stoop, 154 - Sto(o)t(er), (v.) d., 192 - Stouters, 214, 262-264, 267 - Straete, v.d., 140 - Stram, 94 - Straten, v.d., 67 - Stratum, v., 12, 13, 17, 19, 20 - Striek, 264 - Struijck, 88 - Strijpen, v.d., 115 - Stubenrauch, 273 - Sturms, 37 - Sundert, v., 197 - Suyskens, 172 - Swagemakers, 17, 279 - Swarts, 85 - Swinkels, 100 - Swolfs, 133 - Swijndrecht, v., 122 - Sijmons, 177 - Sijmans, 158. (Zie ook onder de letter Z).

Taks, 94 - Talboom, 275 - Tegenbosch, 52 - Tempelaar, 177 - Terheijden, v., 274 - Terre, v., 129 - Teulinc(k)(x), 61, 103, 104, 107 - Teulings, 61-83 - Teutsch, 38 - T(h)emavelt, (v.), 69, 73 - T(h)ielmans, 278 - Thilemans, 150 - Tholinck, 168 - T(h)omasse(n), 13, 63 - Thonis, 95, 181 - Tichelen, v., 261 - Tiel(e)mans, 48, 278 - Tielens, 51 - Tiesseleinck, 26 - Tiggelen, v., 198 - Tilborg(s), (v.), 200 - Tilburg, v., 197, 198 - Tilman, 135 - Timmermans, 34, 100, 196, 199 - Timmers, 199 - Tin(e)-velt, v., 77 - Tolenaers, 267 - Tongeren, v., 264 - Tor, 111, 112 - Tos, 88 - Tour d'Auvergne, l., 253 - Toussaint, 40 - Trier, v., 130 - Trippels, 67, 68, 73 - Tuers, 144 - Tulligh, 123 - Turnhout, v., 197, 201 - Tuijl, v., 183 - Tuijelaars, 158 - Tyghelt, v., 116.

Uffelen, v., 226 - Utrecht, v., 41.

Vaessen, 99 - Valk, d., 199, 269 - Valkenburg(h), (v.), 17, 97, 199 - Vechel, v., 20 - Veelwaard, 235, 240 - Veghel, v., 40 - Velden, v.d., 140 - Veldhoven, v., 51, 188 - Velingius, 214, 221 - Velp, v., 41 - Velthoven, v., 46, 188 - Ven(ne), v.d., 106, 138, 139 - Vendelmans, 152, 164 - Vera(a), 187 - Veraert, 268 - Verbeek, 4 - Verberkmoes, 207, 208 - Verberne, 11, 51, 100 - Verbraken, 47 - Verburg(h), 33 - Verducht, 90 - Verdugt, 90 - Verdult, 267 - Verdijseldonk, 51 - Vergroessen, 274 - Verhees, 51 - Verheyden, 167, 169 - Verheijen, 51, 160 - Verhoeve(n), 106, 181, 183, 185 - Verhuysen, 98 - Verka, 40 - Verkaart, 166 - Verker(c)k, 74, 277 - Vermeer, 182, 183 - Vermeulen, 47, 93, 94 - Vermeij, 106 - Vernouw, 38 - Verrooten, 187 - Verschave, 289 - Verscheuren, 101 - Verschu(e)ren, 89, 104, - Verspeek, 49, 51 - Verssemans, 153, 164, Verstaeck, 71 - Vertholen, 71, 75, 85 - Vervecken, 148 - Vervlaest, 130 - Vervugge, 262 - Verweerden, 100 - Verijn, 261 - Vessem, v., 68 - Vesters, 45, 46, 102, 188 - Vet(h), d., 104, 131 - Veutmex, 150 - Vicause, 68 - Vignon, 213, 220 - Visser(s), 95, 196 - Vladeracken, v., 111 - Vleut, v.d., 52 - Vliert, v.d., 166, 169, 170, 174 - Vliet, v.d., 13 - Vocht, d., 164 - Voermans, 73 - Voet, 141 - Volmulder, 86 - Voorden, t., 138 - Voorn, t., 68 - Voort, v.d., 47 - Voren, t., 68, 138 - Vorstenbosch, (v.), 47 - Vos(s), (d.), 60, 110, 116, 278 - Vostermans, 89 - Vrancken, 166, 168, 169, 175 - Vree, d., 35 - Vries, d., 11, 34, 41 - Vroe, d., 39 - Vuggelen, 106 - Vught, v., 139 - Vugts, 82.

Waal, d., 60, 161 - Waalwijk, 76 - Waarhaas, 34 - Wachtendorff v. Ryn, v., 214 -

Waerden, v.d., 19, 23 - Wagemakers, 196 - Walcheren, v., 68, 77 - Wallenbroek, 93,
 94 - Walravens, 278 - Wargaren, 33, 34 - Wassenberg, v., 105, 107 - Waude, v.d.,
 112 - Waijers, 144 - Weeg, v.d., 172 - Weerd, d., 275 - Weerden, v.d., 100 - Weert
 v. Hulse, d., 187 - Weert, v., 48, 49 - Weerts, 2 - Weggen, 139, 144 - Weiden,
 v.d., 188 - Weirts, 2,5 - Welt, v., 74 - Wens, 157 - Wertman, 35 - Wesel, v., 197,
 201 - Wesselman, 37, 124, 125 - Wessels, 266 - Weijnen, 152 - Weijsenberg, 96-
 Weijsenburg(h), (v.), 85, 86 - Widt, d., 208 - Wiel, v.d., 182 - Wier(i)cx, 72, 74, 76,
 177 - Wilde, d., 80, 104, 105 - Wildenbergh, v.d., 39 - Wilhelmi, 86, 87 - Wilhelmus,
 85-87 - Willems(en), 137, 154, 181, 187, 205, 278 - Willigers, 271 - Wilmars, 91-
 Wirix, 77 - Wissenburgh, 145 - Wit(h), d., 12, 19, 32, 72, 98 - Withagen, 266, 273-
 Witlox, 182 - Witte, d., 79 - Willem v. Auvergne, St., 253 - Willem, heer v. Strijen,
 247 - Willem I, graaf v. Holland, 247 - Willem I, koning der Nederlanden, 250-
 Willem (V), prins v. Oranje-Nassau, 17 - Woerkom, v., 36 - Wolfs, 165 - Woude,
 v.d., 111, 112, 117, 118 - Wouters, 20, 113, 154, 178 - Wouw, v., 200 - Wouwen, 200
 - Wreven, 106 - Wijnants, 2 - Wijnen, 48, 150 - Wyschaert, 114 - Wijshakker, 86-
 Wijs(en)burg(h), (v.), 84, 85, 88, 133, 145

Zadelmaker, 115 - Zandvliet, v., 246 - Zelle, v., 84 - Zeijlmans, 82 - Zuerius, 142
 - Zweers, 102 - Zwijndrecht, v., 123. (Zie ook onder de letter S).